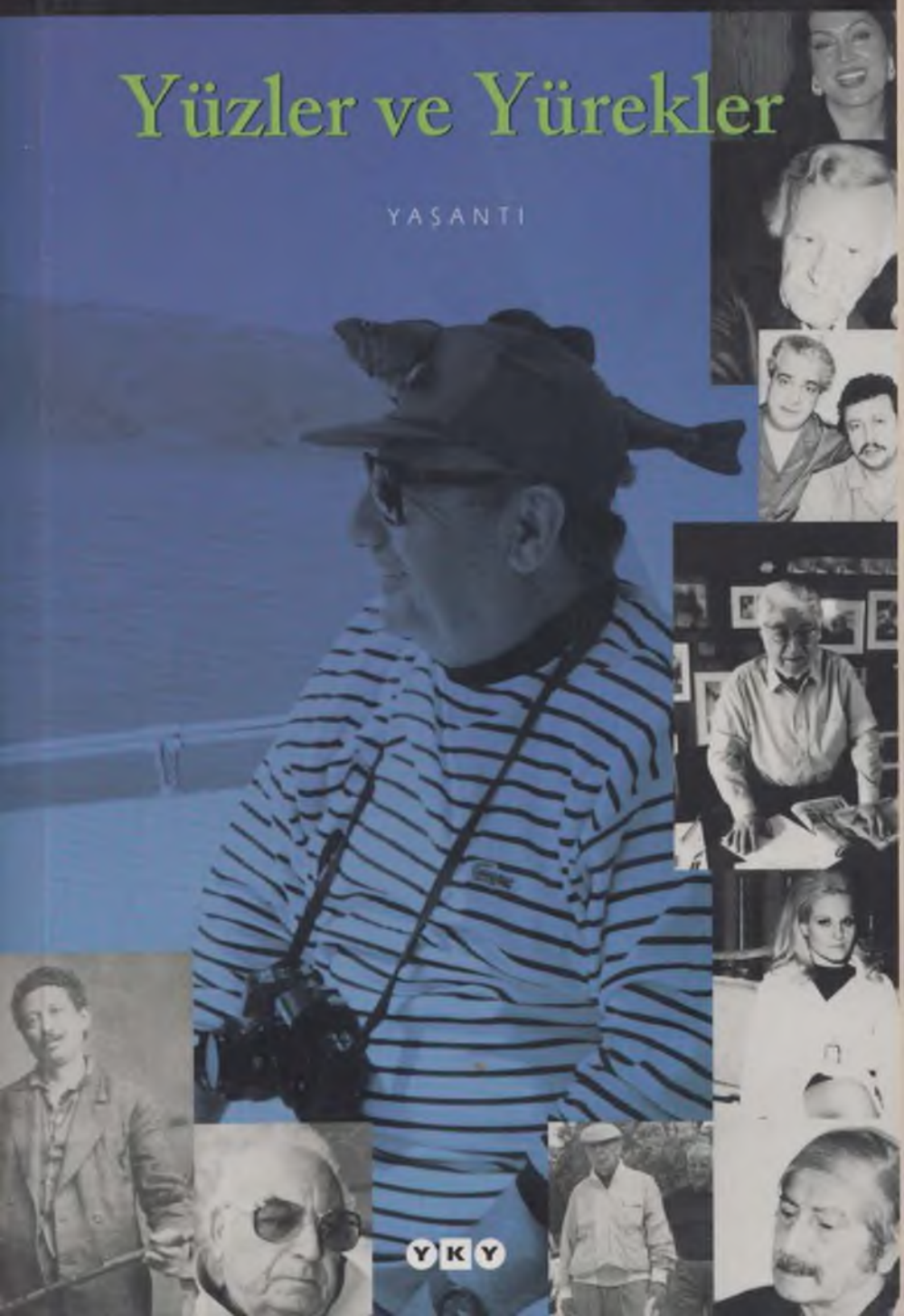
Aydın Boysan

Yüzler ve Yürekler

YAŞANTI

YKY

AYDIN BOYSAN

Yüzler ve Yürekler

YAŞANTI

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 1604
Edebiyat - 430

Yüzler ve Yürekler / Aydın Boysan

Kitap Editörü: Bedirhan Toprak

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel
Baskı: Şefik Matbaası

1. Baskı: İstanbul, Şubat 2002
2. Baskı: İstanbul, Mart 2002
ISBN 975-08-0388-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2001

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://www.estore.com.tr/bulvar/yky

İÇİNDEKİLER

Sunuş • 9
Cevat Çapan • 11
Bir Sabah Söyleşisi / Cevat Çapan, Yaşar Kemal • 17
Haldun Taner / Elif Naci, Cihat Burak • 20
Celal Şengör • 24
Mustafa Pekin • 28
Hasan Pulur • 31
Hakkâri / Cahit Ortaç • 34
Sally Stanford • 41
Çiçek Pasajı / Orhan Veli, Osman Nihat, Selahattin Pınar,
Entelektüel Cavit • 46
Kısa Sahneler I: Kemal Önen, Aziz Nesin,
Ardaş Efendi, Gönül Yazar • 52
Metin Akpınar / Zeki Alaysa, Haldun Taner • 57
Rusya'da Birkaç Gün • 63
Aziz Nesin / Demirtaş Ceyhun • 65
Yekta Güngör Özden • 69
Türkân Şoray • 72
Adnan Kahveci ve Uğur Dündar • 78
Melih Aşık • 84
M. Gazi Yaşargil • 88
Türkân Saylan • 90
Ferhan Şensoy • 95

Yaşar Kemal • 99
Gülriz Sururi • 102
Juergen Joedicke • 106
Vehbi Koç • 109
Karikatür / Ali Ulvi, Turhan Selçuk • 115
Ferruh Doğan • 118
Tekel Takımı / Oktay Atasü, Hasan Pulur, Tolon Tosun • 120
Tarık Minkari / Mübin Boysan, Müfit Yorulmaz,
Ayduk Koray • 123
Kısa Sahneler 2: Hasan Polatkan,
Yaşar Erkan, Haluk Akbaşoğlu • 129
Fethi Naci • 132
Bedia Muvahhit • 135
Mengü Ertel ve Edip Cansever • 137
Ayı Hayri Bey • 142
Tarhan Erdem • 144
Erdoğan Özdamar • 149
Doğan Hızlan • 154
Sibirya / Andrey Jerdev,
Gennadi Gayda, Viktor Dömin • 158
Duygu Asena • 165
Pertevniyal Lisesi / Keyise İda,
Tayyar Uslu, Namık Bilgin • 170
İhsan Kongar ve Nurullah Ataç • 173
Ahmet Mete Işıkara • 177
Yıldırım Akbulut • 180
Bedri Rahmi Eyüboğlu • 182
Bodrum 1989 • 186
Bodrum 2000 • 190
Neyzen Tevfik • 193
Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat • 196
Fikret Otyam • 200
Mesut Yılmaz • 204
Aydın Aytaç • 207
Erol Simavi • 210
İmren Aykut • 215

Verimli Çalışma • 219
Bedrettin Dalan • 221
Elif Naci • 226
Kısa Sahneler 3: Karpiç, Süreyya, Novotni • 229
Onur Erol • 232
Ayduk Koray • 238
Tekne Gezilerinden / Ayduk Koray, Tarık Minkari,
Yılmaz Akar • 244
Nurseli İdiz • 248
Vitali Hakko / Haluk Baysal • 252
Haslet Soyöz • 257
Reşat Ekrem Koçu • 261
Dilek Türker • 264
Kısa Sahneler 4: Mîna Urgan • 268
Orhan Gencebay • 270
Cihat Burak – Maruf Önal • 274
Yıldırım Aktuna • 279
Nejat Eczacıbaşı • 284
Amca Mithat • 286
Cahide Sonku • 289
Bir Gece Yürüyüşü • 290
Mehmet Akbay • 293
Sülün Osman • 295
Mesut Cemil Tel • 297
Çetin Özbayrak • 298
Ünal Bengisu • 300
Gıyas Korkud • 302
Kısa Sahneler 5 • 305
Jak Kamhi • 306
Kenan Işık • 308
Ali Sirmen • 312
Nevreste Hanım • 316

Sunuş

Tanıdığım çok sayıda insanı, kısa-kısa anmak ve yazmak benden istenince, önce tereddütler geçirdim. Acaba, sözünü etmeye değer bu kadar insan, tanıdım mı diye.

Adları yazmaya başladıktan sonra, olabilirliğin perdesi açıldı. Son günlerde ise, kitabın boyutlarını abartmamak için, üzülerek yazamadığım kişiler oldu.

Sözünü etmeye değer kişi ölçüsünü saptarken, önce ilginç, sonra da saygıdeğer ve/veya sevgideğer olmasını kabullendim.

Bir biyografi ya da portreler kitabı, sunmuyorum. Bu kitap, benim sözünü ettiğim kişilerle birlikte yaşadığım çok sayıda sahneler dizisidir, ya da onların ayrıca yaşadığı.

Bütün yazılar için, aynı sunuş ve anlatım biçimini kullanmadım. Değişik mekân, zaman ve ilişkilerin yanında, benim yalnız anlatmaya değer bulduğum sahneleri seçişim, bu sonucu doğurdu.

Kitapta adı geçen kişiliklerin yeralış sıraları, herhangi bir değerlendirme sonucu belirmedi. Sıralanma tümüyle, yazıların toparlanması sırasındaki rastlantılar sonucudur. Sözünü edip de tanışmadığım, sadece birkaç kişi var. Onlardan vazgeçemedim.

Bu kişilerden birincisi, suçlarını gizlemek şöyle dursun, onların ayrıntılı kitabını yazan, altı seçim sabrettikten sonra belediye başkanı olan, Birleşik Amerikalı bir hanımdır. Hele ülkemiz için davranışı inanılmaz olan Sally Stanford'u, saygıyla anıyorum.

Kitaba, 1980'li ve 90'lı yıllarda konuştuğum kişilerle yaptığım gazete röportajlarından da, o günlerin izlenimleriyle birlikte yazılar aldım. Çok daha önceki yıllardan yansıttığım, olaylar da var.

Benim uzun yıllar ilişkide bulunduğum insanlar içinde, birbirinin zıddına gidenler olduğunu biliyorum. Bu zıtlıklar, benim ilgi alanım içinde değil... Benim yaptığım, kim olursa olsun herkesle ilişkilerimde değişik tarz ve görünümlerde davranmamaktan ibarettir.

Bir bölümüyle sıcak ilişkiler içinde bulunmuş olduğum adı geçen insanlardan, dünyamızı terketmiş olanları saygıyla anar, yaşayanlara iyi dilekler sunarım.

İstanbul, Şubat 2002

Cevat Çapan

Cevat Çapan'ın sevinerek hoşlandığı bir yaşam bölümü, İngiltere'nin ünlü Cambridge Üniversitesi'nde, kendisini birdenbire, bilim adamları çevresinde buluşu... Elbet kopamaz olduğu, edebiyat çevreleriyle birlikte.

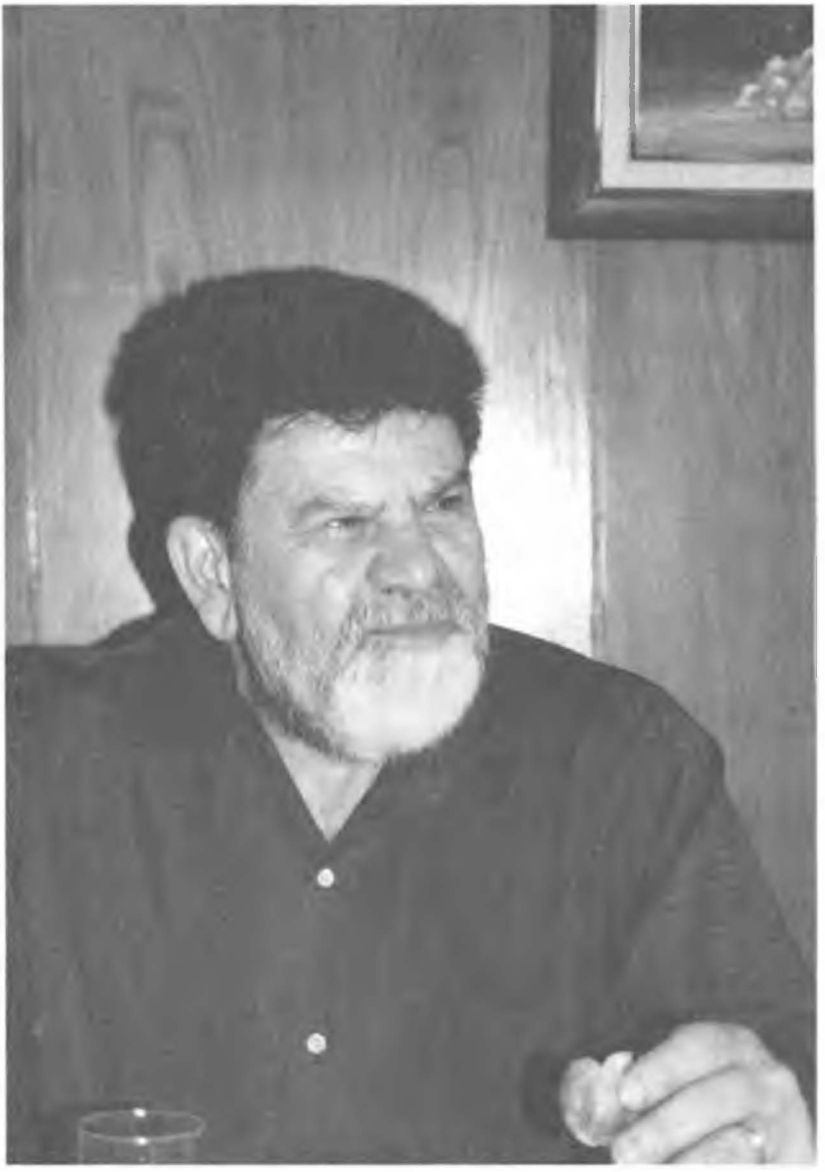
Arkadaşlarından Peter Pauling, Amerika'dan Cambridge'e, yüksek lisans ve doktora yapmak için gelmiş. Peter'in babası Linus Pauling, dünyanın en önemli kimya profesörlerinden biri... Princeton'dan, Einstein çevresinden. İki kez Nobel Ödülü, bir de Lenin Ödülü almış.

Cevat, her zamanki içtenliğiyle açıklıyor: "Peter'le arkadaşlığımız, ayyaşlıktan başladı. Müthiş içkici ve ehlikeyf bir Amerikalıydı."

Cevat'ın Cambridge'teki genç çevresinde, James Watson ve Francis Crick adındaki iki Amerikalı da bulunuyor. Bu iki genç 1962 yılında, DNA yapısını çözümledikleri için, Nobel Ödülü almış müthiş adamlar. Gündüzleri üniversitenin edebiyat bölümünde çalışan Cevat, geceleri James Watson'la birlikte caz dinliyor. Peter Pauling ve nişanlısı Marietta ile de birlikte... Cevat bu arkadaşları için, "Roman kahramanı kişilerdir" yakıştırmasını yapıyor. Ekliyor: "Hepsi babacan insanlar."

Ya nişanlı Marietta kim mi? O da Einstein çevresinden Amerikalı matematik profesörü Bob Robertson'un, kızı oluyor.

Cevat Cambridge'te bulunduğu zamanı, İngiliz edebiyatının en parlak dönemi sayıyor. Orada o sırada okuyan iki kızkardeş hanım sonradan romancı olarak, Drabble Kardeşler adıyla ün yapıyorlar. Brontë Kardeşler gibi.

Cevat'a sorarsanız, derslerine devam etmekten pek memnun olduğu tek üniversite, "Akademi Dem". Cevat'ın ordaki unvanı da profesör değil, peygamber!..

Antonia Drabble (Byatt) ailesi ile Cevat Çapan ailesi, uzun yıllardan beri düzenli olarak İngiltere ve Türkiye'de birbirine konuk oluyorlar.

Cambridge burası! Ne çıkacağı belli olmuyor. Cevat dönemi tıp öğrencisi Jonathan Miller doktor olmuş ama, 40 yıldır İngiltere'nin en parlak tiyatro rejisör ve yönetmenlerinden birisi oluyor.

Antonia Türkiye'ye bir gelişinde, Kapalıçarşı'dan bir çeşmibülbül alıyor. Sözün anlamına bayılıyor. Cevat'larla İzmir'e gidip, Efes, Milet, Priene'yi de geziyorlar. Daha sonra Antonia, "Çeşmibülbülün İçindeki Cin" adıyla, çok hoş bir kısa roman yazıyor. Bu kitap, Türkçe'ye de çevrilip, yayımlanıyor.

Antonia 1981 yılında, en büyük Edebiyat ödüllerinden biri olan Bocker Ödülü'nü alıyor. Romanları bütün dillere çevriliyor. Artık İngiltere'nin en önemli yazarlarından biri.

Cevat'ın daha sonra yazar, John Berger ile de bir dostluğu oluyor. Fransa'nın bir köyüne yerleşen John Berger'i, Cevat Türkiye'ye davet etmenin çaresini buluyor.

Cevat'lar Bebek Ehram Yokuşu'ndaki evlerinde bir akşam, Cihat Burak, Can Yücel ve Mehmet Ulusoy'u da çağırarak, Berger'leri bekliyorlar.

Hatta Cihat daha önce Ulusoy'u Bebek'te görmüş, "Kuzu Mehmedi gördüm" diyor. Uyarıyorlar: "O Kuzu Mehmet değil, Koyun Mehmet'tir." diye... Cihat yine de razı değil: "Ben tanıdığımda, Kuzu Mehmet'ti" diyor.

Berger de yemeğe, zamanında yetişiyor. Citroen 2 CV arabasıyla Alp'lerden kalkmış, Cevat'ın evini eliyle koymuş gibi buluyor. Yanında, 2,5 yaşındaki oğluyla birlikte. John Berger Birinci sigarası ve rakıya, anında alışıyor.

John Berger, bütün İstanbul dışında Adapazarı ve Abant'ı da geziyor. Adapazarı'ndaki Sait Faik'in amcaoğlu ile tanışıyor. Kendisine verilen Sait Faik Fransızcalarını bir gece, sabaha kadar uyumadan okuyor.

Berger bir gece İstanbul'da, Uğurtan Aksel'den arp solo dinliyor. Niyazi Sayın'dan ney, Necdet Yaşar'dan, tanbur ve kemençe... Niyazi Sayın Berger'in kendisinden dört ay büyük olduğunu öğrenince, "Abim sayılır" deyip, Bektaşi usulü elini vuruyor. John böyle şeylere bayılıyor.

Berger'ler ertesi günü, dönüş yoluna çıkıyorlar. Edirne'de Selimiye'nin mimarisine mest oluyorlar. Gider gitmez bir mektup gönderiyor. Yazıyor: "O sesler, hâlâ kulağımda... Selimiye'nin güzelliği, hâlâ gözlerimin önünde... Unutamıyorum" diyor.

Cevat Çapan'la John Berger, sıcak insancıl ilişki örnekleri ve dersleri veriyorlar.

Çevat, Berger'in, *Yedinci Adam*, *Fotokopiler* gibi kitaplarını Türkçe'ye kazandırmış, değerli eşi Gönül Çapan da, *Goya* adlı oyununu.

Cevat, onunla ilgili bir sahneyi daha anlatıyor: "John'u Yaşar Kemal'le birlikte, Kumkapı'da Kör Agop'un meyhanesine götürdük. Yaşar orada türkü söyledi. John ona: 'Türkücü mü olmak isterdin, romancı mı?' diye sordu. O da 'Türkücü' dedi. Yaşar bu!.. Eğer türkücü olsaydı, 'Romancı' diyecekti."

Cevat İngiltere'den Türkiye'ye döndükten sonra, üniversitede görev falan düşünmüyor. Film çevirmede görev almayı aklından geçiriyor. İş arıyor. Derken, Sabahattin Eyüboğlu ile tanışıyor. O kendisine, neden üniversiteye, görevli girmediğini soruyor. O sırada İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dekanı olan Takiyettin Mengüşoğlu ile tanıştırıyor.

Mîna Hanım ve Vahit Bey de, devreye giriyor. Cevat kendisini birdenbire, Edebiyat Fakültesi'nde buluyor. Sonradan orada, doçent ve profesör oluyor.

1971 yılında altı haftalık bir Amerika gezisi yapıyor. 12 Mart dönemi... Amerika'da pek çok eski hocaları ve arkadaşlarıyla buluşuyor.

Amerika'yla ilk tanışması, çok olumlu.

Dönüşünde, Bebek İnşirah Sokak'taki bir ahşap binaya yerleşiyor.

Alt katlarında Cevat'ın kefil olduğu, genç bir çift oturuyor. Birkaç gün sonra ev, askerler tarafından basılıyor. Meğer Cevat'ın kefil olduğu insanlar, gizli örgüttenmiş. Gelenler daha giyinmeden Cevat'ı hırpalayıp, başını kanatıyorlar.

O gün Profesörler Kurulu'na, başı sarılı gidiyor. Kurul üyeleri çok ilgileniyorlar. "Şikâyet edelim!" önerileri ortaya atılıyor. Toplantıdan sonra Mîna Hanım'dan başka kimse, ortalıkta gözükmüyor.

Olayın unutulduğu sanılırken bir gece eve sivil polisler geliyor ve Cevat'ı "yataklık etmekten" sanık olarak, götürüyorlar. Ertesi gün döneceğini düşünürken, tam bir ay Sansaryan Han'da tutuluyor.

Cevat anlatıyor:

"Önce insan böyle bir halde üzülüyor ama, etrafındakilere bakıp onların çok daha kötü durumda olduklarını görünce, kendine acımaya utanıyor. Orada, kim-neye-ne kadar dayanabiliyor, o görülüyor."

Sonra Cevat'ı, Selimiye'den serbest bırakıyorlar. Ama beş-on gün sonra bu sefer, tutuklama emriyle alınıp götürülüyor. Tedbirli davranıp, yanına kitaplar falan alıyor. Ertesi gün mevcutlu olarak, Selimiye'ye götürülüyor. Önce bir hücreye, sonra dört kişilik bir odaya konuyor. Hemen yanındakilerin, moral hocası durumuna geçiyor. İngilizce derslerine başlıyorlar.

O günleri, yine Cevat anlatıyor:

"Yanlış tevkif edildiğim dilekçesini verdiğim gün gelen gazetelerden, Kızıldere olaylarını öğrendik. Bu nedenle, kolay bırakmayacakları olasılığı doğdu. Artık alıştığım koğuş hayatı, sürdü gitti.

"Bir akşam yemeğinden sonra, bir subay geldi, beni yine mahkeme huzuruna çıkarttı. Hakim bana, suçsuz olduğumun anlaşıldığını, beni bırakacaklarını, ama sakalımı keseceğime söz vermemi istedi. Ben de sorun etmeyip, söz verdim. Ama inanmadı... Nöbetçi teğmen beni berbere götürüp, sakalımı kestirdi.

"Odaya gittim. Arkadaşlar şaşırdı. Onlarla vedalaştık. Saat gece 10 falan olmuş. Ben telefonla Gönül'ü bulup, haberi verdim. Sakalsız geleceğimi bildirdim, şaşırmalarını istemiyordum. Gittiğimde kızlarımız uyuyordu.

"Gönül o akşam bana, bir müjde verdi. Oğlum Alişan doğacaktı."

Cevat Edebiyat Fakültesi'nde 20 yıl çalışıyor... Hiçbir sorun olmadan.

Vahit Bey ayrıldıktan, Mîna Hanım ayrılmayı düşünmeye başladıktan sonra, fakülteden ayrılıp, Güzel Sanatlar Akademisi'nde tiyatro dersleri vermeye başlıyor. 16 yıl orada, sorunsuz çalışıyor. Şimdi, başka üniversitelerde ders veriyor.

Cevat bir özet sunuyor:

"İş hayatımda çok şanslı sayılırım. Çok iyi insanlarla çalıştım, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Edebiyatı Bölümü'nde... Örneğin bölüm başkanımız Vahit Turhan, son derece hoş bir insandı. Berna Moran ve Mîna Urgan, aynı bölümdeydi.

"Hayatta beni en çok mutlu eden nedenlerden biri, dostluklar dışında, öğrencilerimle olan ilişkilerim... 41. yıl oldu... İnsanı bir çeşit genç tutan, belli birtakım güzellikleri paylaşma olanağı veren bir iş, bu hocalık... 60'lı yıllardan beri hâlâ dostluk ettiğim, bir çeşit akrabalık ilişkileri kurduğum, öğrencilerim var. Bazılarını sen de tanıyorsun. Mesela Naci Güçhan... Bir çoğu şimdi profesör oldu."

Ekliyor:

"Profesör olmak, matah bir şey değil ama..."

Yoo, yoo! Adamına göre...

Bir Sabah Söyleşisi

İzmir Kitap Fuarı'nda sabah saatlarında, Cevat Çapan'la sohbet ediyoruz. Ona Yaşar Kemal'i soruyorum, anlatıyor: "Yaşar'la İstanbul'da, *Cumhuriyet*'te yazmaya başladığı günlerden, tanışırız. Sonra 1962'de Londra'ya gittiğimde, BBC'ye uğradım. Yaşar Kemal burada dediler. Telefonla buldum. 'Ben Paris'e gidiyorum' dedi. Zaten biz de Paris'e gidiyoruz. Kim önce giderse, sonra geleni karşılasın dedik. Ben daha önce gideceğim için, onu karşılayacağımı söyledim."

Yaşar Kemal Cevat'a, Paris'e geleceği gün ve saatı bildiriyor. Cevat karşılamaya gidiyor.

"Bir akşam, geleceği saattan yarım saat önce, istasyona gittim. Beklerken baktım, bir karı-koca, onların ancak Abidin Dino ile Güzin Dino olacağını anladım. Gidip merhaba desem, belki polis sanıp ürkecekler. Bar kahvesine oturunca bir de baktım ki onlar da, benim masama gelip oturdular. Artık çaresiz, kendimi tanıttım. 'Mîna Hanım'ın asistanıyım' dedim. Konuşmaya başladık."

Tren gara giriyor. Perona çıkıyorlar:

"Yaşar: 'Baba! Baba'... diye, Abidin Dino'ya sarılıp ağladı. Güzin Hanım'ın, hani çamurlukları fırlamış tipten bir eski Citroen'i var. Arabaya doluştuk. Güzin Hanım hâlâ Yaşar'a 'kim bu adam?' diye beni soruyor. Yaşar da: 'Korkma yahu! O bizden...' diyor."

O gün Yaşar'ı oteline bırakıp, ayrılıyorlar. Sonraki günlerde arada bir kahvelerde buluşup, sohbet ediyorlar.

Paris'te, Libraire Glob kitabevinin vitrininde bir ilan: "Ünlü Türk Şairi Nâzım Hikmet kitaplarını imzalıyor."

Paris'te Libraire Glob var, Sovyet yayınları satıyor. Vitrinde bir ilan görülüyor. Ünlü Türk Şairi Nâzım Hikmet'in, Cuma günü kitaplarını imzalayacağını yazıyor.

Cevat gidiyor. Kalabalık... Kuyruğa giriyor. Önünde, meraklı bir çocuk var. Sosyoloji öğrencisiymiş. Nâzım Hikmet'e, akla gelebilecek her şeyi soruyor. O da her sorulana, açık açık cevap veriyor. Sıra Cevat'a geliyor. Nâzım Hikmet ona ne yaptığını sorunca, doktora çalışmaları yaptığını söylüyor.

İmzadan ayrıldıktan sonra Cevat Yaşar'la buluşuyor. Ona Nâzım burada olduğu halde bildirmediği için, takılıyor. O da Cevat'a, "Sana kıyar mıyım? Bütün polis peşimizde" diyor. Cevat özetliyor:

"Yaşar'la, yakın ilişkilerimiz oldu. Yazar olarak da çok sevdiğim bir insan... Elbet müthiş bir mübalağa huyu olduğunu da, bilirim."

Benim aklıma, Yaşar Kemal'in bir yazısı geliyor: "Fethi Naci'nin babasını öyle bir yazmış ki, Naci babasını tanımamış."

Tam bu sırada yanımızda bulunan Fethi Naci, söze karışıyor. "Deformasyon var... Uyduruyor kerata."

Sözü yine Cevat alıyor:

"Ben Yaşar'a, şöyle söylerdim: 'O kadar güzel anlatıyorsun ki, doğrudan daha doğru oluyor derdim."

Cevat daha sonra sözü, başka bir anısına kaydırıyor:

"Ben böyle bir şeyi, Melih Cevdet'e söyleyecek oldum... Bir Akdeniz şiiri kolokyumuna katılmıştık. Bir akşam yemeğine davet edildik. Melih Cevdet hazırlığı görünce, Tolstoy'un malikânesini hatırladı. Tolstoy, her akşam ırgatlardan birini de, sofraya oturturmuş. Çıkarken bahçede sakallı bir adam görmüşler. 'İşte o sakallı, sofrada oturan ırgatlardan biridir' demişler. Ben Melih Bey'e, 'O kadar güzel anlattınız ki, sanki doğruymuş gibi' dedim."

Melih Cevdet orada, hiçbir şey söylemiyor. Ancak birkaç gün sonra *Cumhuriyet*'te rastladığında:

"Cevat Çapan! Ben hayatımda hiç yalan söylemedim." diye çıkışıyor.

Cevat, Melih Cevdet'e açıklıyor:

"Melih Bey! Bir olayı olabilirliği içinde anlatınca, onun doğru olması da gerekmez der Fransızlar... Bu anlatım, çok önemlidir." Ancak Melih Cevdet hâlâ:

"Yok, yook! Ben hayatımda hiç yalan söylemedim..." demesini sürdürüyor.

Tam bu sırada Fethi Naci, yine söze karışıyor:

"O, megalomandır."

Abidin Dino

Yaşar Kemal

Melih Cevdet Anday

Haldun Taner

1983 yılının bir gününde, İstanbul konulu bir panel düzenlenmişti. Mimarlar Odası adına yönetenler, Prof. Metin Sözen ile Doç. Dr. İhsan Bilgin'di.

Katılımcılar, Haldun Taner, Elif Naci, Cihat Burak, Murat Belge ve bendim. Hepsi bana, huzur ve sevinç veren kişilerdi.

Ben dayatmıştım: "Bu panel, kapalı bir oda içinde ve sınırlanmış zamanla yapılamaz. Boğaziçi kıyısında bir restorana, öğle yemeğinde otururuz. Kaç saat sürerse sürer." Kabul edildi.

Bütün konuşmalar banda alındı. İyi ki de alındı. Eğer anlatılanlar yazıya dökülmeseydi, uçar giderdi, yazık olurdu. Ben de şimdi örneğin Haldun Taner'in İstanbul'u anlatışını, buraya güvenle geçiremezdim. Bir daha yaşanamayacak olan İstanbul yaşamını, Haldun Taner şöyle anlatıyordu:

"Sultanahmet Parkı'nda kiralık bisiklete, motosiklete biner, Sultanahmet Camisi avlusunda, futbol oynardık. Süleymaniye takımı da antrenmanını, cami avlusunda yapardı. Akbıyık çevresinde, öz İstanbul'u yaşadım çocukluğumda... Kadırga ve Cinci Meydanı da, bayramlarda gittiğimiz yerlerdi. Sonra Saraçhanebaşı'nda, Direklerarası'nın zor dönemine, son vagonuna, orada yetiştim. 1915'te doğduğuma göre, Saraçhane'ye geldiğimde 10 yaşındaydım."

Panele katılan Elif Naci, Cihat Burak ve ben, bu yerleri ve zamanları yaşamıştık. Duygulanıyorduk. Haldun Bey anlatışını sürdürüyordu:

"O zamanki tiyatroperveran hanımlar, tek başlarına tiyatroya

Haldun Taner: "İnsan mutluluk arar. Mutluluğu bugünkü İstanbul'un telaşında bulamayınca, gerilerde, çocukluğumuz zamanındaki çağrışımlarda, o zamanki İstanbul'u aramakta buluyoruz."

gidemezlerdi. Rahmetli teyzem, bizi yanına alırdı. Saat 11 tiyatro matinelerine, biz buraya giderdik. Darülbedayi'nin oyunlarını, Muhsin Ertuğrul'un sahneye koyuşlarını, o zaman seyrettik.

"Cağaloğlu'nda otururken, Düyunu Umumiye binasının (şimdiki İstanbul Lisesi) güzel bahçesinde oynardık. Çok güzel bir parktı. Mahalle arasında, çift kale oynardık. O zaman bu yerler, gözümüze çok büyük görünürdü. İnsan büyüyüp de gidince, 'Yahu buraları ne büyüktü, ne oldu?' diyor."

Haldun Bey benzemezliğin bütünleştirmesini, güzel anlatıyordu:

"Gedikpaşa'daki insan, Akbıyık'taki insan, yahut Osmanbey'deki veya Moda'daki-Maltepe'deki-Mühürdar'daki insan, hepsi ayrı bir ambiyans sererlerdi önümüze... Büyük bir nüfus patlaması ile birlikte yerliler, yavaş yavaş kayboldular."

Bundan sonra Haldun Bey, yaşlı panelistlerin çok iyi bildiği bir olayı, şöyle anımsıyordu:

"Çiftehavuzlar'da oturduğumuzda, etraf çıplak kırlardı. Sahilde bir Cemil Paşa'nın köşkü, bir de Tayyareci Vecihi Bey'in Havacılık Okulu vardı. Çok gözüpek bir adamdı. Damların üzerinden geçerdi. Uçağı mektebinin kapısında dururdu."

Şehrin göbeğinde, ne denli ufak olursa olsun, bir uçağın inip kalktığı uçak pisti oluşunu şimdi, 21. yüzyıla girmişken anlatsak, hangi aklıbaşında insan bizim zihinsel sağlığımızdan kuşkulanmaz? Olay, bu panelin toplandığı 1983'te bile, şaşırtıcıydı. Haldun Bey konuyu o günlerin konularına kaydırıyordu:

"Kalamış Koyu'nda, bir falez vardı. Bunun üzerine ancak, bu falez yüksekliğinde evler yapılırsa estetik olabilirdi. Oysa bu falezin üzerine, kendisinin dört misli gök tırmalayıcılar yapıldı. Falezi ezdi, dengesizlik doğdu. Şimdi büyük gök tırmalayıcılar, bütün Kadıköy sokaklarını kapladı. İnsanlar karınca gibi üşüştüler."

Söylediği bu düşünceden, eşitsizlik yaratma eğilimi anlaşılmasın diye, açıklıyordu:

"İnsanların hepsi kutsaldır, hiçbiri fazla değildir ama, bir şehrin estetiği ve belli bir nüfusu barındırma kapasitesi vardır. İnsanları depo gibi doldurduğunuz zaman, şehrin estetik güzelliği kaybedilir."

Haldun Bey İstanbul'un, 1983'teki son dönemine girişini de şöyle anlatıyordu: "İnsan mutluluk arar. Mutluluğu bugünkü İstanbul'un telaşında bulamayınca, gerilerde çocukluğumuz zamanındaki çağrışımlarda, o zamanki İstanbul'u aramakta buluyoruz. O zamanki İstanbul, yerinde kalsaydı diyoruz. Bir bina yandığı zaman, içimiz yanıyor. Şimdi zevksizlik hakim... Ve işin tuhafı, belki de en acısı, bu zevksizliklerin farkına varılmıyor bile..."

Sonra Haldun Bey, konuşmasına bir düğüm atarak demişti ki:

"Ama yine de bunlara rağmen İstanbul bir yerinden –bir köşesinden, Bebek Körfezi'nden, adalardan, Maltepe yakasından– derhal: 'ben eski, büyük haşmetli İstanbul'um' diyor."

Eski haşmetli İstanbul'un, taşra kasabaları çeşitlemeleri arasında daha da sindiği günümüzde, Haldun Bey'i duygulanarak arıyorum. Kendisi o gün, uygar toplumlarda "şehircilik bilinci" üzerine de, bir örnek vermişti:

"İsveç'te büyük bir meydanda, şehir planına göre yıkılması gereken bir çınar ağacını şehrin dört ihtiyar adamı, dört gün dört gece müdafaa etmişlerdi. Bizi ezmeden, bu ağacı kesemezsiniz demişlerdi ve ağacı kurtarmışlardı. Halkın baskı güçleri yaratması lazım. Bir ağaç bizim bahçemizde olmasa bile, komşumuzun bahçesinde olsa bile, sokakta olsa bile, devrilmesine karşı koymamız lazım."

Ne yazık ki toplumumuzun hastalığı olan nemegerekçilik, 83'teki bu panelden sonra geçen yıllarda, büsbütün yaygınlaştı. Aydın geçinenler, büsbütün konfor uyuşukluğuna koyuldular. Gizli gizli toplaşıp karşı koyma etkinlikleri düzenleyenler, karanlık güçlerin yönetimine girdi.

Yüzyıllara köklerini salmış bir şehir, boğazı sıkılsa da son nefesini çabuk vermiyor. Şimdilik ancak, Haldun Taner, Elif Naci Beyler gibi müstesna çelebi-beyefendi kişileri anıp, geçici olarak avunabiliriz.

Avunuruz ama, böylece de çınarların yıkılmasına, engel olamayız.

Celal Şengör

Deprem deyince, kesinlikle akla gelen kişilerden biri, Prof. Dr. Celal Şengör.

Celal Şengör'ün, ilginç ve hoş bir kişiliği var. İhtisasının sınırları içine çekilip, kendisini koparmamış. Dünyanın yalnız jeolojisiyle değil, sanat ve kültürüyle de, haşır-neşir...

Zümrütnâme adlı bir deneme kitabı, yazarını epeyce aydınlatıyor. Neden mi epeyce?... Çünkü Şengör, çok yönlü... Bir noktadan tutulan ışıkla, aydınlanamaz.

Uzmanlık dalında, uluslararası çok yaygın ünü ve ilişkileri var.

Anadoluhisarı tepelerindeki evinin inşaat mühendisliği hesap ve projelerini, ortak dostumuz Prof. Müfit Yorulmaz yapmış. Güvenirim ki, İstanbul'u etkileyebilecek en şiddetli depreme, dayanır.

İşin bu tarafı iyi de, bana ters gelen bir yanı, Şengör'ün evindeki kitapları... Benim gözle kestirdiğime göre, Şengör'ün onbinlerce kitabı var. Çatı arasında eğimden dolayı artan boyutları da, üst katın yüksekliğine eklemişler ki, daha yüksek kitap rafları yapılabilsin. Raflar, 4-5 metreye kadar yükseliyor.

Bir sıkı depremde bu kitaplar, şelale gibi aşağıya dökülecek... Deprem profesörü Şengör'ün üzerine... Sonra da kim-kime nasıl dert anlatabilir? Bilinemez.

İstanbul ve Türkiye'de "olabilecek deprem" konusunun sorulacağı kişilerden biri, herhalde Celal Şengör. Soruyorum:

"Bir depremin olacağı, önceden anlaşılabilir mi? Ölçülebilir mi?" Yanıtı şöyle:

"Ölçeğe bağlı... Derseniz ki, yarım yüzyıl önceden bilebilir miyiz? Birkaç tane on kilometre çaplı bir daire içerisinde bilebilir miyiz? Evet... bilebiliriz. Ama derseniz ki, parmağımı koyduğum yerde yarın olacak mı? Bunu bilemeyiz."

"Marmara'da olacak bir depremi, ben yaştakiler görebilir mi?"

"Bizim fayımız, çok uysal ve iyi davranışlı bir faydır. O en azından bu yüzyılda bir sonraki depremin, kabaca hangi istikamette olacağını bize söylüyor. Bir sonraki deprem, benim batı yönümde olacak diyor. Ama bunun istisnaları var. Örneğin fayın birbirine paralel gittiği yerlerde, birinde olup-diğerinde olmadıysa... Düzce'deki gibi... 1967'de Mudurnu Vadisi'nde olduğu gibi..."

"Demek ki gelecek zamanda, nasıl bir deprem olacağına dair bilgi edinilemiyor?"

"Evet... Bir fikir vermek mümkün değil... Deprem bir kırık hadisesi. Çatlak gelişirken, kaotik (kargaşa dolu) bir şekilde gelişir. Böyle bir çatlağın gelişmesi, açığa çıkarılamıyor. Kaotik davranış daha determinist (belirlenimci) bir davranışa indirgenemediği sürece, bunun belirlenmesi çok zordur. Biz bu işin, teorisini biliyorduk. Kabaca mekaniğini de, biliyoruz. Fakat başlangıç şartlarındaki en küçücük bir fark, çok büyük sonuçlar çıkarıyor."

Şengör daha sonra bu bilinmezliği, bir örnekle açıkladı:

"Bu meteorolojide, 'Kelebek Efekti' diye bilinir. Eğer New York'ta bir kelebek kanat çırparsa, Çin kıyılarında bir tayfun yolunu değiştirir. Başlangıç koşullarındaki en mini mini bir fark, çok büyük sonuçlar doğurarak prensipte bilinebilen bir şeyi, pratikte bilinemez hale getiriyor."

"Marmara ve Düzce depremlerinden sonra, yine Marmara ve İstanbul'da deprem beklenmesi, nasıl bir nedenden kaynaklanıyor?"

"Nedenlerden birincisi, tarihsel depremselliktir. İstanbul, gerek Bizans gerekse de Osmanlı zamanında, 250 yılda bir, büyük depremlerle sarsılmış. Bu gerçeği, aralarında benim mes-

lektaşlarımın bulunduğu bir sürü adam, anlamıyor. 1539'da İstanbul'da, bir deprem olmuş. Büyüklüğünü 8 tahmin ediyoruz. Çünkü bu deprem olduğunda, Kahire ve Kırım, anında hissetmişler. İstanbul ve Tekirdağ ile birlikte, İzmit ve İznik, büyük zarar görmüş."

Şengör daha sonra, tarihteki önemli depremleri anımsatarak konuşmasını sürdürdü:

"Marmara fayı üzerinde, 1766 yılında da büyük bir deprem olmuş... İstanbul büyük zarar görmüş. 1766 depreminden önce 1754'te, İzmit'te deprem olmuş. Sonra da Mayıs 1766'da İstanbul'da olan depremin sonrasında, Ağustos 1766'da Gelibolu sarsılmış. Bu fay parça halinde kırılmış. Günümüzdeki senaryo, buna çok benziyor. Demek ki tarihsel depremsellik, deprem olacağını gösteriyor."

"Marmara'da deprem olacağını gösteren, başka ciddi neden var mı?"

"Var... İkinci önemli sebep, Türkiye'nin her sene, batıya doğru 2 cm. kaymasıdır. Depremlere bakıyoruz, İzmit depreminde 5 metrelik bir atım olduğunu görüyoruz. Senede 2 santimden bölün 5 metreyi 250 yıla... Bir tekrar oluyor. Her tarihsel depremsellik, bunu gösteriyor. Hem bugünkü birikim de, bunu gösteriyor."

"Türkiye son depremde, bütünüyle 5 metre batıya doğru mu kaydı?"

"Evet... Fayın güneyindeki alanlar, 5 metre batıya doğru kaydı. Şimdi düşünelim, bu periyodik davranışın sebebi nedir? Onu bilemiyoruz ama, bir eşik stresi var... Eşik stresine ulaştığı zaman kırıyor."

"Üç sebebin üçüncüsü nedir?"

"Önemli olan üçüncüsü, depremlerin momentleridir. Birikim ile ilgili bir parametre (değişken nicelik), o momentlerde buralarda aşağı yukarı, 250 yıllık bir birikim olduğunu gösteriyor. Yani genellikle, 4,5 - 5 metre kırılıyor."

"Ölü fay diye bir deyim kullanılıyor. Fay'ın da ölüsü olur mu?"

"Olur tabii... Dünyadaki fayların büyük çoğunluğu ölüdür. Ölü fay, artık üzerinde hareket olmayan ve olmayacak olan fay

demektir. Ancak ölü faylar, bazen ellerinde olmadan kımıldanıverirler."

"Nasıl şey o?... Fayların hortlaması mümkün mü?"

"Üç çeşit fay yapısı var. Bir tanesi dediğimiz gibi, hortlak yapılardır. İkincisi kaim (başkasının yerine geçen) yapılardır. Üçüncüsü de, isyankâr yapılardır."

"Bir fay, nasıl hortlak olur?"

"Normal bir fay çalıştıktan sonra tektonik rejim değişirse, bu fay ölebilir. Tabii aynı yere yeni bir tektonik rejim gelirse, ölü fayın, tekrar normal bir fay olarak çalışmasını sağlayabilir. Hortlama böyle olur."

"Siz, 'yakışıklı deprem' diye, bir deyim kullandınız. Hanımlar, böyle bir deyimin kullanılmasına razı değiller. Depremleri 'toprak ana' doğurduğuna göre, erkekler için kullanılan yakışıklı deyimi, uygun olmaz diyorlar."

"İnsanlar hanımları 'tanrı' zannederlerken, toprağı da 'ana' zannetmişler. O çağlar geçti."

Mustafa Pekin

O Mustafa Pekin ki, Galatasaray futbol birinci takımının Kedi Mustafa'sıydı. Galatasaray Başkanı ve profesör doktordu. Bunların hepsi bir kenara, eşi ender bulunan sevgili dostumdu... Bir öksürsem hemen kulağını dayayıp, göğsümü dinlerdi. Yıllarca, çoluk çocuğumla birlikte bize baktı. Hizmeti ödemenin sözünü edince, küfürü basardı. Mahcup oluşlarımız, sırtımıza yığılır da yığılırdı.

Gün geldi, fırsat doğdu. Dostlarımız müjdeyi verdi. Mustafa Fethiye Körfezi'nde, bir ada sahibi olmuştu. Ev yaptıracaktı. Mimar sıfatımla, derhal hizmetine girdim. Zorlukla kabul etti.

Mustafa'nın ada dediği yer, Fethiye Körfezi kıyılarında bir deniz içi kayalığıydı. Deniz üstünde baş veren kayalar bir rıhtımla birleştirilirse, yaklaşık 200 m^2 bir düzlük elde edilecekti. Dalgalar bu düzlüğü aşacağından, ev direkler üstünde yapılmalıydı.

Mustafa'mız, zorlukları hiç önemsemiyordu. Ada sahibi olmanın, zevkli sevincini yaşıyordu. Örneğin birisi kalkıp: "Bu adaya kaç martı sığar?" diye sorarsa, "Defol! Sen bu adaya ayak basamazsın!" diye azarlıyordu.

Mustafa'nın cömert istekleri, bu adaya sığmıyordu. Örneğin beş konuk odası isteyince: "Ev mi yapıyoruz, motel mi?" diyordum. "Siz bayramlarda hepiniz birden üşüşürsünüz köftehorlar" diyordu.

Sonunda konuşa-zıtlaşa, evin bir projesini bitirdik. Kendisine tekmil verdik. Bir akşam vakti büromuza gelip, projeyi inceledi. Kabul etti. "Borcum ne?..." dedi.

15 yıldır bize para almadan baktığını söylemek, işe yaramadı. Öfkeyle direniyordu: "Sağda-solda, beni bedava çalıştırdı diye gevezelik edersin. Bu parayı alacaksın! Tanıklar arasında ödeyeyim ki, sonradan inkâr etme!" diye bağırıyordu.

Sonunda zarfı açtı. İçindeki parayı avucuna alıp, bana uzattı. Zarftan, 3 tane bir kuruşluk (evet, bir kuruşluk) metal para çıkmıştı. Ben arkadaşlarımla birlikte gülmekten sancı geçirirken, o yine asık suratla emretti: "Faturayı ver!" Biz güldükçe o: "Ben senin Mustafa'cığın değilim, ciddi ol!" diye azarlıyordu.

Mustafa'yı o sevimli ısrarından ancak şöyle vazgeçirebildim: "Şimdi sen bu ücretten yüzde 15 stopaj kesip, gelecek ay Maliye'ye yatırmak zorundasın."

Ne yazık ki, o ev yapılamadı. Üzüldüm. Mustafa'nın verdiği üç kuruşu, hâlâ madalya gibi saklarım.

Bir bayramın ikinci günüydü. O zaman alışkanlığımızdı. Dost aileler çoluk-çocuk, yaklaşık 50 kişi, öğlende Kalyon Otel'e yemeğe giderdik. Elbet Mustafa'lar dahil.

O gün tam yemeğe gidecekken, bir genç arkadaşım ağlamaklı telefon etti. Eşi bir iç kanama geçiriyordu. Derhal ameliyat edilmesi şarttı. Büyük tehlike içindeydi.

Şoku çabuk atlattım. Arkadaşıma: "Sen derhal ambülans çağır. Hastayı Güzelbahçe'ye getir" dedim. O bayram geziye gitmemiş olan Mustafa, zaten beni bekliyordu.

Mustafa'ya telefon açıp dedim ki: "Ben gelinceye kadar hastaneye telefon et! Ameliyathane hazırlansın! Sen hemen bir ameliyat yapacaksın..."

Mustafa'yı alıp hastaneye gittiğimizde, ambülans yeni gelmişti. Kızcağızın yüzü kan kaybından, limon sarısı olmuştu. Ameliyat başladı. İki saat sonra Mustafa gözüktü. Yüzü gülüyordu. Önlemlerini aldı.

Gelişmeleri sonra başkalarından öğrendim. Hasta ameliyat masasına yattığında, nabzı durmuştu. Mustafa, ölümün kendi yapacağı ameliyattan doğacağı kuşkusuna aldırmadan, hastayı kalp masajıyla çalıştırabilmiş ve ameliyat etmişti.

Mustafa ile Bayram yemeği masasına, iki saat geç oturabildik. Kendisiyle karşılıklı oturduğumuz masada, ameliyat sözü

Galatasaray'ın eski başkanı ve futbolcusu Prof. Dr. Mustafa Pekin, "bayram yemeği masası"nda, eşim Suzan Boysan'la.

açmadık. Mustafa ikinci kadehten sonra, birkaç sözcükle içini döktü:

"Ulan hergeleler! Bana hep, ölecek hasta getiriyorsunuz.." Kahkaha atmaktan başka, ne yapabilirdik?

Mustafa ermiş bir adamdı. Öyle gün olurdu ki, muayenehanesinde 20 hastanın sıra beklediği bazı günlerin akşamlarında, eve hiçbirinden para almadan dönerdi.

Galatasaray'ın eski başkanı ve futbolcusu Prof. Dr. Mustafa Pekin, dünyamızı terk edişiyle beni sarsan, sevgili insanlarımızdan birisiydi.

Hasan Pulur

1982 yıllının, ilk aylarını yaşıyorduk. Bir dizi olayın başıma açtığı dertler yüzünden, ömrümün bunalımlı bir dönemini yaşamaktaydım.

Bir sabah erken, evimin kapısı çalındı. Güleç yüzüyle içeri giren, Hasan Pulur arkadaşımdı. Bana verilecek, iyi haberleri vardı. Açıkladı:

"*Hürriyet* Gazetesi'nde hemen, haftalık mizah yazılarına başlıyorsun."

Yazmaya başlamak, çocukluğumdan beri mutluluk düşümdü. Hasan'ın haberi, beni bir anda sevince boğdu... Ama bir an sonra da, o dönem beni esir alan bunalımlar, bu sevinci boğuverdi. Üzüntüler içinde:

"Yazamam ne yazık ki... Dertler beni esir aldı... Kendime sahip değilim." dedim.

Dost Hasan Pulur, beni sabırla, uzun uzun dinledi. İki saat sonra, beni inandıracak formülü buldu:

"Sana dertlerine karşı koyma gücü verebilecek tek çare, kendini yazma uğraşına vermendir."

Hemen gerçekten, beni kurtaracak yolu bilmişti. Olay benim de zihnimde, güç verecek yeni ışıklar çakmıştı.

Kabul ettim ve başladım.

O sırada basın dünyasındaki bazı gelişmeler, her gazetede yeni çareler arama zorunluğunu doğurmuştu. Sonradan batırılan bir bankanın sahipleri, yeni girişimlerde bulunuyor ve bu arada bir gazete çıkarıyorlardı.

Öteki gazetelerin yazarlarını, alışılmadık ücretler ve koşullarla, yeni gazeteye alıyorlardı. Diğer gazetelerin hepsi, alarma geçmişti. Hesaba sığmayan hovardalıklar, basın dünyasında depremler yaratmıştı.

O sıralarda Hasan Pulur, *Milliyet*'ten ayrılmış *Hürriyet*'e geçmişti. Gazetenin başındaki Erol Simavi de, heyecanlananlar arasındaydı. Aradığı çarelerden biri, Haldun Taner'i de *Hürriyet*'teki yazılara başlatmaktı. İlişki kurulmasını, Hasan Pulur'dan istemişti.

Ama ne yazık ki Haldun Taner, o sırada altı ay için Almanya'ya gitmişti. Başlatmak, olanak dışıydı. Hasan, alternatif çare aramaya girişti.

O yıllarda ben, çeşitli dernek toplantılarında birkaç düzine, konuşma yapmıştım. Konusu mizah olan bu konuşmaların, yazılmış kopyalarını dostlarıma, bu arada Hasan Pulur'a yollamıştım.

Nasılsa Hasan'ın aklına bu konuşma yazıları gelmiş ve Erol Simavi'ye, "Aydın'ı başlatalım" demiş... Erol Simavi de haklı olarak tereddüt etmiş: "Ben onu ayak üzeri tanıdım ama, hiçbir yazısını da okumadım."

Sonunda denemeye karar vermişler ve o Şubat sabahı Hasan, bizim eve gelmiş.

Önce benden, dört yazı birden istedi. O dört yazıyı, müzelik daktilo makinamla, karbon kâğıtlarıyla ağzımı burnumu kirlete kirlete, yazdım ve sundum.

Yazılarım yayımlanmaya başladı. O günler sabah erken kalkıp, kapıda gazete bekliyordum. Kendi yazımı gazetede görmek, sevinç veriyordu.

Aradan birkaç ay geçti. Yazıların yayımlanması, sürüyordu. Ben bu işin sonunu merak ediyordum. Acaba devam edecek miydim? Hasan'a sordum. O, aydınlatıcı açıklamayı yaptı:

"Devam etmeyecek olsaydın, şimdiye kadar nazik bir telefon alırdın..."

Gerçekten de *Hürriyet*'teki yazılar, Pazar ekinin dışında gazetede de, dünya gezi yazıları, GAP-İstanbul gibi diziler ve röportajlarla, 10. yıla kadar sürdü.

Bu başlangıç, sayısı yirminciye kadar süren, kitaplarımı da tetikledi.

Hasan Pulur haklıydı. 1982'de girdiğim bunalımdan kısa sürede çıkabilme gücünü veren çok önemli etken, o yaştan sonra yazı uğraşına kendimi verebilmem oldu.

Benim bu yola girmeme neden olan Hasan Pulur'a, yürekten teşekkürler.

Hasan Pulur, beni yazıya başlatan adam olmak dışında da çok başka ve güzel tarafları olan bir adamdır.

Hakkâri

Yıllardan: 1946. Aylardan Ağustos... Van şehrimize geldik. Hani: "Van'lıyem, şanlıyem, kılıcı kanlıyem" dedikleri şehrimiz... Trenle Kurtalan'a, otobüsle Tatvan'a, oradan da Van Gölü'nde iki gün süren bir vapur (!) yolculuğundan sonra, Van'a gelmişiz.

Biz yedi kişi, buralara niye mi geldik?... Hakkâri'ye gidip, hükümet konağı inşa edeceğiz. Söz aramızda, ben de anlı-şanlı "Şantiye Şefi"yim.

Duyduk ki, Hakkâri'ye Valiliğin bir taşıtı kalkacak. Şoförünün adı Hamit... Kumandan o! Hemen bulduk. Çakır gözlü, tuhaf bakışlı bir adam... Bizi de alacak. Yaşasın!

"Ne gün kalkacağız?" dedik. O, yolların henüz kardan açılmadığını, bir haftadan önce yola çıkamayacağımızı bildirdi.

Günlerden 15 Ağustos... Yollar daha kar'dan açılmamış. Bir "eksi-şok" geçirdik. Sadece bakıştık.

22 Ağustos 1946 sabahı, yola çıktık. Otobüs falan değil, taşıtımız kamyon. Unutulur mu? Şoför mahalli üzerinde: "Hakkâri dağlarını aşan Ford" yazıyor. Şoförün arkasında, bir sıra daha, beş kişilik oturacak yer var. Hakkâri'ye tayin olan memurlar da, bizimle gidecek. Oturacak yerleri, kadın ve çocuklara verdik. Biz sandıkta, eşyaların tepesinde, yerimizi aldık. Toplam, 50 kişi kadar varız.

Yolumuz, 160 kilometre kadar. İlk günü Karadağ tepelerine kadar yaklaştık. Geceledik. Ertesi sabah hava aydınlanırken, yola çıktık. Ağzımız alışmış, yola diyoruz. Yol falan yok. Kaz-

Bu resim, Hakkâri'deki keyifli günlerimizden olmalı; ortalıkta kar bulunmadığına ve kucağımda taşıdığım iki bebeğe bakarak düşünüyorum bunu.

ma-kürekle düzeltilmiş bazı aralıklar var ama, onlar da kaybolunca, şoför Hamit ufukları gözetliyor. Sonra yine yola (!) çıkıyoruz.

Hamit yokuşlarda bizi aşağı indiriyor. O birinci viteste Ford'u inletirken biz de arkasından koşuyoruz. Kamyon tepesindeki yerimiz, hâzâ cennet.

Olabilir ki bugün çıkıp da, Başkale yolundan gitseydiler diyen olabilir. O zaman, öyle bir yol yok ki.

İkinci gün akşam, geceyerasına doğru ağaçlıklı bir yola girdik. Bulvar mı desem, "alle"mi desem?... Bir meydancıkta durduk. Yüzlerce kişi, lüks lambalarıyla bizi bekliyor.

Aşağı indik ki, kapanın elinde kalıyoruz. Gözyaşları içinde, bize sarılan sarılana... Biri bırakıp, öteki sarılıyor. Arada, "yaşayın!" diye bağıranlar var. Bir özlem, bir ikram... Saatler sürdü (artı-şok).

Hakkâri Valisi Cahit Ortaç, elbet karşılayanların başında. Türkiye'nin en genç valisi. Mülkiye'li. 35 yaşında. Üstelik İstanbul'un, Aksaray semtinde yetişmiş. Gözlerinden, sevgi fışkırıyor. Bir de kanım kaynadı ki...

O yıllarda, Trakya orman binaları şantiyesi, sağımdaki Hasan Çalışkan, solumdaki Hayrettin Turan.

Sabah yaklaştı. Herkesin uykusu geldi. Sorduk: "Burada, han gibi bir yer var mı? Gecelemek için." Anlattılar: "Vali Bey, inşaatçılar için, ilkokulda bir sınıf boşalttırdı. Orada kalacaksınız" dediler.

Gittik, sınıfa girdik. Bomboş bir oda. Biz yatak değil, yalnız kılıfını getirdik ki, orada dolduralım. Çıplak tahtalar üzerine kıvrıldık hepimiz. Yorgunluktan ölüyoruz. Hint fakirinin çivili yatağı olsa, yine uyuyacağız.

Sabah kalktık. Şehri gezelim dedik. Bir de baktık ki, şehir falan yok! Burası T biçiminde, iki sokaklı bir yer. Kesişme yerinde, Vali Konağı... Aşçı dükkânı falan yok da, fırın bile yok. Ekmek, jandarma fırınından alınıyor. 10 km. çevresindeki köyleriyle birlikte, nüfus ikibin.

Sorduk: "Neydi o akşamki karşılama töreni?... O bayram?..." Anlattılar:

"Onbir aydır buraya gelen, ilk tekerlekli taşıt sizdiniz de, ondan..." (eksi-şok)

Çadırlarımızı kurduk. Yerleştik. Hazırlık işlerine giriştik.

Şantiye binamıza başladık. Taş duvarlarını elbirliğiyle, ben dahil, örüyoruz. Fırın yapıyoruz. Koyun sürüsü satın aldık, otlak kiraladık. Taşocağı açtık. Ertesi mevsimde sebze yetiştirmek için, bostan yeri kiraladık.

Binbaşı Salih Bey'le Komiser Ali Bey, ikisi de Beykozlu. Hakim Kemal Bey Ankaralı. Balık diye can verecekler. Zap Suyu kenarına gittim. Su, çok deli-deli akıyor. Dinamitle balık tutacağım. Eski Samatyalıyım, bilirim. Basıyorum dinamiti, suyun gözüne gözüne... Patlar patlamaz suya atlıyorum ki akıntı, sersemleyip su üstüne çıkan balıkları, kaçırmasın diye.

Akşama, balık bayramı var. Hakkâri'de doğmuş çocuklara birer lokma balık tattırıyoruz. Balık suyuna batırılan ekmek dilimlerini de, koklasınlar diye, eşlerine yolluyorlar.

Kasım ayının sonu yaklaştı. Yükseklik: 1700 m. Hâlâ çadırdayız. Donacağız. Üşümeyelim diye üstümüze yığdığımız eşyadan, kemiklerimiz çatırdıyor.

Vali Abim halimize acıdı. "Gelin bari, benim garajda yatın!" dedi. Valinin garajı var ama, makam otomobili yok, çünkü yol yok. Ya nesi var? Makam katırı var. Bizim atları da, garaja

soktuk. Hayvanların üstünde bir yerde, kendimize tahtalardan alçak bir kat yaptık. Çadırdan çıkıp oraya yattık.

Altımızda Vali Abimin katırıyla, bizim yedi atımız var ya! bu mübarekler hayvan değil, her biri birer kalorifer radyatörü... Bir ısıtıyorlar ki... İlk gece, sıcak sıcak bir güzel uyuduk... (Artışok)

Şantiye binamızı, Aralık ayında bitirdik. Taşındık. Sıcak yemeğimiz var. Fırınımızda yalnız ekmek değil, börek de pişiyor. Tavuk da pişiyor. Dünyada böyle yaşamak da, varmış.

Kar bastırdı. Don var. Hiçbir iş yapamıyoruz. Burada heykel olmaktansa, bari İstanbul'a gidip, başka iş yapalım dedik. 1947 yılının birinci günü sabahı, Hamdi Çapa ile birlikte, yola çıktık.

Yanımıza iki at aldık ama, binemiyoruz. Atların bacakları, kara gömülüyor. Üç günde Başkale yakınında bir yere vardık. Kar tipisinden bir gün, yola da çıkamadık. Çuh Gediğini aşıp Hoşab'da (Güzelsu) Salih'in hanına vardığımızda, ikimizin de yüzü domates kadar kızarmıştı... Üçbin rakımda saatlerce yürümekten.

250 kilometreye yakın yolu, Ocak ayının ilk haftasında, yedi günde yürüyüp, Van'a vardık.

Ertesi günü, sabahtan akşama kadar, hamamda geçirdik. Yıkanıp çamaşır yıkayarak... Fena bitlenmiştik. Hamdi ile gazozuna, bit yarışı yaptık.

Benim Hakkâri masallarımın, sonu gelmez. Kısaltacağım. Yola çıkışımızın 16. günü, İstanbul'a ulaştık.

Nisan ayında İstanbul'dan, 100 kişilik kafileyle, tekrar yola çıktık. Ben kafileden ayrılarak Diyarbakır'a uğrayıp, bizim taş ocağı için gerekli 200 kilo dinamit, 200 kilo kara barut, fitil ve kapsülleri de aldım. Öteki malzeme arasına, bunları da kamyonumuza yükledik. Yola çıktık.

Saatler geçiyor. Sallana sallana gidiyoruz. Yorgunluktan uyuyakaldım. Bir ara öyle fena sallanmaya başladık ki, çaresiz uyandım. Bizim hergele şoför, kestirmeden gitsin diye, kamyonla Batman demiryolu köprüsünden geçiyor.

Batman betonarme köprüsü, Cumhuriyet'in önemli bayındırlık eserlerinden... 10 tane 50 metre açıklıkta, kemer köprü.

Hakkâri günlerimden bu fotoğrafta, solumdaki kişi CHP milletvekili Şeyh Selim Seven'in oğlu Ubeydullah Seven; oturan, Varidat (gelirler) Müdürü, Ahmet Niyazi Korman.

Bizim dinamit ve barut yüklü kamyonumuz bozulup da köprünün ortasında duruvermesin mi? Yarım saat sonra da tren geçmeyecek mi? Çarpmanın doğuracağı felaket, bizi bırakın, sülalemizi etkileyecek... Tren gelirken suya atlayıp canımı kurtarmam, ölmekten beter bir iş.

Trenin gelişine az süre kala, motor çalıştı. Köpründen çıkışımızdan birkaç dakika sonra, tren geçti.

Kendimi tutup da elimdeki tabancayı Mevlüt'e ateşlemediğime, sonra hep şükrettim.

Şimdi ne yapalım?

Benim bu Hakkâri anılarım, birkaç kitaba sığmaz. Şimdi hemen buracıkta, bunları kesmekten başka, çare yok. Bari, film gibi bir sonla bitireyim.

O zaman Hakkâri Valisi Cahit Ortaç, daha sonra Kırklareli ve Bursa Valisi de oldu. Vefatına kadar, sürekli olarak, ailece de görüştük.

İki yıl sonra Hakkâri'den babaevine döndüğümde meteliğim yoktu. Ancak atımı satarak yol parası yapmış, İstanbul'a öyle dönebilmiştim. 1946'da yapılan devalüasyonla dolar, 130 kuruştan 280 kuruşa çıkarılmış ve sabit fiyatlı işten firma da canını zor kurtarmıştı. Benim emek karşılığı alacağım hisse de, buharlaşmıştı.

Evde ilk uyandığım sabah babamdan, 5 (yalnız beş) lira istemiştim. O da bana derin derin bakmıştı. Bu bakışların nasıl olduğunu anlatabilmek, yeteneğimin üstünde ve dışındadır.

Sally Stanford

O yıl Birleşik Amerika'ya giderken, zorunlu gördüğüm hazırlık çalışmalarını yapıyordum. Gezi yazıları da yazacaktım. Bütün Birleşik Amerika'yı istediğim gibi gezebilecek, ucuz bir uçak bileti almıştım. Öyleyse yapılacak iş, ilginçler arasındaki en ilginç yerleri gezmekti, kişileri tanımaktı.

Bir kitapta, bomba gibi bir bilgiye rastladım. Bir ABD kentinde bir genelev mamasının belediye başkanı seçildiği, tek bir cümleyle yazılmıştı. İlginçler arasında en ilginç bilgi, buydu. Bu kente gitmeli, bu hanımı tanımalı ve icraatını öğrenmeliydim.

Çok hoş bir rastlantı, bu kentin, benim zaten gideceğim San Francisco körfezi kıyısında olmasıydı.

Madam Mayor ile, kesinlikle bir röportaj yapmalıydım. Böylece dünyada kimsenin bilmediği gizleri açığa çıkaracak, geçmişini saklamaya tenezzül etmeyen bu politikacıyı, bizim politikacılarımıza örnek gösterecektim.

San Francisco'ya varır varmaz, ilk fırsatta Sausolito gemisine bindim.

Sausolito, körfezin en sevimli küçük şehirlerinden biriydi. İri bina kütleleri yoktu. Binalar bahçeler içindeydi. Gür ağaç-bitki ve çiçekler arasında, sanki kayboluyorlardı. Binaların birbiriyle ve sokak arasında, bahçe duvarları yoktu. Toprak bütünleşiyordu.

Bindiğim taksi şoförüne sordum: "Mrs. Sally Stanford'u tanır mıydınız?"

Bir fotoğrafını ne yazık ki bulamadığım Sally Stanford'un başarıyla işlettiği Walhalla Restoran, bir fikir verirse eğer, böyle bir yerdir.

"Ben burada 42 yıllık şoförüm. Nasıl tanımam?" Sonra saygılı bir tavırla ekledi: "O'nu çok arıyoruz. Her işini en iyi yapan oydu..."

Sonra da acı haberi verdi. Mrs. Sally Stanford, iki yıl önce ölmüştü.

Habere üzüldüm. O'nu göremeyecek olmam, benim için gerçekten bir mahrumiyetti. Ama anlattılar ki Sausolito Şehir Kitaplığı'nda, onun üzerine her türlü bilgi bulunur. Otobiyografisi de vardır.

Zaten o görkemli kitaplığın unutulmaz kurucusu, Mrs. Sally Stanford'dur. Gidince gördük ki kitaplıkta, 30x70m. boyutlarında iki katlı okuma salonları vardır. Michelangelo'dan Çin sanatına kadar çok zengin sanat kitapları bulunur. Mimarlık kitapları, göz kamaştırmaktadır.

Çok iyi dokümante edilmiş olan Madam Mayor bilgilerini, incelemeye başladım.

Sally Stanford, kendini şöyle anlatmaya başlıyor: "46 yaşı-

ma kadar ne bir damla içki içtim, ne de tek bir sigara... Hayatın hiç olmazsa, bazı anlarında erdemli kalmalıydım."

Erdemli olmadığı alanı da, çok açık belirtiyor:

"Nasıl Mr. Arthur Michael Ramsey, Canterbury Başpiskoposu olmak için yola çıkmadıysa, ben de 'Mama' olmak için yola çıkmadım. Sanırım ikimiz de kendimizi, sonunda öyle bulduk." Ekliyor:

"Hiçbir genç kız, bu Mama'lık tam bana göre bir iş, ben Mama olacağım demez. Mama'lık, tıpkı Stanford Üniversitesi'nde dekan olmak gibi, başa gelen bir şeydir.

"Mama'lık, insanların bir temel ihtiyacına cevap verir." dedikten sonra, özellikleri özetler:

"Cesaret, herkesten şüphelenmek, müşterinin her zaman haksız olduğuna, şaşmaz bir inanç... İlkyardım bilgisi, jinekoloji bilgisi, judo..." Sonra da taçlandıran bilgi: "Engin mizah anlayışı."

İyi bir Mama, şunları da bilmelidir: "Kadın psikolojisi, çabuk sarhoş tedavisi bilgisi... Muhabbet tellallarıyla başetmek için gerekli bilgiler, çünkü tellal, fahişenin ayrıkotudur."

Sally, Mama özellikleri bilgisini, şu parlak görüş ile taçlandırır: "Bu yeteneklerle, kendisine güven duyulan bir meslek insanı olunur. Zaten bir siyasal parti lideri de, bu yeteneklerin ancak bir kısmını kullanır."

Sally ilk kuruluşunu, Leavenworth Str. No: 610 San Francisco adresinde işe başlatır. "Eğer burası üzgün kocalar ve hayal kırıklığına uğramış âşıklar için olacaksa, en parlak yer olmalıydı" der.

Meslek görüşleri, en sağlam temellere dayanır. "Hep, yaptığı işi en üst düzeyde bilen, en iyi kızlarla çalıştım. Amatörleri kesinlikle yanıma yaklaştırmadım."

Muhabbet tellallarıyla çıkan zorlukları da şöyle anlatır:

"Bir kaplumbağanın müziğe ihtiyacı ne ise, bir fahişenin de pezevenge ihtiyacı o kadardır. Ama bunlardan kurtulamıyorlar."

Sally'nin meslek bilgileri gelişir: "İlk kuruluşumda, erkekler üzerine çok şey öğrendim. Parayı peşin almak, şarttı. Fermuarı kapatan, parayı vermezdi."

Yıllar geçer. Sally işyerini, San Francisco'da en kibar kişilerin oturduğu Nob Hill'de bir konağa taşır. "Güzel bir aşk tapınağıydı. Pompei, Çin, Japon, Orient, İtalyan, Fransız, Venedik salonları, en ince antikalarla dekore edilmişti."

Sally sarhoşlardan hoşlanmaz: "Sarhoş en büyük saygıyı, böyle evde göreceğini sanır. Oysa genellikle, geliş amacını yerine getiremez. Bunlar şövalye pozunda gelirler. Kızlara buraya nasıl düştüklerini sorarlar." dedikten biraz sonra ekler: "Eşşekler..."

Sally 1941 yılında Pine Str. 1144'teki saray-kale'ye taşınır. Açılış, görkemli bir maskeli baloyla yapılır. Birinci mesleği olan "Madam"lığı, 1949 yılında mesleği terk edinceye kadar, sürdürür. Özetini şöyle yapar:

"Hayatımın hiçbir gününü, değiştirmek istemezdim. Erkeklerin en sevdikleri kapalı salon sporunu geliştirdim."

Sally bundan sonra, inci şehir Sausolito'da "Walhalla Restoran"ı açar. Anlatır: "Walhalla yemeği ve içkisi, Batı'nın en iyisi idi. Bunu erkekler söylerdi ama, kadınlar meraktan gelirlerdi."

Sally çevre ile bütünleşmeye çalışır. 1962'de, Belediye Meclisi üyeliğine adaylığını koyar. Dostları: "Yapma! Düşman kazanırsın" derler. Dinlemez. Düşmanları toplaşır, onun adına slogan üretirler: "Her kulübeye bir Piliç."

Yumuşak bir düşmanlık da, şöyle yapılır: "Liz Taylor nasıl Vatikan'a elçi olamazsa, o da buraya belediye meclisi üyesi olamaz."

62, 64, 66 seçimlerini, az farklarla kazanamaz. Hayatını anlatan kitabı yazar, best seller olur. 72 yılında, altıncı denemede, belediye meclisi üyeliğine seçilir.

Büyük zaferi ise, 1976 yılında kazanır: Sausolito Belediye Başkanı olur. Der ki: "Düşmanlarım benim geçmişimin, onların geleceğini tarümar edeceğini düşündü... Yanlıştı."

73-77 arasında, yedi kez kalp krizi geçirir. Umursamaz. Sausolito için müthiş özveriyle dolu yoğun çalışmasına, hiç ara vermez.

Los Angeles Times, 16.11.1977 günkü sayısında, bir yorum yapar: "Sabık Mama bir daha dünyaya gelirse, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olmayı umuyor."

Ölümünden önce, kendi yaşamının hesabını çıkarır: "Hayatta yaptığım hiçbir şeyden, pişman değilim. Bunları, yaşayabilmek için yaptım."

1981 yılında 78 yaşına varır. Gazeteler ölüm haberini verir: "Sally Stanford için, ışık söndü."

Geçmişini saklamayan Sally Stanford, dünyayı uyarabilecek düzeyde, örnek bir politikacıdır.

Çiçek Pasajı

Konumuz, Beyoğlu İstiklâl Caddesi'ndeki, Çiçek Pasajı'dır.

Ben akranlar, Çiçek Pasajı'nı özlemle anarız. Bazı yeniyetme'ler de, bu özlemlere anlam veremez. Bunca gelişme varken, niçin o mekânları ve zamanları yüreğimizi titreten özlemlerle andığımıza, şaşarlar.

Biz o mekânları, insanlarıyla birlikte anarız. İnsanlar gelip-geçici de olsa, o şehir mekânlarına öylesine imgeler ve anılar sindirir ki, onları biz, görürüz-duyarız. Özlemlerimizi küçümseyenler onları görmez-bilmez.

Konuyu fazla mecnunlaştırmadan bir özet çizgisi çekerek derim ki, bir insanın tüm geçmişinden kopmasının adı: ölmek'tir.

Dost veya değil, her yaştan herkese, huzurlu ve uzun ömürler dileyerek salık veririm: Anı'larınızı, hele güzel anılarınızı, biriktiriniz. Kimsenin elinizden alamayacağı hazine, budur işte!

Benim Beyoğlu izlenimlerim, 1930'lu yılların ikinci yarısı ve sonrasında başlar. Ne denli sonrası mı? 21. yüzyıldaki zaman dilimlerine kadar... Bazı şeyleri yadırgasak bile, kopamıyoruz.

Örneğin, ne'yi yadırgıyorum: Birincisi, adı hâlâ Çiçek Pasajı olarak kullanıldığı halde, pasajda artık çiçek kalmayışıdır. İkincisi de, önceleri fıçılar etrafında, 10-15 kişinin toplaşıp-sıkışıp, az mezeli bira içişlerinin, ortadan kalkışıdır. Pasaj avlusundaki yeni masa düzeninin, yatılı okul yemekhanesine benzeyişidir.

Cité de Pera'da ne Orhan Veli var artık ne Cihat Burak ne de üstat Selahattin Pınar... ama Cevat Çapan var. Fethi Naci var... ve daha başkaları, "az sonra"!

Beyoğlu kapısındaki Çiçek Pasajı yazısı üstünde, kabartma Cité de Pera yazar. 1876 yılında yeni tip bir çarşı olarak yapılan bina, İstiklâl Caddesi ile Sahne Sokağı'nı pasajıyla bağlar. 1870'teki bakımsızlık yıkılması tamir edildikten sonra zemin kattaki dükkânlar, büsbütün bugünkü kullanılışına ulaşmıştır.

Evet, giden gitmiştir. Onların geri dönemeyeceklerini bilmek, bıraktıkları anı hazinelerini eksiltmez. Gidenlerin bize armağan ettiği zevkli zamanlara doymamış olarak bile, biliriz ki bu dünya, kimseye kalmaz. Özlemimiz, yokolan geçmişi, ille yeniden yaşamak değil... İsteğimiz, yaşamış olduğumuz güzel zamanların ve insanların, yüreğimizde yer etmiş duyumsamalarından kopmamak.

Biliyorum ki, Orhan Veli ile Cihat Burak yoksa artık, Cevat Çapan'la Fethi Naci var. Yüreğime, hepsi sığar. Hatta, henüz tanımamış olduklarım da... Zaman kalırsa.

"Zaman"ın göreceli (rölatif) olduğu kanıtlandı... Yetmez. Seven ve sayan insanların yürek büyüklükleri de, görecelidir. Sınırı olmaz.

Öyleyse şimdi, yüreğimin kapılarını açıp, pasaj günlerinden, birkaç çok kısa metrajlı film sunmalıyım.

Bir akşam (böyle başlanır, alışılmıştır) pasaj avlusunda, iki fıçı çevresinde ıngıl-ıkış sıkışan biracılarla oturuluyor. Arada bir tokuşan kafaların sahipleri arasında, Orhan Veli ile Cihat Burak da var. Güzel konuşanlar, zaten gevezelik etmez ama, tıraşçılar zamanı savurganlıkla harcar.

Nasipsizin biri, zamparalıklarını anlatıyor. Sıkıcı ayrıntılarla... Bir hanıma nasıl yaklaştığı, sabırla nasıl inandırdığı, ve sonunda nasıl öptüğünü... Bu kadarı hadi neyse ama, sonunda hanımın adını da, şakkadak söylemesin mi?

Birdenbire yanımızdaki fıçı-masadan birisi hışımla ayağa kalkıp, zamparanın yanına geldi. Yakasından tutup bağırmaya başladı: "Ulan sen bu kadınla başından geçenleri, nasıl açık-açık ortaya dökersin rezil herif!..."

Zampara bazı sözler geveledi ama ötekinin öfkesini sindiremedi... Ağız dalaşı sürdü de sürdü.

Fıçı çevresindekiler sıkıldı. Orhan Veli çok zarif biçimde olaya müdahale ederek, öfkeli adamı yumuşattı. Dedi ki:

Akademi Dem, nüfusu eksik bir Cuma'da (Sol baştan): Haslet Soyöz, Besim Dalgıç, Naci Güçhan, Selahuttin Yıldırım, Ben, Cevat Çapan, Fethi Naci, Turhan Günay... ve önce "ressam", sonra "balıkçı", şimdi ise "sade Nuri"!..

"Ortada zorlama yok ki!.. Bu adam o hanımı öptüyse, o hanım da bu adamı öpmüş demektir. Ödeştiler gitti anlaşılan... Sakin olun!..."

Komşu fıçılar çevresindekilerin kahkahaları arasında, olay bastırılmış oldu. O zamanların Pasaj'ından günümüze, sabırla kalmış olanlar arasında, bizim Dem Akademisi'nin bazı üyeleri var. Bir de Entelektüel Cavit... Biz onun dükkânında içmesek bile, eski hukukumuz bulunuyor. Cavit komşu meyhanede bile olsak, gelir bize, "Merhaba!" der.

Benim Cavit'i tanıyışım, yarım yüzyıl öncesidir. Çocukluktan yeni çıkmış, topaç gibi bir Anadolu çocuğuydu ki, bira fıçılarını sırtına çifter-çifter alırdı. Komi'lik de, asistanlık gibi bir iş... Başarılı olan profesör olmaz ama, meyhaneci olur. Belki, daha bile iyidir.

Entelektüel Cavit geçenlerde bizim cuma masasına, merhaba'ya vardığında aklıma bir benzetme geldi. Dedim ki:

"Bu Cavit var ya! Bülent Ecevit'e çok benzer!"

Dostlarım nedenini merak edince, açıkladım: "Cavit, ömrü boyunca içki içmemiştir. Ama meyhanecidir. Kendine ait meyhanede, içki içilmesine göz yumar. Sayın Ecevit de, ömründe çalmamıştır. Ama başbakan olarak başında bulunduğu 'Onbirler Hükümeti'nin iki bakanı, resmen, çalmaktan mahkûm olmuşlardır."

Yeni yüzyıla girilmişken Çiçek Pasajı'nın değişmesine de karşın, yine de sevilecek yanları var. Ama büsbütün yokolan Degustasyon Lokantası'nın izi kalmadı.

Smokinli garsonları da olsa, orası itici etkiler yapmazdı. Koço ile Strato, büyükelçi düzeyinde davranış bilen ama garson yardımseverliğinde hizmet eden, adamlardı. Sol kollarındaki beyaz peçete olmasa, yabancılar mesleklerini ayırdedemezdi.

Akşamüstü demcileri arasında, üstat müzisyenler nöbet alırdı. Besteci Osman Nihat Akın, besteci ve tanburi Selahattin Pınar, piyanist Fevzi Aslangil aynı masayı paylaşırlardı. İki müzikten anlayan mühendisle ben de onlara katılırdık. Amca Mithat (İlkray) ile Jim Barnet Vedat'tı (Öztaş) mühendisler.

Osman Nihat, Ahmet Rasim'in torunuydu. Bestelediği unutulamaz şarkılar arasında,. "Yine bu yıl ada sensiz...", "Bir ihtimal daha var", "Güzel bir göz beni attı, bu derin sevdaya" bulunur.

Selahattin Pınar ise, kendi çaldığı tanbur eşliğinde: "Bir bahar akşamı rastladım size" bestesini, pek içli söylerdi. "Gönül yarasından acı duyanlar" – "Gecenin matemini aşkına örtüp sarayım" şarkıları da, onun besteleridir.

Bu insanların sofrasında, kimse kafa ütülemezdi. Uzun-uzun, hiçbir şey anlatılmazdı. Hepsi de tam anlamıyla, "hoş-sohbet" insanlardı.

Eskiden üç büyüklerin İstanbul'daki futbol maçlarından önce, "tekaütler", yani eski futbolcuların arasında, kısa devre futbol maçları oynanırdı. Bu maçlar, pek sevimli ve neşeli olurdu. Ancak bu maçların en parlak sahnesi, Osman Nihat'ın hakem durduğu bir oyunda geçmişti. Hakem Osman Nihat kendisine itiraz eden bir oyuncuyu saha içinde tabancayla kovalamıştı. Stadyum dolusu insanda, gülmekten can kalmamıştı.

Degustasyon'un cadde üstündeki öteki köşesinde, bir zamanlar Nektar Birahanesi vardı. 1950'li yıllarda bir akşam oraya, sevgili Nejat Abimle (Harmancı, Prof. Dr.) birlikte gitmiştik.

Unutamam ki Nejat Abi, benim nisbeten genç yaşlarımdaki hızlı votka içişimden hoşlanmamış ve beni eleştirmişti. Kendisi de severek içerdi ama, ölçüsünü kaçırmamaya çalışırdı. Hatta içkici tanıdığımız Bektaşilerin, bir yargısını aktarmıştı: "Ölçüsüz içmek, marifet noksanından ileri gelir." Eklemişti: "Marifet'ten kasdedilen; herkesin yapamadığı, ustalıkla yapılmış olan şey" diye.

Nejat Abimle bir akşam sofrasında, yine birlikte olmuştuk. Masamızda, o akşam tanıdığım iki müstesna insan daha bulunuyordu. Dr. Safter Tarim ve Dr. Fikret Ürgüp.

Hak ettikleri hayatı yaşayamamış olan bu üç müstesna insan aklıma geldikçe, durgunlaşırım.

Elbet Çiçek Pasajı da Beyoğlu gibi, hatta bütün İstanbul gibi, kendine özgü güzel yaşama biçimlerini barındırırdı.

Birtakım takdir fukarası saldırgan yetkililerin, toplumumuzun eski parlak yaşama biçimlerini bunaltmaya çalışmaları, zihinsel çölleşmelerinin sonucudur.

"Demokrasi var" diye, toplumumuzun yerleşmiş yaşama biçimlerine saldırmalarına, tahammül edilemez.

Selahattin Pınar, kendi çaldığı tanbur eşliğinde, "Bir bahar akşamı rastladım size" bestesini, pek içli söylerdi.

Kısa Sahneler 1

Herkes Kendine Göre

Prof. Dr. Kemal Önen, uzun yıllardan beri ailece dostluk kurduğumuz sevgili insanlarımızdan birisidir. Doktor olarak verdiği pek değerli öğütlerin yanında, sakin görünüşlü, hiç değişmeyen yumuşak huylu ama, hiç de eğilip bükülmeyen müstesna bir kişiliktir. Değerli bir bilim adamıdır... Ama yine de yaşadığı toplumun ve ailesinin yansıttığı görgüleri, uygarca korumasını bilir.

40 yıla varan yakınlığımızda, elbette evlerimizde ve tatillerimizde çok kez, akşam sofralarında birlikte olduk. Bu sofralarda, benim rahat davranışlarımı hiç yadırgamayan sevgili Kemal dostum, günün birinde söylediğim söze pek açıkça karşı koydu. Ben arada bir yaptığım gibi, rakıdan bir yudum aldıktan sonra: "Elhamdülillah" dedim. Benim bu alışkanlığıma uzun yıllar ses çıkarmayan Kemal, birden uyardı:

"Deme rakıdan yudum aldıktan sonra Elhamdülillah diye! Caiz değildir" dedi.

Kemal herhalde haklıydı. Kendisi bana hekim olarak, unutamadığım öğütler vermişti. Bir defasında demişti ki: "İnsan vücudundaki tüm organlar işbirliği yaparlar ama bireysellikten kesinlikle vazgeçmezler. Hatta insan vücudundaki milyarlarca hücrenin herbiri, kendi kişiliğini koruma çabası gösterir." Kemal dostumun bu sözleri, benim bazı sağlık arızalarımı doğru yorumlamama neden olmuştu.

Yukarda anlattığım sahnenin bambaşka bir yerde ve kişilerle yaşanmış olmasının, değişik bir tekrarı var. Bir kez yine bir akşam sofrasında, dostlarla birlikteyken, rakı yudumladıktan sonra, yine farkında olmadan "Elhamdülillah" demiştim de, yanımızda oturan Aziz Nesin birdenbire sormuştu: "O ne demek öyle?" diye. Ben de ona sormuştum ki, "Rakı yudumladıktan sonra 'Elhamdülillah' demek, caiz midir değil midir?" diye. Bunun üzerine Aziz Nesin, bir anda çok açık bir yanıt vermişti:

Kemal bir gün dayanamadı: "Rakıdan yudum aldıktan sonra Elhamdülillah deme, caiz değildir!"

"Ne caizi be!... Farzdır farz." Tıpatıp aynı sahneyi, Vehbi Koç ile birlikte olduğumuz bir akşam yemeğinde yaşamıştık. Vehbi Bey de, benim "Elhamdülillah!" deyişime hayretle bakmış ve sormuştu: "Hayrola! O ne öyle?" demişti. Ona da sormuştum: "Rakı yudumladıktan sonra Elhamdülillah demek, caiz midir değil midir?" diye... Vehbi Bey hemen yanıt vermişti: "Bu sualin bana sorulması caiz değildir!" Üç kişi aynı sorulara verdikleri yanıtlarla, kendi kişiliklerini yansıtmışlardı.

Bir Televizyon Çekimi

Cem Özer kendisinin yaptığı ve sunduğu bir televizyon programına çağırmıştı. Gününde ve saatında verdiği adrese gittim. Mecidiyeköy'ün kıyısında bir yerde, belki de eski bir garajdan bozma stüdyonun kapısına vardığımda, kalabalıktan içeri giremedim. Programa çağrılan öğrenciler, sevimli gürültüleriyle ve canlılıklarıyla, kapıyı tıkamışlardı.

Bu Gönül Yazar benim elime doğdu... ama bir daha elime geçmedi!

Orada bulunan bir görevliye bağırdım: "Beni programa konuk çağırdılar ama, içeriye giremiyorum. Giremezsem gideceğim" dedim. Görevli bana: "Dur!" diye bağırdı. Beni ensemden tutarak itmeye başladı. Bir yandan da: "Hey! Çekilin be! Star geçiyor star!" diye bağırıyordu.

İçeri girdiğimde Cem Özer'le ve benimle birlikte çağrılmış bulunan Gönül Yazar'la, selamlaştım. Biraz sonra Cem Özer sordu: "Neler konuşalım?" dedi. Ben açık açık bir şeyler söyledikten sonra kulağına fısıltıyla dedim ki: "Sen bana Gönül Yazar'ı nereden tanıdığını sor".

Çekim başladı. Cem bir punduna getirip sordu:

"Sen Gönül Yazar'ı nereden tanıyorsun?" Dedim ki:

"Babası benim arkadaşımdı. Bu kız benim elime doğdu."

İkisi de şaşırarak sordular:

"Sonra?..."

Ekledim:

"Ama bir daha elime geçmedi."

Çekim sırasında Gönül Yazar anlatıyordu:

"Yılbaşı gecelerinde, yakın dostlar geceyarısı 12'den sonra, birbirine külot hediye eder. Bir yılbaşı gecesinde bana da verdiler ve ben hemen orada, üzerine geçiriverdim. Benim giysimin üzerine giydiğim bu donla, fotoğrafımı çekmişler. Hınzır gazeteciler bunu da yayınladı. Bu da haber mi yani?"

Ben söze girdim:

"Elbet haber ya! Her zaman giymezsin ki..."

Ardaş Efendi

1960'lı yıllarda. Bahçe içinde harap olmaya yaklaşmış iki katlı bir ev... Alt kat Ardaş Efendi ve saygıdeğer eşinin çalıştırdığı bir restoran-meyhane, üst kat ise sevimli çiftin konutu olurdu. Bina ağaçlıklar içindeydi. Yerine gelince, Mecidiyeköy'ün bittiği ama Zincirlikuyu'nun başlar gibi olduğu, bir bakımsız toprak parçasıydı.

Ardaş Efendi, Türk müziğine değerli eserler veren Ermeni besteci ailelerinden, birine mensuptu. Aklımda yanlış kalma-

dıysa Tatyos Efendi ailesindendi. Ardaş Efendi'de son derecede ilginç bir kitap bulunuyordu. Bu kitap, Türkçe şarkıların Ermeni alfabesiyle yazılmış güftelerini içeriyordu. Hatta Mesut Cemil Bey, bu kitabı rica ederek ödünç almış ve İstanbul radyosunda kopyasını çıkartmıştı.

Bu meyhane-eve bazı akşamlar, üç kişilik bir saz takımı gelir, onlar çalarken varsa başka müşterilerle birlikte, Ardaş Efendi, Amca Mithat ve ben, şarkı söylerdik.

60'lı yılların başında Ardaş Efendi 80 yaşına ulaşmış bulunuyordu. Sayın eşi Annik Hanım, Ardaş Efendi'nin fazla içmesini engellemeye çalışırdı. Bir akşamlık kontenjanı bir limonata bardağı rakıydı. Ancak, karısına çaktırmadan, bizim gibi müşterilerden gizli rakı yardımları almayı başarırdı.

Ardaş Efendi'nin ihtişamlı bir burnu vardı. Yüzünden epeyce ileriye ve aşağıya doğru inerdi bu ilginç çıkıntı. Hatta bazen öyle olurdu ki, Ardaş Efendi'ye gizli içki yardımları fazla kaçarsa, dudağına yapıştırdığı sigara küçüldüğünde, burnu yanardı.

Tarihte ilk kez 1960 yılında, iki milyonu aşan nüfusuyla İstanbul, o zaman hâlâ mezarlıkların dışında da yeşil alanlara sahipti... Mecidiyeköy dutlukları gibi...

Şimdi artık Ardaş Efendi'nin konut-meyhane-saz salonu olan harap binasının yerinde, sanırım 30 katlı ikiz kuleler yükseliyor. 15 milyona varan İstanbul nüfusu, azgınlaşması sonucu olarak, adına gelişme dedikleri değişimler, koca kentin geçmişini ayaklar altına alıyor.

Metin Akpınar

Metin'e incelterek soruyorum: "Sayın Zeki Alasya, nasıllar?"

Metin gülümsüyor, o da incelterek yanıtlıyor:

"İyi, iyi... Artık uzmanlık alanları değişti. Daha az görüşür olduk. Televizyon-sinema işleri yapıyor. TRT'ye yaptığı bir dizi tuttu. O sürekli devam ediyor."

Üzülüyorum...

Fiilen ayrılık başlamış... Bu noktaya varılmamalıydı. Metin'e soruyorum, yanıtlıyor:

"Şüphesiz varmamalıydı. Ama bu biraz da, ideolojik bir vasat oldu. Liberal ekonominin özelleşmesi bozdu."

"Zeki aktör olarak, yetenekli bir adam... Sevimli de."

"Zeki Alasya'ya sahnede yetişmek bazen zor olur. Ama sürekli o performansı gösteremez. Çünkü sıkılır. Örneğin sevişirken bile zaman zaman dalıp, ıslık çaldığını söylerler."

Metin, eski günlerini anlatıyor:

"Bir dönem Zeki Alasya motosiklet almayı düşlediği zaman, parası yoktu; önce kaskını aldı, sonra motosiklet aldı. Biz ikimiz de, ortanın altında gelir seviyesinde insanlar olduğumuz için, oyuncaklarımız da sınırlıydı. Bir bisiklet jantından, galvanizli tel kullanarak, çember yapar çevirirdik. Ağaç tekerlekli araba yapardık. Tahta kılıçla oynardık. Böyle olunca, Zeki Alasya çok oyuncak severdi."!

Ya sonrası?...

"Birdenbire bir motosiklet... Bir daha iyi motosiklet... Bir

Metin diyor: "Biz Laurel-Hardy gibiydik... 25 sene kesintisiz. Laurel-Hardy de, anlaşamayıp ayrılmış. Ama biz, bizde rekor kırmıştık. Şimdi bireycilik zihinlere öylesine işledi ki, artık birlikte iş yapmak, imkânsız."

araba, bir araba daha... Bir ara, sekiz tane arabası vardı. Bu kadar çok oyuncak sevdiğinden, hiç evi olmamıştı."

"Sizin ikinizin birden toplumda yarattığınız bir hayal vardı. Sizi gören, hemen neşelenirdi."

"Biz Laurel-Hardy gibiydik... 25 sene kesintisiz. Laurel-Hardy de, anlaşamayıp ayrılmış. Ama biz, bizde rekor kırmıştık. Şimdi bireycilik zihinlere öylesine işledi ki, artık birlikte iş yapmak, imkânsız."

Metin sonra Zeki'yle birlikteki eski yılları değerlendirmeye çalıştı:

"Türk sinema seyircisi seyrettiği insanların yaşamlarını, gerçekle hep karıştırıyor. Oyunda hep kahraman olduğu için, herkes kendini kahraman ilan ediyor. Bizim Zeki-Metin filmlerindeki, gerçekten candan, gerçekten sıcak, hatta bir ölçüde, yorumlarken başarılı olunamayan nedenlerden biri olan sevgimizi, biraz fazla abarttılar. Biz normal yaşamda onların istediği boyutta değildik." Sordum:

"Yakın olmanızın, götüreceği bir mesafe vardı?"

"Sanırım bundan yararlandık."

"Gidilebilecek yolun sonuna kadar, birlikte gittiniz mi?"

"Ömrümüz, o kadar uzar mı, bilmiyorum."

Metin Akpınar'la Zeki Alasya... Uzun, hem de çok uzun yıllar, birlikte çalışmışlar. Hem de bu zaman, başarılarla dolu yıllar olmuş... Her şey bir yana, derim ki bunca yıl, bunca başarılı birliktelik için, her ikisinin de insancıl özelliklerinden, akıllarından ve erdemlerinden, başka temel olamaz... Birbirini anlamak, üstelik elbette her insanda bulunduğu kadar olan kusurları hoşgörmek, onları bu yaşlara kadar birlikte getirebilmiş.

Kesin olarak birbirlerini çok iyi "anlamışlar". Ben bunu, nereden mi anladım?.. Metin'in verdiği bir bilgiden:

Annesinin ciddi hasta olduğu bir akşam Metin, elbet yine sahneye çıkmak zorunda... Tiyatrocu'nun, kaderi ve borcu bu! Metin anlatıyor:

"Sahneye çıktık... Zeki o gece rolünü, öylesine canavarca güzel oynadı ki, ben annemin öldüğünü, bundan anladım."

Soruyorum:

"Şu anda politikayla ilişkin, ne durumda?"

"Aktif göründüğü halde, bir şey yok. Ben politikada, şuna inanıyorum. İnsanlar dünyada zeki, müteşebbis, dünya entegrasyonuna beyinleri açık, iyi aileden insanlar... Bir de bunların, karşıtları var. Birincilerin ikincileri ezmesi diye bir kural, hiç yok! Benim siyasetle uğraşmam, bir anlamda solculuğum, hak'tan yana olmam, buradan başlar."

"Niye politikaya, boğazına kadar girmedin?"

"Ekonomide 'kötü para iyi parayı kovar' derler ya! Ülkede de, basında da kötü davranışlar, iyi davranışları bozuyor! Elbet politikada da... Benim siyasi görüşüm, yaşamımdan kaynaklanır. Orada olmam gerektiğine inandım. Ama yalnız değil... Beni yalnız olarak onurlandıran çok teklif aldım. Kabul etmedim."

Bir başka gün Metin Akpınar'la sözleşip, bir akşam vakti kadehbaşı yapmışız. İsteğimi söylüyorum:

"Metin, sen tiyatroda yaşadıklarını yazsana!"

"Ben yazma özürlüyüm. Ama yine de, hiçbir şey yok değil. Bir yere konuşmaya gideceksem, dosyalarım vardır, onlardan birisini çekerek oradan bazı şeyler toparlarım. Ara başlıkları not ederim. Zaten o bana yeter. Benim yapım böyle gelişmiş...

Ben konuşmayı seven adamım. Yazmaktansa, anlatıp yazdırmak, bana daha kolay geliyor."

"Kolayına kaçmak, senin huyun değil ki..."

"Galiba şimdi artık, zamanı geldi. Kapanıp yazarak bu işi yapmak, artık doğru olacak."

İkimiz de çiçek delisiyiz. Ama Metin kaktüslerde, uzman. Soruyorum:

"Senin terasındaki o güzelim kaktüsler nasıl?"

"Acayip görünür ama, kabare tiyatrosu ile kaktüs arasında, müthiş benzerlik var. Bir defa ikisi de genetik şifreleriyle, yaşama taklidi yapıyorlar. Yaşamıyorlar ama, yaşanması gerektiğinin bilincindeler. Ama buna da katlanmıyorlar... Başkaldırıları var. 'Sen bana su vermezsen, ben de o zaman, su kaybetmeyeceğim' diyorlar. Yaşamayı başardığı zaman mutlu oluyor. Az da olsa, mükemmel bir çiçek açıyor."

"Ben de kaktüslere hayranım."

"Kaktüs çiçeği, çiçeklerin en güzelidir (Kaktüs Çiçeği oyunu da güzeldir). Ömürleri çok kısadır. Orkide gibidir. Kaktüs, ayrı bir dünyadır... kabare tiyatrosu da öyledir. Alay, şaka, bir anlamda, ironi tiyatrosu, çok fazla eğlendirmek, yalnız güldürmek için değil. Baştan sona çiçeklerle bezenmiş değil... Arada bir çiçek açıyor."

Metin'in değindiği duyarlı noktayı deşiyorum: "Mizah, gülmece değil, düşünmece dilidir."

"Mizahın Türkçesi olarak gülmece sözcüğü, kavram ve anlam açısından düşünülmeden yakıştırılmış. Yanlış... 'Ustalar bizi güldürürler... Ve güldürürken düşündürürler.' denir. Ancak kabare tiyatrosu, biraz ısırır. Sivilceyi, çıban yapar." Bir şeyi abartarak anlatmak da, bir yöntemdir."

Sözü, tiyatroya kaydırıyorum. Metin anlatıyor:

"1960'ta benim ilk profesyonelliğim, Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda, Haldun Taner'in oyununda... Zeki Alasya da aynı sene, Aptullah Ziya Kozanoğlu Tiyatrosu'nda başladı. Bir yıl sonra da ben Zeki'yi bizim tiyatroya getirdim."

"Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda üçünüz Ahmet Gülhan'la da, iyi buluşmuştunuz..."

"Biz, Astronot Niyazi'yi sahneye koyduk. Devekuşu Kaba-

re Tiyatrosu'nun patlama yapmasının nedeni olan, mükemmel bir oyun oldu bu! Haldun Bey'le bir araya gelebilmek, ciddi bir şanstır.

Muhsin Ertuğrul derdi ki: 'Türk Tiyatrosu tıknefes olsa, Haldun ona oksijen yetiştirir'. İki örneği var... Birincisi, Keşanlı Ali Destanı, ikincisi, yine darlandığı zaman, Kabare Tiyatrosu...

"Muhsin Ertuğrul da, çok hayırlı, çok muhteşem bir insandı."

Ben Ertuğrul Muhsin'in bizzat Shakespeare'in Kral Lear'ini oynadığını gördüm. Metin'le, Muhsin Ertuğrul hayranlığında da buluşuyoruz. Söz yine, Haldun Taner'e dönüyor. Metin, biraz farklı bir yanına değiniyor.

"Haldun Bey, mükemmel bir öykü yazarı. Hatta bence, yazamadığı öyküleri çok daha farklı olmalıydı. Hiç tanımadığı insanların, yaşamöykülerini takip ederdi. Mükemmel bir gözlemciydi."

Ben sevinerek anımsıyorum:

"Yahu, Haldun Bey, beni bile uzaktan izlerdi. Uzun soluklu bir işi, ne zaman yapacağımı sorardı."

Metin, haklı olarak yakınıyor:

"Bir konuya daha değinelim. O kadar adını ettiğimiz, o kadar sevdiğimiz tiyatro, Türkiye'de yok... Bir defa, matematiksel olarak yok... 65 milyon nüfus, 25-30 bin koltuk var. 2500-3000 civarında, tiyatro sanatçısı var. Dünya standardı % 10... Demek ki biz 2.5-3 milyon ülke olsak, fena değiliz. 65 milyon olunca, yokuz."

"Ayıbın ötesi bu!"

"40 yılımı tiyatroya vermişim. Beni yoldan çevirip, niye tiyatro yapmıyorum diye suçluyorlar. Evrensel boyutlarda olmak istiyorsak, bunda da olmalıyız. Böyle olmayışı kültürün gelişmeyişi demek."

Başka bir konuyu deşiyor:

"Oyun yazarı kalmadı. Hakları, telifleri verilmedi. Küstürdüler."

"Telifleri ödense bile, neye yarar?"

"60'lı yıllarda böyle değildi. % 10 falan telif alırlardı. Oyun çok oynanırsa telif, yüksek paralara varırdı."

Metin biraz sustuktan sonra, ekliyor:

"O yüzden de, ödenmezdi ya!"

Aklıma geliyor:

"Yüzyıllar önce topraklarımızdaki Side, Aspendos ve Perge'de onbinlerce kişilik tiyatrolar kurulmuş..."

"Onlar vatandaşın bildiği tiyatrolar değil ama, temaşa var, şeffaflık var. Her şey ortada."

Metin, devlet ve hükümetin davranışını özetliyor:

"Bir de tabii, ülke siyasi otoritesinin, görsel sanatlara ilgisi yok. Türkiye'nin geleceğini belirten, bin sayfalık bir yol haritası var. Bunda tek sözcükle, tiyatro lafı yok... Görsel sanatlar lafı da yok."

Vakit, gece yarısını geçine, Metin duygulandı: "Yahu bu bir delikanlı muhabbeti oldu. Sohbetimizde kadın unsuru, çok az... Rahşan hanımdan başka ad geçmedi."

"O sayılmaz. Bari eşlerimizin adını mırıldanalım... O evliyaları da, anmak gerekir. Ben içkiye, 62 yıl önce başladım. 52 yıl önce de evlendim. Demek ki 10 yıl kafa çekmeden, evlenmeye razı olamadım."

"Mükemmel!... Bu kadar sarhoşlukla, bu hata yapılabilir.!"

"Hanımlara bu lafını söylersem, görürsün gününü"!

"Sana güvenirim Abi! Söylemezsin..."

Haklıydı Metin. Söylemedim.

Rusya'da Birkaç Gün

1984 sonlarında Moskova'dayız. Sovyetler, henüz dağılmamış. Bizim gezi grubuyla hep birlikte, Cosmos Otel'de kalıyoruz. Giriş-çıkış, çok kontrollü... Polis, gözüken-gözükmeyen etkileriyle, kuş uçurtmuyor. Üniformalı polislerin her biri, iki metreden uzun... Enseler, makina tıraşlı. Her biri kısacası, Hollywood filmlerindeki acımasız Ruslar gibi.

Bir geceyarısı, her yer kapanmış, biz birkaç arkadaş, dolarla içki verilen bir bardayız. Yorgun ama neşeliyiz.

Derken başımıza, bir Fransız oğlan musallat oldu. Boyuna siyasi nutuk çekiyor... Çenesi düşük, susmuyor. Sohbetimizi engelliyor. Sarhoş mu sarhoş... Laf dinlemiyor.

Pazarlık ettik. Bir içki ısmarlarsak, gidecek. İçkisini aldı gitti, oh dedik ama, 10 dakika sonra, yine gelip konuşmaya başladı. Bir içki daha... Gitti. 10 dakika sonra, yine geldi.

Ben çareyi bulduğumu sanarak, gittim, o deniz feneri gibi iri Rus polislerinden birini, alıp geldim. Fransız oğlanı şikâyet ettim. Sandım ki tıraşçı sarhoşu tek eliyle alıp kaldıracak ve götürecek.

Polis oğlanı biraz inceledikten sonra bize dönüp:

"Acıyın! Bu adam çok sarhoş" demesin mi?

Biz kahkahaları patlatıp, polise de bir içki ısmarlamak istedik. Kabul etmedi. Fransız oğlanı şefkatli davranışlarla aldı götürdü. 1984-85 yılbaşı gecesi, Lennigrad'da, Leningrad Oteli'ndeydik. Adı o zaman öyleydi. Son gidişimde değişmişti.

Önce bütün konuklara, standart akşam yemeği verildi. Salonlar saat 21'de boşaltılıp, yılbaşı balosuna hazırlandı. Sonra

yine saat 23'te açılıp, şampanya ve havyarla gece başlatıldı. Elbet kara etiketli votka da boldu.

Ben o zaman, gazetede gezi anıları yazacağım için dikkatliydim. Fotoğraf çekecektim. Az içiyordum. Salonlarda, dünyanın her yanından gelmiş, yaklaşık binbeşyüz kişi vardı.

Bizim iki masa ötemizde, bir Rus ailesi geceye katılıyordu. Her yaştan yaklaşık 30 kişi, uzun masaya dizilmişti. En yaşlıları Baba ise, masanın başında yerini almıştı. Yanındaki küçük masaya konmuş bulunan koskocaman bir semaverden, çay da içiyorlardı. Elbet votka içmeyi, savsaklamadan.

Sofranın görünüşü, benim pek hoşuma gitti. Dikkatle baktığımı gören Baba, eliyle işaret ederek beni çağırdı. Yanındakini kaldırıp, beni oturttu. Baba, İkinci Dünya Savaşı'ndaki Alman işgali sırasında esir düşerek, zoraki Almanca öğretilmeye çalışılanlardandı. Yarı Almanca yarı "lisanı hal" ile anlaştık.

Bana, kendileri gibi votka içmeyi öğretti. Önce minik kadehle içilen votka üzerine, bir bardak çay içilecekti. Bu, iyi bir yöntemdi. Çay, diriltiyordu. Ancak şart, çayın şekersiz içilmesiydi. Şekerli içen, ayarını yitiriyordu. Bu şarta uyan, 20-30 votka ve çay, içebiliyordu. Ben de bu sofrada, iki votka ve çay içtim.

Daha sonra, yanıma uzun boylu bir arkadaşımı alarak, fotoğraf çekmek için dolaşmaya başladım. İkimiz de, asık suratlarla ve yavaş yürüyorduk. Flaşı boyuna, patlatıp duruyordum.

Bazı masalardan fotoğraf çekmemize, sinirlenenler oluyordu. Bağıranlar bile vardı. Ne söylediklerini anlamıyorduk. Sanırım küfür de ediyorlardı. Ama biz, onların nasıl canına okuyacağımızı biliyorduk... Tek sözcükle:

"Pravda" diyorduk. Başka söz, ağzımızdan çıkmıyordu. Bu sözcük, Komünist Parti gazetesinin adıydı. Pravda sözünü duyan hemen sırıtıp, poz veriyordu.

Gecemiz, çok neşeli geçti. Sabaha karşı masa komşumuz Baba Rus, beni yine masasına çağırdı. Votka ve çay ikramı başladı. Bir ara ayağım, masanın altında yumuşak bir şeye takıldı. Merak edip masa örtüsünü kaldırınca, bir de baktım ki masanın altında, bir adam yatıyor.

Şaşkınlıkla Baba'nın yüzüne bakınca, gerekli bilgiyi verdi:

"Bu ayı, çayı şekerli içti."

Aziz Nesin

1973 yılındaydık. Bir gün Demirtaş Ceyhun telefon etti. Aziz Nesin'in Çatalca'da bir vakıf kurduğunu, amacının bir okulda, küçük yaştan başlayarak çocukları eğitmek olduğunu söyledi. İlk binasını çok eski bir istihkâm subayı görgüsüyle kendisinin, projesiz falan, tarifle bitirdiğini ekledi. Şimdi zoru artık, ikinci büyük binasının (artık kendisinin yapamayacağını anladığından) projesini yaptırmaktı.

Projenin yapılması için, önce mimar sonra şair Cengiz Bektaş arkadaşımızdan bir teklif almış. Dudakları uçuklamış... Ancak gariplik, sanırım ki Cengiz'den doğmamış. Çünkü ülkemizin yetiştirdiği en tutumlu adamlardan biri olan Aziz Nesin, ne teklif alırsa alsın fiyatı çok bulacak ve paraya kıyamayacaktı.

Ben Demirtaş'a: "Buyurun da konuşalım. Konuyu anlayalım" dedim. Bir gün Aziz Nesin'le birlikte geldiler.

Arazi bilgileri geldi. Zihninde ne tasarladığını, Nesin anlattı. Yapının programı belli oldu. Durum açıklığa kavuştu. "Biraz düşünelim de, sonra konuşuruz" dedim, gittiler.

Çok ilginç bir not: Aziz Nesin o gün bana, 5 (evet, beş) imzalı kitabını birden armağan verdi. Sanırım yaşamında, hiç kimseye beş kitap birden vermemişti.

Birkaç gün sonra telefon eden Demirtaş'a, "Projeyi, para almadan yapacağız. Ancak bitince, hep birlikte bir yemek yiyeceğiz" dedim. Nesin'le konuşan Demirtaş: "Aziz Bey teşekkür etti. Yemek vermeyi de kabul etti" dedi. Ben: "Yanlış anladınız. Yemeği de ben ısmarlayacağım" dedim.

Öğle yemeği zamanı geldi. Nesin masaya buyur etti. Bizim getirdiğimiz bavulun tatlı keyfiyle, gittik. Bir de baktık ki sofrada, bulgur pilavıyla ekmekten başka, hiçbir şey yok.

O sıralarda bizim proje bürosu kadrosu 40 kişiyi buluyordu. Onca iş arasında bunu da bitirmek bize zor gelmedi. İlk buluşmadan sonra Çatalca'ya gidip araziyi gördük. Projeye başlayabilmek için, gerekli bilgiler tamamlandı.

Nesin'in mimarı olduğu ilk binayı da gördük. Çok kısa anlatalım: Yürekler acısı bir binaydı. Üstelik kendini tutamamış, Vakıf arazisi girişine, kemerli bir Nizamiye Kapısı da oturtmuştu.

Aradan yıllar geçti. Yapı bitirildi. Biz de, Demirtaş ve birkaç kişi daha, Çatalca'ya gittik.

Neşeli bir günümüzdü. Öğle yemeğinde Nesin'in misafiri olarak fazla bir beklentimiz olamayacağının, bilincindeydik. Çare aradım ve buldum. İki tarafına çiviyle kontrplak çakılı bir asker bavulu aldım. İçini, şişe ve mezelerle doldurdum. Bir, kuş sütü noksandı. Elbet bizim beyaz-kaşar ve Mihalıç peynirlerimiz konmuştu da, Fransız peynirleri de unutulmamıştı. Elbet rakı vardı da, kalite şaraplar, Rus votkası, İngiliz cini savsaklanmamıştı. Nefis pastırma, sucuk seçimlerini, füme laks ve çiroz tamamlıyordu.

Çatalca'daki vakıf binalarına vardık. Karşılandık. Önce yapıları gezdik. Ben bizim planladığımız binayı, neredeyse tanıyamadım. Çünkü Nesin, sağına-soluna-üstüne öyle ekler yapmıştı ki, bizim proje tanınmaz olmuştu. Hele bir marifet vardı ki, nasıl başarıldığını anlayamadım. Yapının altına da, ekler yapılmıştı.

Önemsemedim. Kahkaha atmaktan başka tepki göstermedim. Bir ara şakadan: "Telif hakkıma tecavüzden, seni mahkemeye vereceğim" dedim de, neredeyse yüreğine inecekti.

Binanın unutamadığım yanlarından biri, çocukların görgüsü artsın diye asılan kristal avizelerle, duvarları donatan Kütahya çinileri olmuştu.

Öğle yemeği zamanı geldi. Nesin masaya buyur etti. Bizim getirdiğimiz bavulun tatlı keyfiyle, gittik. Bir de baktık ki sofrada, bulgur pilavıyla ekmekten başka, hiçbir şey yok.

Nesin'le çocuklumuzdaki İstanbul'un Yedikule görgüleri benzeşir. Biz o zamanlar, birkaç yılda bir soframıza gelen francalayı bile, ekmekle katık ederek yemeyi öğrenmişizdir. Buna karşın sunulan bulgur pilavının, yağı da çok kıttı. Bulgurlar boğazdan, kum taneleri gibi geçiyordu. "Yahu, bizim bavul?" de-

dikçe, Nesin lafı ağzıma tıkıyor, yarım saat süren bir nutka başlıyordu. Velhasıl o gün, bulgur pilavına yattık.

Şimdi, "zaman"da bir sıçrama yapalım. Aziz Nesin'in ölümünden dört ay sonra kurulan İstanbul Tüyap Kitap Fuarı'nda, onu anmak için bir panel düzenlendi. Konuşmacılar: Zeynep Oral, Demirtaş Ceyhun, Ataol Behramoğlu ve bendim. Nesin'i sevgiyle anıyor, ancak aşırı tutumluluğunu (yine sevgiyle) anlatmaktan vazgeçmiyorduk.

Panelin sonuna doğru Zeynep Oral bizi eleştirdi: "Abartıyorsunuz... Bizi bir vakıf davetinde Fransız peynirleri, füme balıklar, kaz ciğeri, kalite şaraplarla ağırladı."

Rahatladım, bizim asker bavulunun sonu anlaşılmıştı.

80'li yıllarda Bebek Süreyya Restoran'da bir kitap fuarı yemeği düzenlenmişti. Biz de Aziz Nesin'le, aynı yuvarlak masada oturmuştuk. Ben o sıralarda *Hürriyet*'te, mizah yazıları yazıyordum. Masadaki bütün yazarlar kafayı çekip birbirine takılırken, biri de bana: "Amma cür'et seninki de haa! Bu yaşta mizah yazıları yazmak... İnsan rezil olabilir yahu!..." demişti. Ben yanıt vermiştim: "Aziz Nesin Çatalca'daki vakfında, o mimarlık eserlerini verdikten sonra, ben mizahta ne bok yesem olur diye düşündüm" dedim. En patlamalı kahkaha da, Nesin tarafından atılmıştı. 1995 Nisan ayındaydık. Ankara'daki Tüyap Kitap Fuarı zamanıydı. İmza günleri için İstanbul'dan Ankara'ya giderken, rastlantılar sonucu aynı uçaktaydık. O dönemdeki bir sözü dolayısıyla, çok eleştiriliyordu. Sormuştum:

"Bizim ulusun yüzde altmışı aptaldır diyeceğine, yüzde kırkı akıllıdır desen olmaz mıydı?" Yanıt vermişti:

"Olmazdı... Anlamazlardı..."

Bana kalırsa Aziz Nesin bu sözleri yüzünden, gereksiz hırpalanmaya çalışılmıştı. Çünkü zaten bütün insanların yüzde sekseni, akıl fukarasıydı.

Aziz Nesin'in, ömür boyu tutarlı bir çizgisi oldu. Döneklik etmedi. Aşırı tutumlu oluşuyla, en çok kendisini sınırladı. Yazarlık geliriyle elde edebileceği konforun, esiri olmadı.

Mizah ışığıyla insanların gerçekleri görebilmesine, zemin hazırladı. Kitleleri, gerçekleri görünceye kadar, düşünmeye özendirdi.

Yekta Güngör Özden

Yekta Güngör Özden, tanıştığım için onur duyduğum ve sevindiğim, değerli insanımızdır.

Özden, hakkında konuşulması olağanüstü güç bir kişilik. Çünkü düşünce yelpazesi, dünya sorunlarından çağdaş yaşamın ayrıntılarına kadar, yatayda ve düşeyde 360 derecelik enginlikte.

Ama kendisi aynı zamanda, hakkında olağanüstü kolaylıkla konuşulabilecek bir kişi. Çünkü konuşmacıya, kişiliği ve yaptıklarıyla, bir hazine sunuyor.

Kendisine armağan edilmiş olan yaşama hakkının değerini kavradığı ve algıladığı için, engin medeni cesaret sahibi. Bu hasleti onun, yaşama hakkının insan sırtına yüklediği görevleri de, taşıma gücüne sahip olduğunun göstergesi.

Özden, kavram ve bu kavramlardan doğan kuruluşların, doğru haritasını biliyor, yerlerini haritada gösteriyor: "Demokrasi çoğunluğun azınlığa hükmetmesi değildir, demokrasi TBMM'deki çoğunluğun azınlığı gözetmemesi, yadsıması, hiçe sayması değildir...

"Millet Meclisi, ulusal egemenliğin yegâne tecelligâhı, sayılamaz..."

Özden, daha da açık belirtiyor:

"Asıl üstünlük, Anayasa'da da değildir. Asıl üstünlük, evrensel hukuk kurallarındadır. Ve hukuk kurallarının, yazılı olanları kadar, yazılı olmayanları da değerlidir... Anayasa koyucunun dahi bağlı olduğu, evrensel ve üstün hukuk kuralları vardır."

Özden'in medeni cesareti, korkusuz olmanın sağlam temeline oturmakta.

Sayın Özden "Hukukun üstünlüğü ilkesi benimsenirse, Yasama-Yürütme-Yargı erklerinin anlayış ve uyum içinde birbirini tamamlarcasına çalışması gerektiği" gerçeğini belirtiyor. Ancak, Türkiye'de manzaranın bu olmadığını da açıklıyor:

Düşman kazanma korkusu pek çok insanı, davranışlarında bir iç sansüre sürüklüyor. Özden'de, bu korku yok! Düşündüğü gibi konuşuyor ve konuştuğu gibi de, davranıyor. O'nun: "Bu konularda görevimin gerektirdiği bağımsızlık ve yansızlıktan hiç ayrılmadan, doğru bildiklerimi söyledim ve yazdım" diyebilmesi, duru gerçeği yansıtıyor.

Korkmazlık, ya da korkaklık... ikisi de ahlâkın, ya da ahlâk fukaralığının taşıyıcı iskeleti... Özden'in medeni cesareti, korkusuz olmanın sağlam temeline oturmakta.

Özden, laikliğin açık ve doğru tanımlarını yapıyor: "Laik olanlar kendilerini dindar zanneden kimi zavallılardan çok daha fazla Müslümanlığa saygılı, Hıristiyanlığa saygılı, öbürlerine saygılıdır. Çünkü laiklik, dinler karşısında kimilerinin gösterdiğince din düşmanlığı olmadığı gibi, ona karşıt-buna yandaş değil, her dine karşı aynı yaklaşım içinde bulunan bir ilkedir....

"Çünkü laiklik, bireye kişiliğini veren ilkedir. Laiklik ilkesi olmadığı zaman, ümmetten uluslaşma olmaz, uluslaşma olmayınca ulusallık olmaz, ulusallık olmayınca bağımsızlık olmaz, bağımsızlık olmayınca egemenlik olmaz, egemenlik olmayınca ne olur? Dinsel kurallar geçerli olur, din devleti olur..."

Özden bir karanlığı daha şöyle anlatıyor: "Düzeyi, ölçüsü, nedeni ne olursa olsun, dinsel kaynaklı yaklaşımların, düzenleme ve oluşumların, yararı değil, sakıncası vardır. Adalet ve hukuk, dinlere göre değil, ahlaka göre biçimlenir."

Özden dinsel sömürüyü, dinsizlikle bir tutuyor. Sömürünün siyasal nedenli ödünlerle hızlandırılması nedeniyle, doğruyu-yararlıyı ve sağlıklıyı savunmanın, ulusal bir görev olduğunu belirtiyor. Durumu da, en yoğun ve anlamlı biçimde özetliyor: "Ortam, iç açıcı değil, içler acısıdır."

Özden'in yakın çevrenin ötesinde, toplum-ülke ve dünya sorunlarını benimseme, bu sorunların hepsiyle dertlenme gibi, müstesna bir uygar insan hasleti var. Ülkemizdeki tüm insanların, hele aydın kişilerin nemegerekçi, kabuklarına kaçan davranışlarına üzgün... Anlatıyor: "En sakıncalı toplumsal sayrılık, tembellik-umursamazlıktır. Kimileri varlık nedenlerini yadsırcasına karşılaştıklarını tüm çirkinlikle sergilemekten geri kalmazken, kimileri de ayrıntılı tartışmaları ya da aydın aldırışsızlığıyla, izleyici durumunda kalmaktadır."

Özden, kendi yaşama biçiminin anahtarlarını, şu sözleriyle açıklıyor:

"Türk devriminin ve Atatürk ilkelerinin içtenlikli bir izleyicisi tutumuyla, laiklikten verilen ödünlere, sürekli karşı çıktım. Bağımsız düşünmeyi kişiliğimin kaynağı sayarak, özgürlüğü onur bilerek, görevlerimi yerine getirdiğimi sanıyorum."

Türkân Şoray

Türkân Şoray'la tanışma zevkine, çok geç eriştim. Tanışma sebebi de, benim bir münasebetsizliğim oldu.

Ömür boyu tüm. münasebetsiz davranışlarımın, cezasını çektim. Uslanmadım. İyi de etmişim. Uslansaydım, Türkân Hanım'ı tanıma onuruna, erişemeyecektim.

Boğaziçi kıyısında, her zaman gittiğim sade bir restoranda, akşam yemeği için birlikte olmuştuk. İki dostumuzla birlikte... Türkân Hanım o akşam beni "istila" etmişti. Yanyana otururken elimi tutmuştu. Şaşırmıştım. Tam o sırada çekilen fotoğrafta öyle geniş gülümsemişim ki, dişlerim görünüyordu. Oysa son 20 yılda benim, dişlerimin göründüğü fotoğrafım çekilmemişti.

Türkân Hanım Etiler'de, benim komşum olur. Bir akşam kendisine, bizim gazete *Akşam*'dan Vehbi Dinçcan'la birlikte, çaya çağrıldık. Sevinçle gittik.

Türkân Hanım'ın çok doğal hali, evinde de tıpatıp aynı... Sultan olduğunu biliyorum ama, davranışları, konuşması, o denli, sade ki, insanı çok rahatlatıyor.

Türkân Şoray, daha 15 yaşındayken, gönül verdiği sinemayla birleşmiş. O minicik, o gencecik yaşında bile, hedef şaşırmamış. Varmak istediği amaca ulaşabilmiş olması, başarı hırsı ve aklı yüzünden.

Aynı hevesle sinemaya atılan yüzlerce (belki binlerce) genç kız ziyan olurken, Türkân Şoray Sultan olmuş.

Ben, bir mekân yakınlığımızı belirtiyorum:

"Övünmek gibi olmasın, Türkân Hanım da Fatih'li oldu-

ğundan, mahalleli sayılırız biz. Ben Samatya'lı Narlıkapı'lı olduğum için, ikimiz de Fatih'liyiz." Sultan bana Çelebi'lik yakıştırıyor. Sonra da soruyor:

"Çelebi'nin karşılığı ne olabilir?"

"Centilmen desek karşılamaz. Dervişlik karıştırırsak biraz, belki yaklaşır."

Vehbi, Türkân hanıma soruyor:

"Siz, Beşiktaş Kulübü yandaşı mısınız?"

"Fanatik değilim. Bir taraf çok kazanırsa öbür taraf kazansın da, adalet olsun diyorum."

Vehbi, acaba Türkân Hanım'a başka soracağı kaldı mı diye, düşünüyor. Ben karışıyorum:

"Benim bir sorum var..."

"Nasıl?"

"Benimle de bir film çevirir misiniz?"

Basıyorlar kahkahayı... Türkân Hanım:

"Ne güzel olur." Diyor.

Ben şart ileri sürüyorum:

"Senaryoyu da ben yazacağım, ha!..."

"Niçin?"

"Sizi başka türlü kaçıramam ki... Bari filmde olsun!"

"Vallahi ben de gelirim... Kim bilir, ne güzel senaryo yazarsınız... Bir düşünsenize!"

"Senaryo yazmak, oyun yazmak, sanırım eziyetli bir iş. Kitaba benzemiyor. Kitabı bir kişi yazıp, bitiriyor. Kimse karışmıyor. O kitap bir-iki ay sonra, nasıl yazılmışsa, öyle yayımlanıyor. Oysa tiyatro eseri ya da senaryo gerçekleşinceye kadar, bin türlü kademeden geçiyor. Kocaman bir ekip işi bu! Yazanın eserini görebilmesi için, müthiş sabırlı olması gerekiyor. Sermaye bile işe karışıyor. Başkalarına çok bağlı bir iş..."

Türkân Hanım ses çıkarmadığına göre, sanırım aksini düşünmüyor. Ben zaman geçirmeden ekliyorum:

"Mimarlık da ayni şeydir ya! Hem mimarlık yapılarında, trilyonluk çıkarlar çatışır. Herkes birbirinin, gözünü oymaya çalışır. Pislik sıçramasını önlemek bile, marifettir."

"Konuştuklarınızı televizyonda anlatsanız, insanlar bayıla bayıla nasıl gülerler."

Türkân Hanım'ın bir başka başarısı da zamanı durdurabilmiş olması...

"O işin profesyoneli olmadığım için, bıkıyorum."

"Nasıl konuşursanız öyle çekecekler..."

"Nasıl yani? Örneğin kahvaltıda başlayacak mıyım?"

"Evet!" diyor Sultan. Ben son günlerden anlatıyorum:

"Geçende Diyarbakır'a çağırdılar. TRT-GAP televizyonu... Gittim bir akşam vakti... TRT'nin kebapçı kontenjanı var. Boyuna oraya götürüyorlar. Ertesi akşam kebaptan gına geldi. Ben arkadaşlardan dört-beş tanesini, Gazeteciler Cemiyeti lokaline sürükleyip, götürdüm.

"Oradaki okurlarımdan biri beni görünce, 'Hoşgeldiniz... Daha önce Diyarbakır'a gelmiş miydiniz?' dedi. Ben 1947'de gelmiştim deyince, 'Ne hatırlıyorsunuz?' dedi. Söyledim:

"Otelden çıkıp paytona binince, adres vermezsek bizi geneleve götürürdü..."

Vehbi söze karıştı:

"Ama, hâlâ öyle... Hatta o yolu, atlar bile ezberlemiş. Arabacı yolu değiştirmezse, atlar oraya götürüyor."

"Ata ezberletmek zor yahu! Demek ki müşterilerin çoğunluğu, hâlâ oraya gidiyor."

Açıklıyorum:

"Ben haziranda, 80'i bitirdim. Dostlarımı, ayrı gruplar olarak toplayacağım. 80'de de artık, doğum günü olmaz ya... Haftası-ayı olmalı! 80 bu! 30-40 değil."

Vehbi kardeşim (torunum da desem olur ya! Çok uzaklaşmayayım diye kardeş diyorum), gazetede çok meşgul olduğu için, benimle az görüştüğünden şikâyet ediyor:

"Hoşsohbet olması yanında, ses tonu da kulağa hoş geliyor. Örneğin hoşsohbet olurdu da meselâ, ses tonu tırmalayabilirdi. O da iyi... Dolu dolu..."

Soruyorum:

"Siz Aile Planlama Vakfı için, Vehbi Koç Bey'e bir yardım yaptınız gibi hatırlıyorum."

"Evet... bir film yapmıştık. Galaları oldu, yemekler yedik. Hatta ben Yağmur'u götürüp tanıştırdım. İftarlara da davet ederdi... Acaba biz, iftar davetlerinde görüşmedik mi?"

"Kesinlikle hayır... Görüşmedik. Zaten beni iftara, ciddi Müslümanlarla aynı akşamlarda çağırmazdı."

Ayrıntıları da ekliyorum:

"Vehbi Bey iftar davetini yapar, bir de şart koşardı: 'Bari o gün oruç tut!' diye... Bir şey yemezdim ama, bir zaman çok içtiğim sigaraya, dayanamazdım. İftar sofrasında radyodan ezan okununca, ben hemen, sanki hasret kalmışım gibi bir sigara yakardım. Vehbi Bey de, dik dik bakardı."

Bitki ve elbet çiçek sevgisi, Türkân Hanım'la ikimizde, coşkun... O da benim gibi, çiçeklerin geceyi nasıl geçirdiklerini merak edip, sabah erken onlara gidiyor. Çiçek seven insan, sabahleyin bütün çiçeklerde bir gecede ne değişiklikler olduğunu, görebiliyor.

Türkân Hanım'ın bir alışkanlığı da, istisnasız her gün, sabahları bir saat orman yürüyüşü yapması... Yaz-kış, soğuk-sıcak, yağmur-kar farkını önemsemeden.

Türkân Hanım'la birlikte olduğumuz saatlarda farkediyorum ki arada bir, İsviçre'de okuyan kızı Yağmur'la konuşuyor. Arada, hep bir telefon köprüsü var. Çekinerek soruyorum: "Telefon konuşmaları, çok değil mi? Biraz yalnız kalmaya alışması, daha iyi değil mi?"

"Yok, değil... O artık, kişiliğini kazandı, birey oldu. Onun sesini duymak, benim ruhsal dayanağım. Onun bir 'anne' deyişini duyduktan sonra, dünyanın en güzel filmlerini çevirebilirim. O zaman kendimi, güçlü hissediyorum. Bu konuşmalar, benim gücüm. Elimde değil... Benim yapım o... Sevdiklerime fazla aşırı sevgi gösteriyorum."

Sultan artık her şeye, sevgiyle baktığını söylüyor. "İhanete bile" diyor.

"Önceki yıllarda kinciydim. Arındım. Hoşgörü sahibi oldum. Artık hayatta, her şeyi kabullendim. Tevekkül sahibi oldum" diye ekliyor.

Kızı Yağmur'un hayatına girişini, çok önemsiyor... "Yalnız olsaydım, belki yine eskisi gibi olurdum" diyor.

Hak ettiği bir noktaya gelişini, şöyle özetliyor: "Bu noktaya gelmiş olmaktan mutluyum. Belki Yağmur'un olmasıyla, dünyaya çok farklı bakmaya başladım. Sevgi dolu olmak, farklı bir şey... Sevgisiz insan hayata kötü bakabilir. Sevgiyi yüreğinizde taşıdığınız zaman, dünyaya sevgiyle bakıyorsunuz. Değilse hayatı zorlaştırırsınız."

Yıllar önce okuduğum ve çok sevdiğim bir olayı hatırlıyorum. Onu anlatıyorum: "Eski ünlü Alman aktörlerinden, sanırım Paul Hörbiger'di, her akşam tiyatro sahnesine çıkmadan önce, tam bir şişe konyağı bitirip, oyuna öyle çıkıyor. Yakın dostları da onun bu haline şaşıp nasıl yapabildiğini soruyorlar. O ise çok sakin, açıklıyor: 'Ben aktörüm, aktör... ayık taklidi yapıyorum' diyor."

Türkân Hanım bu olayı, pek seviyor:

"Müthiş bir şey bu! Sarhoş olduğu halde sahnede, ayık taklidi yapıyor... Ve herkesi inandıracak gibi başarıyor. Ayıkken sarhoş taklidi yapmak kolay ama, sarhoşken ayık taklidi yapmak çok zor."

Türkân Şoray güzel mi? Eh, güzel ya! Yakından daha da etkili. Onun seyirciyi bu denli derinden ve unutulmaz etkilerle sarması, güzelliğinin temeline dayanıyor ama, bu temelin üstünde, onun edası, bakışları, gülüşleri var.

Bir başarısı daha: Zamanı durdurabilmiş olması. Bu yalnız, görsel yetenekle olmaz, ruhsal güçlülük de gerekli.

Türkân Sultan beni şaşırtıyor. Evinde de, tıpkı filmlerindeki gibi... İçime kuşku giriyor, yoksa film mi çeviriyoruz diyorum. O filmlerinde de, hiç başka türlü değil ki...

Anlamadığım şu: Sultan yaşarken mi rol yapıyor, yoksa rol yaparken mi yaşıyor?

Farketmez... Hangisi olursa olsun... Ya da olmasın... Böylesi iyi.

Adnan Kahveci ve Uğur Dündar

Akşam sofranın bugünkü konuğu, Devlet Bakanı Adnan Kahveci... Uğur Dündar arkadaşımı da çağırıyorum. Boğaziçi'nde, deniz kıyısında bir sofra başında buluşuyoruz. Yıl: 1989.

Kahveci'nin ber cep bilgisayarı var. Randevular-adresler dahil bütün bilgiler, bu minik kutuda. Benim tek büyük kâğıda yazılı ve her hafta değişen programım, bunun yanında ilkel kalıyor. Uğur konuya dalıyor: "Bilgisayarlar hayal ettiği müddetçe yaşarlar." Adnan Kahveci açıklıyor:

"Eskiden bakanlar, seçmenler konuşurken sigara paketi arkasına not alırlardı. Şimdi seçmen, notun bilgisayara alındığını görüyor." Ben ekliyorum:

"Sanırım ki bu marifetli ve güzel şeyin, sigara paketi gibi çöp tenekesine atılmayacağına da inanıyor."

Adnan Kahveci de, Uğur Dündar da, fazla kilosu olmayan, incecik yakışıklı adamlar. Sofrada söğüş salatalığa itibar ediyorlar. Adnan Kahveci:

"Biz çocukken acıkınca, karnımızı doyurmak için bizim tarlalara giderdik. Üç-dört tane salatalık yeyince, karnım doymaya başlardı." deyince hatırlayıp söylüyorum:

"Paris'in parasız ressamları da, az pişmiş kestaneyi çiğnemeden yutar, iki gün acıkmazlar."

"Bakan olmadan önce de sonra da, çok fazla iş yüküm oldu. Bir işi bitiremedim mi, vicdan azabı duyuyorum. Zamanı daha iyi kullanmanın, hızlı çalışmanın yollarını arıyorum. Ge-

reksiz yere bana gelen bütün işlerin yetkilerini, aşağıya delege ettim. Bütün bürokratlara, basınla konuşma yetkisi verdim. Şimdi, basına bilgi vermeyeni eleştiriyorum."

"Basına demeç verdi diye, genel müdürü hırpalayan nice bakanlar gördük... Ortaya kendisinin çıkması hevesinden..."

"Evet, bürokratları korkutmuşlar..."

Uğur Dündar bir saptama yapıyor:

"Bir de, olayın başka sakıncası var. Bakanın hoşuna gitmeyen bir demeç verilince de, veren zor durumda kalıyor."

"Yalnız şu var: Dünyanın her ülkesinde, genel müdür her tür yetkisi olan adamdır. Ağzından çıkanı kulağı duymayan adam, zaten işini de iyi yapamıyor demektir. Yetkisini iyi kullandığı, işini iyi yaptığı sürece yerinde kalır." Soruyorum:

"Günlük çalışma programını, nasıl uyguluyorsunuz?"

"Zamanlama işinin, enterasan yanlarını anlatayım. Sorumluluklarım çeşitli... Bir defa, arayan herkesi aramak istiyorum. Bu, çok zaman alıyor. Çok acil olanlarla, ofiste konuşuyorum. Çok acil olmayana, 'Seni sonra arayacağım' diyorum. Bir kısmının da ev numaralarını alan sekreterim, kendilerine gece arayacağını bildiriyor."

"Arayabiliyor musunuz?"

"Akşam 18:00'de çıkıyorum. Okunması gereken şeyleri eve götürüyorum. Gazete, dergi, kitap dahil... Gece saat bir'e kadar, kitap-gazete okuyorum, telefonla konuşuyorum."

"Her gün, zor iş..."

"Şimdi, hem moralinizi bozacak, hem umut verecek ilginç şeyler anlatayım."

"Doğrusu umut verecek haberlere, çok ihtiyacımız var."

"Moral bozacaklara yok mu?"

"Yooo! Onlardan kaçacak değilim... Yalnız kötü haberler varsa bile..." Sözü Uğur Dündar alıyor:

"Adnan Bey sizi 1983'ten beri tanıyorum. TRT konusunda o zaman da konuşmuştuk. O günden bu yana, çizginizde bir değişiklik görmedim."

"Tutucu bir insanım..." Bu ifadenin, biraz mizahla karışık olduğunu atlamıyoruz. "Eğer bu, kişiliğin sapmamasındaki tutuculuksa, makbuldür."

Ben olaylara, Uğur kadar yakın değilim ama, hissettiğim şu var: Adnan Bey, her yerde, aynı biçimde davranıyor. Çevresine ve insanına göre farklı davranışlarda bulunmuyor.

"Şimdi moralinizi, biraz daha bozayım. Almanya üç kanaldan, liselere yönelik eğitim programları veriyor. Liseyi dışarıdan bitirmek isteyenlere de... Gece bile tekrar ediliyor. Üstün öğrenci yetiştirebiliyorlar. Biz de bu nedenle, okul televizyonu diye bir program başlattık. Şimdi biraz size takılayım. Hiçbir gazete çıkıp da, 'bu çok geç kalmış bir proje idi, niye bu kadar gecikti?' demedi. Yapılınca, hiç kimse 'Helal olsun' demiyor, yapmasan da 'Niye yapmıyorsunuz?' demiyor..." Uğur Dündar, eski TRT'ci olarak söz alıyor:

"TRT de bu olayı daha iyi tanıtmalıydı."

"Hiç kimse, Yunan çocuklarının aramızdaki mesafeyi açacağını düşünmüyor. Bırakın komşumuzu, çok ilerimizdeki ül-

Adnan Kahveci'nin, iyi politikacı olmak dışında da güzellikleri vardı; ama demciler bilir, bir dönem rakı şişelerinin kapağı, kesici alet kullanmadan açılamazdı.

keler, hatta şu anda bizden çok ileride olmayan ülkeler bile, aramızdaki mesafeyi açacaklar... Bunu kimse farketmiyor. Bu da benim moralimi bozuyor."

"Yalnız, bizde de inanılmaz değişimler var. Portakalı helikopter yumurtası sanmış olan insanlar, şimdi İngilizce öğretim yapan bir ilkokul açmayı planlıyorlar."

"Bana umut veren, benim insanımın ufkunun geniş olması... Ama Türk toplumu, hâlâ çok tutucu... Değişmeye tepki gösteriyor."

"Dünyaya açılan en büyük penceremiz olan TRT, bence ANAP iktidarının bir döneminde, olması gereken çağdaşlık çizgisini tutturamadı. Aksine, bir taassubun çizgilerini-görüntülerini taşıdı. TRT, Adnan Kahveci ve Cem Duna'nın gelmesi ile birlikte, olağanüstü bir sıçramaya girdi. Adnan Bey'in maruz kaldığı saldırılar da, bunu göstermiyor mu?"

"Televizyonda çok enteresan bir şey var. Hem Levent Kırca, hem Metin Akpınar şikâyet ediyor: 'Siyasi mizah, yalnız iktidar aleyhinde yapılabiliyor, muhalefete dokunulmuyor' diye... Bu gerçek üzerine, dışarıdan ağzını açan yok... Muhalefete dokundun mu, gittin demektir. Örneğin doktorlara da..." Araya giriyorum: "Evet, Levent Kırca'nın doktorlarla ilgili programını seyrettim. Biraz biberliydi falan ama..."

"Ama aynı TRT kalktı, genç doktorların yaşadıkları gerçekleri de tam bir tarafsızlık içinde bütün çıplaklığıyla yansıttı ve doktorları kucakladı. Aleyhte bir şey çıktığı zaman büyük feveran gösteriyorlar, lehte görüntüleri olağan karşılıyorlar."

Uğur Dündar'ın yıllar önce, erkekten kadına döndürülenler üzerine yaptığı bir televizyon programını anımsayıp, kendisine takılıyorum:

"Sen doktorlarla ilgili programları iyi bilirsin..."

"Davası yedi yıldır sürüyor..."

Adnan Kahveci'yle yapılan sohbeti banda almakta, olağanüstü bir rahatlık var. Kendisi teybi göstererek beni uyarıyor: "Bunun pili bitiyor" diye... Aklıma geliyor:

"Adnan Bey teyp işlerinde üstat olduğunu bir olayla kanıtlamıştı ya!" Uğur Dündar:

"Hangi olaydı o?"

"Bir Bakanı Yüce Divan'a götüren konuşmanın teybe kaydını, Adnan Bey yapmıştı ya..."

Hepimiz biraz keyifsiz gülümsüyoruz. Adnan Bey üzgün:

"Son beş yılda o olay ve başka bazı olaylar oldu. Türkiye'de yolsuzluk olayının üzerine gitme konusunda, insanların cesaretlerini arttırıcı şeyler yok, tam tersine cesaretleri çok azaldı." Uğur Dündar:

"O olaydaki davranışınızı, ben o zaman da takdir etmiştim."

"Suçlularla mücadele ederken, hiç beklemediğiniz bir yerden, ne olduğunu anlayamadığınız bir darbe alıyorsunuz."

"Bizde suçluyu mazur görme eğilimi var. Bizim toplumda eskiden beri, düzene başkaldırana karşı bir sempati duyulur. Bir Köroğlu'ya, bir eşkiyaya kızılır, yakalandıktan sonra acımaya başlanır."

"Bu millet, yüzyıllarca çok şeyden mahrum kaldı."

"Mizahtan değil..." Uğur Dündar:

"Mahrumiyet, mizahın besin ürünüdür."

"Mizah nosyonu en gelişmiş toplumlar, Akdeniz toplumları."

"İşin içinde, sürekli kafayı çalıştırma hınzırlığı var."

Uğur Dündar: "Yaşam sevinci de..." diye ekleyince, Adnan Kahveci yeni bir perspektif sunuyor:

"Dikkat ederseniz, Amerika'daki en meşhur komedyenler, Akdeniz kökenlidir. Amerika keşfedildiği yıllarda, oraya tek bir Karadenizli aile gitmiş olsaydı, yüzde dörtbuçuk nüfus artışıyla şimdi orada çoğunlukta olurduk..."

Ben: "Aah ah! Pasifik'te hamsi yetişseydi, neler olmazdı?" deyince de, hep birlikte hayıflanıyoruz: "Los Angeles Rize olmuştu, San Francisco da Trabzon..."

Uzun süren tatlı sohbet, neşeli bir hava içinde sona eriyor. Adnan Kahveci'ye de, Uğur Dündar'a da teşekkür ediyorum. Ertesi sabah, Uğur'la telefonlaşıyoruz... Soruyorum:

"1980 yılında, Konya şeriat mitingini düzenleyen kafadaki adamlarla aynı partide, Adnan Kahveci'nin ne işi var?" Uğur Dündar bana, aydınlatıcı açıklamayı yapıyor:

"Ben de soruyorum: 1980 yılında, Konya şeirat mitingini

düzenleyen kafadaki adamlarla aynı partide, Adnan Kahveci'nin ne işi var?..."

Bu sofra sohbetinde, Adnan Kahveci ile ilk kez tanışmıştım. Birbirimize ısındık. Ölümüne kadar da, sürekli görüştük.

Örneğin bir pazar günü, Metin Akpınar'la birlikte Polonezköy'de öğlende kurduğumuz sofrayı, tam 14 saat sürdürdük. Yalnız bir kez, Boğaziçi kıyılarına taşıyarak.

Çoluk-çocuk birlikte, görüşür olduk. Kaynaştık... O dramatik trafik kazasında eşi ve kızıyla birlikte, ölümüne kadar... Başarılarla dolu kısacık hayatı, 44 yaşında sona erdi (1993).

Dürüstlüğü, ölümünden sonra da belgelendi. Yıllar geçti, kimse leke süremedi. Ölüm yıldönümlerinde O'nun anısına toplantılarında konuşurken, üzüntüden boğazım düğümlenirdi.

Uğur Dündar'la dostluğumuz sürüyor. Dilerim ömrü, çok uzun olsun...

Melih Aşık

Değerli dostum, sevgili arkadaşım Melih Aşık'la çıkmışız yola. Huzur ve neşe içindeyiz. Yaşayacağımız şu 5-10 günü, tıkabasa neşe içinde geçirmeye kararlıyız. Baltık Denizi'ni uçaktan seyrediyoruz. Denizlere avuç avuç, adalar serpilmiş... Karalara da, yüzlerce göl... O kadar görülüyor.

Letonya'nın başkenti, Riga'ya iniyor uçağımız. Yeni bağımsız olmuşlar. Bizim Rusya vizesi geçmiyor, ayaküzeri ehven dolar fiyatıyla, Letonya vizesi alıyoruz. 100'er dolar bozdurunca, birer büyük tomar Latvia Rublesi veriyorlar. Takside geçmiyor. 25 dolardan aşağı razı olmayan hurda bir arabayla, şehre iniyoruz.

Rahatız. İki hafta önce, otel rezervasyonu yaptırmışız. İri mi iri, hantal mı hantal otel binasında, han odası gibi Reception'a girip, beklemeye başladık. Ancak yarım saat sonra mendebur suratlı bir hanım, faksa bakar bakmaz: "Bizde kayıt yok" dedi. İnatlaşınca adamlarını çağırıp, bizi bavullarımızla birlikte sokağa attırdı.

Kahkaha patlatmaktan hiç mi hiç vazgeçmeden, gelen geçene dilenci gibi asılıp, birkaç dilden otel odası sorduk. Kesinlikle bulamazsınız dediler. Derken az ötedeki seyahat acentesinden melek yüzlü bir kız, merak edip geldi. Elimizdeki faksı alıp bir yere telefon etti. Yine gelip dedi ki: "Sizin yeriniz, Hotel de Rome'da hazır. Hemen şu köşede."

Otele gidip bir de baktık ki, ferah, yeni, manzaralı bir yapı. Resepsiyondaki kızlar, birer pırlanta. Restoran-café-bar, çok sayıda. Konfor mükemmel. Başladık dolaşmaya.

Melih'le yaptığımız durum saptamasına göre: Bir kişi St. Petersburg'da günde 10 dolarlık yemek yese, 10 günde oburluktan çatlar. Aynı kişi bu işi aynı koşullarda Helsinki'de yapsa, açlıktan geberir.

Öğleden sonra, 10 kişilik bir tura katıldık. Baltık kıyısındaki Jurmala'ya gittik. Yazlık yeri. Aslı Letonyalı, İngiliz tebaalı bir hanım tanıdık.

Yürek oynatan bir öyküsü var. 1944 yılında Sibirya'ya toplu sürgünler yapılırken, babası kendisini öldürmüş. Çünkü babası olmayan aileleri, sürgüne yollamıyorlarmış. O zaman bu hanım, minicik bir kızmış. Babasını ancak fotoğraflarından tanıyor. İlk kez geldiği Letonya'da, babasının mezarını ziyaret edecek.

Babasına hayran olduğumuz bu hanıma, iyi davrandık.

Oteldeki cici kızlarımıza, iyi bir restoran sorduk. Lido dediler, gittik. Sokak üstünden bodruma, üstü açık bir merdivenle iniliyor. İrkildik. Girince gördük ki, fraklı garsonlar hizmet ediyor. Ufakça bir salon. Mikrofonsuz canlı müzik. Melih: "Kesileceğiz galiba?" dedi.

Oturduk. Liste geldi. Siyah havyar 6 dolar, kırmızı 3 dolar. Kristal kadehte servis yapılıyor. Önce küçük bir votkayla kıla-

vuz çektik. Sonra 89 Bordeaux kırmızı... Kadehin üst yarısını boş bırakıp, şarap kokusu depolanacağını biliyorlar.

Gece ilerliyor. Gülümsemelerimiz cömertleşiyor. Melih diyor ki:

"Bu Bordeaux şarabı, daha mideye inmeden, kana karışıyor." Ben diyorum ki: "Şu buz yataklı kristal havyar takımını sevdim. İstanbul'a götürelim de, cacık koyalım..." Melih diyor ki:

"Aman dikkat edelim! Bize içki dokunmaz ama, havyarı fazla kaçırırsak, zehirleniriz."

Yemek, beş perdelik tiyatro oyunu gibi sürüyor. Melih'in içi yanmış, listedeki maden suyu fiyatına bakmış, uyarıyor: "Bizi ne havyar sarsar, ne de Fransız şarabı... Bizi maden suyu hesabı yıkar."

Fransız konyağı ve kahveyle biten bu yemek için, adam başına 25 dolar yetiyor. Eski müşteriler gibi uğurlanıyoruz.

Biz bu Riga'nın insanlarına, şehrine doyamıyoruz. St. Petersburg'a gideceğiz. Öğreniyoruz ki oraya Helsinki üzerinden uçakla gideceğimize, direkt gece yataklı treniyle gitmek, daha rahat olacak. İkimiz için 470 ruble yetiyor. Bu da adam başına üç dolar ediyor. Uçakla gitmek ise, 500 doları buluyor. Bu hesaplarda mantık işlemiyor.

Kazandığımız bu 1000 dolar, bizi cömertleştiriyor. Neşemiz artıyor.

St. Petersburg'a varıp Hotel Helen'e yerleşiyoruz. Öğle yemeğimiz, Sankt Petersburg Oteli'nde. Zengin açık büfe. Yine coşarak, çok yiyoruz. Adam başı bir dolar.

Sabırla ve zevkle geziyoruz. Ermitage Müzesi, Peter ve Paul kalesi, St. Isaac's Katedrali, Çar I. Petro'nun evi, Puşkin ve Dostoyevski müzeleri...

Bir müzeye girerken film makinası için 500 ruble ekstra ücret istenmesi, bize vız geliyor. Çünkü hepsi 4 doları geçmiyor. Ancak herbiri bir rublelik 500 makbuzun tek tek sayılması, işkence. Melih, saptama yapıyor:

"Burada dolarlı yaşayış başka, rubleli başka... Biz ikisini de yaşadığımız için, bunların bambaşka koşullar yarattığını görüyoruz." Bu yüzden akordumuzun bozulmasını Melih özetliyor: "Akordumuz akortsuzluğumuzdur."

Masraf bize vız geliyor. Her akşam başka bir otelde yemeğe gidiyoruz. Birisi Pulkovskaya Oteli... İyi ve güzel... Havyarımızı ısmarladık. Beuf Strogonof'un lezzeti dehşet. Hava, uluslararası büyük oteller gibi... Bir barın adı: Harry's Bar. Kocaman New York gökdelenleri fotoğraflarıyla dekorasyon yapılmış.

Her büyük otelin duvar çiçeği kadroları, kendiliğinden oluşmuş. Bir porsiyon koklama fiyatı, 100 dolar. Bu para karaborsada bir kişinin 5-10 aylık ruble ücreti karşılığı oluyor. Dövizle sevişen kadın sayısı artmış. Gündüz hanım-hanımcık ciddi işlerde çalışan kadınlar arasında, bu "fazla mesai" yaygınlaşmış. Hiçbiri, "meslekten" hanımlara benzemiyor. Dengesizlik, beklenmedik sonuçlar çıkarmaya gebe.

Otelimizde, anı olsun diye tişört almak istedik. Kocaman Gorbaçov, Yeltsin kafası olanları reddettik. Puşkin ya da Dostoyevski resimliler de, yok. "Ötekiler niye var" deyince satıcı kız: "Onlar bizim umudumuzdu" dedi.

"Ya şimdi umudunuz kim?" Kız: "Bush" dedi. O eski baba Bush bu! Yenisi değil! Şaşırtıcı gelişmeler bunlar.

Dönüşte bir gece, Helsinki'de kaldık. Şehri gezdik. Tertemiz, pırıl pırıl Helsinki, makina gibi de işliyor. Her şey düzenli ve hızlı.

Bir bara girip uvertur yaptık. Altı viski 40 dolar. Bir Helsinki oteli restoranındaki akşam yemeği, ateş pahası. Riga ve St. Petersburg'daki dolar sultanlığı sona erdi. Melih'le, bir durum saptaması yaptık:

"Bir kişi St. Petersburg'da günde 10 dolarlık yemek yese, 10 günde oburluktan çatlar. Aynı kişi bu işi aynı koşullarda Helsinki'de yapsa, açlıktan geberir."

Şimdi artık Riga, St. Petersburg ve Helsinki'deki koşullar da benzeşmiş diyorlar... Bilmem.

M. Gazi Yaşargil

Mutlu olduğumuz günleri, epeyce seyrek yaşıyoruz. Ama, olsun varsın!.. Yine de yaşıyoruz ya!

Bir akşam, Ord. Prof. Dr. M. Gazi Yaşargil onuruna, bir toplantı düzenlendi. Tertipleyen Kaya Turgut dostumuzun çağrısıyla, ben de katıldım. Bu toplantı son ayların yüreğimde biriktirdiği gölgelerin karanlığını, hemen temizleyiverdi.

Konuşmacılar arasında, o akşam Prof. Dr. sıfatıyla konuşan, Erdal İnönü de vardı. Son konuşmayı ise, Gazi Yaşargil'in kendisi yaptı.

İnönü konuşmasında, çok ilginç bir bilgi sundu. Ankara'da mezun olduğu lisenin başarılı öğrencilerini anlatan 1943 yılı iftihar kitabında, kendisi, Gazi Yaşargil ve şair Can Yücel vardı. Böyle bilgiler gönüllerimizi, gül sularıyla yıkamakta... Yaşargil'in Tıp Doktoru diplomasını Basel'de alışı, 1950 yılı.

Yaşargil'in İsviçre'de başlayıp Amerika'ya ve tüm dünyaya yayılan hayranlık verici başarılar dizisi o denli görkemli ki, bu yazıya sıkıştırarak da olsa, sığmaz. Yaşargil beyin cerrahı olarak, meslek kuruluşlarınca dünyada "20. Yüzyılın Adamı" seçilmiştir.

1988 yılında İsviçre'de ziyaret etmek istediğim Yaşargil ile, gün uyuşmazlığından görüşememiş, ama kendisini, yine de gazete ve kitap yazılarında anlatmıştım.

Yaşargil'i tanıyan yakın dostlarım, karakterini çok dürüst buluyorlardı. Bir Türk orman bekçisini tüm masraflarını da cebinden ödeyerek, ameliyat etmişti.

Yaşargil için neurochirurgie dalında profesör olan bir Alman doktor: "Tanrıya en yakın adam" demişti. Bir Japon profesör en zor vakalar için: "Yaşargil mucizedir, çözer" diyordu.

Pazar dahil her gün 11 saat çalışıyordu. Ameliyat maskesi, yüzünde yarıklar açmıştı.

Annesi Üsküdarlı olan Yaşargil'in çocukluğu, kaymakam olan babasıyla birlikte Türkiye'yi dolaşarak geçmiş. O vatanını hiç unutmamış, hep sevmişti.

Vatan özlemini gidermek için Zürich'teki evinin bahçesine, Anadolu'dan getirttiği bir kağnı arabası koymuştu.

Yürekten dilerim ki insanlarımız, özellikle gençlerimiz, örnek alacakları insanları Yaşargil gibi onurlular arasından seçsinler.

Yarım yüzyıl vatanından uzak kalmış Yaşargil, Türkçe'yi hâlâ pırıl pırıl temiz bir şiveyle konuşuyor. Sanırım ki Türkçe düşünmekten vazgeçmediği içindir. Mesleğinde ve insan olarak doruklara yükselişinde, dünya tarih ve kültürüne duyduğu derin ilgi, etkili olsa gerek.

Yürekten dilerim ki insanlarımız, özellikle gençlerimiz, örnek alacakları insanları Yaşargil gibi onurlular arasından seçsinler... Hele politikacıları değerlendirirken (doruklara çıkmış olsalar bile), önce ahlâk değerlerine önem versinler.

Türkân Saylan

Türkân Saylan benim de, yakınlarının da candan saygı duyduğu ve övdüğü, pırıltılı bir insan... Müthiş özveri gerektiren pek çok işte, öncü... Tanıdıkça ve yaklaştıkça, hayranlığım artmış. Kandilli Kız Lisesi'ni, tıp fakültesini bitirmiş, profesör olmuş. Ülkesine, yürekten sevgi dolu... Ömrü boyu, şaşılacak hızda çalışma gücü göstermiş. Onu görünce, depreşen dertlerimi açmaya çekinmiyorum:

"Ben cumhuriyetimizden iki yıl daha yaşlıyım. Ben akran insanların cumhuriyeti savunma durumunda kalmaları, yürekler acısı bir hal."

"Bir öğretmen çocuğu olmanız da çok önemli."

"Bana kitap okuma zevkini aşılayanların başında, öğretmen annem geliyor."

"Beni de, öğretmenlerim yetiştirdi. Biz beş kardeş, çok disiplinli yetiştirildik. O zaman devlet liseleri, çok iyiydi. Bizim oyuncaklarımız yoktu. Harp çocuğuyduk zaten... Kuşlarımızla, kedilerimizle, kelebekler ve ateşböcekleriyle oynardık. Herkes gibi yaşardık, giysimize-çorabımıza yama yapılırdı. Kendimiz için çok şey istemeyi düşünmezdik. Vatan sevgisi, bayrak sevgisi, Atatürk sevgisi, içimize işlemişti."

Ben, kaydedildiğim halde hiç başlamayan Tıp öğrenciliğimi anımsayarak diyorum ki:

"Ben 1940 yılında bir yandan mimarlık öte yandan da İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolmuştum. Hatta numaramı unutmam: 5033 idi."

"Bizim zamanımızda da, iki fakülteye birden kayıt vardı. Ben de, gazeteciliğe kaydolmuştum. Burhan Felek'ten, ders alırdık o zaman."

Türkân Saylan'ın, hiç zaman savurganlığı yapmayışı, daha çocukluğundan başlıyor:

"Benim Kandilli Kız Lisesi'nde 10 yaşındayken öğretmenim, Lemiye Bali'ydi. Halet Çambel'in arkadaşıydı. Hatta 'Öksüz' diye bir kitabı vardı. O bizim, yazı hocamızdı. Harfleri, çizgiler arasına yerleştirmeyi öğretmişti. Ben hâlâ elle yazmayı kâğıt koklamayı, çok severim. O yaşta kütüphane memurluğu yapmıştım. Biz öyle büyüdük. Hep, daha çok ne yapabiliriz diye düşünerek."

Sonra da, doktor oluşunun nedenini açıklıyor:

"Ben doktor olmayı çok istemiştim. O zaman, bugünkü kadar zor değildi. Bir çocuğun doktor olmayı isteyip de olamaması kadar, acı bir şey olamaz. Örneğin ben, 'olamazsam ölürüm' derdim. O zaman bizim şansımız, daha çoktu. Sonra da ben hekimliği, aşk derecesinde sevdim." Sonrasını ekliyor: "Ben ihtisasımı, İşçi Sigortaları Hastanesi'nde (o zaman adı öyleydi), yaptım. Orada işçiyi tanıdım. İhtisasım bitince, Prof. Osman Yemni, beni asistan olarak yanına alıverdi. Birden oldu bu gelişme... Başasistan oldum. Kariyerimi orada yaptım, profesör oldum. Ama hâlâ ve hâlâ, kendimi bir üniversiteli olarak görmüyorum. Ben tepede, hiçbir zaman olamıyorum. Benim işim, sokakta, insanlar arasında."

Türkân Saylan böylece, başında bulunduğu ve kurucusu olduğu Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin doğuş nedenini, anlatmış oluyor:

"Çağdaş yaşam konusuna bizi geçiren de, bu duygular... Atatürk'e, laikliğe, nasıl sahip çıkabiliriz diye düşünerek... Ülke elden gidiyor, tarikatlar dolmuş, Kur'an kursları dolmuş."

Toplum sorunlarını benimseme sevgisi ve gücünün bir başka kaynağını da, kendisi şöyle öğretiyor: "Önceleri hiçbir zaman, akademik kariyer düşünmedim. Pratisyen hekim olmak, köy doktoru olmak istiyordum."

Türkân Saylan'ın, yetişemediği toplum sorunu sanki yok... İstanbul Cüzzam Hastanesi'nin de Başhekimi... Anlatıyor:

"Ben cüzzamlı hastalarla, daha tıp fakültesini bitirmeden karşılaştım. Akıl hastanesi stajında... Bu insanlara kötü davranılması, bende başka bir tepki yarattı. Ben ihtisas için, kimsenin seçmediği zührevi hastalıkları seçtim. O zaman kadın doktorların bu konuyla uğraşması, çok yadırganırdı. Bu konular, itici gelirdi."

Cüzzamla Savaş Derneği'nin, Türkiye'de 20 yıllık savaşı anlatan kitabının önsözünde yine Türkân Saylan çok hoş ve doğru bir anlatımla diyor ki:

"Bizim, çok kişiye aykırı ve uzak gelen serüvenimiz, eminim birilerine ışık tutacak, birilerine yol açacaktır... O nedenle, bu kitabı karıştırın. Türkiyemizde her şeye olumsuz bakma, her şeyi devletten bekleme ve çözüm yerine yalnız ve yalnız acımasız eleştiri üretme alışkanlığımızdan vazgeçmemiz için, belki yararlı olacaktır."

Saylan, Cüzzam (Lepra) ile savaş konusunda, herkese ders olabilecek bir örnek veriyor:

"Yeryüzünde en çok lepralı hastanın varolduğu ve bunların koloniler halinde dilencilik ve toplum dışı işlerle yaşamalarını sürdürdükleri ve dışlandıkları Hindistan'da, büyük özgürlük savaşçısı Mahatma Gandhi ünlü taş yatağının bulunduğu "aşram"ında, her gün bir cüzzamlı hastanın yaralarını temizleyerek ve onu besleyerek, halkına sağlık ve insancıl yaklaşım dersi vermiş ve pek çok gönüllü hizmetin ve kurumun başlamasını sağlamıştır."

Türkân Saylan bir an için, hiç yapamayacağı bir şeyi, toplum sorunlarından uzaklaşmayı aklına getirdiğini, otobiyografisinde yazıyor:

"Yeni yeni insanlar tanımaya, onlarla yeni iletişimler kurmaya, ne beynimde ne de yüreğimde yer kalmıştı... Geldiğim aşamada, edindiğim bilgiler, alışkanlıklar ve çevremle, 'ileride yaparım' diye biriktirdiğim beklentilerle, ömrümün geri kalanını bu küçük dünyama ayırıp, rahat bir tempoyla merdivenlerin son basamağına, özlediğim sakinlikte varabilirdim."

İdim diyor... Sadece... Türkân Saylan'ın aklı ve yürekliliği, ona geri çekilme yollarını kapatırdı. Onun, ne yapacağı belliydi:

"Böylesine 'kendi kendine yetebilen' bir konuma gelmişken, birdenbire yaşam yeniden, ülke koşullarına koşut olarak, değişiverdi ve ben kendimi yepyeni insanların içinde, arasında, yanında ve de önünde buluverdim. Çoğunluğu genç olan bu insanlara, yeniden yüreğimi ve beynimi açıp, onlarla göz göze gelerek, yüreklerini ve beyinlerini tanıyarak, birlikte bugünü ve geleceği paylaşır oldum." Sürdürüyor:

"İşte bu yürüyüşte birlikte olduğum gençler bana hep sorular sordular: 'Nasıl böyle sakin ve sabırlısınız?' – 'Neden hiç öfkelenip bağırmıyorsunuz?'– Nasıl böylesine çözüm üretebiliyorsunuz' vb... Aslında, bütün bunlar deneyimli bir insanda olması gereken davranışlardı bana göre ama, gençler hep karşıt örnekleri göre – yaşaya alıştıklarından, benimkileri erdem olarak niteliyordu..."

Türkân Saylan: "Yaşamım, benim için gerçekten değersiz, hele hele geçmişi arayıp onunla övünmek, aklıma gelmiş değil, daha doğrusu kendimi geçmişime bağlı-bağımlı hissetmedim hiç." diye yazıp, biraz sonra ekliyor:

"... Bunda yaşamı nefes nefese sürdürürken, arkama bakma zamanı bulamama gerçeği yatmış olabilir, ama gerçek de bu işte!.."

Yalnız çocukluğunu yazdığı o küçük otobiyografinin önsözüne, büyük sözler ekliyor:

"Kendi yaşamımı hiçbir zaman farklı, önemli ve başkalarına iletilmesi gerekli görmemiştim; çünkü benim için yaşam, özellikle son otuz yılda, arkama dönüp bakamayacağım bir hızla, evimin, dört duvarımın, neredeyse kendime özel her şeyin, dışında gelip geçti."

Çok şey anlatabilen bir özet ekliyor:

"Ne çok şey değişti dünyamızda, televizyon kültürü ne tabuları bıraktı, ne de erdemleri... Çocukluğumda, genç kızlığımda, canımı acıtan çok şeyler yaşadım, birçoğunu çoktan unuttum. Günümden, geldiğim noktadan, yaptıklarımdan, yaşadıklarından çok hoşnutum. Yanlışlarımdan, ne çok olmuştur, hiç pişman değilim."

Türkân Saylan işi hiç karıştırmadan, çok yakın bir özet yapıyor:

"Sevginin erdem olduğunu, bana çocukluğumun kuşları, kedileri, mektup arkadaşları, okuduğum kitaplar öğretti. Zenginliğin-fakirliğin insan olmada bir rol oynamadığı, insanların her kesimde acı çekebildiğini, iç dünyaların gerçek zenginliğin kaynağı olduğunu, Sütçü Ayşe Hanım'dan, Terzi Fato'dan, Bahçevan Zizo'dan öğrendim."

Türkân Saylan, çürük politikacıların alacakaranlığa sürüklediği, nemegerekçi aydınların yığınlaştığı ülkemizde, herkese gelecek umudu aşılayabilecek aydınlıkta ve güçte, müstesna bir insanımızdır.

Üstelik hanım olduğu için, yürekten saygılar sunuyorum.

Ferhan Şensoy

Ferhan Şensoy'u telefonla buldum. Ben onu akşam sofrasına davet ettim. O da beni tiyatroya çağırdı. Son temsilin 18.30'da verildiği bir cumartesi akşamı uygun düştü, randevulaştık.

Heyecanlanmam, daha Küçük Sahne fuayesine girince başladı. Bu tiyatronun açılışı, benim de gençlik zamanımda. Ben bu sahnede yıllarca, oyun kaçırmadım. Başta kurucusu Muhsin Ertuğrul, fuaye duvarları saygı duyduğum sanatçılarımızın fotoğrafları ile, geçmişe pencereler açıyordu. İşte Mücap, Gülriz, Ayfer, Engin, Haldun, Münir, Sadri, Şükran ve daha niceleri... Ve de sonradan karabasana dönüşen bir müstesna güzel rüya: Cahide... Hepsi oradaydı.

Ferhan Şensoy, sahnedeki padişah kıyafetini çıkarıp, değişti geldi. Hemen alt kattaki Kulis Restoran'a indik.

"Hep bildiğimiz biçimde röportajlardan ben sıkılıyorum. İnsanın ağzına teybi dayayıp soruyorlar. O anda insanın aklına, hemen ilk söylenmesi gereken ya da güzel olan yanıt gelmiyor. Hoş olmuyor. Siz telefonda, karşılıklı sohbet edeceğiz deyince rahatladım."

"Bizimkinin adı bile üzerinde: 'Akşam Sofrasında'... Hazırlanmış soru da yok... Söyleşi bu... Ne çıkarsa... İçki ile aranız nasıl?"

"Altı yıl öncesine kadar, epey rakı içerdim de, sonra bir pankreas iltihabı geçirdim. Ondan sonra birkaç yıl, hiç içmedim. Şimdi pek seyrek olarak rakı, arada bir-iki viski içiyorum."

Hınzırın teki bu Ferhan... tıpı tıpına tahmin ettiğim gibi!

"Çok iyi... Arada özlemeye zaman bırakılmazsa, bu içkinin tadı zaten çıkmaz. Müzmin akşamcılık, sevimsiz bir iş..."

"Benim şimdi zaten, içmeye vaktim de yok... Bu akşamki erken bitirişimiz, istisna... Normalde oyun, geceyarısı 12'de bitiyor. Akşam yemeğine oturmam, bir-birbuçuk... ertesi gün matine var. Ne zaman içersiniz ki?"

"Küçük Sahne'nin ilk açılış günü ne zamandı?"

"13 Nisan 1951 günü, 'Fareler ve İnsanlar' oyunuyla açılmıştı."

"Sonraları?"

"Dormen dönemi, Engin Cezzar'lar... Hepsinden doküman topladım. Büyük bir dosya oluştu. Ben de sonunda, bir 'Küçük Sahne Tarihi' yazacağım."

"Tiyatro fuayesindeki eski fotoğraflardan, çok duygulandım. Kendimi zor tuttum. Hele Cahide'nin eski fotoğraflarından..."

"Ben son zamanlarında Cahide Hanım'a, ara sokaklardaki koltuk meyhanelerinde rastladım. Şok geçirdim... 'Olamaz!' diyordum. Kimseyi tanımıyordu..."

"Yüzü şişmişti. Görsel olarak başka bir insan olmuştu. Sanırım yalnız çehresini değil, ruhunu da koruyamadı. Bir de ruhunu koruyanlar var... Böylece çehredeki nur da korunmuş oluyor. Eğer öyleyse, sonradan çehreye gelen davetsiz konuklar, yani çizgiler, göze gözükmüyor bile... Örneğin Catherine Hepburn... Son olarak Henry Fonda ile, iki yaşlı insanı canlandıran bir filmde gördüm. Hâlâ en güzel değil miydi?..."

"Çok doğru... İkisi de olağanüstüydü..."

"Bu sahneye ilk çıkışınız ne zaman?"

"1970 yılında Ayfer Feray'la burada oynadım. Sonra Ali Poyrazoğlu ile... Rastlantı olarak, oyunculuğumun büyük bölümü, Küçük Sahne'de geçti."

"Tiyatro kapısında, bir aylık biletlerin bittiği, seyircilere teşekkür edildiği yazılmış... Bravo! Nasıl başardınız bunu?"

"Ancak bu gelişmeyi tiyatrocular olarak çok iyi kullanmamız gerekir. Seyirci bir kaçarsa, 20 yıl gelmiyor. 70'li yıllarda 36 tiyatro perde açıyordu. Sonra birdenbire 3 tiyatro kaldı. Sebepler tam olarak araştırılmış değil... Ama Batı tiyatrolarının üçün-

cü sınıf taklitleriyle, yeni bir şeyler yapmadan, yürümediği de belli..."

"Bu işte, Beyoğlu yaşayışındaki değişmenin de, hiç etkisi yok mu?"

"Ayfer Feray'da oynadığım zaman, ben tıfıldım. Bara şair, tiyatrocu ağabeylerimiz gelir, biz onlara uzak köşeden bakardık. Ütüsüz pantolonla Beyoğlu'na çıkmazdık. Uzaktan, şair ağabeylerimizi seyrederdik. O zaman, öyle bir racon vardı. Âdap vardı. Biz o kuşakların sonlarıyız. Ondan sonra her şey bitti..."

Kulis'ten sonra, birkaç yere daha uğruyoruz. Geçen zamanın farkına varmıyoruz. Ben diyorum ki: "Çok geç tanıştık. Yitirecek zamanımız yok. Birbirimize sen diyelim ve küçük adımızla hitap edelim." Karşı koyuyor:

"İyi ama, siz benden 30 yaş büyüksünüz. Nasıl olur da Aydın derim?"

"Amca de! Dede de! Ne dersen de!" Yine karşı koyuyor:

"Yok Aaabi! Bu sefer olmaz, utanırım... Bir dahaki sefere..."

Konuşmayı, birbirimizin omuzuna şaplak vura vura sürdürüyoruz. Hınzırın teki bu Ferhan... Tıpı tıpına tahmin ettiğim gibi biri çıktı...

Yaşar Kemal

Yaşar Kemal'i, burada anmadan olmaz. Olmaz da eğer yazdıklarımı okuyacak olursa, düşüncesini kendi tarzı içinde belirtecek... Alıştığı gibi... Olağanüstü kısa ve "çok anlamlı" sözcük demetleriyle.

Aradığım çareyi buldum. Ona başkası muhatap olsun... Konuyu Ferhan Şensoy'a yapıştırdım. Ferhan'a sordum:

"Senin evin nerede?" Anlattı:

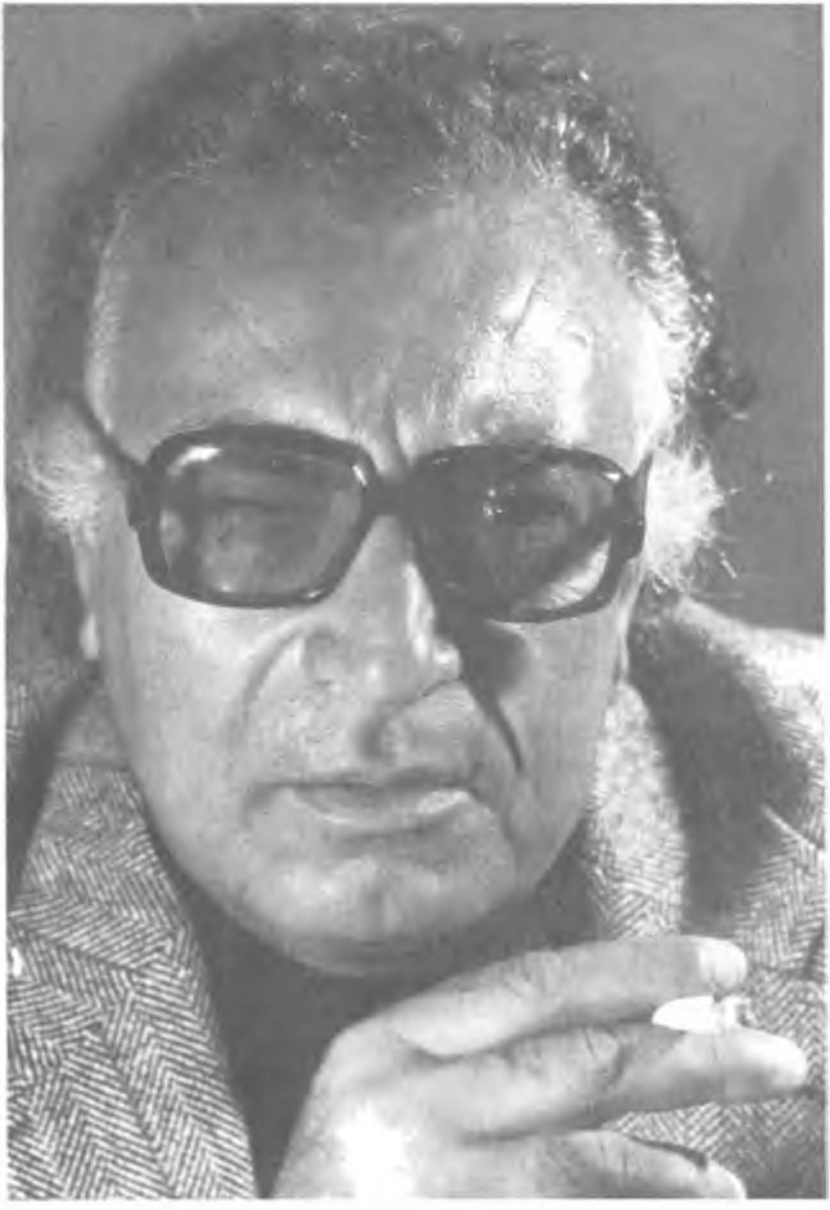
"Arnavutköy'de eski bir ev satın aldım. Arkadaşlarım heveslendirdiler onardık. Taşındım. Çok memnunum. Bağımsız olması çok önemli... Gecenin üçünde duvara tablo çakıyorum, kimsenin haberi yok... Yöneticim yok, kapıcım yok... Apartman hayatı çıldırtıcı bir yaşama biçimi... Mümkün değil... Örneğin geceyarısı daktilo ile yazılamaz..."

"Yazılırsa ne oluyor?"

"Hele geceyarısından sonra ise, olay çıkıyor. Bir keresinde olay çıkmasın diye, kâğıtlarımı toplayıp daktilomu aldım, atladım taksiye, Şile'ye otele gittim. Kış-kıyamet, kimse yok... Deniz gören bir oda tuttum. Akşam yemeğimi keyifle yedim. Sonra odamda oturup daktilomu aldım, romanımı temize çekmeye başladım."

"Çok güzel! İşte yazarken huzur böyle bulunur..."

"Acele etme! Öyle değil... Geceyarısını geçtikten sonra, üstümdeki odada bir tıkırtı oldu, sifonlar falan çekildi. Bir adam öksürmeye başladı. Zaten saat sabahın dördü olmuştu, ben de yattım, uyudum."

Yaşar Kemal kızabilir... ama ben onu Ferhan Şensoy'dan dinlemekten büyük yararlar sağladım.

"Anlaşılan otelcinin saçmalaması bu! Boş otelin iki müşterisine, altlı-üstlü odaları vermiş..."

"Evet... Öyle yapmışlar... Ama sonrası var. Ben uyuduktan bir saat sonra, yani sabahın beşinde, üst kattaki odada oturan adam, şakkada-şukkada daktilo yazmaya başladı. Hem ne yazış? Tuşlara sanki balta ile vuruyor... Sanki daktilo değil, Buhar makinası çalışıyor... O gece, ne üst kattaki uyudu, ne de ben uyudum..."

"Talihsizliğe bak yahu! Merak ettim... Kimmiş bu adam?"

"Kahvaltıya inince anlaşıldı. Yaşar Kemal imiş..."

"Aman efendim, ne hoş tesadüf yahu! Yaşar Kemal; olağanüstü ince, kibar ve jantiy bir centilmendir. Sana 'Ekselans, sizi üzdüm, affınızı istirham ederim' dedi herhalde..."

"Hayır öyle demedi de, şöyle dedi: 'Ulan o saatte daktilo yazılır mı eşşoğlu eşşek, sabah erken kalkıp yazılır' dedi..."

"Aaa! Şaştım kaldım... Nereye gitmiş benim bildiğim o zarif Yaşar Kemal?"

"Bu bir şey değil!... Ben tereddüt geçirdim. Ulan koskoca Yaşar Kemal bu! Herhalde bir bildiği var. Anlaşılan ben yanlış saatlerde yazıyorum da ondan onunki kadar olmuyor diye düşünmeye başladım. Kendisine romanının müsveddelerini göstermek istedim. 'Hasss...' diye lafa başladı..."

"Tamam! Tamam! Anlaşıldı... Yeter..."

Yaşar Kemal'in gencecik çocuğa yaptığına bakın!

Ferhan'ın bana anlattığını da, benim yazdığını da öğrenirse, kim bilir neler söyler. O zaman ben de onu, Hüseyin Baş'a havale ederim. O'nun hakkından, ancak o gelir.

Gülriz Sururi

Akşam sofrasında konuğum, değerli tiyatro sanatçımız, Gülriz Sururi Hanımefendi... Ben yaştakilere öyle öğrettiler, kendilerini kapılarından alacak, akşam sofrası sohbetinden sonra, yine kapılarına bırakacağım. Foto muhabiri arkadaşım Sinan Özbalkan ile randevulaşacağım. Dakikası konusunda tereddüt geçiriyorum. Sinan iyi biliyor:

"Tiyatro sanatçıları dakikasında hazır olur. Sinema sanatçıları ise randevu saatinde, daha yataktan kalkmamış olurlar..."

Gülriz Sururi'nin kapısına erkence gidip, beklemeye başlıyorum. Gözüm saatte... 19'a sekiz var... Üç var... Bir var... İki saniye kaldı... Elimi kaldırıp zile basıyorum. Kapı anında açılıyor. Karşımda Gülriz Sururi... Ve sırtında şalı...

Arabaya binip Pera Palas'a gidiyoruz. Ben bu oteli seviyorum. Biliyorum ki, Gülriz Hanım da seviyor. Her şeyden önce, Tepebaşı'nda oluşundan... Şimdi yerinde yeller esiyor ama, eskiden Şehir Tiyatroları, Pera Palas'ın hemen yanındaki parkta idi... Her ikimizin de zihninde, o zamanlardan ışıklar çakmaması mümkün mü? Gülriz Hanım, sanatla-kültürle yoğrulmuş bir çevrede yetişmiş... Ufukları geniş... Simon de Beauvoire'ın en gerçekçi-doğrucu yargılarından birinden haberi var: "Yıllar, bütün omuzlara aynı ağırlıkta çökmez." Kendisi sanki, bu yükü hiç taşımamış gibi duruyor.

Gülriz Sururi'nin gözleri, yüreğinin aynası sanki... Korkusu da yok... Yüzüne ve yüreğine yakışan o kocaman gözlerini, cömertçe açıyor.

"Ben kendimi şanslı buluyorum. Çünkü o küçük yaşlarda, hayatın ne olduğunun farkına vardım. Ölümün düşünülmeyecek bir şey olduğunu, hayatı limon sıkar gibi, son damlasına kadar yaşamak gerektiğini öğrendim."

"Hem sizin, herkese nasip olmayan bir talihiniz var. Tiyatro size bu dünyayı, birkaç defa yaşatıyor."

"Çok haklısınız. Ben yüzlerce insan olarak yaşadım. Tiyatro büyük bir olay... Fakat bir Hürrem Sultan oynamadan bırakmayacağım. Bakıyorum da, hep iyi tipler oynamışım... Hiç kötü tipler oynamadım."

"Benim tiyatro sevgim çok eskidir. Daha çocukken, Samatya Narlıkapı Tiyatrosu'na giderdik. Orada örneğin, Kınar Hanım'ı bile seyretmişimdir..."

"Neee? Kınar Hanım'ı bile mi seyrettiniz?"

"Ben Naşit'i de uzun yıllar seyrettim."

"Müthişti değil mi?"

"Öyle düşünüyorum ki, dünyada hiçbir şey için geç kalınmaz."

"Aa! Tabii... Ben onu yeni ispat ettim zaten... 24 yıl sonra,

Gülriz Sururi'nin gözleri, yüreğinin aynası sanki... Korkusu da yok... Yüzüne ve yüreğine yakışan o kocaman gözlerini, cömertçe açıyor.

Keşanlı Ali'deki Zilha rolünü yeniden oynadım. Demek ki geç kalmadım."

"Elbet tiyatronun da, video kasetler yoluyla, resim-heykel gibi, edebiyat gibi, kalıcı olması çok sevindirici... Ne güzel! Artık tiyatro da kitaplaştı."

"Resmin kalıcı olması iyi de, ben evimin duvarına resim asıp, yıllarca aynı resimleri seyredemem. Evimde kendi portrem bile yok... Ayna var yalnız..."

"Eeee, yeter ayol! Aynalara bakın! On tane ayna varsa, 10 tane şaheser resim var demektir..."

Gülriz Hanım, yine bir "Yaaa?" besteliyor. Beste diyorum, çünkü müzikal soruyor. Tek notalı değil... Ses, inceden kalına değişiyor. Üstelik sorudaki a harfi var ya... o da, a ile o arasında oynuyor. Yine ne diyeceğimi şaşırıyorum.

"Çok eskiden hangi tiyatrolara giderdiniz?"

"Darülbedayi dediğimiz Tepebaşı Şehir Tiyatroları'na... Hatta komedi kısmının, İstiklâl Caddesi'ndeki Fransız Tiyatrosu'nda olduğu zamandan... Örneğin ben, Cahide Sonku'yu, Ophelia rolünde seyrettim. Oyun sonrası Tepebaşı'ndan Laleli'ye, yürüyerek dönerdik. Unkapanı Köprüsü'nün tahtalarla kaplı olduğu bir zamanda... Ben Muhsin Ertuğrul Bey'i de Kral Lear rolünde seyrettim. Bende son yıllarda, tiyatro tembelleşmesi başladı."

Gülriz Hanım pek haklı olarak, beni "tî"ye alıyor:

"Mimarlığa da devam... Çizmekten vakit mi vaaar? Yazmaktan vakit mi vaaar?"

"Şimdi hassas bir olay. Keşanlı Ali'yi Şehir Tiyatroları da oynuyor."

"Bu konuya açıklık getirmemi ister misiniz?"

"Eğer sizi sıkmazsa."

"Sizinle çok ciddi bir konuda bile konuşurken, sıkılmak pek kolay değil... Şöyle: Biz 64'te bunu büyük başarıyla oynadık. Türkiye çapında önemli bir olay oldu. O kadar başarılı oldu ki, Haldun Taner'in oyunu, Yalçın Turan'ın eşsiz-benzersiz müziği, yurt dışına da taştı. Oyun pek çok ülkede, başarıyla sergilendi. Bunun üzerinden yıllar geçti. Haldun Bey her zaman, bu oyunu benim oynamamı çok isterdi. Ancak koşullar el-

vermiyordu. Çünkü çok büyük bir prodüksiyondu. Sonra birdenbire, iki yıl önce Haldun Bey'i kaybettik."

Vakit geçiyor, Gülriz Hanım sabırsızlanıyor:

"Şimdiye kadar hep ben sordum. Artık röportaja başlayalım. Sorularınızı bekliyorum."

"Ne sorusu? Ben soru falan soracak değilim. Hiçbir şey sormayacağım. Yalnız sohbet var... Size sorulabilecek olan konuların, sonu gelmez."

"Olsun... Sormalısınız...

"Bu sohbet sırasında söylediklerinizi, bana yeter."

"İnsan bazen soru sorulunca, daha rahat ediyor. Yoksa birdenbire, 'ben hayatımı anlatayım' demek tuhaf..."

Kahkaha sırası bende... Hem de coşkunlukla...

"Hiçbir şey sormamakla beni şaşırttınız ama, bu akşam sofrasında sohbet, çok güzel bir buluş..."

"Ben sohbet etmeyi çok severim. İnsanları birbirine yakınlaştırır..."

Gülriz Hanım'la yaptığım zevkli sohbet, ne yazık ki burada bitiyor. Kendimi tutup, bir santim daha yaklaşmıyorum. Ya Keşanlı Ali Bodrum'dan gelip, benim Zilha'sıyla bir sofrada olduğumu duyarsa, bıçaklar mı acaba?.. Bakalım, göreceğiz.

Juergen Joedicke

Juergen Joedicke, liseden sonra öğrenimini sürdüremeyen Alman gençlerinden birisiydi. Çünkü II. Dünya Savaşı başlamış ve kendisi okuyamadan, asker olarak Rusya'da cepheye sürülmüştü.

Bir gün cephede çok ağır yaralanan Juergen, derhal ambülansa konarak hastaneye sevk edilmişti.

Ancak kötü kader, rolünü henüz bitirmemişti. Hastaneye hızla giden ambülans, bir mayına basarak, havalara uçmuştu.

Doktor, hastabakıcı ve şoför, oracıkta hemen ölmüş, Juergen yine ölmemişti. Bu kazadan da sonra, iki bacağını birden kaybetmişti.

Savaş bittikten 20 yıl sonra Juergen Joedicke, Stuttgart Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde profesördür. Bitirdiği mimarlık öğreniminden sonra füze gibi yükselerek, bu ünlü ve değerli kuruluşun profesör kadrosuna girmeyi, başarmıştır.

Başarısı ömür boyu sürmüş, ayrıca serbest mimar olarak değerli eserler vermiştir. Mimarlık kitapları ise, çok sayıda dünya diline çevrilmiştir.

Juergen Joedicke'nin bizimle ilişkisi, 1960'lı yıllarda kendisinin İTÜ Mimarlık Fakültesi'ne bir sömestr konuk profesör olarak gelmesiyle başlar.

Ben de konuşmalarını, dışarıdan gelip dinleyenler arasındaydım.

Juergen ile benim yakınlaşmam, konferanslardan sonra akşam yemeklerinde, birlikte olarak başladı. Sonra günün ve haf-

tanın, her saatine yayıldı. İTÜ'de profesör olan dostlarımla da, çoğu zaman müşterek zamanlar geçirirdik.

Bizim o zaman, 12 arkadaş birlikte Kumburgaz'da yaptığımız, 43 m^2'lik basit evlerimiz vardı. Hafta sonlarında oraya gider denize girerdik. O iki bacağı olmayan Juergen de, bizim gibi denize girerdi. Çünkü onun denize girmek için, özel bacakları vardı, onları takardı.

Tıpkı bizim gibi, âdabı ve erkânıyla, rakı içmeye alışmıştı. Sofralarımıza ve mezelerimize, bayılıyordu. Rakıdan yudum aldıktan sonra eliyle ensesine bir şaplak vurup, uzun uzun "oooh" çekiyordu.

Bir akşam, Kumkapı'da Yorgo'nun yerindeydik. Juergen tutturdu: "Ben de size bir meze yapacağım!" diye...

Yorgo'nun, o mendebur mutfağına girdik. Ateşin üzerine, kocaman bir tava kondu. İçindeki zeytinyağı kaynatıldı. Juergen de dilimlediği elmaları tavada patates gibi kızartmaya başladı.

Sonra da üzerlerine, bir şişe konyak döktü. Ya sonra?...

Konyak fazla kaçıp tavadan dışarı taşınca, alttaki kömür ateşinin üstüne döküldü. Mutfağı birdenbire, alevler kapladı. Alevlerin dili, mutfağın ahşap çatısına kadar uzandı.

Meyhane personeli telaş içinde ateşe, kovalarla su döktü. Yangın söndürüldü. Juergen İstanbul'a ve bize, meyhanelerde yangın çıkaracak kadar alışmıştı.

Bizden ayrılıp ülkesine dönmesine, üzülmüştük. Ama ilişkilerimizi, koparmadık. Bir keresinde Züricht'teydim; Stuttgart'a, Juergen'e telefon edip, hatır sordum.

Konuşmamın sonuna doğru hemen, müşterek bir program önerdi. Beni ertesi günü, evinde öğle yemeğine çağırdı. "Oradan sekiz trenine bin gel, seni istasyonda karşılayacağım" dedi. Tren üç saat kadar sürüyordu ama, değerdi, kabul ettim.

İstasyonda karşıladı. Stuttgart çevre tepelerinden birinde, kendisinin planladığı evine gittik. Eşini de gördüğüme sevindim. Yemek, neşeyle geçti. Bahçesindeki çiçekleri gösterdi. Sonra da: "Biliyorum bu çiçeklerden hoşlanmadın ama, sana şimdi, seveceğin bir bahçeyi tanıtacağım" dedi.

İçeri girince de dialarla ekranda, gerçekten şiirsel zevkleri

olan, bir çiçek bahçesi tanıttı. Anlattı: "Stuttgart iklimi, her tür çiçeğin yetişmesine elverişli değil... Ben bu nedenle, İtalya'da Floransa yakınında bir ev aldım. Orada çiçek yetiştiriyorum..."

Ömründe hiç yürek tembelliğine düşmemiş olan Juergen, ayda iki-üç cuma günü akşama doğru, sekiz saat otomobil kullanarak Toscana'daki bahçesine gidiyor, hafta sonunu geçiriyor ve çiçeklerine bakıyordu.

Nasıl mı gidiyordu?... İki bacağı olmayan Juergen, özel otomobil bacaklarını takarak, özel donanımı olan otomobilini, kendisi kullanıyordu.

Aradan, yine yıllar geçti. Bir İstanbul'a gelişinde bizim Etiler'deki evin terasında, bir akşam yemeğinde buluştuk. Eski dostlardan Prof. Kemal Ahmet Aru ve Prof. Gündüz Özdeş de, birlikteydi. Yine neşeliydik.

Juergen benim terasımdaki bitki ve çiçekleri inceledi. Övdü... Sonra da sordu: "Sen bunlara Mozart çalıyor musun?"

Ben dalga geçtiğini sandım ama, o çok ciddiydi. 15 gün sonra bana, kocaman bir dosya yolladı. Bu dosyada, dünyada yapılan bitki-çiçek ve müzik incelemelerinin, çok hoş sonuçları bulunuyordu.

Örneğin Hindistan'da sitar çalınan mimozalar, çalınmayanlardan yüzde 20 daha hızlı büyüyordu.

Californiya ve Leningrad'da (adı o zaman öyleydi) yapılan bitki-müzik ilişkisi araştırmaları, tıpatıp benzer sonuçlar veriyordu. Rock and Roll, bitkileri öldürüyordu. Bütün bitki ve çiçekler, dünya klasik müziğini seviyordu. Hepsi en çok, Mozart'a bayılıyordu.

Yine zaman geçti. Yine buluştuk. Juergen bilim adamı ya, peşimi bırakmaz. Yolladığı bitki-müzik dosyasını sordu. Sınava çekeceğini bildiğim için, öğrenmiştim. Zaten merakımdı. İncelediğime memnun oldu. Sordu:

"Sen kendin, bu bitki-müzik araştırmasını sürdürdün mü?"

"Elbette... Devam ettim..."

"Ne sonuçlar çıkarttın?"

"Anladım ki hıyarlar, davul-zurnaya bayılıyor."

Vehbi Koç

Ben Vehbi Koç'u 1954 yılında tanıdım. 53 yaşındaydı... Tanışıklığımız İstanbul'da Haliç'te yapılan Arçelik birinci binası inşaatı için, mimar olarak aldığım görevle başladı.

Önce iş konusunda başlayan ilişkiler, 1996'daki vefatına kadar, 42 yıl sürdü.

Çalışabilme kapasitesi, ender rastlanacak kadar üstündü.

Yorulmazdı. Buna bağlı olarak zihinsel sağlığını ve muhakeme yeteneğini, azıcık olsun yitirmeden, vefatına kadar korudu.

Duygu ve değerlendirmelerinde, takas yapmazdı. Beğenmediği bir işi, uygun gördüğü başka bir işle takas edip, hoş görmezdi.

Duygulanmalarını, iş değerlendirmelerinde, kesinlikle devre dışı bırakırdı. Bu huyu, kişisel ve özel ilişkilerine de sarkardı.

Tüm çevresini mesafeli tuttuğu davranışlarında, sertlik olduğu düşünceleri yaygındır. Sanırım ki bir kurtlar sofrası olan iş yaşamında bu davranışı, ortadan silinmeme çaresi olarak görüyordu.

1950'li yılların sonuna doğru Demokrat Parti, Vatan Cephesi diye bir icat çıkardı. Herkesi, kendi partilerine üye yapmak için, nefes kesmecesiye bastırdı. Başbakan Menderes, Vehbi Bey'e bunaltıcı baskı kurdu. Vehbi Bey ise ısrarların sonunda, Menderes'e bir mektup yazdı. Özet ifade şöyleydi. "Başbakanlık gücünüzü kullanıp, beni batırabilirsiniz. Ben de Ankara'da

Erdek-Pınar Otel yürüyüşlerinden birinde.

Etlik'teki çiftlik evime gider, otururum. Hiçbir şey değişmez."

Yüzbinlerce yılda ve 1960 yılına kadar, yalnız 3 milyara çıkmış olan dünya nüfusunun yalnız 40 yılda, 6 milyara çıkışını görüyordu. Aynı gelişmenin Türkiye için, daha kötü sonuçlar hazırladığını biliyordu.

Halk dalkavuğu politikacıların "Milleti erkeklikten kesmek" gibi kara cahil yorumlarını önemsemeden, Aile Planlaması Vakfı kuruluşuna önayak oldu.

Çok kimsenin, hele Koç camiasında çalışanlardan bazılarının, Vehbi Bey'le birlikteyken, sahte davranışlara girdiklerini görüyordum. Sinirime dokunuyordu.

Bu yüzden ben onun yanında, olduğumdan da daha pervasız davranıyordum. Daha dikkatsiz oluyor, daha çok içiyordum. Açık fıkraları bile, sözcükleri kibarlaştırmadan, el-kol hareketleriyle anlatmaya çekinmiyordum.

1975 yılı Mart ayında, bir haftalık tatil için Uludağ'a gitmiştik. Beş gün sonra otelde birlikte yaşadığımız Vehbi Bey'den, 142 no'lu odama bir mektup geldi.

"Sizi seven yaşlı bir büyüğünüz olarak" yazdığını belirttiği

bu uzun mektupta çok yeyip içtiğimi eleştiriyor ve ayrıntılı tavsiyelerde bulunuyordu.

Mektubun unutulamaz başka bir yanı, kopyasının benimle aynı odada kalan eşime de, ayrı kapalı zarf içinde gönderilmiş olmasıydı. Vehbi Bey benzeri mektupları 1978 Abant, 79 Antalya, 85 Urla tatillerimizde de yazmayı ihmal etmedi. Üstelik daha öncekileri de, hatırlatarak.

Bazı sofralarda daha önce aklına taktığı sorunlardan kurtulamaz, çok ciddi otururdu. Ben de kendime:

"Bize öyle kötü bilanço getiren genel müdüre bakar gibi bakmayın!" derdim. Gülerdi. En çok güldüğünü hatırladığım bir akşam ise, benim kendisine:

"Galiba bu içki bana dokunuyor. Artık bıraksam mı acaba?.." diye sorduğum gündü.

Vehbi Bey 30 yıl yaz tatillerini, Erdek'te Pınar Otel'de geçirdi. 1990 yılında ısrarlı isteği üzerine ben de dört gün Erdek'te, aynı otelde kaldım. Bir sabah erkenden ayrılırken, otel hesabımı istedim. "Vehbi Bey'in konuğusunuz, hesap alamayız" dediler.

Aradan beş-on gün geçti. İstanbul'da pazar yürüyüşünde kendisine:

"Mahcup oldum. Erdek'te oteli ödemişsiniz." deyince, "Sen onu bırak şimdi! Amma çok ekstra içmişsin ha!..." deyiverdi.

Erdek sefaları sırasında her yıl bir akşam yakındaki Tat Konserve tesislerine gidilip yemek yenirdi. Bir yandan da, Japonya'ya ihraç edilen nefis meyva suları sunulurdu.

'93 temmuzunda bir akşam, genç dostumuz Kaya Güç'le birlikte kalabalıktan kaçtık. Bir ağacın altında otların üstüne yatarak, votka içmeye başladık. Bir süre sonra Vehbi Bey, başımızda dikiliverdi:

"Ne yapıyorsun burada?" Söyledim:

"Araştırma yapıyorum." Yine sordu:

"Ne biçim araştırmaymış o?" Anlattım:

"Votka mı, yoksa meyve suyu mu zararlıdır diye araştırıyordum." Sordu:

"Hangisi zararlıymış?"

"İkisi de değilmiş... Buz dokunuyormuş."

Günün birinde benim ayarsızlığımı yine eleştirirken, ben kendisine dedim ki:

"Siz ömrünüzde, benim yaşadığım hayatın tadını almamışsınız ki... Yalnız bir gün, benim yaşadığım hayatın tadını alın, sonra da ben sizin gibi yaşayayım." İki elini havaya kaldırarak karşı koydu:

"Bir gün senin gibi yaşamak mı?... Allah korusun!... Ben o bir günde ölür giderim."

1988'de, Vehbi Koç, Ayduk Koray, Fahir İlkel, Feyyaz Berker'le birlikte, GAP'a konuk olduk. Birkaç gün kalıp, gördüklerimizden hoşnut kaldık. Dönüş yoluna çıkarken ben helikoptere, güvenmediğim için binmek istemedim. Vehbi Bey sordu: "Senin canın benden kıymetli mi?"

"Bırakın da bari canım kıymetli olsun... Bana bir şey olursa çoluk-çocuğuma kim bakar?..." dedim. Vehbi Bey, yine karşı koydu: "Bak hele! Bana bir şey olursa, sen benim çoluk-çocuğuma bakar mısın?" Ben kahramanca yanıt verdim:

"Bakarım!..."

Kopan kahkahalardan anlaşıldı ki, kimse bana inanmadı.

1990'lı yıllarda, sırtıma çok ağır iş yükü binmişti. Anadolu'da yapı yerleri de dolaşıyordum. Bazı cumartesi sabahları erken kalkıp, yürüyüşe gidemiyordum. Ayduk Koray dostum Vehbi Bey adına sorguya çekince, diyordum ki:

"Sahiden yorgunum. Ben 90'lık Vehbi Bey'in peşinden yürürken, gözlerim kararır da düşersem, kimseye dert anlatamam..."

Şaka değildi. Vehbi Bey 90'lı yaşlarında bile, "doksanlık fırtına" idi.

Vehbi Bey, herkesi çalıştırırdı. İş ilişkilerimizin kesilmesinden sonra bana yaptırdığı işler arasında, İstanbul'da gecekondu yerleşmeleri, Yeniköy'deki evin çatı akıntıları, konuk gittiğim Çin ülkesinde nüfus planlaması, cemre düşmesinin ne olduğu gibi, araştırmalar var.

Bunlardan birisinin yazısını kendisine sununca, bana okuttu. Uygun görmüş olacak ki, teşekkür etti. Sonra da bir hediye kutusu verdi. Ben de kutudan çıkardığım masa çakmağına, te-

şekkür ettim. Evirip-çevirip bakarken, gördüm ki çakmağın altında, "Ford Bayiler Toplantısı" yazıyor. Ben gevşek gevşek gülünce, Vehbi Bey uyardı:

"Sen benim elime bedava geçen şeylerin, bana kaça maloldüğunu, bilmezsin ki..."

Ben Vehbi Bey'in tüm yaşayışındaki dikkat yeteneğine, program uygulayabilme gücüne, ölçülü ve hesaplı oluşuna, hep hayret ettim. O da benim özel yaşayışımdaki ölçüsüzlüklerime, hep şaştı kaldı. Son yıllara doğru tüm yaşamımda, hep akşam sofrasında olduğu gibi davrandığımı sandı. İş ilişkilerimiz kesildi.

Sanırım iyi de oldu. Çünkü o yılları yeniden yaşamaya başlasak, nasılsa azıcık olsun daha başka türlü davranmayacaktım. Korkmasına gerek yoktu... Çayırova Arçelik, Döktaş ve daha bir düzine Koç yapısını da, tıpkı yine böyle, yaptığım gibi planlayacaktım.

O'nun hafiflik sandığı hiçbir davranışta bulunmasam bile,

Güney'e tekne gezilerimiz, Vehbi Bey için de hayatın sevinç duyulan anlarından idi.

yapılmış ciddi hizmetler dolayısıyla vefa beklemenin anlamsız olduğunu öğrenmiştim. Yalnız Koç grubu değil, 55 yıllık mimarlık yaşayışımda iş yaptığım istisnasız tüm firmalar için, geçerliydi bu saptama. Bu sonuçlara varılmasında, kaypak profesyonel yöneticiler de etkiliydi.

Vehbi Bey her şeyi not eder veya ettirirdi. Yazıya geçirmek, ömrünce savsaklamadığı davranışıydı. Unutmak nedir bilmezdi. Kendisi için önemsenmeyecek, ciddiye alınmayacak konu yoktu.

Koca bir holdingin işleri, ömür boyu kopamadığı ülke ve dünya işleri, onun için tatili olmayan sorunlardı. Bütün bunların arasında bizim 5-10 kişilik hafta sonu yürüyüş mangasının, arada yediği akşam yemeklerini bile bedavaya getirecek bir fon kurdu. Gelirini ve masraflarını, sürekli kontrol etti.

Yürekten inançlı ve dini bütün bir Müslümandı. Ufuklarda ülkenin son yıllarında görülen, yeşil renkli bulutlara aldırmadı. 1995 seçimlerinde oy kullanırken, düşüncelerini soran televizyon kameralarına:

"Atatürkçü bir hükümet gelsin de kim olursa olsun..." demişti.

Kopamadığı ciddi sorunlar öyle zaman oluyordu ki, kendisini de bezdiriyordu. Son yıllarda çok kez dile getirerek kendinden şikâyet ettiği konuyu, şöyle anlatıyordu:

"Eskiden bari namaz kılarken, ciddi iş düşünmezdim. Şimdi artık namaz kılarken bile, ciddi işleri kafamdan atamıyorum, sinirime dokunuyor."

Dünyanın ve Türkiye'nin olaylarını, ara vermeden izledi. Hiçbir zaman güllük-gülistanlık olmamış dünya ve ülkemizin gelişmeleri, onu sürekli endişelenmeye götürdü. Endişesiz yaşadığı gün olmadı. Yaşamı kendisine zehir etti.

Vehbi Bey çevresi için uyguladığı sert disiplini, herkesten önce en sert biçimde, kendisine uyguladı. Sınırsız olanaklarına rağmen, hiçbir dünya nimetinin peşine düşmedi.

Holdingini kurma hırsıyla, uzun ömrü içinde durmadan çabaladı. Sonra da bırakıp gitti...

Karikatür

Tüm mizah sanatımız, araya maskaralık karıştıran bazı çıkarcı yazarlara karşın, (hatta bazı profesyonel aydın kişilerimizin bile kavrayamadığı) müstesna bir yüksekliğe ulaştı. Doruğuna ise, karikatür sanatı yerleşti.

Tüm mizah türleri; ister yazılı-sözlü, ister karikatürle çizgili, ya da tiyatro ile sahnelenmiş olsun, ayırdedilemez, insanları uyandırmak amacı taşır. Uyandırarak gerçeklere ulaştırmak, ya da gerçeklere ulaştırarak uyandırmak gibi.

Karikatür, "söz"den büsbütün vazgeçebilir. Ancak "yazısız"lar, sözlü mizah örneklerinde olduğu gibi, başkası tarafından aktarılıp, anlatılamaz. Çünkü karikatür, ateşini, yalnız göze hitap eden spesifik resim teknikleriyle yakar. Resmin sözlü olarak anlatılması, artık mizah olmaktan uzaklaşabilir.

Yazısız da olsa karikatür, sonunda sözlerle ifade edilebilen bir durumu anlatır ama, bu sözleri artık, karikatürü seyreden, kendi kişisel diliyle aklından geçirir.

Ali Ulvi

Turhan Selçuk
Haslet Soyöz

Mizah, normları hırpalar ve gerçekler korkusuzca aydınlatılır. İsterse ortaya, karanlıkta görünmeyen çirkinlikler çıksın.

Zaman olur ki akıldan geçen düşünce, sözle anlatılamaz. Oysa karikatür sanatçısı, düşündüğünü çizme başarısını gösterir. Sanatının çiçekleri, gümbürtülü patlamalarla açar. Bu çiçekleri açtıran kök, akıllı bir filozofun düşünme yeteneğidir.

Karikatür seyredenin, ille de kahkaha atması şart değildir. Yapıt şimşek hızıyla etkilemişse, seyirci hiç gülümsemeden bile, donup kalabilir.

Çizgi sanatçısının dünyayı seyrettiği mizah gözlüğü, karanlıkları deler. Ortalığı ışığa boğan mizah, hiçbir konuyu karanlıkta bırakmaz. Aydınlıktan korkan herkes, mizah sanatçısına düşman kesilir... Özellikle çürük politikacılar. Toplu kişiler dobiş, zayıf kişiler sıska çizilir. Kişilerin unutulmayacak yanlarını daha iyi anlatabilmek için, en etkili çare budur. Çizimdeki şematikleşme ve zalimleşme, kişinin tanınmamasını değil, aksine, daha iyi tanınmasını sağlar.

Karikatür benzemezliği kullanarak "benzetir".

'50 kuşağı karikatürcülerimiz, toplumu uyandırma görevlerini çok yüksek düzeyde ve başarılı biçimde yaptılar. Yazılı mizah sanatçılarına göre, çok daha etkili oldular.

Çizgi mizahının etkisi, sözlü mizahın etkisine göre, çok daha hızlı... Çoğu zaman şimşek hızında... Sözlü mizahın ayrılmaz parçası olan hazırlık bölümünden, vazgeçebiliyor. Seyircinin zihnindeki ateşi, bir anda yakabiliyor. Işığın bazı zihinlerde çakmaması, ya da geç çakması, o zihindeki anlayış fukaralığından doğuyor. Yapıttan değil.

Ferruh Doğan

'50 kuşağıyla birlikte karikatür sanatımıza gelen esintiler, hatta fırtınalar, Ferruh Doğan'ın anlatımı ile şöyle dile getiriliyordu:

"Karikatür, yazı ile yapılan mizahın çizgiyle söylenmesi değildir. Karikatür, çizgiyle mizah yapmaktır. Bir nükte, karikatür sanatının özelliğini taşır, çizgiden başka araçlarla tanıtılamaz."

Güldürme değil de, "düşündürme" amacına dönük mizahın karikatürdeki soylu yaratıcıları bizde, '50 kuşağının çabalarıyla çiçeklendi.

Öncüleri arasında kısa satırlara sığabilecek olanlar, Ali Ulvi, Ferruh Doğan, Turhan Selçuk, Bedri Koraman, son yıllarda Haslet Soyöz ve sayamadığım ötekiler gibi.

Ferruh Doğan

Ferruh Doğan'la, daha önce tanıştık ama, son 20 yılda çeşitli nedenlerle, çok birlikte olduk. Bazı kış aylarında Stuttgart'a, hanımlarla birlikte gittik. "Akademi Dem" toplantılarına, birlikte katıldık.

Öfkelenmezdi. Yüksek sesle konuşmazdı. Ancak son yıllarda konuşması, fısıltıya dönüşmeye başladı. Biliyorduk nedeni-

Ferruh Doğan'la Stuttgart'ta.

ni... O da biliyordu. Ama konuşmasının ne içeriği değişti, ne de gülümsemesi.

Çevresiyle, geçmiş ve gelecekle, tüm sanat dallarıyla, toplumla, dostlarıyla, tükenmez bir ilgi ve ilişki içinde yaşadı. Her şeye karşın, öfkelenmeden ve bıkmadan gerçekleri görebildi ve yansıttı. Güzel konular aramadı, en acı ve kötü konuları sanatlaştırdı.

2000 yılı yazbaşında bir gün Ferruh'u, Fethi Naci, Cevat Çapan ve Tarık Minkari ile birlikte, ziyaret ettik. Bizi, eşi Uğur'la, sevinç içinde karşıladılar.

Şehirçi havasının kirinden uzaklaşmak için, Zekeriyaköy'e taşınmışlardı. Söyleşimizin, eski günlerden ayırdedilecek hiçbir yanı yoktu. Ferruh'la Cevat yine sakin, Naci, Tarık ve ben, yine farfaraydık. İstemeden de olsa, öyle olmalıydık. Yine içki içtik, bağırdık-çağırdık.

Yüzümüzü perdeleyerek vedalaştık. Yarım yüzyıllık tıp profesörü Tarık, ne olacağını anlamıştı. Biz bile anlamıştık.

Sevgili Ferruh dünyamızı, o ay terketti.

Tekel Takımı

Önceleri bu grubun çoğunluğu, Kabataş Lisesi'ndeki ve Beşiktaş'taki arkadaşlıklardan mayalanmış bir dostlar yakınlaşmasıyla başladı. Birbirinin meşrebine ve sohbetine yakın olanlar, iskeleti kurdular. Daha sonra yakın buldukları kişileri de, aralarına aldılar.

Kendilerine Tekel Takımı adını veren bu arkadaş grubu, hiçbir yazılı anlaşma dokümanı olmadan, çeyrek yüzyıl her pazartesi akşamı, hiç aksamadan toplandı. Toplantı yerleri de konferans salonları olacak değil ya! Kadehli masalardı.

1970'li yılların başında, bana da aralarına katılma zevkini verdiler. Son on yılda içki yasağı yiyenlerle, dünyamızı değiştirenlerin çoğalması üzerine, toplantılarını mevsimde bire azaltan takımın bıraktığı unutulmaz anılar var.

Kaptanımız, Oktay Atasü idi. Üyeler arasında Maruf Önal, Hasan Pulur, Yalçın Çıkınoğlu, Erdoğan Bozok, Tolon Tosun, Turgay Çekirge, Turgay Atasü, Paşa Saim, Kirpittin Kemal, Hırsız Kerim, şu anda aklıma gelenler. Mesleklerini başarıyla yapmış, profesör olmuş, ya da fazla tanınmamış çok ilginç insanlar da, takımda...

Her pazartesi akşamı 10-15 kişi, kesinlikle toplanıyor. Bazı akşamlar kadro, 20 kişiye çıkabiliyor. Toplantı, tek masa çevresinde... Konuk çağrılanlardan para alınmıyor. Masraf bölüşülüyor. Genelde konuşmalar ortaya yapılıyor. İkili konuşmalar uzarsa, kaptan susturuyor. Tıraşçılar takımda barınamıyor.

Öyle hoşsohbet insanlar var ki, pazartesi akşamları çok neşeli geçiyor.

Bir akşam, o sırada sürekli toplandığımız Beylerbeyi restoranda, masaya kısa bir süre için film yıldızlarımızdan bir hanım oturdu. Hem de Paşa Saim'in yanına... Paşa öylesine mutlu ki, sabredip sabredip, konuk sanatçı hanımefendiye, iltifatlar yağdırmaya girişiyor.

Ama o ne?.. Paşa rakıyı fazla kaçırmış. Gözleri hayran ama, sözleri anlaşılmıyor. Ağzından çıkan sözler, ş, ç ve j harflerinden bir hoşurtu gibi... Anlamak olanak dışı... Hanımefendi gülümsüyor. Biz ağızlarımız genişlemiş, kıkırdayarak Paşa Saim'e bakıyoruz.

Paşa Saim birdenbire bize dönüp, son derecede vuzuhlu, anlaşılır bir dille diyor ki:

"Ulan Eşşoğlueşşekler, beni sarhoş ettiniz!"

Patlayan kahkahalarımız, Boğaz'ın karşı yakasından duyuluyor.

70'li yıllarda Haydarpaşa açıklarında bir gemi, gece vakti burundan, büyük bir tankerin göbeğine girdi. Çıkan yangın bir ay söndürülemedi.

O günlerde bir toplantımızda, ben Kaptan Turgay'a takılıyorum: "Kör müydü o kaptan ki, o koca gemiyi göremedi." Turgay olayı şöyle çözüyordu:

"300 metrelik koca geminin, başında bir ışık yanıyor, kıçında bir ışık... Öteki kaptan onu iki gemi sandı, ortadan daldı."

Takımda, oraya nasıl girdiğini anlamadığım bir küçük memur da vardı. Hazretin bir oğlu İngiltere'de, öteki oğlu Amerika'da okuyordu. Kendisi de, bir BMW araba kullanıyordu.

1973 yılında birinci Boğaziçi Köprüsü'nün açıldığı günlerdeydi. Mühendis Şefik yanına memuru almış öğretiyordu:

"Öğren, hayvan kalma! Bu köprünün denizden yüksekliği 64 metredir. İki kulenin ayak arası, 1074 m., genişliği 33 m., köprü uzunluğu 1560 metredir. 17 bin ton köprü yapısı çeliği, 6 bin ton kablo çeliği kullanıldı. Köprü girişlerinde tahsil edilen para, bilgisayarlarla kontrol edilir, burada hırsızlık yapılamaz."

Memur razı değildi:

"Yapılır Abi, yapılır."

Mühendis Şefik öfkelendi. Memur'a sistemi, 15 dakika daha açıkladı ve yine dedi ki:

"Burada hırsızlık yapılamaz." Memur yine karşı koydu:

"Yapılır Abi, yapılır."

Mühendis Şefik neredeyse tozutacaktı. Öteden Tolon Tosun söze karıştı:

"Ulan Mühendis! Sen çeneni tutsana!... O senin işine karışıyor mu?"

Diş hekimi Tolon Tosun'u, erken yitirdik. Unutulamaz hoş insanlarımızdan birisiydi.

70'li yıl pazartesilerinden birinde, benim erken ayrılmam gerekti. Eve gelince farkettim ki, pardösümü restoranda unutmuşum. Kaybolmasın diye, restorana telefon açtım. Karşıma Hasan Pulur çıktı. Pardösümü tarif edip, ayırmalarını istedim. Hasan karşı koydu:

"Burada tarifine uygun beş pardösü var. Seninkini nereden bileceğim?" Söyledim:

"Hangisinin cebinde ip varsa, o benim pardösümdür."

Gerçekten de İstanbul'un Narlıkapı'sındaki çocukluğumdan beri, ileri yaşlara kadar unutamadığım alışkanlığım, cebimde bir parça ip taşımaktı. Hasan o günden beri, ip olayını unutmaz, bana takılır durur.

Tarık Minkari

Bir gün Tarık, ikindi saatlarında beni arayarak: "Bu akşam Ayseli'yle, sizin eve yemeğe geliyoruz" dedi. Şaşırmaya gerek yoktu, ben: "Ne bulursanız, onu yersiniz, içki nasılsa yeter" dedim. Prof. Dr. Tarık Minkari ve eşi Ayseli'yle sorunumuz olamazdı. Yakın insanlardık.

İşten çıkıp eve gittikten sonra, geliş saatında pencereden baktım. Bizim alt yola gelen arabasından, önce iri bir tencere çıkarıp yukarı getirdiler. Büyücek ve daha küçük, iki çuval boyu torbayla birlikte.

Meraktaydım. Getirdiklerinde gördüm ki, tencere işkembe çorbasıyla dolu... Büyük çuvalda 10 tane iyi pişmiş tandır baş, küçük çuvalda ise 10 şiş kokoreç bulunmakta.

Şaşkın bakışlarım üzerine Tarık, mahcup mahcup gülümseyerek açıkladı:

"Bir işkembeci ameliyat ettim de..."

Gerçekten de bir işkembeciyi başarıyla ameliyat etmiş, o da minnetini, kendi eserlerini de sunarak, belirtmeye çalışmıştı.

Aradan sanırım iki yıl geçince, Tarık dostumun, bir balıkçı ameliyat etmesi, yeni bayramlar doğurdu.

Şimdi kendisinin yakın aylarda, manav, kasap, yoğurtçu, paçacı, baklavacı gibi ciddi meslek sahiplerini de ameliyat etmesini, sabırla bekliyorum.

Uzun yıllar üstüste, Türkiye Satranç Şampiyonu olmuş Mübin Boysan, benim kuzenim... Benden birkaç yaş büyük... Gemi yüksek mühendisliği öğrenimini Almanya'da bitirdi.

Tarık arkadaşım, bir işkembeciyi başarıyla ameliyat edince, ücretiyle birlikte bizim kapıyı çaldı: iri bir tencere işkembe çorbası, 10 tane tandır baş, 10 şiş kokoreç...

Son derece programlı yaşayan, bir yakınım. Bir gün bana, her akşam başına gelen ağrılardan şikâyetçi oldu. Ben kendisine, "Tarık Minkari'ye bir soralım" dedim. Tereddüt etti: "O operatör değil mi?" dedi. Ben rahatlattım:

"O kendisi bilmiyorsa bile, kimin bileceğini bilir, ona gideriz" dedim.

Bir akşam ikisini, bizim evde buluşturdum. Tanışmadan sonra sevgili Mübin derdini, tam kendisi gibi anlattı:

"Akşamları saat 19.15 sularında, sol kulağımın üç santim kadar üstünden başlayan ağrı, bir saat kırk dakika sonra, sağ kulağımın arkasına ulaşıyor. Ondan sonra da yaklaşık 50 dakikada, yavaş yavaş azalıyor ve son buluyor. Bilinen ağrı kesici iki ilaç denedim, hiçbir yararı olmadı."

Mübin daha sonra, birtakım ayrıntıları daha açıkladı. Bir de baktım ki Tarık, bir hastanın ciddi şikâyetlerini dinlediği halde, yüzünde hiçbir ciddi ifade yok... Kulaklarına kadar gülümseyip duruyor. Mübin uzun açıklamalarını bitirerek sordu:

"Ben, nasıl bir önlem almalıyım?..."

Tarık çok açık ve kısa bildirdi:

"Siz şapka giyin, şapkaa... Başınız üşüyor."

Mübin şaşkın... Beyin ameliyatı gibisinden bir tavsiye beklerken, şapka giymesi önerisi, onu gerçekten şaşırttı. Sonuç: Mübin şapka giymeye başlayınca, ağrıları gerçekten geçiverdi.

Benim 40 yıl süreyle, birlikte, önemli çok sayıda yapıyı birlikte planladığım Profesör Müfit Yorulmaz, aynı zamanda candan sevgiyle bağlı olduğum müstesna dostlarımdan birisidir.

İş konuşması için bir gün kendisini proje büromda beklediğim Müfit dostum, zamanında geldi. Yine güleç yüzlüydü ama, anlıyordum ki, bir derdi var... Açıkladı:

"Birlikte yaptığımız işleri, tasfiye edelim. Ben yakın günlerde, çalışma yaşamından çekilmek zorundayım."

Ben ne demek istediğini, birden kavrayamadım. Şaşkınlığa düştüm. "Bu da ne demek oluyor?" gibi mırıldanmaları Müfit, bir anda sona erdirdi:

"Bana, kanser teşhisi kondu."

Kendime gelebilmek için, bana birazcık olsun zaman gerekti. Sevgili Müfit kardeşimin derdine çare aramak için, kafa yormalıydım. Hemen ayağa kalkarak:

"Hemen Tarık Minkari'ye gidelim!" dedim. Telefon ettik. Şişli'de, muayenehanesindeydi. "Hemen gelin" dedi. Gittik.

Tarık hastalık verilerine baktı. Derdin, karında olduğu söylenmişti. Müfit'i yatıran Tarık, uzun uzun muayene etti. "Giyinin, hemen yakındaki Hayat Hastanesi'ne gideceğiz" dedi. Gittik.

Beni bir yere oturtan Tarık, Müfit'i alıp, bir "Acil Müdahale Odası"na soktu. Yarım saat sonra dışarı çıkan Tarık, iki kolunu açarak bana sarıldı:

"Müjde! Hiçbir şeyi yok... Yanlış anlaşılmış!" dedi.

Gerçekten de Müfit'in o sırada yanlış teşhis konmuş hastalığı, nispeten basit önlemlerle geçti. Bir günlük fırtına, dindi.

Biz Tarık'la birlikte, 10 yılı aşan bir süredir, deniz gezilerine çıkıyoruz. Ayduk Koray dostumuzun konuğu olarak, onun teknesinde. Sağolsun. Bize kalsa, bu zevkleri yaşayamazdık.

Yedi yıl kadar önce, yine bir Ege gezisindeydik. Gece çok

iyi aklımda kalmış ama, adanın hangisi olduğunu unutmuşum. Zaten önemi de yok ya!

Bir akşam vakti, olağanüstü güzel bir koya girdik. Başka bazı teknelerin sırasında, karaya kıçtan-kara bağlandık. Çok güzel ve neşeli bir günün ve gecenin sonunda, kamaralarımıza çekildik ve uyuduk.

Sabaha karşı, uyanır gibi oldum. Öylesine bir uğultu vardı ki, tepemizden uçak geçiyor sandım. Ses bitmek bilmedi, sürdü gitti.

Bir gariplik vardı bu işte... Kalkıp bakmalıydım. Bir de gördüm ki, sabaha karşı Ege Denizi'nin o berbat fırtınalarından birisi patlamış... Teknede herkes kalkmış. Bağıra-çağıra, fırtınadan korunmaya çalışıyorlar. Burundan iki demiri, az bir şey taramışız. Biraz daha bıraksak, karaya ve yandaki teknelerin üzerine düşeceğiz. Motorlar çalıştırıldı. Karadaki ağaçlara bağlı halatlar kesilerek, açığa doğru uzaklaştık.

Hava daha aydınlanmamış... Serpintilerden, hepimiz sırılsıklamız. Sonbaharın sabah serinliğinde, sert fırtınayı da yeyip, titriyoruz.

Dalgalar aşarak bir saat sonra, korunmalı ve dalgasız bir koya girdik, demirledik.

Açıkta yemek yediğimiz bir masanın yanındayız. Tan yeri ağarıyor. Soğuktan biz hâlâ çene atarak titriyoruz. Sevgili Tarık dostumu sevindirmek istedim. Hemen buzdolabından, buzlanmış bir bira şişesi çıkararak uzattım:

"Tarık, bira içer misin?"

Titreyen Tarık, bir buzlanmış bira şişesine, bir de bana baktı, patladı:

"Hastir be Abi!..."

Hepimiz öyle kahkahalar attık ki, titrememiz bile geçti.

Biraz uyuyup dinlendikten sonra, kahvaltı sofrasında buluştuk. Ben sordum: "Teknede deniz hukuku geçerli olmalıdır. Mahkeme yetkileri de bu nedenle, Komodor Ayduk Koray'ındır. Şimdi ben, Tarik Minkari'yi, bana saldırgan sözler söylediği için, dava ediyorum. Cezalandırılmasını isterim."

Tek hakimli mahkeme, kuruldu. Ayduk, savunması için Tarık'a söz verdi.

Tarık ayağa kalkıp, savunmasına başladı. Aramızda uzun yıllar süren ilişkilerde, bana hep saygılı ve edepli davrandığını ayrıntılarıyla anlattıktan sonra, kendisi soğuktan çene atarak titrerken, buzlu bira ikramının vicdanlı bir davranış olmadığını belirtti, beraatını istedi.

Hakim Ayduk, bana kötü kötü bakarak:

"Dava reddedilmiştir!" dedi.

Yine Ayduk Koray'la bir deniz gezisi sırasında, Göcek koyundaydık. Vehbi Koç'un konuk olduğu bir tekneye, Ayduk, Tarık ve beni de, akşam yemeğine çağırdılar. Hava kararmadan, uygun bir saatte ulaştık. İkram zengindi. Tarık'la ben, yemekten önce birkaç viski içtik. Yemekte beyaz ve kırmızı şarabın hakkını verdik. Yemek sonunda, birer iri porsiyon konyak göçürdük.

Hep bildiğim gibi, alıştığım gibi, Vehbi Bey'in bizi göz ucuyla kontrol ettiğini görüyordum.

Tarık'la ben, başarılı bir "ikili" oluşturabilirdik ama sanırım biraz geç kaldık.

Yemekten sonra biz, soğuk bira istedik. Biraları tenekesinden, dikerek içtik. İkincileri istedik. Vehbi Bey açık açık: "İki oldu!" dedi. Biz sırıtarak, onları da diktik. Birer teneke daha istedik. Vehbi Bey: "Üç oldu!" dedi. Onları da diktik. Biz dördüncüleri de isteyince, Vehbi Bey sesini yükselterek:

"Bunun tenekesi kaç para yahu!" dedi.

Acaba biz mi aranıyoruz, yoksa öyle mi gerekiyor bilmiyorum. Son yıllarda Tarık'la birlikte, Okan Bayülgen'in televizyon programına çağrıldık. Hulki Cevizoğlu'nun Ceviz Kabuğu programına da ikimiz, üstelik iki ay arayla iki kez çağrıldık. Birincisi 3,5 saat, ikincisi 2,5 saat, canlı yayındı. Maratondan zordu.

Tarık dostuma öneriyorum:

"Sen profesörlükten emekli oldun, ameliyatları da azalttın. Ben de proje büromu kapattım. Zamanımızı kullanmak kolaylaştı. Gel bundan sonra, ikimiz sünnet düğünlerinde iş kabul ederek, çocukları eğlendirelim!..."

Tuhaf tuhaf bakıyor ama, sanırım ciddi olarak düşünüyor.

Kısa Sahneler 2

Bakanlık İzni

40 yıldan da fazla zaman geçti. 27 Mayıs'tan önce olduğu, kesin... 1959 yazı olmalı.

Ankara'dayım. Üç gündür maliye bakanının, makam odası kapısında bekliyordum. İş için yurt dışına gitmek zorundaydım. Yurt dışına çıkabilmek için de, resmi döviz almak zorundaydım. 10 dolar, 20 dolar, ne kadar az olursa olsun, bu resmi dövizi almadan, yurt dışına çıkamazdım. Bu dövizi de, ancak maliye bakanı veya müsteşarı verebiliyordu. O zaman, şartlar böyleydi.

Üç gün, boşuboşuna makam odası kapısında beklemiş olmanın siniri geçsin diye, arkadaşım Nezih'le birlikte, akşam yemeği için bir restoran-bahçeye gidip oturduk. Güzel bir bahçeydi. Atatürk Bulvarı'nın sonunda, Çankaya yokuşunun tam başladığı yerdeydi. Adı da: Kulüp 47 idi.

Kimya mühendisi olan o saygıdeğer ve sevgili arkadaşım, zihnen yoldan çıkma eğiliminde olan beni, sakinleştirdi. İkimiz de, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği için, emek vermekteydik. Birliği ve odalarımızı, ülkede söz sahibi yapabilme hayalleri kurmaya başladık.

Derken yanımızdaki büyük masaya, 10-12 kişilik bir grup gelmesin mi? Bu grup, başta Maliye Bakanı Hasan Polatkan, müsteşarı ve genel müdürlerinden oluşmasın mı? Aralarında,

Kendisine "odacı" olduğum Maliye Bakanı Hasan Polatkan...

Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürü Talat Kızılviranlıoğlu da, bulunmasın mı?

Talat Bey'le tanışırdık. O Arçelik Yönetim Kurulu'nda üyeydi. Ben de Arçelik'in mimarıydım.

Masalarına oturdular. Talat Bey beni görünce, selam verdi ve: "Hayrola! Ankara'da işiniz mi var?" dedi. Ben elimle nazikâne Hasan Polatkan'ı göstererek:

"Evet... Yeni iş aldım. Sayın Maliye Bakanı'na odacı oldum" dedim. Hepsi birden gülümsediler. Masalarına çağırdılar. Birkaç dakika için gidip, durumu biraz da hınzırca özetledim. Güldüler. Hasan Polatkan:

"Yarın sabah 9'da buyrun efendim!" dedi.

Ertesi sabah işim, beş dakikada bitti. Bakanlıkta alamadığım izini, restoranda almıştım.

Samatya'da İkram

Bir zamanlar, Samatya deniz kıyısındaki Yaşar'ın restoranına, çok giderdim. Yaşar iyi balık pişirir ve meze yapar, fiyatları da insaflı olurdu.

O, Yaşar Erkan'dı... 1936 Berlin Olimpiyatları'nda, Türkiye'ye ilk altın madalyasını kazandıran sporcuydu. Güreşçiydi.

1960'lı yılların, sonlarına doğru olacak. Ben bir akşam, önemli üç zatı, Yaşar'ın restoranına davet ettim: Sayın Vehbi Koç, sayın Hulki Alisbah ve sayın Lütfü Doruk... Yaşar bize, he-

pimizi memnun bırakacak bir sofra kurmuştu. Ben de Samatyalıyım ya! Yan masalarda, çocukluk arkadaşlarımın bulunmasına da, sevinmiştim. Vehbi Bey de, özellikle memnun olmuştu.

Aradan, 10 gün kadar geçti. Vehbi Bey telefon etti. Diyordu ki: "Biz dün akşam Samatya'da, o senin götürdüğün yere gittik. Biz de dört kişiydik. Sen ne ısmarladıysan, ben de tıpatıp aynını ısmarladım. Yaşar benden, daha fazla para aldı... Bunu niye yaptı?..."

Ben hemen Yaşar'ı buldum. Sorguya çektim. O günlük balık fiyatlarının daha fazla olduğunu, dokümanlarıyla Vehbi Bey'e aktardım. Bir şey demedi.

Gerçekten de Vehbi Bey o akşam, eşi sayın Sadberk Hanım'la birlikte istikbali parlak genç bakanlardan sayın Bülent Ecevit'i ve eşi sayın Rahşan Ecevit'i davet etmişti.

Hırsız Tutmak

Haluk, tam arkadaş olunacak insanlarımızdan birisidir. Yumuşak huyludur ama, eğilip-bükülmez. Almanya'da mühendislik okumuştur. İyi başardığı bir işi yapmaktadır.

Cihangir'de oturur. Üsküdar ve Sarayburnu manzaraları, ayağının altında gibidir.

Bir zaman, Haluk dostumun oturduğu apartmana, bir hırsız musallat olur. Deniz tarafında sekiz kat olan binanın yağmur borularına tutunarak bütün katların balkonlarına maymun gibi tırmanan hırsız, apartmanda huzur bırakmaz. Tüfekli nöbetçi bekletirler, sonuç alınmaz. Maymun farkeder.

Garantili çareyi Haluk bulur. Yüzlerce metre balık ağı ve yüzlerce palamut oltası ile kurduğu pusuya, maymun hırsız yakalanır.

Benim sevgili Haluk Akbaşoğlu kardeşim, tarihte olta ve ağ ile hırsız tutan ilk Karadenizli olmak onurunu, kazanmış bulunuyor.

Fethi Naci

Fethi Naci'nin 1998 Tüyap Kitap Fuarı Onur Yazarı olarak aldığı payeden, sevinçliyim. Fethi Naci'nin, birkaç sözlü fotoğrafını sunacağım:

Fethi Naci'nin, 20. yüzyıl ortasında eleştiriyi konu olarak seçmesi, hayran kalınacak bir cesaret ve özveri... Çünkü, ülkede roman da öykü de (Şemsettin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fıtnat*'ını saymazsak), zaten 20. yüzyıla başladı. Toplum 1950'lerde daha romanın da, öykünün de ne olduğunu anlamaya, henüz zaman bulamamıştı. Bilinmeyenin eleştirisiyse, karanlığa kurşun sıkmaktı...

Zaten koskoca ülkede yazı sanatı sahnesinin seyircileri o denli az ki, bu insanlar ancak minyatür bi azınlık... Ama tuhaftır, bu azınlık, "Mutlu Azınlık" da değil.

Yazı sanatı sahnemizde neredeyse hep dram oynanıyor. Eleştirmen Fethi Naci ise bu sahnede rolünü çok başarılı oynuyor, ama genelde kötü adam veya katil rollerinde...

65 milyon nüfuslu bir ülkede toplumun ezici çoğunluğu, edebiyatla ilgili değil... Edebiyatın var veya yok oluşu, onların kafasında, yüreğinde ve yaşayışında, herhangi bir değişiklik yapmıyor... "Çoğunluk, düşünmek ve duyumsamaktansa, rahat yolu seçip, inanmayı yeğliyor" der üstatlar.

Ülkemizde yazı sanatçılarının uğraşı, Müslüman mahallesinde salyangoz satmaktan da umutsuz... Denebilir ki politika pazarımızda namus satmak kadar beyhude... Buna da karşın Fethi Naci, kendisini yazı sanatına adıyor, bu yetmiyormuş gibi eleştirmen oluyor.

Yazı sanatı alanında yapıtların bir bölümünün sıradan oluşu, doğal... Bunların düzeyini eleştiriyle belirtmek, olsa olsa düşman kazandırıyor. İyi yazarların da her yapıtı, başyapıt olamıyor. Hatır için bunların da övülmesi, olanak dışı... Bunlara da ayna tutan eleştirmen, yıllarca övdüğü yazarın duygulanmasını, kırgınlığını, hatta bazen öfkesini önleyemiyor.

Eleştirmen Fethi Naci, haklı olarak takas yapamıyor. Bir yazarın iyi yapıtları hatırına, yetersiz gördüklerine göz yumamıyor. Burada İktisatçı Fethi Naci ortaya çıkıyor. Takasın, ancak şirket bilançolarında yapılabileceğini, zararın kârla, ancak orada takas edilebileceğini biliyor.

Sevgili Fethi Naci bu dünyada, kolay yaşamadı. Durumunu gerçeğe uygun anlatımlarla yansıtmanın, şimdi sırası değil... Bu açıdan o'nu kısaca şöyle öveceğim: Gülümsemesi hiç değişmedi. Önce gençlik fotoğraflarından, sonra yüzünden görüyorum. Öğrenciliğinde, işinde, meyhanede ve hapishanede, hep aynı gülümseme, yüzünden eksik olmuyor. Yazı sanatı sahnesinin en nankör rolünü seçen Fethi Naci'nin, bu yüzden ve yaşarken çektiği çilelere karşı direnişi, hazine boyu sabır gerektiriyor. Sabrın böylesi, ancak ermişlerde ya da Eyüp Peygamber'de bulunuyor. Ama Fethi Naci, küfür eden ve rakı içen bir ermiş. İyi bir yanı var: Fotoğraflarında küfür etmiyor.

Fethi Naci'nin rakıyı bazen fazla kaçırdığını görüp de, iradesini kullanmadığını

Fethi Naci, bir arkadaşıyla birlikte Sultanahmet Cezaevi'nde: yıl 1951...

... ve yıllar sonra otel olan aynı binanın bahçesinde Selçuk Altun, Fethi Naci ve Ben: yıl 2001

söylemek hafiflik olur. Yaşadığımız şu yıllarda toplumumuzun halini görüp de, kendisini eroine kaptırmayan her aydın kişi, olağanüstü iradeli olsa gerektir.

Fethi Naci'nin eşi Lale Hanım, benim değerli manevi evladımdır. Dolayısıyla Fethi Naci, benim damadım olur. Üstelik benim eşim, onunla aynı iktisat fakültesinden mezun. Böylece olgun yaşta ve yetişmiş bir evlada sahip olabilmekten mutluyum.

Ama benim yaramaz evladım, söz dinlemiyor. Kendisine: "Hem gözlük takıyorsun, hem de bıyık bırakıyorsun, çehren kalabalık oluyor, bari bıyıklarını kes!" diyorum, dinlemiyor.

Ama umudumu yitirmiyorum... Yaşı henüz genç... Gün gelir dinler diyorum.

Bedia Muvahhit

Bedia Muvahhit Hanım, unutulmaz tiyatro sanatçılarımızdan birisidir. Kendisini 1930'lu yıllarda, Şehir Tiyatroları'nda seyretmeye başlamıştım. Erenköy Kız Lisesi'nde Fransızca öğretmeniyken, şehir tiyatrosu aktörlerinden Ahmet Muvahhit Bey'le evlenmişti. İlk sahneye çıkışı, 1922 yılında İzmir'de Ceza Kanunu piyesindeki rolüyle, Atatürk huzurunda olmuştu. Bu çıkış, Müslüman Türk kızlarının tiyatro sahnesi ilk'lerinden biridir.

Pek çok oyunda seyrettiğim Bedia Muvahhit'in unutamadığım rolü, Aynaroz Kadısı oyunundaydı. Hâzım Körmükçü kadı, Bedia Hanım da, papazın kızı rolündeydi.

Hâzım da büyük aktörlerimizden biriydi. 1930'larda gencecik bir kız olan Bedia Hanım'ın o papazın kızı rolündeki kıvraklığı, çekiciliği, hâlâ aklımdan çıkmadı.

Aradan, 60 yıl kadar zaman geçti. 10 yıl kadar önce

Eski fotoğraflarından birinde "yeni" Bedia Muvahhit.

Ve yeni fotoğrafında "eski".

bir dergi anketinde, Türkiye'nin en seksi hanımının kim olduğu sorusuna benim yanıtım: Bedia Muvahhit Hanım oldu.

Bedia Hanım o yıllarda, 90 yaşlarındaydı. Soruyu yöneltenin şaşkın bakışları üzerine, kendisini şöyle uyardım: "Siz Bedia Hanım'ı, Aynaroz Kadısı oyununda, papazın kızı rolünde gördünüz mü ki, böyle şapşalca bakıyorsunuz?" O günlerde bir dost evi yemeğinde aynı masada oturduğumuz Bedia Hanım, beni şöyle azarlamıştı:

"Benden, öyle geçen yüzyıldan bahseder gibi sözetme!"

Mengü Ertel - Edip Cansever

Boylu-boslu, canlı, ateşli bir adam... Gür sesi, uzaklara yayılırdı. Vücudu yerinde durmazdı ama, kafası, hiç durmazdı.

Mengü Ertel dünyaya benden on yıl daha sonra geldiğine göre, ben onu ikimizin de okuduğu Akademi yıllarında, tanımadım. Ama daha sonraki yıllarda, görüşmediğimiz zamanları, epeyce telafi ettik.

1960'lı yıllarda Arçelik için bir amblem yarışması yapıldı. Ben de birkaç dostla birlikte, seçici kurul üyesiydim. Gelen öneriler, sanırım binlerceydi. Sona kalanların yarıdan çoğu, Mengü'nün önerileriydi. Kazanan ve hâlâ kullanılan da, yine onundu.

Birçok sorunda rastlantıların rolü olur ama, bu rastlantıların çoğunu da, mantıklı yakıştırmalar hazırlar.

1970'li yıllarda bir gün, Ankara'da işim erken bitti. Ben de bu fırsattan yararlanarak, Vedat Dalokay'ı ziyarete gittim.

O sırada Vedat, İslamâbad'daki cami inşaatı projelerini hazırlıyordu. Sanat seramiği ve ışıklandırma işleri için proje teklifleri alınmıştı. Hepsini bana gösterdikten sonra, düşüncemi sordu. Ben de, hepsini yetersiz bulduğumu söyledim.

Vedat, o tanıyanların bildiği heyecanlı haliyle, hepimizin eleştirdiğini, ama kimsenin yapıcı düşünce katkısında bulunmadığını söyledi.

Ben bu iki iş için, yakıştırdığım iki adı söyledim. Birisi, İstanbul AKM ışıklandırmasından tanıdığım ışık mimarı Hans

Dinnebier idi. Seramik işini başaracak kişinin ise, Mengü Ertel olduğunu söyledim.

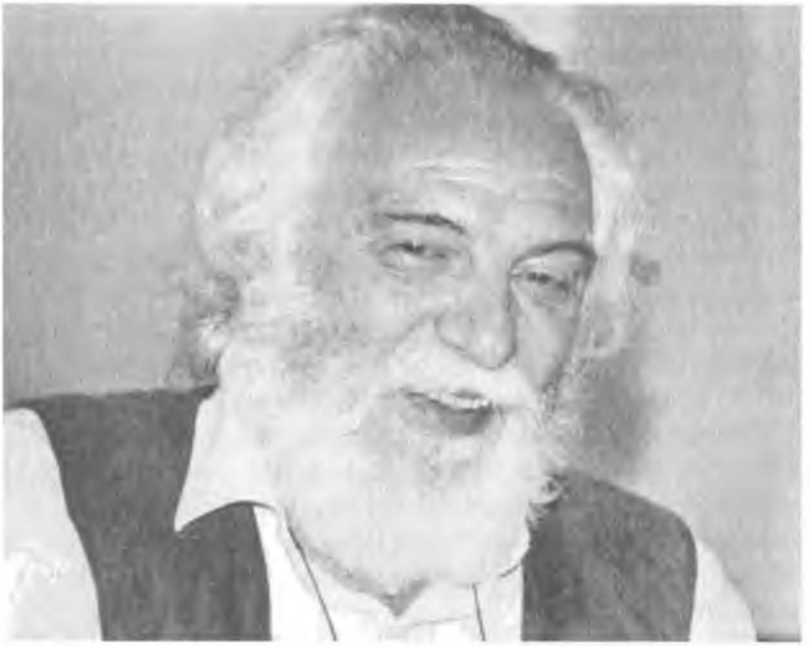
Garip görünebilir. Ama yıllar sonra bu iki iş de, bu iki sanatçının kafasından ve elinden çıktı.

Mengü'nün hiç seramik yapmamış olması, Vedat'ı tereddüte düşürdü: Ben: "Hele biraz çalışın bakalım" dedim. Vedat'tan doneleri alıp İstanbul'a döndüm.

Hemen ertesi günü Mengü'yü telefonla aradım. Kendisine: "Çok görkemli bir sanat seramiği duvarı yapmaya hazır ol!" dedim.

"Deli misin be abi! Ben ömrümde seramik yapmadım." dedi. Ben: "Mengüüüü!..." diye bağırıp telefonu kapadım.

Ben Mengü'yü tanırdım. Biliyordum yarım saat sonra koşarak geleceğini... Gerçekten de kapıyı çalan O'ydu.

İslamâbad'daki caminin seramik duvar panolarının Mengü Ertel'e ait olduğunu çoğu kişi bilmez; o panoların "yukarıdan rahmet, aşağıdan bereket" fikrini sembolize ettiğini de.

Kendisine, gördüklerimi-konuştuklarımı anlattım. Ekledim:

"Bu seramik, belki dünyanın en büyük sanat seramiği duvarı olacak... 1500 (binbeşyüz) metrekare sanat seramiği duvar, nerede görülmüş? Seramik sanatçılarının bütün teklifleri, ufak ufak modüllerin, bilmem kaç kere tekrarıyla bu duvarın yapılması... Yanlış bu! Burada gerekli olan, bütün kıble duvarının, tümünün birden tek bir düşünceyi yansıtacak biçimde, gerçekleşmesi..."

Sordum:

"Bu düşünceyi gerçekleştireceğine inandığım sanatçı sensin!.. Kabul ediyor musun?"

Beklediğim yanıtı verdi:

"Elbet Abi!.."

Mengü gerçekten de kısa bir süre sonra, kendisinden beklediğim parlak düşünceyi buldu: O görkemli üçgen duvar: "Yukarıdan rahmet, aşağıdan bereket" gibi parlak bir sorun çözümüyle, planlandı. Parçaların endüstri üretimi olabilmesi için, gerekli uyarılar, tavassutlar ve çizimler yapıldı. Dünyanın belki en büyük sanat seramiği duvarı, büyük bir başarıyla, Mengü'nün eseri olarak gerçekleşti.

Mengü; uluslararası yarışmalarda başarı ödülleri almış olan, eserleri Avrupa müzelerinde sergilenen, unutulmaz tiyatro dekorları ve oyun afişleri yapmış olan, müstesna yetenekte bir sanatçıydı. Ancak, onu büyüten en önemli yanı, bu yeteneklerine paralel olarak, aklını da birlikte kullanmayı bilmesiydi.

O unutulmaz seramik başarısına da bu nedenle erişebildi.

Hans Dinnebier, Bohemya asıllı bir Alman tebaasıydı. Işık mimarı sıfatını, hak eden bir sanatçıydı. O'nun İslamâbad Camisi piramid iç hacmine yakıştırdığı kocaman ışık küresi, bu mimariye yakıştı. Hele bizim camilerimizin, insan kafasından bir karış yukarıya kadar alçalan kandillerinden esinlenmesi, çok akıllıca ve hoştu. Tavana asılı olan, büyük ışık küresini kucaklayan çok görkemli bir çemberde, kandiller değil ama, gizli ampuller yanıyordu.

1980'li yılların, sonu yaklaşıyordu. Bir gün Mengü telefon ederek, grafik sanatçılarımızın otobüsle bir Avrupa gezisi dü-

Edip Kardeşim'in, bana "bey" diye hitap etmemesini sağlayamadım; tek başarısı, bana "Ulan Aydın Bey" demek oldu.

zenlediğini, kendisinin bu geziye katılacağını, benim de katılmamı istediğini bildirdi.

Sevinçle kabul ettim. Katılacaklar arasında, saydığım ve sevdiğim insanlar vardı. Mengü'nün saygıdeğer eşi Ülfet Ertel de birlikte olacaktı. Mîna Urgan, Tan Oral, Behiç Ak vardı. Ayrıca, katılanların hepsi hoş insanlardı.

Macaristan, Çekoslovakya (adı o zaman öyleydi), Polonya, Avusturya gezilecek ama, en önemlisi, Varşova'da Wilanow Sarayı yanındaki afiş müzesi ziyaret edilecekti. Geziyi düzenleyenler, zaten grafikçilerimizdi.

Burası, dünyada ilk kurulan afiş müzesi. Polonya grafik sanatlarında, pek çok "ilk"i gerçekleştiren ülke. Örnekler, 1892'den başlıyor. Afiş, resim sanatına ve akla egemen olanların başarabileceği, ince bir iş... İnsanların zihnini çekecek etkileri yaratmak, kesinlikle kolay olmayan bir başarı kademesi.

Müzedeki afişlerden, bari yalnız birini anayım. Denizde, kapkara-upuzun bir gemi... Yılan balığı gibi... İki yanında kocaman iki çark... Yandan çarklı gemi, uskuru yok. Bir de bacası var ki, göklere yükseliyor, kara dumanlar tütüyor. Kömürlü kazan bacası bu! Alçak olursa çekmiyor.

Bir gece, kaldığımız Hotel Polonia'da yemekteyiz. Votkayı, zorlanarak buluyoruz. Bira soğutulmamış, mutfak ısısında geliyor. Yanımızdaki masada bir adam, biraya votka karıştırarak içiyor. Mîna Urgan: "Barbarlık bu!" diyor.

Ben bir keşif yapıyorum. Zubrovka adlı bir votka buluyorum. İçinde, saman çöpü kalınlığında bir bitki var. Etikette de, öfkeli bir boğa resmi... Mengü Ertel, bitkinin sırrını çözüyor. Bu bitkiyi yiyen Polonya boğaları, dünyaya geliş nedenini anlayıp, azıyorlar.

1970'li yıllarda bir gün Mengü telefon etti. Ertesi akşam, yemekte birlikte olmak istediğini söyledi. Sevinerek kabul ettim. Hatta yemeğe, şair Edip Cansever'in katılacağını eklemesine büsbütün sevindim.

Edip Cansever'le komşu olmuştuk ama, tanışmamıştık. O'nun eviyle benim proje bürom Etiler'de aynı apartmandaydı.

Ertesi akşam Mengü de gelince, Edip'le resmen tanıştırıldık. Hemen Bebek kıyılarına inip, sevimli söyleşimize başladık.

Aradan iki saat geçince, ben artık bey demekten vazgeçip, "Edip!"demeye başladım. O "Aydın Bey" demekten vazgeçmedi.

Üç saat geçince, ben sırtına vura vura, "Edip!" der oldum. O hâlâ "Aydın Bey!" diyordu.

Geceyi, lokal değiştire değiştire, neşeyle sürdürüyorduk. Ben ona "Ediiip!" diye bağırıyordum. O hâlâ "Aydın Bey!" diyordu.

Gece yarısı oldu. Ben Edip'i, iki omuzundan tutarak sarstım: "Yeter be! Zaten tanışmamız çok gecikti. Araya mesafe koyma! Bana artık, 'Bey' deme!"

Edip'çik hatırımı kırmadı ve bana: "Ulan Aydın Bey!" demeye başladı.

Mengü de, Edip de, dünyaya benden 8-10 yıl sonra gelmişlerdi... Mahcubum... Onlar gitti, ben hâlâ buralardayım.

Ayı Hayri Bey

Hâlâ, hep sorarlar: "Narlıkapı neresidir?" diye... Ben de yüksünmez, anlatırım: "Yedikule ile Samatya arasında, Marmara Denizi kıyısındadır" diye.

Ben ilkokulu, bu mahallenin okulu olan, 43. Mektep'te bitirdim. Sonraları okul adlarından sayılar kaldırılınca: "Yedikule İlkokulu" oldu.

Bizim okulumuzun hemen önünde, Şark Şimendifer Kulübü, futbol sahası vardı. Bu kulüp, 1930'lu yıllarda Türkiye'de hâlâ kapanmamış, yabancı imtiyazlı şirket olan "Şark Şimendifer Kumpanyası" personelinin kulübüydü.

Futbol sahasının iki yarısı, birbirinin karşısında değildi. Santra çizgisinden kayıktı. Zaten iki yarı da, kalelere doğru eğimliydi. Yağmurda, dize kadar çamur olurdu.

Formamızın renkleri, turuncu-nefti idi. Renk kompozisyonu öyle mendeburdu ki, karşı takım sahaya çıkınca,. midesi bulanırdı.

Kaptanımıza gelince, anlı-şanlı Ayı Hayri Bey'di. Ayı Hayri diyen, terbiyesizlik etti diye dayak yerdi. Hayri Bey denirse de, kim olduğu anlaşılmazdı. İlle de komple: "Ayı Hayri Bey" denirdi.

Hayri Bey maç sırasında (Afedersiniz, Ayı Hayri Bey), kendi takımının iyi oynamayan oyuncusunu, önce kibar kibar azarlar, yetmezse maç içinde-herkesin önünde döverdi. Hakemler de böyle disiplin cezalarına karışmazdı.

Ayı Hayri Bey, sahanın kendisine yakışan bir yerinde oy-

nardı. Yeri: Merkez Muavin idi ki, sonraları Santrhaf denir oldu.

Kalecimiz "Kör Ali" idi. Şimdi sanılacak ki, görmesi kuşkulu olan bir sporcunun kaleci oluşu, takım için tehlike oluşturur... Ancak, gerçek başka türlüydü. Kör Ali karşı takım muhacimlerinin (forlarının) üstüne öyle şiddetle atlardı ki, bacak kırardı. Rakip takımlar bunu bilirdi. Bu nedenle bizim kalenin önünde, karambol olmazdı. Çünkü yanaşmazlardı.

İstanbul'un-Bursa'nın çeşitli köşelerini anlattığım bir dizi televizyon programında ben bir gece bizim kulübü, yerinde yapılan çekimlerle anlattım.

Ertesi gün aldığım bir telefonda, beni arayan anlatıyordu:

"Ben Şerafettin Koşucu... Yedikule Güzelleştirme Derneği Başkanı'yım. Dün gece bizim lokalde, hep birlikte seni seyrettik. Yüreğimize dokundun... Hepimizin gözleri yaşardı. O kaleci Kör Ali var ya! O hâlâ yaşıyor. O da tek gözle ağladı."

Tarhan Erdem

Tarhan Erdem'i ilk tanıdığımdan beri, 40 yıla yakın zaman geçti. İTÜ mezunu yüksek mühendis olan Tarhan Erdem, genç yaşlarda çok sıcak deneyim iklimleri içinde, üst yönetici ve politikacı olarak, müstesna vasıflara erişti.

1970'li yıllarda Ecevit hükümetlerinde bakanlık, daha sonra büyük endüstri kuruluşlarında, üst yöneticilik yaptı. Sürekli gazete yazıları yayımladı. Kitapları çıktı. Ancak gençliğinden beri, hangi görevde olursa olsun, politikadan hiç kopmadı.

Tanıdığım insanlar içinde, politikayı kesinlikle hiçbir çıkar peşinde olmadan, aklına getirmeden, yalnız ülke ve insan sevgisiyle yapan, ender insanlardan birisidir Tarhan Erdem.

Son yıllarda CHP Genel Sekreteri de oldu.

Saygı ve sevgi duyduğum Tarhan Erdem'le, genel sekreterlikten ayrıldıktan sonra, yalnız ikimiz söyleşmek istedim. Bu yazı, bu sohbetten kalanlardır.

Masum bir öğle yemeğini zehir etmeden, kendisini konuşturmaya çalıştım:

"Cumhuriyet Halk Partisi, ben yaştaki insanların çocukluğumuzdan beri, saygı duyduğumuz müstesna bir parti idi... Son dönemlerde CHP, geçmişini inkâr ettiği gibi, karakterini de yitirmiş gibi görünüyor. Bu gidişin değişmesi olasılığı var mı?"

"Teorik olarak var. Ama, realist olarak konuşacaksak, önce bu sonuçları doğuran hastalıkları görmeliyiz. Başlangıçta, bu hastalıkları yaratan sebepler, şahıslardan gelmiş... Ama şu anda şahsi olmaktan çıkmış, yapısal hale dönüşmüş. Bunlardan kur-

tulmadıkça, ne olursa olsun, yapması gereken görevi yapma gücüne, kavuşamaz CHP."

"Bu kadar net mi?"

"İdi dediniz ya... O ilk 50 senenin yarattığı imaj, ideal, karakter... Bugüne göre bu özellikleri, yeniden ortaya koyabilmesi lazım partinin... Mümkün mü?... Bence mümkün... Ama dediğim gibi, önce rahatsızlıklarından kurtulması lazım."

"Genel sekreterlik görevini kabul ettikten sonra, değişik izlenimler edindiniz mi?"

"Genel sekreter olarak seçildiğim zaman, problemler olduğunu biliyordum, ama şu anda söyleyebildiğim gibi, sorun'un yapısal olduğunu görmemiştim. İnsan, o işin içine girince görüyor."

"Parti, nasıl çalışıyor?"

"Bir partinin 5 unsuru vardır: Üye, Örgüt, Tüzük, Program, Lider... Üyelerin merkezi kayıtlarını, değişmez bir sisteme bağlamak istedik. Bunun için tüzük değişikliği lazım, ona başladık. Olmadı."

"Örgüt-Merkez ilişkileri, ne durumda?"

"Örgüt, yani şu anda il ve ilçe teşkilatına sahip olanlar, ne bağımsız ne de merkeze bağlı... Şu anda herhangi bir ilde, belediye başkanı ya da il başkanı olmak isteyen adayın, partide çevresi var, tabii muhalifleri de var. Genel Merkez bir tarafı tutuyor... Ama CHP fikirlerini benimsediği için falan değil, kendisini, aday ilan edecek bir teşkilat kanununa göre bulduğu için..."

Bundan sonra Tarhan Bey, her parti teşkilatının, bir aday üretim merkezine dönüştüğünü anlattı. Anlaşılıyor ki, bütün teşkilatta herkes CHP kisvesine bürünmüş ama, partinin fikriyatıyla, hiçbirinin ilişkisi yok.

Parti merkezi ile teşkilat, karşılıklı olarak birbirlerini seçme ve kollama anlaşması uyguluyorlar. Bu anlaşma kesinlikle yazılı olmuyor. Olmuyor ama, uygulanıyor. Ne yapıldığının, hiç önemi yoktur. Genel başkan ve genel merkezle, ilişkiler önemlidir. Bu nedenle de partinin hiçbir kurulunda, verilecek kararlar tartışılmıyor. Bütün mesele, kongreler... Sorun, adaylık.

Tarhan Bey belirtiyor ki bütün Türkiye'deki CHP kuruluşunda, toplam 2000-2500 kişi bu işlere el koymaktadır. Ötekile-

Anlaşılıyor ki, bütün teşkilatta herkes CHP kisvesine bürünmüş ama, partinin fikriyatıyla, hiçbirinin ilişkisi yok.

rin hiçbir etkisi, hatta çoğu zaman haberi yoktur. Bu kişilerden kurtarılmadan, CHP hiçbir yere götürülemez.

"Öteki partilerde durum nasıl?"

"Hiçbirisinde parti içi demokrasi yok... Oysa eskiden, CHP farklı idi. Atatürk ve İnönü genel başkanken, CHP bugüne göre, çok daha demokratik bir partiydi. 1960 ve 70'lerde Türkiye de, öteki partiler de daha demokratikti. İsmet Paşa'yı eleştiren, partiden atılmazdı."

"En önemli örnek, İsmet Paşa'yı çok ağır eleştiren Ecevit'in partiden atılmamış olmasıdır."

"Biz Beyoğlu'nda, çok açık parti içi muhalefet toplantıları düzenledik, basını bile davet ettik. Ama partiden atılmadık. Bu hoşgörü, siyasal partilerin alfabesidir."

Genel başkan hegemonyasının, partiler içindeki pek çok üyeyi papağanlığa sürüklediği konusunda, aynı şeyleri düşünüyoruz. Tarhan Bey, CHP'nin eski misyonuna dönerek, halka dönük programlar yapmasında zorunluk görüyor.

Türkiye'nin sıkıştığını düşünüyor. Kozasını ören ipekböceği örneği veriyor. Kelebeğin çıkıp, uçacağını düşünüyor. Her ne kadar krize doğru gidiliyorsa da, bunun doğuracağı korkuyu yenerek, yine umutlanıyor. Avrupa Birliği konusunda düşüncesi açık ve gerçekçi:

"Sorun bizi AB'nin istemesi, ya da istememesi değil... Bizim Avrupa Birliği'ne layık olup olmadığımız... Ben girişimizi, 10 yılda falan mümkün görmüyorum. Belki 40 yılda olur."

Tarhan Bey diyor ki:

"70'li yıllardan sonra Ecevit lider olabilseydi, Türkiye değişebilirdi."

Değerli ve sevgili Tarhan Bey, yüreğinden geçmeyeni söylemez ama, bu düşüncesinde bir derece, eski günlerin "vefa duyguları" etkili oluyor sanırım. Bana göre Ecevit'in lider olamayacağı, daha baştan belliydi.

Buluştuğumuz günün ertesi akşamı Tarhan Bey, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde konuşmacı idi. Konusu da siyasal partiler.

Salon taşmacasıya doluydu. İki saat süren konuşması, candan dikkat ve övgüyle izlendi. Gerçekten, mükemmel bir konuşma oldu.

İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun olup da, bilimden kopuk ve gericilik körükçüsü üç kişi bulunuyor: Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan ve Turgut Özal... İTÜ mezunu çok sayıda candan ve aydınlık arkadaşım yanında, bu üçlünün bana verdiği kasveti, ancak Tarhan Erdem gibi aydınlık kafalı, tertemiz yürekli mezunlar hafifletiyor.

Tarhan Bey bir gün önce bana, 11 kilo zayıfladığını söylemişti de, merak etmiştim. Zayıflamak iyiydi de, neden şişmanlamıştı acaba?...

O gece aklıma, eskiden yapılmış bir tıp araştırması geldi. Aynı yaşlar ve aynı durumda 10 denek, denemeye alınmıştı. Hepsi, aynı şartlar içinde yaşatılıyordu. Ancak beş tanesine hep iyi haberler, öteki beş tanesineyse, hep kötü haberler veriliyordu. Aradan bir ay geçince, iyi haber verilenler aynı kiloda kalmış, kötü haber verilenler ise, altışar kilo şişmanlamıştı. Çünkü, metabolizmaları bozulmuştu. Bizim toplumumuzda da eski-

den, üzüntünün şişmanlattığı bilinirdi. Hatta, ilginç bir deyim yakıştırırlar ve "Gam eti bastı!" denirdi.

Tarhan Bey herhalde, CHP Genel Sekreterliği yaptığı sırada, üzüntüden şişmanlamış olmalıydı. Bizim ülke politika ortamının, dürüst ve aklı başında bir aydın kişiyi iyice üzüp, şişmanlatmasından başka sonuç, çıkmazdı ki.

Kendisine sordum: "11 kiloyu CHP Genel Sekreterliği yaptığınız sırada mı aldınız?" Yanıtı kısa oldu:

"Evet!"

Erdoğan Özdamar

Uzun sayılabilir ömrümde, ruhsal olarak sıkıntılara düştüğüm, sinirlerimin hırpalandığı, zamanlar yaşadım.

Bu dönemlerden kurtuluşuma yardımcı olan değerli dostlar arasında değişik bir yeri, doktorlar alıyor... Ruh ve sinir uzmanı doktorlar arasında da, güleryüzlü can dost, Prof. Dr. Erdoğan Özdamar.

Erdoğan bir ruh doktoruna yakışacak görüş açısından, konuya yaklaşıyor. Kısacık cümlelerle konuyu yoğururken, diyor ki:

"İnsan denen canlının, hiç olmazsa biraz deli olması gerekir." Soruyorum:

"Delinin, azı-çoğu nasıl olur?"

"Anadan doğma olan da, sonradan olma olanı da var." Bir düşüncemi açıklıyorum:

"Aklı olmayan adam, deli olur mu? Delirmek için akıl sahibi olmak, ön şart değil mi?" kabul ediyor:

"Muhakkak!"

"Öyleyse aptal, deliremez demektir. Aptal biri, olsa olsa 'tozutur' demektir?"

"Aklı olmayan insan, psikoza giremez. Aslında tabiî, biz delirmeyi kabul etmiyoruz. Akıl hastası, ruh hastası deyimleri kullanılabiliyor." Soruyorum:

"Ruh hastasıyla akıl hastasının, farkı nedir?"

"Ruh hastası tâbiri, bütün ruhi sıkıntılar dahil, ama şuuruna sahip insanlar için kullanılabilir. Akıl hastalığı ise, biraz daha ileri bir kademedir."

Görebildiğim önemli bir ayrıma değiniyorum:

"Ruh hastalığından sebeplerin yokedilmesi belki çaredir de, akıl hastalığında böyle bir çare, yoktur sanırım?"

"Evet... Konuya böyle yaklaşılabilir."

"Ruhsal sıkıntılarla ilgili konularda, ben de birtakım bilgiler edindim. Nerden mi? Çok basit: Kendimden... Onun için sana diyorum ki, doktoru yakın bilmek, çok önemli..."

Erdoğan, isabetli bir özet daha yapıyor:

"Doktorun iyi niyeti şart... Birinci şart... 'Kötü niyet olur mu' diyeceksin. Bir doktorun, kötü niyeti olmaz. Ama hasta, gerekli ilgiyi görmediği zaman fayda sağlanmaz. Hastalara, psikanaliz, psikoterapi yapılıyor. Bunların içinden, hakikaten hastasına çok iyi yaklaşan bir psikolog, çok iyi netice aldığı halde, bu davranışı göstermeyen psikoloğun hastası, hayal kırıklığına uğruyor."

"Bir hekimin, hastaya yakın oluşu, hastayı nasıl etkiliyor? Örneğin, benim sana yakınlığımı düşünelim... Beni, senin doktorluğundan çok, yakınlığın iyileştiriyor."

O da farklı düşünmüyor:

"Hasta, hekimin samimiyetinden, emin olmak istiyor. Sıkıntılarının hiç olmazsa bir kısmını doktorun benimsemesini, görmek istiyor. İki hekim aynı ilacı verse, yaklaşımı çok iyi olan hekimin hastası iyileşiyor da, öteki iyileşmiyor. Onun için hekim olarak insanın, tabiî bilgisi çok önemli, duygusal zenginliği çok önemli."

Bütün mesleklerde tehlike doğuran bir özelliğe, değiniveriyor:

"Bir de paramedikal tarafı... Tıp okumuş, mikroskop başında doktor olmuş. Onun dışında, hobileri yok... İşinden zevk almıyor, müzikten zevk almıyor... Espriden zevk almıyor... Kültürden uzak, kitap okumayı sevmiyor."

Birden soruyorum:

"Delilik, ağrı yapar mı?"

"Fantom ağrıları vardır. Örneğin kişinin bacağı kesilmek zorunda kalınır. Bir müddet sonra adam, gece yatağından birden fırlar, 'bacağım çok ağrıyor diye feryat eder. Beynindeki o bacak şeması yüzünden... Buna, Psikosomatik reaksiyon diyo-

ruz. Organizmada bir nokta gösterilemez ki, kafatasının içinde, yani beyin denen yerde, karşıtı bulunmasın."

Örnek veriyor:

"Midesinde hiçbir şey olmadığı halde, yukarıdaki mide merkezi, onun karşıtı olan merkez, hadiseyle etkilenir, böylece senelerce boşuna mide ülseri tedavisi gören hastalar vardır."

"Midesinde, hiçbirşey olmadığı halde mi?"

"Tabiî... Örneğin kolit... Tamamen psikosomatik olanları vardır. Tabiî bu arada, lüzumsuz yere ameliyat edilen, çok sayıda hasta var."

"Senin bana psikosomatik diye bir söz kullandığını, şimdi hatırlıyorum... Hasta olarak geldiğimde söylemiştin."

"Psikosomatik, ruhi hadisenin, organikmiş gibi hissedilmesi hali... Organizmada, bir belirti vermesi hali..."

"Ben üç yıl önce sana geldiğimde, dilim-damağım kuruyordu. Su içmeye, doyamıyordum. Demek ki ben sözcüğü, ambalaj yapıp belleğimde saklamışım."

Tereddütlerimi yine gidermek niyetiyle soruyorum:

"Ağrısı olmayan hastalıklar gibi bir söz söyledim, bunun üzerine sen hemen, benim bilmediğim bir şeyler daha söyledin... Ruhsal hastalıkların kökeni nedir? Beyinden mi kaynaklanır? Bedeninde bir sıkıntısı olmayıp, ruhsal olarak çöküntüde olanın, durumu ne?"

"Mesela obsesyon dediğimiz bir olay vardır... Takıntı... Kafaya bir şeyi, takmak... Obsesyonlar biraz daha gelişebilir. Öyle hastalar vardır ki, sokakta 300 metre öteden geçen köpeğin, tüyü acaba bana bulaştı mı diye kuşkulanır, gidip saatlerce yıkanır. Mikroplardan korkarlar... Meydanlardan korkarlar... Bu bir ruh hastalığıdır. Bunlar eskiden, yalnız ruhi hastalıklar olarak telakki edilirdi. Şimdi artık bu ruhsal bozuklukların, kimyasal sırları çözülmeye başlandı."

"Öyle mi? Bu belirtilerin, kimyasal sırları olabilir mi?"

"Olabilir... Örneğin şimdi artık bazı şizofreni vakaları, tamamen düzeliyor."

Erdoğan'a, kabaca soruyorum:

"Ruh, madde olarak var mıdır?"

"Eskiden ruh ve beden, ayrıdır diye düşünülürdü. Şimdi,

ruh denen şeyin de, beyin kimyası ile ilgili olduğunu ispat eden, bazı araştırmalar yapıldı. Mesela öğrenme denen şey, bir ruhi faaliyetti, değil mi?.. Bilgi birikimi nedir?.. Ruhi bir fonksiyondur".

Sonra da, olağanüstü bir deney anlatıyor:

"Bir deneme yapılmış. Bir fare, öyle bir yere konuyor ki, iki kaçış dehlizi var, biri aydınlık, öteki karanlık... Fare korkutulunca, doğal olarak hep karanlık dehlize kaçar. Ama her kaçışında, diyelim ki elektrikle, farenin canı yakılır. Böylece fare artık, karanlık değil aydınlık dehlizden kaçınayı öğrenir."

Deney şöyle sürüyor. Bu farenin beynindeki bazı maddeler, başka bir farenin beynine enjekte edilerek naklediliyor. O başka fare, o yerde ilk korkutulduğunda, aydınlık dehlizden kaçıyor. Şaşıyorum:

"Eeey be! İşe bak!" Erdoğan ekliyor:

"Lion Üniversitesi'nden Prof. Jouvet diye bir adam başladı ilk kez, bu deneyleri yapıyor. Sonra deoksiriboz nükleik asitler devreye giriyor. Yani tıp, moleküler yapıya girmiştir."

"Haaa! Yani moleküler yapıyla psikolojinin tıp ilişkileri kuruldu demek!..."

"İstikbalde, insan ruhunun matematiksel formülü de, herhalde ortaya konacak."

Bu kadarından korkuyorum:

"Bu işin sonu, oraya kadar varır mı?"

Erdoğan güvenle konuşuyor:

"Varır... O kadar ki, bir gün bu işi yarım satırlık formülle ortaya koyarlarsa, hiç şaşma!"

"İlahi Erdoğan'cığım, ilahi..."

Birden, kafamda şimşek çakıyor:

"Dur! Bu söylediğin asit, DNA yapısında söz konusu edilen mi?"

"Eveeet!..."

Ben gerçekten de, uzay-evren-zaman konularına kafamı takıp da, *Yıl 2046, Uzay Anıları* kitabına başlamak için üç yıl geceleri çalıştığımda, bu asitin adını, DNA (Almanca DNS) yapısını öğrenmeye çalışırken görmüştüm.

Erdoğan dostum, öyle ilginç bir hoby'ye sahip ki... Örne-

ğin, otomobilin arkasına karavanını taktığı gibi, dere tepe düz gidiyor. Türkiye'de çok dolaştı ama, Avrupa'da da gezmediği yer azaldı.

Birlikte Urla İskelesi'nde yaptığımız tatillerin birinde çok hoş bir hafta geçirdikten sonra Erdoğan, karavanına binip bizden bir gün önce, güneye gidecekti. Sabah herkesle vedalaştıktan sonra, benimle de vedalaşmak için yaklaştı. Ben ona: "Sen boşuna zahmet etme! Gidemezsin!" dedim.

Şaka yaptığımı sandı. Değerli eşi Rebi Hanım kerimemle birlikte, yola çıktılar... Çıktılar ama, birkaç dakika sonra geri döndüler. Çünkü, 12 Eylül 1980 darbesinin olduğu sabahtı. Askerler bırakmamıştı. Ben durumu erken kalkıp, radyodan öğrenmiştim. Klasik müzik çalan saatte, Harbiye Marşı çalmıştı.

Bir karavan gezisinde Erdoğan, neredeyse bütün Avrupa'yı dolaştıktan sonra, 22 Haziran günü Norveç'in kuzeyine gidiyor. Dünya karavancıları her yıl, güneşin batmadığı yılın en uzun gündüzünde, Norveç kuzeyinde buluşmaya alışmışlar. Elbet Erdoğan da, dünya karavancılarının o toplantı gününe katılıyor.

Dostluklar kuruluyor. Bir doktor grubuyla da tanışıyorlar. Gece olmuyor ama, yine de ateş yakıyorlar. Sorular üzerine Erdoğan, bütün Avrupa'yı dolaşarak, Türkiye'den geldiğini anlatıyor.

Çoğu yakın ülkelerden gelenler arasında bulunan bir Fransız jinekolog doktor, Erdoğan'a nereden ve nasıl geldiğini ve doktorluktaki branşını sorup "Psikiyatr" yanıtını alınca, diyor ki:

"Şimdi oldu... Böyle şeyleri, ancak onlar yapar."

Doğan Hızlan

1982-91 yılları arasında, *Hürriyet*'te, mizah konulu yazılarım yayımlanıyordu. Bu uğraş, dokuz yıl, düzenli olarak sürdü. Öte yandan aynı yıllarda çok çeşitli kuruluşlarda, sanırım 200 kadar, mizah konulu konuşma da yaptım.

Doğan Hızlan da o yıllarda, *Hürriyet*'in yazı kadrosunda etkili kişilerden biriydi (hâlâ sürüyor). Bu sefer o, 1985 yılında benimle mizah konusunda bir röportaj yaptı. Konuya şöyle girmiş:

"Mimarsın... İyi de, neden mizah yazıyorsun? Mimarlıktan ümidini kestiğinden mi, yoksa dünya ahvalini, ancak mizahla anlatabileceğin inancından mı?"

"Soru yerinde... Neden mizah yazıyorum? Ömrün akşamına, bundan daha mantıklı ve güzel girilemez. İnsan aklı ve ruhuyla sürekli geviş getirmek gibi bir alışkanlık edinip de, son nefesine kadar bir saçmalıklar dizisi yaşamak istemiyorsa, gözlerine olabildiği kadar çabuk, mizah gözlüklerini takmalıdır. Dünyayı, geçmişi, olup bitenleri geleceğiyle, mizah terazisinden daha doğru tartacak ne var?"

"Mizah yazmaya başlarken ele almayı düşündüğün, ya da hayranlık duyduğun, usta bellediğin kimse var mıydı?"

"Hayranlık ve usta bellemeyi, bir kenara ayıralım. Beğendiğim ve sevdiğim kişilik ve sanatçılar, bir bölük insan olur. Hele ben yaşa gelince, ne olsun? Ancak, etkilenmekle taklit etmeyi, birbirine karıştırmamalı... Hele bir yazar, usta bellediği

bir yazara benzemeye çalışırsa, o olsa olsa, kendisini 'benzetmiş' olur. Her sanatçı olan biteni, yalnız kendi kişisel merceğinden seyredecek ve onu yansıtacaktır."

"Mizah, ne için yapılır? İşlevi nedir? Neyi insanlara iletmek ister?"

"Mizahın günümüzdeki işlevi, insanları gerçekleri görünceye kadar, düşündürmektir. Mizah bu amacına, sanatın sevecen yolundan varır. Mizahın ne olduğunu, iki sözcükle özetleyebilirim: Mizah düşündürme sanatıdır."

"Türkiye'de mizah edebiyatının, en iyi yazarları ile, en kötü yazarları kimlerdir?"

"Sen bana şimdi, gazeteci pususu kuruyorsun... Yanıt yok!"

"Nasıl yazarsın? Sözgelimi çiçeklerinin karşısına geçip mi yazarsın? Yoksa bir su kenarı mı seni tahrik eder? Yoksa paşa paşa masanın başına geçip, yazar mısın?"

"Jack London, 'esin yazmakla gelir' diyordu. Yazmanın da çizmenin de, aşk ile ve şevk ile çalışmaktan başka bir yolunu bilmiyorum. Masanın başına geçer, kafamı kaldırmadan yaza-

Eğer kapı açılıp da Doğan'ın içeri girdiğini gözlerinizle görseniz bile, geldiğine inanmayın sakın! O, ruhunu göndermiş olabilir...

rım. Böylece yorulmam, tersine dinlenirim. Su kenarları beni tahrik eder ama, yazmak için değil..."

"Bir yazı yazabilmek için, bir sürü kitap okuduğunu bilenlerdenim. Neler okursun? Sadece yazmak için mi okursun, yoksa okumak için okumak ilkesini mi benimsedin?"

"Okumayı öğrendiğimden beri, sürekli okurum. Örneğin tarih gibi konuları, dikkatim dağılmadan okurum, şarlatanlık kokusu aldığım kitapları okumam. Yazmak için değil, okumak için okurum. Aklıma bir yazı konusunu takarsam, onu incelemek için, binlerce sayfa okumaktan da kaçmam."

"Birçok kimse, fıkra anlatmaya meraklı... Mizahla fıkranın ilişkisi nedir?"

"Fıkranın kolay bir yanı var. Fıkra mizahın düzenlenmişi... Şarkının bestelenmişi gibi... Zemin ve zamana uymayan fıkra, münasebetsizlik... Ayrıca bir fıkra her ağıza yakışmaz. 'Halime'yi samanlıkta bastılar' şarkısını, Maria Callas söylememeli..."

"Dünya mizah edebiyatına şöyle bir baktığımızda, ülkelerin ortak yanları var mı?"

"Ülkelerin, ortak olmayan yanları yok... Ama kimi ülke gelişmiş, kimisi gelişmemiş. Değişik, farklı zamanlarda yaşamalarından doğuyor."

"Çok gezdin, gördün. Bir mizah gözlüğünden baktığında, insanoğlunun ortak yanlarını saptayabildin mi?"

"İnsanların birbirinden, hiçbir ciddi farkı yok. Olsa olsa, fırsat farkları var. Dünyadaki tüm ulusların politikacıları, sarhoşları, orospuları, delileri ve mimarları birbirine tıpı tıpına benziyor."

"Türkiye'de mimarlık üzerine yazarken, buna mizah katar mısın? Açıkçası mimarlık incelemelerine, mizahın kokusu siniyor mu?"

"Niyetim bu olmasa da, bir de bakıyorum ki mimarlık yazısı, kara mizah olup çıkıvermiş... Mimarların bir bölümü, toplumsal ve bilimsel hiçbir içeriği olmayan, vicdansızca pahalı olan, eski taklidi çağdışı yapıları gerçekleştiriyorlar. Böyle binalar. asalet düşkünlerini gururlandırıyor. Bu gibi yapılar, kafanın ve bilginin eseri değil... Yalnız gözlere hitap ediyor."

"Söylediğini aç biraz daha!"

"Diyorum ki Beethoven, pek çok bestesini sağır olduğu için duyamadan bestelemişti. Dilerim ki bizde de günün birinde kör bir mimar çıkar, gözle görüleni hiç önemsemeden, insanların hayrına olacak binalar yapar."

Doğan Hızlan'la yaptığımız 1985 söyleşisini, böylece özetlemiş olduk. Aslı, çok daha uzun...

Doğan, pek kendine özgü bir insandır. Bu arada geçen yıllar içinde, seyrek de olsa hep görüştük. Randevularını bazen unutur mu, yoksa unutmak mı ister, anlaşılmaz.

Geçenlerde ölen bir arkadaşımız için düzenlenen anma toplantısına, Doğan Hızlan da çağrılıydı. Herkes, her kapı açılışında Doğan geldi sanıyordu. Ben uyardım:

"Eğer kapı açılıp da Doğan'ın içeri girdiğini gözlerinizle görseniz bile, geldiğine inanmayın sakın! O, ruhunu göndermiş olabilir..."

Sibirya

Sibirya... Gençlik ve çocukluk yıllarımın, pırlanta düşü... Neden mi? Pertevniyal Lisesi'ndeki coğrafya öğretmenimiz İhsan Cebeci'nin, parlak anlatımlarla Sibirya'yı övmesinden... Kendisi, Paris Sorbonne Üniversitesi mezunuydu. Anlattığı Sibirya treninde, kuyruklu piyano bile vardı.

Oysa zavallı Sibirya'nın, sicili bozuktu. Hep kıştı... Her yer donmuştu. Sürgün yeriydi. Bizim pazartesi demcileri sofrasında Sibirya'ya gideceğimi söylediğimde, hepsinin gözü büyümüştü. Hele "gezmek için..." deyince, tozuttuğuma bile inanmışlardı. Hatta Oktay Atasü: "Sen herhalde Sibirya'ya, kendi isteğiyle giden ilk insansın" demişti.

Moskova'dan 1987 temmuz ayında bir geceyarısı, Sibirya'ya uçuyoruz. O zamanki Sovyet Yazarlar Birliği çağrısıyla gidiyorum. Yanımda mihmandarım, genç Türkolog Andrey Jerdev'le birlikteyim. Hoş rastlantı: Andrey yıllar sonra İstanbul'a, görevli olarak gelmedi mi?

19 Temmuz sabahı, 01.15'te, yani geceyarısından hemen sonra, Domodedovo Havaalanı'ndan kalktık. Yedi saat uçacağız; beş saat fark var, 13.15'te, Doğu Sibirya'nın İrkutsk kenti havaalanına indik.

Bölge Yazarlar Birliği'nin başındaki sekreteri Lostislav Filippov tarafından, karşılandık. Koca çember sakallı, sevimli şair Gennadi Gayda, bu bölgedeki mihmandarım olacak.

Filippov İrkutsk'u övüyor: "Bölgemiz nüfusu Avrupa'daki nüfusa göre, iki misli daha genç. Biz burada bize özgü bir ru-

hun sahibiyiz. Birliğimiz üyeleri arasında, 40 ünlü yazar bulunur."

Örneğin Valentin Rasputin, İrkutsk'lu... Son dönem Rus romancılığının doruğunda sayılan, birkaç addan biri.

Filippov Çarlık tarihinin önemli isyancıları Dekabrist'leri, anlatıyor. İsyan aralık ayında olduğundan, bu adla anılıyorlar. Başarılı olmayan isyanın elebaşılarından altısı asılmış, kalanı İrkutsk'a sürülmüş.

Filippov Dekabrist'leri övüyor: "İrkutsk halkı Dekabrist'lere çok iyi davrandı. Zaten bütün Sibiryalılar, bütün sürgünlere, çok iyi davranmıştır. Buralara sürgün edilenlerin, Sibirya'nın düşünce alanında önemli rolleri oldu. Büyük yeni düşünce patlamalarının kaynağı, İrkutsk bölgesidir."

Gerçekten de İrkutsk evlerinin dış duvarlarında, penceremsi bir dolap var. İçten-dıştan açılabilir, iki yanı da kapaklı bu dolaba, içerden yiyecekler konuyor, aç sürgünler dış kapağı açıp da, dolaba konan yiyecekleri alabilsinler diye... Yiyecek istemek için kapıyı çalıp da, mahcup olmasınlar diye.

Filippov, iklim değişmelerinden şikâyet ediyor: "Bölgemizde büyük barajlar yapıldı, yeni büyük göller ortaya çıktı. Bu yüzden havanın nem oranı arttı, soğuk azaldı. Eksi 40 derece civarındaki güzel soğukları özlemle arıyoruz."

Bir sabah, İrkutsk'un içinden geçen Angara ırmağındaki motor-vapur melezi, bir gemiye biniyoruz. Bizim has Ankaralılar da: "Angaralıyım" der ya! Acaba burayı mı kasdederler?

Angara'nın genişliği, Boğaziçi kadar... akıntısı öyle müthiş ki, dibe demirli şamandıralar, sürat teknesi gibi köpük çıkarıyor.

Gemi yolcuları, uluslardan bir aşure... Karşımda oturan hamınım minicik burnu ve kocaman elmacık kemikleri, nereli olduğunu hemen belirtiyor... Nüfus kâğıdı gibi.

Gennadi arkadaşım dertli: "Şiir kendi dilinde bile, insanlarca anlaşılmaz oldu. Bu nedenle biz, şiiri tanıtma savaşına girdik."

Gennadi'yle, söz tokuşturuyoruz. Diyorum ki: "Şiirin çevirisi zor mu zor ama, eğer şiir yalnız söz sanatı olup da, hiç mi hiç öz sanatı olmasaydı, tüm şiirler kendi dillerinin hapishanelerine tıkılmış olurdu."

Türkolog Andrey, İstanbul'da da aylarca kalmış. Türkçesi de kusursuz hoşlukta... Bana: "Aydın Bey" diye hitap ediyor. Ben de ona: "Andrey Bey" diyorum. Gennadi de bana "Aydın Bey" diyor. Ben de ona "Gennadi Bey".

Bir sabah geldiğinde anlatıyor: "Dün akşam karıma ve çocuklarıma talimat verdim. Onlar da bana artık; 'Gennadi Bey' diyorlar."

Bir sabah, Baykal Gölü seferine çıkıyoruz. Gennadi ve Andrey'le birlikte.

Baykal Gölü'nün boyu 648... Eni 40 ile 80 km arasında. Derinliği 1630 metreye kadar varıyor. Bütün dünya tatlı suyunun tam beşte biri, Baykal Gölü'nde. Havzası, Fransa kadar.

Göl ihtiyar mı ihtiyar... 25 milyon yaşındaymış. Kendisine su getiren ırmaklar, oğlu olurmuş: 336 kadar. Bir de kızı varmış: Angara... Fazla suyu boşaltırmış.

Baykal, şaşılacak işler koleksiyonu. Gölde fok balıkları yaşıyor, sayıları 70 bin kadar... Somon ailesinden omul balıklarıyla fokların buraya, beşyüzbin yıl önce, Kuzey Buz Denizi buraya kadar uzanırken, yerleştiği söyleniyor.

Baykal suları o denli soğuk ki, yazın bile dört dereceyi geçmiyor. Müthiş yanı, oksijen doygunluğunun her derinlikte zengin ve aynı kalması. Emsali yok. Bu yüzden tâ 1620 m. derinliğine kadar zengin su hayvanları ve bitkileri yaşayabiliyor. Dünyanın başka yerinde olmayan, 1800 balık-yengeç ve sünger türü barındırıyor.

Göl kıyılarındaki sığ körfezlerde temmuz suyu sıcaklığı, 10-12 dereceye kadar çıkabiliyor. Bize göre, buz gibi... Suya girenler var. Gennadi'ye sordum: "Bu soğuk su insana cinsiyet bile değiştirtir. Üşümüyor mu bu insanlar?" Gennadi'ye göre bu su, sıcak bile... Adam Sibiryalı.

Baykal Gölü kıyılarına, şoför Saşa götürüyor. Hınzırın teki bu Saşa... arabasının kontak anahtarını yitirmiş, bir kaşık sapıyla idare ediyor.

Göl kıyısındaki otellerden birine, yemek için giriyoruz. Kapalı diye almıyorlar. Ama bizim Saşa'mız var. Restoranı açtırıp sofra kurduruyor. İyi bir yemek yiyip, 45 derece Sibirya votkası içiyoruz.

Gennadi'nin yakınlarda oturan birkaç yazar ve şair arkadaşı daha, bize katılıyor. Olağanüstü neşelendik. Hepsi birden, çok güzel şarkılar söylüyorlar. Koro kusursuz. Arada bir votka içmek için, konser duruyor. Hepsi birden, ne denli uyumlu ve güzel söylüyorlar... Gennadi birden bana dönüp, "Bir şarkı da sen söyle!" demesin mi?

Başlıyorum: "Kederden mi neden bilmem, sararmış rengi ruhsarın..."

Hepsi huşu içinde dinliyor. Sonra da hep birden, zarıl zarıl ağlamaya başlıyorlar.

Kanıtlıyorum ki, bizi ağlatan, rakı değil... Bizi ağlatan, musikîmiz.

Bir sabah yola, erken çıktık. Sibirya'nın boyutları öylesine geniş ki, erken çıkmasak geç kalacağız. İşte bir atasözleri ki, ölçüler konusunda uyarıyor: "Yüz ruble para değil, yüz yıllık adam, yaşlı sayılmaz, yüz kilometre de, uzaklık değil..."

Tipik bir Sibirya köyü ziyaret ediyoruz. Otomobilimizle, o dibi bulunmaz-bilinmez Sibirya ormanı "tayga" içinde, ilerliyoruz. Şair Gennadi bana, av masalları anlatıyor. Şair olduğu için bir serçeye toz kondurmaz ama, avcı olduğu için bir ayıya, kurşunu basıverir. Avcı ya!... Atıyor da atıyor:

"Sibirya'nın, votkası bile başkadır. Biz 45 derece votka içeriz. Avrupa Rusları ise, 40 dereceye yatarlar. Sibirya'nın tadı, kışın çıkar. Seni de bir daha kışın bekleriz. Sana avlayacağın ayıyı bile hazır eder, ininde tutarız. Sen de in'in karşısında oturur, çıkarken vurursun."

Ben razı değilim: "Sen beni kaçırmak için böyle konuşuyorsun. Ben bütün ömrümde, tek bir gün ava çıktım. Vurduğum tek av da, bir baykuş'tu. Şaşkınlıktan vurmuştum. Ben ava falan gelmem."

Gennadi Sibirya avcılarını, tam avcı ağzıyla övüyor: "Örneğin hermin (kakım) denen küçük hayvanı, tam gözünden vururuz ki, kürkü zedelenmesin..." Soruyorum:

"Hadi kurşunun gireceği deliği şaşırmazsınız, ya çıkacağı delik, kürkü zedelemiyor mu?" Gennadi lafı değiştirip, sorumu gürültüye getiriyor.

Köye varınca görüyorum ki, tüm yapılar yığma ahşap de-

diğimiz biçimde inşa edilmiş. Tomruk denen yuvarlak ağacın alt ve üstünden iki kapak çıkarılmış, sonra da birbiri üstüne konarak alıştırılmış ve duvar ortaya çıkmış.

Duvarların birleşim yerlerinin de, özel detayları var. Tıpkısı, bizim Bolu dağlarında yapılmış.

Bu tip ahşap duvarın soğuğa karşı yalıtım gücü, çok yüksek... Hele kışın en acıtan soğuklarında bu ufak evler, kar kütlelerinin de koynuna girince, içersini büsbütün çok sıcak tutuyorlar.

Bu evlerin pencereleri, kışın dışarısından buz tutuyor. Sibirya delikanlıları nefesleriyle hohlayarak buzu eritip, içerde yıkanan evin kızını dikizliyorlar. Röntgencinin talihi kötüyse, o sırada baba yıkanıyor.

Geçen yüzyılların sürgünleri arasında, haydut karakterli insanlar da tek-tük bulunmuş ama, Çar zulmüyle, pek çok üst düzeyde aydın kişi de sürülmüş. Bu yüzden Sibirya'da mahkûmlar sevgi ve saygıyla karşılanmış. Bu huy, ülke geleneği olmuş.

Köy ziyaretinin unutulmaz bir yanı, köyün teknik yönetici-

Sibirya'nın Tomruk evlerinden birinin önünde şair dostum Gennadi Gayda ile.

si Viktor Dömin'i tanımak oldu. Dömin, her ne kadar ak saçları ve ap-ak yüzüyle nur yüzlü bir kişi idiyse de, asıl şaşırtıcı olan, göze görünmeyen yanlarıydı.

Sordu: "Tanıdığım ilk Türk, sizsiniz. Türkler buraya niçin gelmiyorlar? Bizi tanıdıkları için mi, tanımadıkları için mi? Söyleyin gelsinler!"

Benim ziyaretimin, çok sayıda ziyarete başlangıç olmasını da diledi. "Ben Türkleri, tanır ve severim" dedi.

Bu sözlerin, bir ayaküzeri incelik olmadığı, hemen anlaşıldı. Nur yüzlü Viktor Dömin'in kişiliğinde, hemen bir Atatürk hayranı parlayıverdi.

Dömin, Atatürk'ün yaşamı ve yaptıklarını, çok iyi biliyordu. Birinci Dünya Savaşı sonunda anavatanın, dört bir yandan yabancı ordular işgaline nasıl girdiğini, ayrıntılarıyla anlatıyordu.

Savaş galiplerine karşı, mantığın artık mahkûm sandığı hallerde bile, silkinerek Kurtuluş Savaşı kazanılmış, ulusal onur dünyaya ders olacak biçimde kurtarılmıştı. Böylece, insan onurunun nasıl kurtarılabileceği, kanıtlanmıştı.

Köyün teknik yöneticisi Viktor Dömin'in hemen anımsadığı kitaplar arasında Yakup Kadri'nin Zoraki Diplomat'ı *da var!*

Dömin bu gerçekleri, bu mealde anlattıktan sonra, Türkiye'nin tüm çağdaşlaşma atılımlarına hayran olduğunu belirtiyordu. Yazı devrimi, öğretimin birleştirilmesi, hurafe ticaretine son verilmesi, parlak başarılardı. Hepsi dünya ezilmiş uluslarına, ders olmalıydı.

Dömin'in bilgisi, yalnız Milli Mücadele ve Atatürk üzerine değildi. Ülkemiz ve edebiyatımızı da, tanıyordu. Hemen anımsadığı kitaplar arasında, Yakup Kadri'nin *Zoraki Diplomat*'ı da vardı.

Dömin dünya stratejik sorunlarını tanıyordu. Ülkesinin son yüzyıllar edebiyatını biliyordu. Anlatması ve dinlemesini bilen Dömin, uyardı: "Bizde günümüz romancılarından Valentin Rasputin, İrkutsk'ludur. Çehov ve Dostoyevski düzeyindedir. Lütfen izleyin!"

Vedalaşırken soruyordu: "Buralara yine gelir misiniz?" İçtenlikle yanıt verdim:

"Yalnız sizi dinlemek için bile olsa, gelmek isterim. Ama bir dahaki görüşmemizi, İstanbul'da yapalım."

Sibirya köylüsü Viktor Dömin, yeryüzünde tanıdığım için, heyecan duyduğum insanlardan biri olmuştu. Onun kadar aydınlık kafalı bir insan, politikacılarımız arasında bile, seyrek bulunuyordu.

Viktor Dömin'i düşündükçe, bunca yıl sonra bile, ülkemizde kökü kurumamış çürük ve dolandırıcı politikacılar aklıma geliyor. Utanç içinde kalıyorum.

Duygu Asena

Duygu ile yıllar önceki tanışmamız, sanki komedya sahnesi gibiydi... Nasıl mı? Çarpışarak tanıştık da ondan. Yanlış anlaşılmasın zıtlaşmadık; bir toplantıda, ayakta, herhalde benim kabalığımdan olacak, çarpışıverdik.

Ama, iyi ki çarpışmışız. Yoksa yine de tanışırdık ama, gecikirdi. O da bir kitabını bana, "Çarpışarak tanışmamızın şerefine" diye imzaladı zaten!

On yıl kadar önce, "Ondan Sonra" adlı bir televizyon programı vardı. O programda da altı ay kadar, Duygu ile birlikte olduk.

Söyleşiyoruz. Söz, benim yıllar önce yaptığım gazete röportajlarından açılıyor. Duygu, yaptığı röportajlardan anlatıyor:

"Ben de vaktiyle, Can Yücel'le bir röportaj yapmıştım. Ama yanıldım, onu içki masasına götürmemem gerekirmiş... Sonra anladım. Beşiktaş'ta bir meyhaneye gittik. Sabahtan, iyi başladı... Çok hoş şeyler söyledi. Giderek, çok açık-saçık konuşmaya başladı. Ona yakışırdı ama..."

"Nereye kadar olanı?"

"Ben de bantları sonradan sekreterime verdim. Kötü sözleri yazmamasını söyledim. Yazılar geldi. Bir de baktım ki bütün sayfalar, nokta nokta olmuş... Oraların ne olduğunu sorunca, utancından yazamadığını söyledi."

"Başka kimlerle konuşmuştun?"

"Kadir İnanır'la da bir söyleşi yapmıştım. Onun da ilk da-

yak atma hikâyesini, ben yazdım. 'Dayak atar mısın?' diye sormuştum. Ağzından kaçırdı: 'Sevdiğim kadını döverim' dedi, ben de yazmıştım. Sonra her görüşmemizde, 'Bunları başıma hep sen sardın!' derdi."

Fas gezimizin sözü açılınca, Duygu sordu:

"Casablanca, hayal kırıklığı yaratan bir şehirmiş... Doğru mu?"

"Bir derecede doğru... Kötü değil. Afrika'da olduğu da, pek anlaşılmıyor."

"Marakeş'i çok övüyorlar?"

"Ben asıl orada, düş kırıklığına uğradım. Öfkeyle döndüm."

"Casablanca da, film yüzünden ün kazandı ya!"

"Evet... Yalnız o filmi çevirenler, Casablanca'yı hiç görmemişler. Filmin tamamı, Hollywood'da çevrilmiş."

Soruyor:

"Dünyayı gördün... En çok nereyi sevdin?"

"En çok'u söylemek zor. Örneğin elimde olsa, Avustralya'ya 10 kez daha giderim. Afrika'ya bir kez daha gitmek istemem."

Duygu, doğu izlenimlerini belirtiyor:

"Uzak Doğu, benim hiç ilgimi çekmiyor. Gittim Singapur'a, Malezya'ya, Pekin'e... Çin Seddi falan tamam. Aklımda başka bir izlenim kalmadı. O mâbetler falan, bana hiç ilginç gelmiyor."

Duygu'nun hoşlanmadığı, yalnız mâbetler değil:

"Ağır müzik... Ağır danslar..."

Soruyorum:

"Ne oldu bu Babıâlî'ye?"

"Bilmiyoruz... Ben niye işten çıkarıldığımı bile, bilmiyorum. Bir gün olur, öğreniriz herhalde... Bir gazetecinin ilk koşulu, okunmak değil midir? Ben okunuyordum."

Sonra, olanları özetliyor:

"Mehmet Yılmaz *Milliyet*'e ilk geldiği gün dedim ki, 'ben gideyim'. O ise, 'nasıl böyle söyleyebilirsin? Sen okunan kişisin. Ben sana ayrı köşe açacağım' dedi. Ben de bu sözlere inandım. Kısa bir süre sonra bana 'Sana yer bulamıyorum' dedi. Hiçbir açıklama yapmadan, işten çıkardılar."

Duygu'yu başka bir gelişme de, rahatsız ediyor:

"Zeynep Oral'ı, 33 yıl aynı gazetede çalıştıktan sonra, işten çıkardılar."

Aklım politikaya kayıveriyor:

"Politikada da, nice pırlanta insanları, çürük politikacılar açık düşürdü ya!"

"Biz bunlardan kurtulamayacak mıyız?"

"Gençlerin vatan sevgisi, romantik planda kaldığı gibi, genelde bir umursamazlık var. Sorunları benimseyen vatandaş sayısı, etki yapamayacak kadar az kaldı."

"Ben okullara, ülkenin her yanına, konuşmaya gidiyorum. Gençler umutsuz. 'Söyleyip de ne olacak' diyorlar. Dörtbin gazeteci, işten çıkartılmış. Çocuk hâlâ, gazeteci olmak için çalışıyor. O kadar umutsuzlar ki... Dürüst olmak marifet oldu. Tabii dürüst olacak... Bundan doğal ne olur?"

Söz bizim, Samatya ve Narlıkapı'ya kayıyor. 1930'lu yıllarda o kıyılardaki odun sandallarda kürek çekişimiz, yelken kullanışımız, balık tutuşumuz sahneye çıkıyor. Duygu soruyor:

"O yıllar, sanki çok uzak değilmiş gibi gelmiyor mu sana?"

"Gelmiyor gibi sanki... Biz, yine biziz de, ondan olacak... Yoksaaa?..."

Duygu, Aziz Nesin'i anımsıyor:

"Biz, Aziz Nesin'le de, çok iyi dosttuk. Ona sordum, 'hâlâ âşık oluyor musunuz?' dedim. Bir kızdı ki... 'Nasıl sorarsın bana böyle bir şeyi?... Kafam çalıştıkça, elbette âşık oluyorum' dedi. Şimdi bana aynı soruyu yönelten genç kızlara ben de aynı şeyi söylüyorum. Gençler bir yaştan sonra, bazı şeylerin yapılamayacağını sanıyorlar. Spor yapamaz, âşık olamaz gibi..."

"Cahillik..."

Duygu, hanımların toplum içindeki yeri konusunda çok duyarlı, anlatıyor:

"Ben uzun yıllar, hiç bıkıp usanmadan aynı şeyleri yazdım. O zaman, güven uyandırılıyor. Gelip-geçici, skandal kadın, değil diyorlar. Ben bunları, ilgi çekmek için söylemedim."

"Varsa eğer, hak iddia etmek, doğru bir davranış. Bilim ve uygulamaları, çok ilerledi. 22. yüzyılda savaşlar bile, yapılacak-

sa eğer bilgisayarla yapılacak. Bu demektir ki, hanımlar mareşal de olabilecekler. Ne dersin?"

Kesinlikle razı değil:

"Bir kadın, savaşı hem yapamaz, hep yapmaz."

"Bilgisayar kullanımında, hanımlar en az erkekler kadar yetenekli... Belki, daha bile iyiler."

Duygu birden rahatlıyor:

"Aman!... Bunu ben söylememiş olayım! Ben söyleyince, erkek düşmanı oluyorum. Sen söylersen olmazsın."

Duygu *Milliyet*'te, "Kadının Kara Gücü" adıyla bir dizi yazmıştı. Bu dizide kadınların cinsel doyuma ulaşmaları konusunu öylesine açık açık yazdı ki, erkekler bile çok şey öğrendi. Kadın bünyesinin özelliklerini ve sevişme tekniklerinin ayrıntılarını, uzmanlarla da tartışa tartışa, öylesine deşti ki, bazı kadınlar kendilerinin bile "derin sorunlarını", anlayabilir oldular.

Duygu, hamervahların üzerine gölge düşürmelerini önemsemeden, kadınların değil ağızlarına almaya, akıllarına bile getirmeye çekindikleri sorunları açıkça ortaya atıp, bunlara çözüm aramaya korkmayan bir Amazon'dur.

Anlatıyor:

"Bir kadın geldi. Kocasından sürekli dayak yiyormuş... Bana, 'senin yazılarını okuya okuya, o adamı bıraktım' dedi. Ben de 'Bravo!' dedim. Bazan boşanmak, bu şartlar içinde alkışlanacak bir iş oluyor. Bir tekstil fabrikasında işçi olarak çalışıyormuş. Boynuma sarılıp 'Abla! Beni sen kurtardın' dedi."

Duygu, dünyamıza benziyor. Öyle sakin, sessiz dururken, birdenbire öylesine silkeleyiveriyor ki, özellikle hanımların yaşantılarında, depremler yaratıyor.

Aslında bu etki, öyle durup dururken yapılamaz. Bazısı 100'e yakın, bazıları düzinelerce baskı yapmış olan kitaplar, bu başarıya ciddi nedenler olmadan, varamaz. Duygu o sessiz sayfalardan, öylesine ateşlemeler yaratıyor ki, kadınlar birer birer, önce kendilerine isyan ediyorlar. Yüreklerinden geçenleri bastırdıkları için... Bir de, toplumun baskısına karşı koyamadıkları için... Duygu'nun tek bir kıvılcımı, şöyle:

"İnsanlarımızın, seksin ahlaksızlık olmadığını, öğrenilmesi gereken bir şey olduğunu, bilmeleri lazım."

Duygu'ya destek oluyorum:

"Biz vaktiyle Cihat Burak'la oturduk, doğaya uygun olan cinsel ilişki biçimlerinin, idealize edilmesi etütlerini yaptık. Sonra bunları çizdik."

Çizimleri şematik olarak yapınca, Duygu araştırmamızı, doğru, adalete uygun ve çok estetik buldu. Sonra da bu ilişkilerin, ayıp ve günah biçimine dönüştürülmesinden yakındı.

Bir olayı anlatıyor:

"Bir evlilik önerisi aldım... Kendisine: 'Olabilir... Dostlara da bir parti veririz. Ama ben seninle, aynı evde oturmam' dedim. O da 'o zaman ben seninle niye evleneyim?' dedi. Bunun, bir erkek için hoş bir teklif olduğunu, anlamadı."

Duygu bir coşuyor, bir coşuyor ki:

"Şu erkeklerin, hepsi çocuk gibi... Her yaşta... Kadınlar daha olgun... Çok farklılar... O kadar farklı iki cins ki, uzlaşmak ve anlaşmak da, mümkün değil..."

"O kadar mı yahu?"

"Bence öyle!"

En ekstrem ve parlak düşüncesi, evlilik konusunda:

"İki insan, diyelim ki 65 yaşına kadar özgür yaşasın... Ondan sonra da evlensinler..."

"Hal mi kalır yahu?.."

Pertevniyal Lisesi

Pertevniyal Lisesi'ndeki Kimya öğretmenimiz, Hulusi Ersoy Bey'di. Yiğidin lakabı ile anılmasına engel olunamaz, kendisi tanıtılırken: Deli Hulusi Bey denirdi.

Günün birinde Hulusi Bey, arkadaşımız Nesimi'yi azarladı:

"Oğlum, bilmediğin sözcüğü kullanma! 'Estağfurullah' demek, 'sen değilsin benim, ben değilim sensin' demektir. Örneğin birisi sana, 'ben bu işte aptallık ettim' derse, hemen 'Estağfurullah' demelisin. Bu o demektir ki, aptallığı zatıaliniz yapmadınız, ben yaptım demektir. Unutma! Sen değilsin benim, ben değilim sensin demektir..."

Hulusi Bey sonra bütün sınıfa dönüp: "anladınız mı ulan, eşşoğlu eşekler" dedi. Biz de bütün sınıf, hep bir ağızdan bağırdık:

"Estağfurullah!..."

Kimya laboratuvarı cam gereçlerinden yarısı, o derste kafamızda kırıldı.

* * *

Edebiyat öğretmenimiz Keyise İda Hanım, müstesna kişiliklerden birisiydi. Olağanüstü uzun boylu ve olağanüstü inceydi. Yalnız biçimsel olarak değil, ruhsal olarak da, saygın bir incelik sahibiydi.

Günün birinde, sabah dersine gelerek dedi ki: "Abdülhak Hamit Bey vefat etti. Ben ders yapmayarak, onun cenazesine

gideceğim. Lütfen gürültü yapıp da, müdür beyi kızdırmayın..."

Keyise Hanım gitti. Biz sanki o bir şey söylememiş gibi ortalığı yıktık. Müdür Bey de gelip, öfkeyle azarladı. Bununla da yetinmeyip, sonradan Keyise Hanım'ın kalbini kırmış.

Zaten bu müdür, ölçüsüz haşinlikte, çirkin davranışlı bir kişiydi. Sınıf kapılarının tahta kitabelerini birer birer çıkartmış ve yerine cam koydurtmuştu. Ders sırasında bu camdan gözlükleri gözükünce, anlardık ki müdür, öğretmenleri kontrol ediyor. Biz öğrenciler, öğretmenlerimizden utanırdık.

Keyise Hanım, ertesi hafta derse geldi. Üzüntülü ve kırgın görünüyordu. Ama Keyise Hanım'dı o! Üzüntüsünü yine o denli ince, o denli edebiyatçı diliyle, o denli görkemli söz sanatçısı olarak, iki saat boyu müzikal bir dille anlattı ki...

Hocamızın bize "hayvan" demek istediğini, biz iki yıl sonra anladık.

* * *

Lise öğrenciliği yıllarında, ömür boyu sevgiyle bağlandığım arkadaşlar kazandım. Orta ve lisede bütün sınıfları birlikte okuduğumuz 13 Tayyar Uslu ile 170 Namık Bilgin, başta gelir.

Tayyar, çok yumuşak davranışlı ve sessizdi. Namık ise tersine, ateş gibi canlı ve neşeliydi. Lise futbol takımının da, kaptanıydı.

O yıllarda lise öğrencileri her yaz 20 gün, askerlik kampı yaparlardı. Tam teçhizat, piyade talimleriyle... Bir kamptan sonra toplu olarak komutanlarla özel bir vapura binmiş, tam Anadolu Hisarı İskelesi'nden ayrılıyorduk ki, Namık o gür sesiyle bağırdı: "Komutanlarımız şerefine çok çok üç defaaa..." Biz de ortalığı inlettik:

"Sağol, sağol, sağol..."

Lisede son yılımızdı. Hepimiz hazirandaki sözlü sınavlara girmiştik. Yalnız Namık, daha iyi hazırlansın diye, tarih dersini eylüle bırakmıştı. İyi hazırlanıp ona da girdi.

Namık sınıfta kaldı.

Pertevniyal takımı "askerlik kampı"nda: Aydın, Sermet, Münir, Müeyyet.

Tarih öğretmenimiz olan okul müdürümüz, parlak geçirdiği sınava karşın, Namık arkadaşımızı sınıfta bıraktı.

Çünkü kin besliyordu. Müdür odasına çağırıp dudakları titreyerek: "Sen nasıl olur da Hisar iskelesinde 'komutanlarımız şerefine' dersin de 'müdürümüz şerefine' demezsin, beni çiğnersin?..."

Müdür Bey, saçma nedenli bir deve kini beslemişti. Bu hainlik, canlı-neşeli ve ateşli Namık kardeşimizi ömrü boyu yaşama küstürdü.

İkisi de artık yaşamıyor. Sanırım ki müdürün mezarında yetişen devedikenlerini, aç eşekler yemez. Sanırım ki Namık kardeşimizin kabri, güller içindedir.

İhsan Kongar - Nurullah Ataç

Pertevniyal Lisesi'nin o zaman açık olan orta kısmına, 1932 Eylül ayında başlamıştım.

Aksaray'dan Unkapanı'na uzanan Atatürk Bulvarı, o zaman açılmamıştı. Okul binamızın önünde, koskocaman bir çiçekli bahçe, onun da kenarında toprak bir otomobil yolu vardı. Bütün gün 5-10 araba, ya geçer ya geçmezdi.

Genç bir müdür muavini her sabah, okula giden öğrencileri kapıda karşılar, hepimizin teker teker yüzlerine bakardı. Bütünü 10 sınıf olan okulda, bu genç muavin beyin tanımadığı öğrenci yüzü yoktu.

Bu muavin, İhsan Bey'di. Soyadı Kanunu çıktıktan sonra, İhsan Kongar oldu.

İhsan Bey, genel kültürü çok üstün düzeyde bir öğretmenimizdi. Bize lisede, felsefe-psikoloji-mantık dersleri okuttu. Bu konular da onun, kişiliğini yaratan önemli etkenlerdendi. Ayrıca edebiyata çok yakın, sürekli okuyan bir kişiydi.

Tüm renkli kişiliğine karşın, sıkı disiplinli kurallarına uymaktan vazgeçmezdi. Okuldan kaçanlara, nefes aldırmazdı. Bazı hınzır öğrenciler de, İhsan Hoca korkusuna karşın, kaçmaktan vazgeçmezlerdi. Söz aramızda ben de bazen, bu hınzırların arasında olurdum.

Dersler bitmeden okuldan kaçmanın, üç yolu vardı: Valde Camisi'nin mezarlık duvarları, jimnastikhane köşe duvarı ve Emine Hanım'ın bahçe duvarı... Son yıllarda okulumuzun mezunlar gününe gittikçe gördüm ki, bu üç kaçış noktası da, kale

gibi duvarlarla kapatılmış... "İyi ki zamanında okumuşuz" dedim.

Zevklerimizden biri, son dersten önce duvardan atlayıp, Şehzadebaşı sinemalarında ikibuçuk matinesine yetişmekti.

Ya da büsbütün azar, okulu sabahtan asardık. Gittiğimiz yerlerden biri, Şehzadebaşı'ndaki Altınyuva Kıraathanesi'ydi (okuma evi güya...). Orada altmışaltı, pişpirik, bom, cimdallı ve elbet tavla da oynardık.

Gün gelir müdür muavini İhsan Kongar Bey, kıraathaneyi basar, bizi tek tek maşayla tutar gibi yakalayıp dışarı çıkarır, başhademe Rahmi Efendi'ye teslim ederdi. Sonra da tabur eder, okula götürürdü.

Öğrenciliğimdeki kötü yıllarının birindeydik. 10. sınıfta bize Ruhiyat (psikoloji) okutan İhsan Bey'i bir disiplinsizliğimle olağanüstü öfkelendirmiştim. Birinci yazılıda zaten 10 üzerinden 4, ikinci yazılıda ise, sıfır almıştım. Üçüncü sınavda ise İhsan Bey suratıma bakıp: "Sen ha!" demiş ve hiç sormadan sıfırı basmıştı.

Hazirandaki sözlü sınavda geçmek için, ya 9 ya 10 almalıydım, eylüldeki bütünlemeye kalmak, macera olacaktı.

Benimle dalga geçen arkadaşlarımın: "Sen boşuna sınava girme! O gün Gülhane Parkı'na git!" deyişlerine aldırmadım. Eminönü Halkevi'ndeki ve bulabildiğim bütün ruhiyat kitaplarını, yutarcasına öğrendim.

Haziran sözlü sınavında, ikişer ikişer içeri alınıyorduk. Mümeyyiz, yine okulumuz öğretmenlerinden Nurullah Ataç Bey'di. Arkadaşım 79 Mufahham, İhsan Bey'in, ben Nurullah Ataç Bey'in karşısına oturduk.

Biz, hâlâ Osmanlıca terimlerle okuyan en son sınıftık. Benim Türkçemin durulaşmasına büyük katkıda bulunan Ataç'ın karşısına düşmem, garip bir tecelliydi. Biz eski dili de, iyi öğrenmiştik. Divan edebiyatında, bilmediğim sözcük olmazdı. Yıllar geçince unuttum, o başka.

Ataç beni önce, dil bakımından teraziye koydu. Örneğin "güzel"in tanımını yaptırdı. Hemen yanıt verdim:

"Bizde meş'ur veya gayrimeş'ur olarak bulunan güzellik telakkisiyle, obje arasındaki münasebettir."

Haziran sözlü sınavında "mümeyyiz", okulumuz öğretmenlerinden Nurullah Ataç Bey'di; "güzel"in tanımını yaptırdı, söyledim: "Bizde meş'ur veya gayrimeş'ur olarak bulunan güzellik telakkisiyle, obje arasındaki münasebettir."

Ataç bana pusu kurdu: "Meş'ur da ne demek oluyor? Meşru mu demek istiyorsun?"

"Meş'ur şuurun (bilincin) müştakkatındandır (türevlerindendir). Söylenmek istenen, şuurlu ya da şuursuz oluştur." Ataç gülümsedi, ondan sonra da soru bombardımanı başladı. Ben de, yanıt patlamalarıyla karşı koydum. Sınav, Ataç'la yapılan sevimli bir söyleşiye dönüştü.

Sonra Ataç, İhsan Bey'e dönerek sordu: "Sen bu herifi, niye sözlüye bıraktın yahu?" İhsan Hoca anlattı:

"Bırak hınzırı! Ne haltlar ettiğini bilmiyorsun..."

Ataç bana döndü: "Yeter çık!" dedi. Ben ayağa kalktım ama, çıkmadım: "Ben 9 veya 10 almazsam kalıyorum. Lütfen daha sorun" dedim.

Bakıştılar. İhsan Hoca da yumuşadı: "Defol!" dedi. 10 verdiler geçtim.

Nurullah Ataç, o dönem Pertevniyal Lisesi'nin görkemli öğretmenlerinden birisiydi. Derslerin dışında, birbuçuk saatlik öğle teneffüslerinin hepsinde de, öğrencilerle söyleşir, tartışır, uyandırmaya çalışırdı.

O dönem *Cumhuriyet* gazetesinde, makaleler yazardı. Başka günler yazan kişilerin adlarının başında, tumturaklı sıfatlar-tanıtımlar bulunurdu. Oysa Ataç'ın yazılarındaki adının altında: "Lise Öğretmenlerinden" yazardı.

Öğretmenliğini onur bilen Ataç, adıyla da öğretmenliği onurlandırdı.

İhsan Kongar Bey bize, matematik hocalarımızın aksine, edebiyat kitapları okumayı özendirdi. Hatta bir arkadaşı çocukluktan çıkmakta olan oğlu için hangi kitapları salık vereceğini sorunca, demişti ki:

"Okusun da ne bok okursa okusun. Zaten kendisi zamanla, doğru kitap seçmeyi öğrenir."

İhsan Hoca sonraki yıllarda, Yahya Kemal'in de bulunduğu dost meclislerine, düzenli katılıyordu. İlerleyen yıllarda çok kez kendisiyle, şişeli masalarda birlikte olduk. Ondan sonra da müdür muavini İhsan Bey'in, yüzde yüz haklı olduğunu anladım.

Ataç da, Kongar da, unutulmayacak kişiliklerdi.

Ahmet Mete Işıkara

Prof. Dr. Ahmet Mete Işıkara'yı, çocukluğumdan beri adını çok duyduğum, ama hiç görmediğim, Kandilli Rasathanesi'nde ziyaret ettim. Akademik uğraşına koşut olarak Işıkara, bu rasathanenin başındaki yönetici.

Işıkara babacan tipli, açık yürekli bir zat... İyiliksever bir yüreği olduğu belli... '99 Marmara depreminden beri, olasılıkları gizlemeden gerçekleri anlatmak için, tükenmez çabalar içinde.

Hiçbir kişisel çıkar peşinde olmadan, ülkenin batısı-doğusu ayırdetmeden, oradan oraya koşup, herkesi aydınlatmaya çalışıyor. İlkokul öğrencilerine bile, konuşmaktan kaçınmıyor.

Gerçekleri çarpıtmıyor. Ancak, gereksiz korku yaratmamak için, psikolojik etkileri yumuşatıyor. Dikkatli ve yumuşak konuşuyor.

Depremi nasıl karşılamamız gerektiği sorusunun yanıtını, kişisel karakterini yansıtarak veriyor:

"Deprem bir gerçek... Orada duruyor. Bütün mesele, yaşama sevincini koruyabilmekte... Hayat güzel, hayat devam ediyor. Her gün de, deprem olacak diye yaşanmaz ya! depreme, öncesinden hazır olalım. Neler yapılacağını bilelim. Deprem gerçeği hayatımızın bir parçası olsun ama, hem hayatı kucaklayalım, hem de yaşama sevincini hep, içimizde tutalım."

"Deprem daha önceden, ne derecede bilinebilir?"

"Bir depremin ne zaman olacağını söylememiz, mümkün değil... Anadolu'da 1939'dan başlayan bir deprem hareketi var.

"Deprem bir gerçek... Orada duruyor. Bütün mesele, yaşama sevincini koruyabilmekte... Hayat güzel, hayat devam ediyor. Her gün de, deprem olacak diye yaşanmaz ya!"

Batıya doğru geldi. Oluş düzeni bu! Eğer bu oluş düzeni gerçekse, o zaman batısında büyük depremin olabileceği, belli... Kuzey Anadolu fay zonunda depremler 7'den büyük olduğu için, olası bir depremin 7'den büyük olabileceği, hemen hemen her zaman söylendi."

"Pekiyi, ne zaman olacak?"

"Bütün mesele, ne zaman olacağı... Ne zaman sorusuna, yanıt yok... Dolayısıyla en doğru davranış, bizim her zaman, muhtemel bir depreme hazır olmamız... Ülkemiz bir deprem bölgesi... Türkiye'nin her yerinde, bu risk var."

Işıkara daha sonra, sayısal veriler üzerinde durdu:

"Daha önce çeşitli verilerle açıkladığım gibi, 6,3 veya daha büyük bir depremin olma olasılığı, yılda bir kez yüzde 63... Eğer 92-99 dönemini alırsak, yedi senede beş tane büyük deprem yaşadık. Ülkemiz 15-16 ayda bir, maalesef yıkıcı bir depreme sahne oluyor."

"Olacak depremleri, sağlıklı biçimde anlayabilecek bir yöntem bulunması, ufukta bile gözükmüyor mu?"

"Yoğun çalışmalar yapılıyor. Ama bu çalışmalar şimdi, sadece araştırma safhasında. Arz kabuğunun birçok fiziksel parametresinin, sürekli ölçülmesi yapılıyor. Bilgi veriden, teknoloji de bilgiden üretilir. Dilerim ki yeni binyıl, bu işe bir çözüm bulsun!"

"Bugün varılmış olan noktada umutlanmak, iyimserlik olur mu, olmaz mı?"

"Bence, hep umutlu olalım. Umutlarımızı eksiltmeyelim. Bugün için yapmamız gereken, hazır olmak... Ben, deprem ön-

cesinde ne yapacağımı bilirsem, sırasında ve sonrasında ne yapacağımı bilirsem, yaşadığım mekânı buna göre seçerim, konutumu depreme güvenli hale getiririm... Bunları yaparsam, en azından o depremin zararını en aşağı çekmiş olurum."

"İstanbul'da olası bir depremin korkusu, nereden kaynaklanıyor?"

"Hiçbirimiz, yaşadığımız yapıya güvenmiyoruz. Yapılar kötü... Biz de o yapılara talip olmuşuz. 2,5 milyon konutu güçlendirmeye kalksanız, para bulsanız bile, 30-40 yıl sürer! Bari, bundan sonraki yapılara, sahip çıkalım."

"Yapılarımızın hali, ne yazık ki yürekler acısıdır. Dilerim, düzene sokulur da, ciddi yapılar bundan sonra alışkanlığa dönüşür."

"Evet, ondan sonra girin oturun! Ne hissederiz? En fazla sallanırız efendim!... Korkmaya gerek kalmaz."

Işıkara, iyilik dolu gözlem ve niyetlerini anlattı:

"Eskiden kriz masaları, depremden sonra kurulurdu. Şimdi sürekli hale getirildi... Bütün Anadolu'yu gezeceğim. Çocuklara bile öğreteceğim. Bu konuda medyaya çok büyük görevler düşüyor. Hep bilgilendirmeliyiz."

Işıkara, bir önemli soruna daha parmak bastı:

"Şehir imar planları yapılırken, zemin koşullarına göre nereye-nasıl, kaç katlı bina yapılabileceği, belirli olmalıdır."

"Hangi bina, nereye ve nasıl yapılmalı, bilinmelidir?"

"Aynen öyle... Siz mimarsınız, bilirsiniz. Japonya'da, Tokyo'da çok katlı binalar var. Deprem gerçeğine göre yapılmış. İçinde yaşayan, rahat uyuyor. Çünkü biliyor ki, olsa olsa sallanacak... Yaşadığı mekâna güveniyor. Bizim de artık, bu bilinç düzeyine gelmemiz gerekir."

Yıldırım Akbulut

Yıldırım Akbulut, dünyada görüldüğünü sanmadığım "ilk"lerden birisini, tarihimize geçirmiş bulunuyor.

Turgut Özal 1989 yılında, tartışmalı bir seçimden sonra cumhurbaşkanı olunca, anayasa gereği başbakan adayını seçme yetkisini kazandı. Ancak Özal, bilinen karakteri gereği olarak, "sözünden çıkmayacak" bir kişiyi, hükümeti kurmakla görevlendirdi. Bu zat, Yıldırım Akbulut idi.

O günlerde basının, çok yazıp-çizdiğine göre, Akbulut'un başbakan adayı olduğundan, kamuoyu açıklamasından ancak yarım saat önce haberi oldu. Üstelik Özal, tüm bakanları da kendisi seçmiş ve hükümet listesini Akbulut'un cebine sokmuştu.

Akbulut, başbakanlık koltuğunu, doldurmuş gibi gözüktü. Bir süre sonra davet edildiği Taksim Toplantıları'nda, konuşmasını yaptı. Dinleyenlerden soru yöneltecekler arasında ben de vardım.

Dedim ki: "Babacan tipli başbakanlığınız dolayısıyla, seviniyoruz. Hatta mizah hayatımıza, canlılık getirdiniz. Yalnız, bazı haddini bilmezler var. Şakayı abartıyorlar. Hatta siz, Erzincan'da avukatlık yaparken, bir sulh hukuk davasında müvekkilinizin idama mahkûm olduğunu bile, anlatanlar var."

Bu şaka, dinleyenlerden, adamına göre yankı buldu. En çok gülenler arasında, Akbulut da vardı.

Konuşmalara bir ara verildi. Bu sırada iktidara yaranmayı meslek edinen, bir gazeteci geldi. Beni sorguya çekmeye yeltendi:

"Sen nasıl olur da, bir başbakana böyle hitap edersin... Sen alkollüsün!" dedi ve kaçtı. Tam bu sırada oturum başladığı için, yakalayıp yanıt da veremedim. Toplantı sonunda da elime geçiremedim.

O sırada sürekli yazdığım *Hürriyet*'te, çerçeve içinde bu gazeteciye hitap ettim. Başlık: "Düelloya davet" idi. Yazı da şöyle:

"Sen, son yıllardaki zenginliğinin kazandırdığı pervasızlıkla, geçen akşam bir iktidar yetkilisini eleştirmemi, içine sindiremedin. Hatta beni, alkollü olmakla itham ettin. Şimdi sana öneriyorum: uluslararası bir psikoloji heyeti kurulsun. Seni ve beni, zekâ testine tâbi tutsun. Sen ayık, ben sarhoşken... Sonra da sonuçları yayımlayalım."

Sayın Akbulut'un, cumhurbaşkanlığına seçilememiş olması, ülkemizi tarihi bir "ilk"e daha imza atmış olmaktan, alıkoydu.

Bu önerime yanıt alamadım.

Sayın Akbulut, başbakan olduktan başka, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı da oldu. 2000 yılı cumhurbaşkanı seçimlerinde aday olarak, epeyce oy da aldı.

Cumhurbaşkanlığına seçilememiş olması, ülkemizi tarihi bir "ilk"e daha imza atmış olmaktan, alıkoydu.

Eğer seçilseydi, ülkemiz, hiçbir iddiası olmayan bir vatandaşını, ülkenin bu yüce üç koltuğuna da oturtmuş olan tek ülke olarak, tarihe geçmiş olacaktı.

Bedri Rahmi Eyüboğlu

Ben Güzel Sanatlar Akademisi'nde (sonraki Mimar Sinan Üniversitesi) mimarlık öğrencisiyken, Bedri Rahmi'yi yalnız uzaktan görürdüm (1940-1945). Görüntüsü hacimliydi ve güleryüzlüydü. Resimlerini de bilirdim. Yakınlaşma fırsatı, çok sonraki yıllarda doğdu.

30 yıl kadar önce, bazı müşterek dostlarımızla birlikte, hiç tanışmadığım halde, onu da bir akşam yemeğine çağırdım. Sevinerek geldi, hatta geldiğinde çiçek-içki falan değil kendisinin bir eserini armağan verdi.

Sonraki yıllarda, onunla birlikte olmak fırsatlarını yitirmedim. Planladığım bir banka şubesinde, onun da bir duvar rölyefini yapmasına yolaçtım. O yapı yeri, ayrıca bu nedenle de, sevimli anılar bıraktı.

Bu yapı yerine gitmek için, Reis'le randevulaşırdık. Buluşur giderdik. Bir de bakardık ki işimiz bitince, tam öğle yemeği saati gelmiş. Hemen Boğaziçi'nde bir su kenarında, yerimizi alırdık. Tam o saatlerde buluşmamız, işin gereği miydi, yoksa bunda bir hainlik var mıydı, bilemiyorum. Zevkli söyleşilerimiz, ikindiye doğru yayılır giderdi.

Bedri Reis'ti o... Herkese "Reis" derdi, herkes de ona Reis derdi. Nedenini şöyle anlatmıştı: "Her tanıştığım insanın adını, aklımda tutamıyorum, Reis demek kolayıma geliyor."

Boylu-bosluydu. Sonraları, eni de epeyce zamlandı. Buna da karşın, öyle kalın kumaşlardan ceketler giyerdi ki, büsbütün

görkemli olurdu. Kaplumbağa Volkswagen arabasına, zor girer çıkardı.

Battaniye kumaşından ceket giyişinin nedenini de, açıklardı: "Gören, kalınlığı kumaştan sansın diye..."

Sakin görünüşüne karşın, coşkunluklarla dolar taşardı. Durmadı, dinlenmedi. Resimden, üçüncü boyuta uzanan röl-yeflerden, yazma'ya kadar el sanatlarından taştı; düzyazıdan, şiirden taştı. Çevresine ve insanlara duyduğu ilgi ve sevgi ise, onun koca yüreğine bile sığmadı.

Anadolu'nun nakışına ve şiirine hayran oldu. Halk türkülerini dinledi, anlattı ki: "Yalnız en büyük sanat eserlerine yaraşan ürperme" ile titredi.

Resimde, en önemli ustalarımızdandı. Hoca olarak kendisinin vardığı sınırlara nasıl gidilebileceğini, öğrencilerine sonsuz bir cömertlikle sundu.

Köklerini yalnız çevresine salmadı. Sınır ötelerinden, dünyadan, ne alabiliyorsa aldı. Ancak, Anadolusu'ndan ve halkından, azıcık olsun uzaklaşmadı.

Birlikte, aynı yapılar için çalıştığımızdan bilirim. Sürekli

Bedri Reis'le aynı hayranlıkları da paylaşmıştık. İkimiz de Gülcemal vapuruna hayrandık.

olarak gizli coşkunluklarla köpüren Bedri Reis, bıkmadan-usanmadan uyarırdı: "Aman arkadaşlar! Kendimizi tutalım!..." Coşmak için yürekte kaynaşan hazine olmalıydı ama, kendini tutabilmek için, daha büyüğü gerekliydi.

Akademi'de resim derslerini verirken, yaptığı uyarılardan biri şöyleydi: "Işıklar yitip gidince resimdeki renkler de görünmez olur. Oysa heykel, karanlıkta da yok olmaz. Yanlışlıkla çarparsanız, kafanız bile kırılabilir..."

Bedri Reis'in dersin sonunda, öğrencilerine: "Resimle heykeli, nasıl ayırdedersiniz?" sorusuna ise, bir öğrenciden şu yanıtı almıştı: "Karanlıkta kafamızı kıran şeye heykel denir."

Reis uzun süre Paris'te de kaldı ya! Bir dostu kendisine mektup yazarak, yazın İstanbul'da bir ay inceleme yapacak öğrenci kızı için, uygun fiyatla Boğaziçi'nde bir otel odası bulmasını rica ediyor.

Reis Volkswagenine atlayıp, Beşiktaş'tan başlayarak araştırıyor. Hepsi ya pahalı, ya kötü... Sarıyer'e yaklaşırken son umut olarak, sade görünüşlü bir otelin kapısından girip, otel kâtibi adama başvuruyor.

Derdini anlatıp, oda istiyor ama aksi kâtip, Reis ne derse, "olmaz" diyor. Son umut bu ya! Bedri Reis asılıyor da asılıyor. Sabrı tükenen kâtip, sonunda bağırıyor:

"Amma saf adamsın be! Anlamadın mı daha? Burası 'o biçim' otel..."

* * *

Bedri Reis'le aynı hayranlıkları da paylaşmıştık. İkimiz de Gülcemal vapuruna hayrandık.

Biz 1930'lu yıllarda Narlıkapı'daki Bizans surları üstünde, mahallemizin çocuklarıyla birlikte, Marmara'dan Gülcemal vapurunun geçişini seyrederdik. Ses çıkarmazdık. Dört direkli iki bacalıydı. İnce-uzundu.

Reis, Gülcemal'i de şiirler: "İstanbul deyince, aklıma Gülcemal gelir" Reis anlatmaya doyamaz: "Süt akar cümle musluklardan / Direklerinde güller tomurcuklanır / Anadolu'da

toprak damlı bir evde çocukluğum / Gülcemal'le gider İstanbul'a / Gülcemal'le gelir."

İsterse şiir anlatımı olsun... Ben bugün bile, Gülcemal'in direklerinde güller tomurcuklandığına inanırım.

Reis, 1930'lu 40'lı yılların İstanbulu'nda duyulan bazı seslerin, resmini yapar: "Karşı radyoda gayetle mülayim bir ses / Evlere şenlik Üstat Sinir Zulmettin / Hacıyağına bulanmış sesiyle esner."

Reis'in Sinir Zulmettin dediği kişi, gerçekte Münir Nuretttin'dir.

Bedri Rahmi çalışmaktan bıkmadı, usanmadı. Sanatçı pozlarına yatarak tembelleşmeyi, ayıp saydı. Neler bırakmadı ki: Tablolar, mimarlıkla koyun-koyuna üç boyutlular, mozayik duvarlar, düzyazılar, şiirler, kalın kalın kitaplar... Bir bıraktığı da yüreklerdeki sevgi.

Bodrum 1989

Ünlü kentimiz Bodrum'a, akşam sofraları kurmak üzere, otomobille gidiyoruz. Sevgili arkadaşlarım orada bekliyor... Seviniyorum. Hele şu garip rastlantıya bakın!... Bodrum gezisi bir genelev ziyaretiyle başlamıyor mu?...

Lütfen yanlış anlaşılmasın!.. İşleyen bir kuruluş değil bu... Yolda Selçuk kasabamızdan geçerken, tarihi Efes kenti harabelerinin tabelasını görüyoruz. Mesafe üç kilometre. Hemen sapıyoruz. Antik Efes şehrinin girişinde, "Aşk Evi" harabesi var. Gittiğimiz yer orası...

Bodrum'a varıyoruz. Sevgili dostlarım karşılıyor. Hani önce pansiyona gidip, eşyamı yerleştirip, uzun yoldan sonra duş almak falan yok... Doğru sofraya... Eşyamı otele gönderiyorlar. Önce birinci kadeh... Sonra ikinci kadeh... Sonra üçüncü...

Ya sonra? Beşinci gün diyeceğim utanıyorum. Dişimi sıkıp dayanmaya çalışıyorum. Bizim hınzırlar bana acımıyor... Sanki kendilerine acıyorlar mı ki, bana acısınlar?

Yorgunluğa fazla gömülmeden, Bodrum Belediye Başkanı ile buluşmak istiyorum. Birlikte Manastır Otel'de yemek yiyoruz. Cevat Bilkiç, Bodrum'da rastlayıp da içki içtiğini görmediğim tek kişi... Belki daha vardır ama, ben bilmiyorum.

Hep biz Bodrum'u eleştirecek değiliz ya! Başkan da haklı olarak beni eleştiriyor:

"Bütün sıkıntımız şuradan kaynaklanıyor. Bodrum, Türkiye'nin birkaç bin nüfuslu herhangi bir dağbaşı ilçesinden başka türlü yönetilmiyor. Sonra da dünyada çok gezmiş konuklar, on-

lar arasında siz de, burayı İtalya'nın Capri'si ile mukayese ediyorsunuz. Sekiz-dokuz zabıta memuru ile, ikiyüzbin nüfus için ne yapacağım? Olmuyor zaten... Parasal destek yok..."

Başkan bu noktada yüzde yüz haklı... Parsayı başkaları toplayacak, sorumluluk zavallı belediyenin sırtına yüklenecek...

Kadim dost Ayduk Koray ile.

Şehirdeki insanlık dışı gürültüler, kendiliğinden doğmuyor. Vicdan fukaraları yaratıyor. Açık hava sinemaları saat 17:00'de kaset çalmaya başlıyorlar. Utanmak yok: Jet uçağı kalkışındaki ses kadar bağırtıyorlar. Her yer öyle... Bu hain saldırıları önleyecek bir makamın ortaya çıkmaması, anlaşılmaz iş... Mümtaz Soysal ne güzel özetlemiş: "Ses çöplüğü..." diyerek.

Bodrum'u, kent olarak değil, yarımada olarak bütünüyle ele almak şart... Planlaması da, yaşayışı da, yönetimi de parçalanamaz. Zaten Bodrum, yarımadası ile beraber yeni bir doğuşun eşiğinde... Sofra kurduğumuz yarımada çevresindeki koyların hepsinde, müthiş yaşama keyfi var: Gümüşlük, Yalıkavak, Türkbükü...

Bodrum'un kent karakteri, imar aşkıyla sırtından hançerlenmemiş. Yok edilen eski mekânlar var ama, çoğu korunmuş. İnsanı bağrına basan o daracık çiçekli sokaklar, yaşıyor... Eski evler restore edilmiş... Örneğin Prof. Mîna Urgan'ın harap aldığı ev, restore edilmiş, kendisinin sohbeti gibi şiir olmuş.

Hadigari Bar'da akşamüstü... Ben tanıdıklarımın, günlerdir içtiğini görüyorum. Sabahlara kadar ve öğle dahil... İsyan ediyorum: "Yahu bu kadar içkiye canlar dayanmaz. Nasıl ayakta

Minkari, Ben, Koray.

durabiliyorsunuz?" Genç meslektaşım Tozan, bana nasıl açıklayacağını biliyor:

"Siz mimar olduğunuz için bilirsiniz. Çalışırken iki gün sabahlamak zordur. Ama bir hafta sabahlamak daha kolaydır. Alışılır..."

Ressam Mehmet Sönmez de nöbete girdiği zaman, içki coşkunlarından... Kiraladığı eve ancak sabah varıyor. Daha akşam olmadan da meyhaneye yetişiyor. Gündüz çalışan evsabihi ile bir türlü rastlaşamıyorlar. Günün birinde Mehmet başka eve çıkacağını söyleyince evsahibi yakınıyor:

"Eyvah! Ya yeni kiracı sarhoşun biri çıkarsa, ne yaparım ben?"

Mehmet'e soruyorum: "Bodrum'da kaç restoran ve bar var?" Tahmin yürütüyor: "Beşyüz tane vardır." Sonra sorguya çekiyorum: "Peki kaç işkembeci var?" Yanıt: "Yok..."

"Olur mu be? Benim araştırmama göre, her 67 bar ve restorana bir işkembeci lazım... Ayıp!" Mehmet mahcup oluyor. (Galiba ömründe ilk defa...)

Engin Cezzar da Bodrum âşıklarından... Kadehini, sanki okşayarak anlatıyor:

"İnsan Ankara'ya gidince, 'Ah bir dönsem' diye yakınır

durur. Bodrum öyle mi ya? 'Ah hiç dönmesem' der durur insan..."

Bodrum, sevabıyla-günahıyla, övüneceğimiz bir kentimiz. Özetleyelim: İklim cennet, deniz var, imar azgınlıklarıyla, güzelim Akdeniz kasabasının ırzına geçilmemiş... Tufeyliler hariç, bu şehirde hoş insanlar toplaşmış...

Bodrum'un esas yerlilerini de övmek, borcumuzdur. Cevat Şakir'i o şartlarda bile canından bezdirmemiş, zevkle yaşatmış olanlar, bu insanlar... Şehrin bugünkü atmosferini bulmasının temeli, yine onlar... Niye başka Bodrum yok? Hakları yenmemeli...

Merakım var, Belediye Başkanı'na soruyorum: "Siz, eski Bodrumlular ile, şu anda yanımda oturan Taner Arman arkadaşım gibi, 20 yıldır buraya yerleşen 'kıdemli yeni' Bodrum'lular anlaşabiliyor musunuz? Kaynaştınız mı?"

Her ikisi birden, "Evet, kaynaştık..." diyorlar... Seviniyorum.

Bodrum'da, coşkun dostların başında dolaşan bir tehlikeyi es geçemeyiz. Günfer kulağıma eğilip, üzüntüyle fısıldıyor: "Burada sevdiğim insanların, alkol pençesine kendilerini bırakıp, olağanüstü zevkli kişiliklerini kaybetmesinden korkuyorum... Düşenleri gördük..." Günfer'e yüzde yüz hak veriyorum.

Dört masalı ufak bir restorandayız. Her bir masada onaronbeşer kişi, yığılmış gibi sıkışık oturuyor. Geceyarısı olmuş... Her masa koro halinde ayrı bir şarkı söylüyor. Herkes haykırıyor. Konuşmak mümkün değil. Garsonlara bile, işaretle sipariş veriliyor. Bodrum'un artık eskilerinden sayılan Taner, yanımda oturuyor. Kulağına eğilip haykırıyorum: "Sen niçin bu Bodrum'a gelip yerleştin?" O da benim kulağıma eğilip haykırıyor:

"Kafa dinlemek için..."

Bodrum 2000

Türkiye'nin olağanüstü önemli bir yöresi, Bodrum ve yarımadası... Gökova Körfezi'yle birlikte... Tarihsel önemi ve anıtlarıyla bu görkemli doğa hediyesini ziyan etmekte olduğumuz gerçeği, beni üzüntülere gömüyor.

Bodrum şehri sınıf değiştirdi. Önceleri sınırlı kazançlı mütevazı aydın kişilerin yaşadığı küçük kent, bambaşka bir yer oldu. Harcamaları geniş musluklardan akan kimseler, Bodrum'un mütevazı aydınlarına, yer bırakmayacak değişiklikler getirdiler.

Öte yandan parasal gücü yeterli ya da ölçülü olan çok sayıda kişi, dünyada eşine az rastlanır "ikinci ev" lüksü ile, yarımadayı işgal etti... Bütün güney kıyılarımız gibi.

Sayısız kooperatif kuruldu. Bunlar içinde yapıları birkaç yılda bitirmeyi başaran düzgün kuruluşlar da vardı. Ancak, kooperatifçiliği, işi süründürerek üyeleri yıllarca hortumlayan, "işini bilir" kişilerin yönettikleri de.

Bu dağınık ve saçma yerleşmeler, dağlara yükselen mahalleler, yakında yol-su-elektrik-kanal isteyecekler... Nasıl mı?... Demokrasi uğruna.

Yarımada nüfusu mu? "Kışın 50 bin iken, yazın 500 bin oluyormuş" Dedim de güldüler... "Sen ona milyon de!" diyorlar.

Yarımadanın elektriği, 50 yıl önceki gibi... Her gün çok kez kesiliyor. Denebilir ki elektrik, ödenek sorunudur. Para harcanır, hatlar çekilir, şebeke tamamlanır, sorun çözülür.

Su öyle değil ki... Yarımadada su yok... Yetmesi olanak dışı... Şimdi Milas'tan, 170 km. öteden, ağır aksak geliyor.

Apartman azgınlıkları, henüz başlamamış. İrileşmiş battal yapı kitleleri, hâlâ görülmüyor. Ufak hacimli binalarda, ölçülü bir mimari karakter aranıyor.

İyi de, bütün tek binalar itfaiyeci üniforması gibi birbirine benziyor. Görüntü olağanüstü bezdiriyor.

Bu şapkayı kim hediye etti, unuttum.

O yumurta beyazı renkler, Akdeniz-Ege aşkına ama, beş-on binada katlanılabilir olan bu beyazlık, binlerce binada birden görsel bir feryada dönüşüyor. Bu çiğ renk görüntüsü, işkence doğuruyor.

Gündoğan, Bodrum yarımadasının en bozulmamış, ya da en az bozulmuş beldesi. Gece kulübü yok, gürültüsü yok. Doğası hoş mu hoş!... Sabah 9'da kıyı kahvesinde, gazete gelişini bekliyoruz Tarık (Prof. Dr. Minkari) ve Erol (Dallı, gazeteci) dostlarımla birlikte.

Masamız tenha bir yol kenarında. Bir büyük Mercedes, yavaşça yaklaştı. Plakası 06 Ankara. Durup bakınıyorlar. Derken bizi gördüler. Hanımefendi beyefendiye dönüp dedi ki:

"Yürü, yürü!... Burası Bodrum değil, kenar mahallesi..."

Tarihte bir Karya devleti var. Hoş bir devletçik. Merkezi Halikarnassos, günümüzün Bodrum'udur artık.

M.Ö. 377 yılında II. Mausolos Karya Kralı (Satrabı) oluyor. Bu sevilen Kral, 24 yıl iktidardan sonra, yaşama veda ediyor. Yerine geçen karısı II. Artemisia, kocası için bir anıt-mezar başlatıyor.

İşte adı Mausoleum olan bu anıt-mezar, tarihte binlerce yıldır saygıyla anılan, dünyanın yedi harikasından biridir.

Anıtın saçak frizlerindeki heykeller (Sultan Mecit tarafından bu mermerler(!) İngilizlere hediye edilmiş), British Museum'un en değerli hazinelerinden...

Bugün bu anıtın temel harabelerindeki müze, Sultan'ın ayıbını temizleyemez.

Neyzen Tevfik

1930'lu 40'lı yıllardı. Beyazıt kahvelerine görünüşü çok değişik ve ilginç bir adam gelirdi. Yukarıdan aşağı son derece bol giysiler içinde hırpani kılıklı bir kişiydi. Aklımda hâlâ kahverengi kalmış olan o adam ve giysi tomarının üstüne, saksıdan fırlamış fesleğen gibi bir kafa otururdu. Ap-ak saçlarıyla.

Tanıdık-tanımadık ayırdetmez, herkesle konuşurdu. Herkes de onunla konuşurdu. Gündüz-gece ayırdetmeden, binde bir bile olsa yaptığı iş, koynundan ney'ini çıkarıp çalmaya başlamaktı. İşte o zaman herkes susar, çıt çıkmaz, ney dinlenirdi.

Neyzen Tevfik'ti bu adam.

Arkadaşım Rahmi'nin nikâh tanığı oldu, düğününde bulundu. Ama kimse ondan, ney çalmasını istemedi. O, isterse çalardı.

Neyzen Tevfik Kolaylı (1879-1953), hem Mevlevi, hem Bektaşi'ydi. Kendini şöyle anlatırdı:

"Mey'de Bektaşi göründüm, Ney'de oldum Mevlevi
Meşrebim Molla-yı Rumi, mezhebim Bektaşi'dir."

Paraya-pula, kılık-kıyafete hiç önem vermezdi. Önemsediği tek dünya nimeti, üzümden üretilenlerdi.

Dr. Fahri Celal, Neyzen'i şöyle anlatırdı: "Başıboş olduğu zaman, pek halden anlar, nazik ve zarifti. Yani içmediği zaman demek istiyorum. Zaten devresi gelmeden, kimse bir tek kadeh içiremezdi."

Neyzen bazan içkiye, aylarca süren aralar verir, ağzına damla içki almazdı. Bu sıralarda 50-60 yıl öncesinin anılarını bile, en küçük ayrıntılarına kadar anlatabiliyordu. Bu ara verilmelerin birinde, dokuz ay içmemişti. Ama bu sırada odasında bir şişe rakı ile bir şişe bira bulundurmuştu.

Demlenmiş günlerinin birinde, Neyzen'e bir dostu soruyor: "Hayatından memnun musun?" diye... O da anlatıyor:

"Çok memnunum... Çünkü dünya dönüyor, ben de dönüyorum. Ahenk içinde gidiyoruz..."

Neyzen'in yergileri, acımasızdı. Ağır sözcükler kullanmakta, yerlerin dibine geçiren yakıştırmalar yapmakta, sınır tanımazdı. Sanılması olasıydı ki bu vuruşlar, biraz daha insaflı olmalıydı... Ancak öte yandan, yergisiyle batırdığı insanlar akla gelince, Neyzen'e yine hak verilirdi.

Neyzen Tevfik'in müstesna ve görkemli ney müziğinden, ne yazık ki yapılabilmiş kapsamlı ve düzenli kayıt yok! Yergileri bir derece toplanabilmiş. Sanırım yitip gidenler, kalanlardan çok fazladır.

Yobazlığa, din-mezhep ayrımcılığına, çıkarcılığa, haksızlıklara karşıydı. İnanç özgürlüğünü savunurdu. Eşref'in çıkardığı *Deccal* dergisi'nde Abdülhamit II'yi hicvettiği için, Mısır'da olduğu sırada, gıyaben idama bile mahkûm edilmişti.

Neyzen'in keyifle anlattığı anıları arasında, I. Dünya Savaşı sırasında aldığı bir armağan vardı.

O yıllarda yiyecek zaten çok kıt ama, sabun hiç yok... Zaten Neyzen de yıkanmaya hiç hevesli değil. Bütün vücudunu yüzlerce bit öylesine sarmış ki, kaşınmaktan derileri soyuluyor.

Beyazıt Küllük Kahvesi bahçesinde, Neyzen'e birisi yaklaşıyor. Sıfır numara İstanbul kabadayılarından birisi gelen... Neyzen'i saygıyla selamladıktan sonra diyor ki:

"Senin ney'ini dinlemek, canıma can katıyor. Şimdi ben sana bir iyilik yapacağım. Bu iyiliği de, ancak sen anlarsın..."

Kabadayı cebinden bir kutu çıkarıyor. İçinden çıkardığı biri dişi biri erkek bit'i, Neyzen'in ensesinden içeri bırakıyor. Bitlerin ikisinin de sırtında, ince kırmızı çizgili birer haç var.

Bu çift, bir "hain bit" ailesi... Kendilerine benzemeyen öteki bütün bitleri kısa sürede öldürüyorlar. Yarım saat sonra Ney-

zen'in bütün kaşıntıları geçivermesin mi? Neyzen'e şaşkınlıktan ve mutluluktan bir hal olmasın mı? Öyle ya! Yüzlerce bit ölmüş, yalnız iki bit kalmış... Neyzen onları, baklava börekle bile beslemeye razı...

Neyzen hemen, armağan veren adamı arıyor... Gitmiş.

Neyzen Tevfik ömrünün en verimli yıllarını, tek parti döneminde geçirdi. Ağzına geleni de söyledi.

Eğer 8. ve 9. cumhurbaşkanlarımız döneminde yaşasaydı, ömründe rastlamadığı olaylarla karşılaşacaktı. Çünkü sekizinci Özal, basın mensuplarına karşı hakaret davalarından, milyarlar tutarında tazminat aldı. Hatta bu nedenle: "artık servetimin kaynağını, bana kimse sormaz!" dedi. Bu da yanlıştı ya, neyse...

Neyzen'in yergileri, acımasızdı. Ağır sözcükler kullanmakta, yerlerin dibine geçiren yakıştırmalar yapmakta, sınır tanımazdı. Ancak öte yandan, yergisiyle batırdığı insanlar akla gelince, Neyzen'e yine hak verilirdi.

Dokuzuncu Demirel'in ise, tazminat hesaplarını bilmiyorum ama, sayın Meral Tamer'e açtığı 10 milyarlık (galiba birkaç tane) tazminat davası var.

Eğer Neyzen Tevfik bu cumhurbaşkanları döneminde yaşasaydı, mutlaka çenesini tutamazdı, mutlak trilyon hesabı tazminata mahkûm olurdu.

Ancak, partal giysileri ve ney'inden başka hiçbir şeysi olmayan Neyzen'in, nesini alırlardı bilmem.

Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat

1940'lı yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi (sonraki Mimar Sinan Üniversitesi) Mimarlık Bölümü'nde öğrenciliğe başladığımızda, ilginç kişilerle karşılaşmıştık. Birisi, Sedat Hakkı Eldem hocamızdı.

Önce gözle baktığımızda görebildiğimiz, o yıl yalnız 32 yaşında olan bir Hollywood yakışıklısı genç oluşuydu. Savaşta falandık ama, Buick spor otomobil kullanırdı.

Sonra hemen, kendisini tanımaya başladık. Çok dikkatli ve titizdi. Az konuşurdu. Dolayısıyla bizi, çok anlamak zorunda bırakırdı. Mimarlığı üstün düzeyde seven ve başaran bir meslek insanı olduğuna, inandık. Ben ve yaşıtlarımın mimarlığı sevmesi ve saymasında, Sedat Hoca'nın ciddi bir rolü olmuştu.

O zaman kesintisiz beş yıl süren öğrenimin bütün yıllarında, çeşitli konularda sürekli öğrencisi olduk.

Zihninde tasarladığını çizgiye dökmekte, olağanüstü başarılıydı. Yol göstermek için çizdiği iki çizgiyle, çok şey anlatabilirdi.

Bizim öğrencilik yıllarımız Sedat Hoca'nın Milli Mimarlık eğilimlerinin ve doküman toplama çalışmalarının, çok canlı olduğu dönemlerdi. Eski eserlerimizi tanıtmak için uyguladığı bir çözüm, öğrencilere o binaları röleve ettirmekti. Gerçekten de bu eserleri tanıtabilecek yeterli doküman, yoktu. Önce bu dokümanları toplamak, doğru bir yoldu.

Benim sınıf arkadaşım Ferdi Aksel'le birlikte röleve etmek zorunda olduğum yapılar arasında, önce Emirgân Şerifler Yalısı

ile, Çakmakçılar Yokuşu'ndaki üç avlulu Büyük Valde Han vardı. Elde hiç alet olmadan, yalnız çelik metre, tesviye ruhu ve ip ile bu röleveleri yapmak, bir işkence çeşidiydi.

Üstelik savaş içindeydik. Doymuyorduk. Sırtımız pek değildi ve ayakkabılarımız su alırdı. Ama biz bunları doğru yapmak ve bitirmek zorundaydık. Çünkü Sedat Hoca'nın öyle müthiş bir göz belleği vardı ki, bir taş yanlış çizilmiş olsa, onu anlardı.

Beşinci yılımız 1945'te sona ererken, delicesine hırsla yaptığımız diploma projelerimizi teslim ettik. Ama işimiz bitmedi. Sedat Hoca'nın verdiği, bir milli mimari röleve görevi vardı. Beyazıt'ta, sonradan 1957'de Adnan Menderes imar amaçlı tahribatı sırasında bir bölümü yıkılan Simkeşhane binası çizimlerini bitirmeden, biz diploma alamazdık.

Diploma projesi çalışmalarının haftalar süren sabahlamalarından sonra, bir hafta da Simkeşhane çizimi için sabahladık. Ferdi ile birlikte, on günlük sakal ve kanlanmış gözlerle, Sedat Hoca'nın huzuruna çıktık.

Hoca bize baktı baktı, sonra da: "Bu haliniz nedir efendim böyle?.." dedi.

Biz ikimiz birden, goygoycular gibi yakındık: "Bizim halimiz trajedidir, trajedii..."

Hoca gayet soğuk:

"Trajedi değil, tıraş lazım, di mi?" dedi.

Diplomalarımıza hak kazanır kazanmaz, bir veda gezisi düzenledik. Kiraladığımız motorla, hocalarımızla birlikte Boğaziçi gezisi yaptık. O gün ilk kez Sedat Hoca'yı, üst üste iki kez gülümserken gördük. Demirbaş konuşma biçimi ise, değişmiyordu. Her söylediği cümlenin peşine "di mi?" sorusunu ekliyordu.

O gün, hatta şakalaştık bile... Ben kendisinin, taklidini bile yaptım. O bizim projelerimizi düzeltirken, kurşunu parmak kalınlığında olan bir kalemle çizerdi. Ben o'nun taklidini yaparken, kol kadar bir elleme kömürüyle çizdim. İlk kez kahkaha attığını gördük.

Yıllar geçti. Sanırım 1952 yılındaydık. İstanbul Hilton inşaatı konusunda çok katılımlı bir komisyon, bir hafta kadar çalış-

tı. Ben de Mimarlar Birliği adına katıldım. Çalışmaların sonunda, yanan Tarabya Oteli'nde, toplu bir yemek yendi.

O komisyonda Amerikalı Hilton mimarlık ve planlama kuruluşu SOM'un temsilcileri de vardı. Sedat Hoca İngilizce konuşurken, Türkçe'de hep kullandığı "di mi?" ekini yapmıyordu. Kendisine yemek öncesi kokteylinde, bunun nedenini sordum. Şaşırdı:

"Hiç farkında değilim efendim, di mi?" dedi.

1988 yılındaki ölümünden önceydi. Fındıklı Mimar Sinan Üniversitesi binalarında Prof. Sedat Hakkı Eldem yapıtlarının bir proje sergisi açılmıştı. Bu sergi Sedat Hoca'nın müstesna yeteneklerinin ve tükenmez çalışkanlığının, hayranlık veren bir gösterisi olmuştu.

* * *

Prof. Emin Onat da, 20. yüzyılda mimarlığımızın, önde gelen adlarından biriydi.

1945 yılında Yüksek Mühendis Mektebi'nin devamı olarak kurulan İstanbul Teknik Üniversitesi'nde, ilk olarak mimarlık adının anılmasını sağlayanların ve ilk olarak bu üniversitede mimarlık fakültesi kurulmasına önayak olan hocaların, başında gelir.

Emin Onat'ın tüm ülkemizde mimarlığın tanınması ve gelişmesi konusunda, önemli hizmetleri olmuştur.

Öğrencilerine mimarlığı sevdirme konusundaki teşvikleri, müstesnadır. O'nun ve arkadaşlarının Mimarlık Fakültesi'nde proje hocası olarak yetiştirdiği kuşak, ülkede çağdaş mimarlıkta, Akademi'de yetiştirdikleriyle birlikte, öncü rol alabilmiştir.

Emin Bey, nasıl yaşanacağını bilirdi. Yaşamayı severdi. Neşeli olduğu zamanlar, çevresini de ısıtabilme gücü vardı.

Kişiliğini, istediği gibi kullanabilme özelliğiyle, çok tatlılaşabilirdi... Çok acılaşabilirdi de.

Sanırım 1952 yılıydı. İstanbul Belediye Sarayı proje yarışması jürisinde, birlikte olmuştuk. Ben yine, Mimarlık Birliği temsilcisiydim. Emin Hoca ise o sırada, İTÜ rektörü idi. Kendisine çok güvenen bir hali vardı.

Sanırım bu güven dolayısıyla, 1954 yılında Demokrat Parti'den milletvekili olmaya razı oldu. Belki yeni ufuklar açılacağını sanıyordu. 1957 yılında liste dışı bırakılmasına karşın 1960'ta, anlaşılan, bu siyasi geçmiş unutulmadı. Nedenleri açığa çıkmamış üniversitelerdeki 147'ler tasfiyesinde, o da açığa çıkarıldı.

1961 yılındaki ölümünde, Taşkışla'daki cenaze töreninde ben de, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Başkanı sıfatıyla konuşmuştum. Emin Hoca'yı hayır ve üzüntüyle anmıştım.

Profesör Emin Onat ve Profesör Sedat Hakkı Eldem, ülkemizin 20. yüzyılın doruğundaki iki mimarıdır. Eserleri ve öğrettikleriyle, kuşaklara ders ve örnek olmuşlardır.

Ancak, bu bir kitap yazısıdır. Eksik bırakılamaz.

Sedat Hoca insan olarak, topluma ve çağın gelişmelerine yakın yaşamadı. Milli mimariye fazlaca takılı kalması, kendi yapabileceklerini engelledi.

Emin Hoca, mimarlığı çok severdi ama, çok yakın değildi. Atatürk anıt kabri (Orhan Arda'yla birlikte), bu çağda bu toplumun, bu kişiye yapması beklenen mimarlık eseri, olamadı.

Sedat ve Emin hocaların birlikte yaptıkları İstanbul Üniversitesi'nin Beyazıt'taki fen-edebiyat fakülteleri ise, planlama, malzeme seçimi ve mimari çehresiyle, hangi çağda doğduğu anlaşılamaz, antik bir anı olarak ortaya çıktı, ne yazık ki...

Fikret Otyam

Bu yazıda Fikret Otyam dostum, Gazipaşa'dan yazdığı bir mektupla konuğumuz oluyor. Aynı çevre ve biçimlerde, yaklaşık zamanlarda yaşamış olmanın bize yakıştırdığı dostluk, sanki karanlıklardan çıkıyor. Dipdiri... Taş gibi... Ne güzel!

Bundan sonrası Fikret Otyam'ın mektubudur:

Gönül, sevgi, dil, dostluk ustası Aydın Boysan...
Kitap paketi gelince Veysel gibi söyledim:
"Merhabasın, dosttan gelen selamsın!"

Değil, iki telefon konuşması, karşılıklı kitap göndermeleri, biz bin yıllık dostuz... Öyledir kimi dostluklar, yeni tanışırsın, damarlarına beyin hücrelerine bir şeyler olur, bir şeyler akar, yüreğin bir hoş atar, dost dost diyerek, aynen öyle oldu. Kim ki çok okur, severse yazanı, artık onun dostudur, yüzünü görse de görmese de...

Bektaşiler hakkında bir yazını can gözüyle okudum, ötekilerden daha can gözüyle... Bak yalanım yok, eğer en ufak bir açık verseydin, bu sevgi köprüsü sakat olurdu; o yazı, o doğru, o candan, içten, yalansız dolansız sevgi yüklü yazıyla seni daha sevdim...

Seni Avustralya'da düşleyerek kitapları gece gündüz, sabaha karşı –malum, uykular kısa gayrı, ama ben körpeyken de uykudan çalıp okumaya şerbetliyim– devirmeye başladım... Yahu, ne kadar ortak dostumuz var, ne kadar benzer anılarımız var yurtiçinde, yurtdışında... Dedim ya, bin yıllık dostuz biz... Kimin aklına gelir, rahmetli Prof. Salih Murat Uzdilek Feneryolu'nda komşumuzdu, oranın tek

Fikret ve eşi Filiz Otyam.

eczanesi, bizim eczaneye uğramadan gitmezdi evine. Eczanenin tam karşısında, akıllılar doktoru Mazhar Osman Hoca otururdu. Sayfiye-ye gelirdi. Selahattin Pınar. Genç yaşımın rağmına, eşine günlük iğneleri yapan genç akademi öğrencisini, Todori'deki masasından eksik etmezdi.

Ben bir yandan Akademi'ye devam eder, bir yandan Son Saat *gazetesinde adliye-polis muhabirliğini kıvırır, günaşırı da babamın eczanesinde nöbet tutar çalışırdım. Orhan Veli, Sait Faik, Kadıköy cihetinde son vapuru kaçırdılar mı, eğer çift günse düşerlerdi eczaneye, sabahlardık. Fukara Sait'e ıhlamur kaynatırken, saf alkol 90 derece, yarı su, biraz sirop sempl, biraz ya tarçın, ya nane esansı ve buz ekleyip vururduk muhabbetin gözüne... Ve rahmetli babam, "Yahu bu saf alkol bu ay yine çabuk bitti." diye hayıflanırdı.*

Akademi'de en has tanıdığım, saygıyla andığım Burhan Toprak'tı. Hayatımı söndürebilirdi bu güzel insan, beni korudu... Zira öğrenciliğimin ilk yılında: "Hocam biraz da biz Anadolu'dan gelen garibanların resimlerine bakar mısınız?" dediğim Hoca, o boyunun rağmına yakamdan tuttuğu gibi beni atölyeden sürükleyerek kapı dışarı etmiş, ne ki ben de yakasına iyice yapıştığım için merdiven başın-

dan birlikte yuvarlanmıştık taaa alt kata kadar... Halılar nasıl güzel kırmızıydı. Kafamı kaldırınca, Müdür Burhan Toprak'ı görmüştüm! Sonuç: Bir hafta tardı muvakkat!...

Beni kimse kabul etmiyordu atölyeye, derken kabri nur ola İbrahim Çallı: "Bu iti bana gönderin!" demiş... (tümden atalım diyenlere karşı beni Burhan Toprak savunmuş, bir haftayla kurtarmış...) İlk gördüğünde Çallı, bu en yeni ve de genç öğrencisini sevivermişti. Ellerini benim atölye gömleğime kurulardı, havlular ilk günde pislenirdi. Bir gün, baktım ağzında diş yok, "Hocam" demiştim, "ağzınızda diş yok, nasıl yemek yiyorsunuz?" Gülerek kulağıma eğildi, "Evlat" dedi "Rakıya diş istemez."

Öte yıl, hep aklımda olan Bedri Rahmi Hoca'nın atölyesine geçtim ve atölyesinde orta ve yüksek kısmı okudum. Hoca'nın sayesinde o zamanın en ünlü sanatçılarını tanıdım, ünlü olmadan aralarına karıştım. Sabahattin Ali, Orhan Veli, Sait, Orhan Kemal, Yaşar'la dostluklar ve daha niceleriyle, böyle başlamıştı.

Sonra Dünya *gazetesinde yazı işleri müdür yardımcısı ve röportaj yazarı, sonra askerlik; sonra* Ulus*'ta köşe yazarlığı, binbir iş; 1961'de kendimi Rüzgârlı Sokak'ta buluşum, 1979'a kadar* Cumhuriyet*... Sonra ver elini Gazipaşa ve evimi, eşim Filiz ve dört köylüyle yaşama geçirişimiz... Fazla bilgi, "Şu* Bizim Gazipaşa*" kitabında ve bizim ihtiyarda, yani Cihat Burak'ta...*

Sana eski bir fotoğraf gönderiyorum. Hepsi nur içinde yatalar. Gördüklerin: Seyfi Turay, güzel hocam Bedri Rahmi, Zeki Kocamemi, Cemal Tollu, Leopold Levy, Çallı İbrahim, fakir bendeniz, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Orhan Peker... Haydi Orhan dışında bunlar yaş doldurmuşlardı diyelim, ama o kadar çok sevdiğimi bura deyimiyle "yatakladım" ki, şöyle acıyla bakıyorum da, ya onlar çok erken eyvallah dediler dünyamıza-sevenlerine, ya da ben çok yaşadım. Gel çık işin içinden.

Bak Aydın Boysan, burada bu mavi gökkubbe altında, karşılıklı demlenmeden öteki dünyaya nakli mekan eylersem bilesin, hep sevgiyle, dostlukla bakmada usta şu gözlerim açık gidecektir... Yani, Cihat'ı kap, düşün buraya... Şu ölümlü dünyada yüce yaradandan, yüce Gökçadırlı'dan, fazla şey mi istedik yahu?

Pertavsız takviyeli dost gözlerinden öperim, sağlık esenlik dilerim, kalınız sağlıcakla. Ev halkından ev halkına ferade ferade selamlar, saygılar.

Fikret Otyam'ın mektubu, işte burada bitiyor. Kısaltmadan, herhangi bir ek yapmadan olduğu gibi aldım.

1989 tarihli bu mektuptan sonra, yüzyıl değişene kadar, Gazipaşa'da da ziyaretine gittim. İstanbul'da da, çok kez görüştük. Onları da, fırsat bulursam, başka kitapta anlatırım.

Mesut Yılmaz

Feyyaz Tokar dostum, bir gün telefon ederek dedi ki:

"Yahu Aydın! Mesut Yılmaz bir akşam, seninle rakı içmek istiyor, ne dersin?"

Mesut Yılmaz Bey'le tanışmıyordum. Kendisi bizim Feyyaz'ın, ailece görüştüğü yakınıydı. Üstelik Karedenizliydi. O sırada ANAP Genel Başkanı'ydı. Ben Feyyaz'a:

"Elbet... Sevinerek. Yalnız, hepimize rahat verecek bir-iki dostumuzu da çağıralım" dedim. Feyyaz da uygun gördü. İkimizin de yakını olan Melih Aşık'la Necati Doğru'yu çağıracaktık. Ben şart koştum:

"Hepiniz benim konuğum olacaksınız. Kireçburnu Set Restoran'a gideceğiz."

Kararlaştırılan günde, hepimiz tam saatinde, saat 21.00'de, restoranda buluştuk.

Yeni tanışmış olmamıza da karşın, çok ilginç bir sohbet, saatlerce sürdü. O zaman restoran sahibi Nusret İşeri de sağdı. İşini bilen adamdı. O ve garsonlar, etrafımızda pervane oldular.

Herkes rahat konuştu. Zaten bulunanların hepsi, bu rahatlığı sağlayabilecek insanlardı. Konular, en ciddi ülke sorunlarından, en neşeli hınzırlıklara kadar, çeşitlendi. Mesut Bey bir ara bana dönerek: "Ne iyi... Size bu restoranda ne kadar candan hizmet ediyorlar..." dedi. Ben de Mesut Bey'e dedim ki:

"İnsan, meyhaneciyle-garsonlarla dost olunca, iyi bir yemek yiyeceğini bilir. Ama bir parti genel başkanıyla dost olunca, ne bok yiyeceğini bilemez."

O akşam saat 21.00'de başlayan konuşmalarımız, geceyarısından sonra 02.30'a kadar, tam beşbuçuk saat sürdü. Hepimiz memnun ayrıldık.

Ertesi sabah sevgili Melih Aşık bana telefon ederek, bir özet yaptı:

"Yahu Abi! Mesut Bey sorduklarımıza vaktinde cevap verse, bu konuşma 12'de biterdi."

Saygıdeğer doktorum Aydın Aytaç sordu: "Rahat mısınız?" Yanıt verdim: "Ben rahatım... Lütfen siz de, rahat ediniz!"

Aydın Aytaç

1991 yılının, sonu yaklaşmaktaydı. *Hürriyet* İkitelli tesislerindeki mimari planlama görevim, sona yaklaşıyordu, çünkü inşaat, sona ermek üzereydi. Gazetedeki yazı görevim ise, altı ay kadar önce zaten sona ermişti... Ankara doruklarındaki birisinin etkisiyle...

Proje bürosunu ayakta tutabilmek için, işe gereksinme vardı. Bu konuda umut kapısı da açılmıştı. Kurulacak olan bir endüstri tesisi yapım projeleri için, benden de teklif alınmıştı. İşi almak için, kararlı ve umutluydum.

Ancak çok görmüştüm. Öyle olaylar patlak veriyor, ortalığı öylesine toz-duman kaplıyordu ki, gelecek zaman hayali kararıyordu. Yine böyle bir olay gerçekleşti.

91 aralık ayında, bende bir öksürük başladı. Kesik-kesik, kuru ve sürekli... Başta Tarık Minkari (Prof. Dr.) olmak üzere, güvendiğim ve yakın olduğu doktorların bulunduğu, Osmanoğlu Hastanesi'ne gittim.

Hekim dostlarla buluştuk. Sabah çayımızı içtik. Birbirimizi neşelendirdik. Sonra da, ihtiyat olsun diye, akciğer röntgenim çekildi. Ya sonra?... Filme bakar bakmaz, beni hemen tomografiye soktular.

Tomografiden çıkan filmleri ışıklı cama koyar koymaz, dostum hekimler ses çıkarmadan bakıştılar ve beni odadan dışarı çıkardılar.

Sol akciğerimin alt lopunda, mandalina büyüklüğünde habis bir kanser uru olduğu saptandı.

Bundan sonraki günler artık, Tarık dostumun beni koruma şemsiyesine almasıyla geçti. Cem'i Demiroğlu (Prof. Dr.) ile Tarık, ameliyatı Aydın Aytaç'ın (Prof. Dr.) yapmasını uygun gördüler.

Bir başka müstesna dost, Seyhan Çelikoğlu (Prof. Dr.), burnumdan içeri bazı cihazlar, ampul ve dürbün sokarak, akciğerlerin içinde bir keşif yaptı. Hastalığın operabl (kısacası: kesilip atılabilen) olduğu saptandı.

Aydın Aytaç'ın çehresinde, bir demirbaş "gülümseme" yerleşikti. Geniş-geniş gülümsemiyordu. Hekim terimiyle: "Eser halinde" idi bu gülümseme. Görmesini bilen göz, bunu kaçırmazdı. Sevgili Aytaç, sanki bu gülümsemesiyle doğmuştu.

Florence Nightingale Hastanesi'ne, kontrollerin yapılması amacıyla, üç gün önce yatırıldım.

Bu günleri anlatmak zordur. Kısa kesmeliyim. Yüreğimi, dünyaya veda korkusu sarmadı. Ancak, durgunlaştım.

O tahtırevan benzeri tekerlekli sedyeye bindirilip, asansörler ve koridorları aştıktan sonra, tavanında görkemli bir ışık küresi asılı ameliyat salonuna sokuldum.

Aydın Aytaç ve Tarık Minkari, ayakta güleryüzle bekliyorlardı. Sanki birlikte, gezmeye gidecektik.

Masaya yatırıldım. Aydın Aytaç sordu: "Rahat mısınız?" Yanıt verdim: "Ben rahatım... Lütfen siz de, rahat ediniz..."

Ya sonrası?.. Yoğun bakım ünitesinde uyanış. Nasıl mı? Göz kapaklarımı, açamadan uyanış... Açamıyordum göz kapaklarımı... Sisler arasında kendime gelmiştim ama, gözlerim kapalıydı.

Arada Aytaç gelip, beni derin-derin nefes almaya özendiriyordu ki, taze ameliyatlı ciğerde, yapışmalar olmasın... Elbet yine o, demirbaş gülümsemesiyle... Sonda konduğunun farkında olmadığım için, Tarık gelince yakınıyordum: "Yahu ben, iki gündür çişimi yapmadım. Nasıl iş bu?" Tarık kahkahayı basıyordu.

Uzatmayalım. Sol akciğerimin alt "lop"u, ortasındaki mandalina ile birlikte uzaklaştırıldı. Hastalık yayılmadan, kurtarıldım.

Şimdi birdenbire, 4,5 yıl sonrasına atlayalım. Aynı hastalık,

bu sefer yeniden, sağ akciğerin altında, uç vermedi mi? Bu artık, eskisinin kalıntısı değildi. Yepyeni bir oluşumdu. Ancak nodül (adı öyleydi), daha ufacıkken, dokuz milimetreyken, yakalandı. Akciğerden ufak bir tenzilat yapılarak, dışarı alındı.

Bu hastalıktan, iki kez ameliyatla kurtulan kişi sayısının, kaç milyonda bir olduğunun ciddi bilgisine, sahip değilim. Birkaç milyonda bir'den daha çok olamaz.

Bana 92'den sonraki yıllarımı hediye eden hekim dostlarım için, ne söylesem bu kitaba sığmaz.

Erol Simavi

1982 yılı Mart ayında, *Hürriyet*'teki Pazar günü eki yazılarıma başladım. Seviniyordum. Huyumdu, daha başka marifetler yapmanın da, kımıltıları içindeydim. 1984 başlarında, o sırada çok rahatlamış olan kişisel programlarım nedeniyle, iki ay Amerika'ya gidecektim.

Bir gezi izlenimleri dizisi yazmam konusunda, Çetin Emeç'le anlaştık. Oralara gidince, kuzeyde Kanada'ya, güneyde Meksika'ya da sarktım. Fotoğraflar da çektim. Bu gezi, daha sonraki 15 dünya gezisinin de başlangıcı ve tetiklemesi oldu. Bu dizilerde hep, Çetin Emeç ve Çetin Özbayrak'ın yararlı uyarılarını gördüm. Bütün bu uzun diziler, *Hürriyet*'te basıldı.

Bir yandan da yurtiçi ile ilgili yazı dizilerim, gazetede yayımlandı. Bunlardan GAP, Mimar Sinan, İstanbul gibi inceleme dizileri, sanırım amacına ulaştı.

Duramıyordum ya! Öte yandan tam sayfa röportajlar yapmaya başladım. Ferhan Şensoy, Adnan Kahveci, İmren Aykut, Gülriz Sururi gibi ilginç kişilerimizle... Konuşma sahnemiz "Akşam Sofrasında" idi. Soru falan hazırlamıyordum. Sofra sohbetinden ne çıkarsa, yazı o oluyordu. Zorlamadan ve zorlanmadan... Tam bir doğallıkla.

Gazete içindeki kişisel ilişkiler, sadece rastlantılara bağlıydı. Anlıyordum, iş ilişkileri kendi kanalında akmalıydı, ancak kişilerin birbirine yaklaşma fırsatları, iş dışı sıcak ilişkilerle daha yararlı biçime dönüşebilirdi.

Bu ilişkileri ısıtmaya çalışmak, bana düşmezdi ama, düşer-

di-düşmezdi diye uzun hesaplara girişmek benim tarzım değildi.

Ben gazetenin etkili 8-10 kişisini, bir-iki ayda bir, akşam sofralarına davet etmeye başladım.

Aradan bir süre geçince, bu buluşmaları duyan Erol Simavi de, bir gün hepimizi, akşam yemeğine çağırdı. Yer mi: Taksim'deki Maksim Gazinosu... Ama gazinonun kapalı bir günündeydi. Bizden başka kimse yoktu. Loca'da yerimizi almıştık. Sultani bir de yemek yemiştik.

Oryantal danslar yapan gencecik bir hanım da, sonradan yanımıza gelmişti. Bu hanımın, ufacık yaşı, ince mi ince endamı, narin yüzü, çocukça gülümseyişleri, bende pek hoş etkiler yaratmıştı.

Bu gencecik-minnacık hanımla, sonra bir daha görüşmedik. Aradan sanırım 15 yıl geçti. Kendisini televizyonda görüyorum. Görünüşü hafiften zamlanmış. Adı: Sibel Can.

1987 yılında *Hürriyet* ilişkileri, bir başka kanalda daha canlandı. Gazetenin Yeşilköy Havaalanı yolundaki Güneşli Tesisleri'ni, mimar olarak planlama görevini aldım.

Kalemi elime almadan önce, Avrupa ve Amerika'da benzer tesisleri gezdim. Moskova'daki *Pravda* gazetesi dahil. Böylece yanılma tehlikesini, en aza indirebilme güveniyle, işe başlayabilirdim.

Planlama kesinlikle modüler olmalıydı ki, endüstri üretimi ince yapı malzemesiyle, sakınca doğurmadan uzlaşabilsin. Masada çalışılan büro bölümlerinde, kesinlikle yükseltilmiş döşeme yapılmalıydı ki, her türlü değişiklik, birkaç saat içinde yapılabilsin.

Bu esneklik, başka bir nedenle de şarttı.

Bölümlerin başındaki kişilerle, görüşmeye başladığımda gördüm ki, gelecek yıllarda neler olabileceğini bilemiyorlar... Haklıydılar. Hem bilenlerden aldığım veriler de, beş para etmedi. Konuştuğum üç müdür, bir anda görevlerinden ayrıldı. Yerine gelenler, bambaşka isteklerde bulundular.

Şartların neler doğurabileceğini, görüyordum. Geleceğin getireceklerini, kimse bilemiyordu. Bilemezdi de... Çünkü gelecek zamanın kadro şartları, ancak gelecek zamanda bilinecekti.

Yapılacak iş, bütünüyle esnek bir planlama ve bina yapmaktı... Birkaç saat içinde, pislik doğurmadan değiştirilebilen.

Ben de bunu yaptım. Treylerle yüklenmiş gelen yükseltilmiş döşeme, camlı veya sağır ara bölmeler, asma tavanlar, hemen boşaltılıyor ve monte ediliyordu. Kaba yapısı bitmiş bir katın ince yapısı, 15 gün içinde tamamlanabiliyordu.

Planlama işi sona yaklaşmış ve matbaa bölümü inşaatı ilerlemişti. Yapılan ve yapılacak olanları, Erol Simavi'nin bilmesi gerekiyordu. Tek kişilik son karar organı, kendisiydi. Sonradan terslik doğmamasının şartı, Erol Bey'in yapılanları bilmesi, aksi bir düşüncesi olursa, bildirmesiydi.

Sonunda başta Erol Bey, yetkili ve ilgili bütün görevlilerin bulunacağı bir toplantı düzenlendi. Genel Müdür Özcan Ertuna, gününü ve saatini bildirdi.

"Cumartesi saat 7'de..."

O gün, akşamın uzun sürebileceğini düşünerek sordum: "Bu toplantı acaba, gece saat kaçta biter?" Ertuna uyardı:

"Ne gecesi? Randevu sabah 7'de..."

Erol Bey'in ne yapacağı, hesaplanamazdı. Cumartesi sabahı erken erken, *Hürriyet*'in Cağaloğlu'ndaki eski binasına gittim. Dia göstereceğim ekranı hazırlayıp prova yaptım. Biraz sonra herkes geldi. Toplantı başlamadan önce, Erol Bey bana sordu:

"Ne içersin?" Ben "Çay" deyince:

"Onu sormadım yahu! Votka mı, yoksa viski mi?" dedi. Ben yine çay dedim.

Erol Bey'e bir iri fıçı bardak getirdiler. İçine ağzına kadar yonga buz dolduruldu. Sonra da içine ağzına kadar Rus votkası süzüldü.

Ben önce, dünyadan örnekleri, göstererek anlattım. 40 dakika sonra bir ara verdim. Erol Bey sordu: "Ne içersin?" Ben kahve deyince yine: "Onu sormuyorum yahu!" dedi. Votkası tazelendi.

İkinci konuşma bölümünde ben, planlama mantığımızı ve nereye vardığımızı, projelerin dialarını ekrana yansıtarak, anlattım. Katılanlar kabullendi.

Erol Bey yine sordu: "Ne içersin?" diye... Ben artık "votka"

dedim. İşim bitmişti. Aynı kompozisyon benim için yapıldı. O cumartesi sabahı kaçar votka içtiğimizi, unuttum. Erol Bey beni arabasına aldı, kendisi Taksim'deki otelin önünde indi, beni Etiler'e, evime yolladı.

Erol Simavi, babası gazeteci Sedat Simavi olanaklarıyla, çocukluğundan beri bu işin içinde yetişmiş, bir gazete sahibiydi. Bu işi bilirdi.

Kişisel olarak, ilginç pozitif yanları bulunuyordu. Ancak, sabırsızlığıyla zaman zaman işinden uzaklaşması, zarar veriyordu. Gazeteye de, kendisine de... Eleştiri konusu olan başka yanları ise, beni ilgilendirmezdi.

1991 yılı başlarında Erol Simavi, gazetenin yönetimini oğluna bırakarak yurtdışına, bu sefer temelli gitti.

Oğul Simavi, gazeteciliğin uzağında olması bir yana, çevresiyle ilişkileri açısından da, hesaba gelmez bir kişiydi. Kimseyle görüşmezdi. İç yazışmalardaki hitap edası, kırıcıydı.

Oğul Simavi'nin "Bu işi yönetebilecek yeteneği bulunmadığı" düşüncesi, benim değildir, babası Erol Simavi'ye aittir. Erol Bey bu hususu, gazeteyi satış sebebi olarak, kendisi açıklamıştı.

Ancak, ben de farklı düşünmüyordum. *Hürriyet*, oğul Simavi'nin elinden alınarak kurtarılmıştı.

7 Nisan 1991 günü gazetede, benim "Dayanıklı Bir Anayasa" başlıklı bir yazım yayımlandı. Ben bu yazıda, Venedik Cumhuriyeti'nin tam 1100 yıl (697-1797) hükümran olmuş anayasasını, anlatıyor ve övüyordum.

Venedik Devlet Başkanı olan Düka, konut olarak kullandığı hacimlerde bile olsa, yabancı elçi ve temsilcilerle yalnız görüşmezdi (bizim cumhurbaşkanı Özal, Amerika'da görüşmeler yaparken dışişleri bakanımızı dışarıda bırakmıştı). Yabancı ülkelerden gelen hiçbir mektubu, yetkili devlet komisyonu huzurunda olmadan açamazlar, gideni imzalayamazlardı (bizim cumhurbaşkanı Özal, Amerika'da gizli görüşmeler bile yapardı). Kendisi ve ailesinden hiçbir kişinin, ticari işlerde herhangi bir payı bulunamazdı (bizim cumhurbaşkanı Özal, bizzat oğullarına iş bağlardı).

Oğulları ve kızları, Büyük Meclis'in izni alınmadan evlene-

mezlerdi (bizimkinin kızı o sırada, bir davulcuyla evlenmişti).

Ben *Hürriyet*'teki yazımda, bu sayfalarda parantez içinde yazdıklarımı, hiç yazmamıştım.

Ama herkes anlamıştı.

1797 yılında 1100 yaşını kutlamış bir Anayasa, bir devlet başkanı ve ailesinin neler yapmaması gerektiğini anlatmıştı. Bizimkiler ise açık açık, tersini yapıyorlardı.

Bu yazının yayımlanmasından bir hafta sonra, benim *Hürriyet*'teki yazılarım, yayından kaldırıldı. Açıklama da yapılmadı. Utanılacak bir sebep yok idiyse, açıklama yapılmasının sakıncası olmazdı. Ama utanılacak bir sebep vardı.

Köşkle gazete yayınını yönetenler, sıkı ilişkiler içindeydi.

İmren Aykut

1988 yılı ilkbaharında Edirne'de Trakya Üniversitesi'nde düzenlenen Mimar Sinan paneline, konuşmacı olarak katılmıştım. Sayın Çalışma Bakanımız İmren Aykut da toplantıya onur vermişlerdi. Ben konuşmamın sonunda: "Mimar Sinan paneline, Kültür Bakanımızın katılması uygun olurdu diye düşünülebilir. Oysa Mimar Sinan'ın, 400'üncü yılı nedeniyle düzenlenen ilk panele, Sayın Çalışma Bakanımızın katılması, çok anlamlıdır. Çünkü Sinan, çalışmaya işçi olarak başlamıştı..." demiştim.

İmren Hanım bu sözlerimi sohbet yemeğimizde de unutmamış, hatırlattı. Tekrar güldük. Ben o günkü duygularımı, sofrada da içtenlikle yineliyorum: "O gün bir başka bakan yerine sizin gelişinizin, çok hoş başka yanları da vardı". Hanımefendi bunların ne olduğunu soruyor, çekinmeden açıklıyorum:

"Yani siz gelmeseydiniz, karabıyıklı bir bakan gelecekti... Yıllardır, karabıyıklı bakan görmekten bıktık. Başka bir bakan gelseydi, daha mi iyi olacaktı sanki?" Hanımefendi yine gülüyor ama, bu sefer kendini tutarak...

Önceden biliyorum. Bakan Hanım ile yıllardan beri, İstanbul Etiler'de, komşuyuz. Bir yakınlığımızı daha bulup, kendilerini şaşırtıyorum: "Hem zaten ben sizin, enişteniz de olurum..." Hayretle bakarak açıklama bekliyor. Ben de kanıtlarımı açıklayıveriyorum: "Siz İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezunsunuz. Benim karım da aynı fakülteden mezundur."

İmren Hanım'dan bir kahkaha daha... Soruyor: "Bakan olduktan sonra, hiç tanımadığım akrabalarım ortaya çıktı... Yoksa

siz de?..." Ben rahatlıyorum: "Hele durun bakalım... Ağır ağır... Bu yemek bitmeden daha ne yollar bulacağım..."

Şimdilik şunu açıklayabilirim: Sayın Bakan Hanımefendi, karımla aynı fakülteden mezun oldukları için, beni eniştеliğe kabul etmiş bulunuyor. Bu açıklamaya bir de ek yapmak zorundayım: Her kim ki benim yanıma, "Bakan Eniştesi" diye yaklaşırsa, küfürü yiyeceğini iyi bilmelidir.

Soruyorum: "Siz şimdi sahiden hiç içki içmeyecek misiniz?" Kesin yanıt veriyor: "Hayır!..." Şaşırıyorum: "Yapmayın... Yani siz içmiyorsunuz diye, ben şimdi üzüntüden kendimi içkiye vereceğim..."

Soruyorum: "İzin verirseniz şerefinize bir yudum alabilir miyim?" Hanımefendi: "Elbet" diyor. Sonra kendisi de kocaman su bardağını sağlığa kaldırarak ekliyor: "Benimkisi de, hayali içki olsun..." Bu sefer de ben kahkahadan kırılıyorum. Son yılların en masum, en ahlaklı, en zarif "hayali"si, böylece icat edilmiş oluyor. Bu yakıştırma, mobilya diye ihraç edilen suntaların hayalisine benzemiyor.

Müzelerden ve sanattan söz açılıyor. İşini seven insanları övüyoruz. "Zaten aşkla yapılmayan işten hayır gelmiyor" diyorum. Hanımefendi, beni şaşırtan bir soru yöneltiyor: "Politikada da öyle mi?"

Şaşkınlığımı yenmeye çalışıyorum. Fırsat çıkıyor, aklıma takılan ve anlamadığım bir gelişmeyi soruyorum: "Sizin çok başarılı bir çalışma hayatınız vardı. Ciddi bir işiniz varken, nereden aklınıza geldi de, birdenbire politikaya atıldınız?"

Hanımefendi bu soruya kahkaha atmanın dışında bir yanıt vermeyip geçiştiriyor. Üstelik ağzımı kapamanın yolunu da biliyor. O da bana, uslu uslu mimarlık yaparken, hangi akla hizmet yazarlığa başladığımı soruyor. İkimiz de haklıyız.

"Hani acaba bir gün gelir de, yalnız erkeklerden biri hükümet olduğu gibi, yalnız hanımlardan bir hükümet kurulabilir mi?"

"Ben bunu, dünya yüzünde hiç tahmin etmiyorum. Bu gelişmeye en yatkın ülkelerde bile, hanım bakan sayısı 5-6'ya kadar çıkıyor. Daha yukarı çıkmıyor."

"Finlandiya'da milletvekillerinin yaklaşık üçte biri hanım..."

"Evet... yüzde 37'si..."

"Ne iyi... Bu kadar kesin bilmenize sevindim. Finlileri yalnız hanımları yücelttikleri için değil, başka sebeplerle de severim. 25 yıldır ilişkilerim var. Türkçe'yi onlar kadar çabuk ve iyi öğrenen yabancıya rastlamadım."

"Pekiyi, dil yapısında bir benzerlik mi var acaba?"

"Evet. Finliler, Macarlar ve bizim aramızda, dil benzerliği var. Örneğin Türkçe'de, 'yapılamamasındaki' gibi bir söz söylüyoruz ya! 'yapmak' sözünden bu sözcüğün nasıl üretilebildiğini, bir başka yabancı, ömür boyunca anlamıyor."

Hanımefendi doğayı seviyor. Dalyan kaplumbağalarının, uzaktan koruyucusu ve kurtarıcısı... Van kedilerini korumak için vakıf kurucusu... Anlattığı bir ayı olayı var ki, unutulamaz. İsviçreli bir hanımın Türkiye'de büyüttüğü 18 aylık bir ayı yavrusunu İsviçre'ye götürme başvurusu, Hazine Müsteşarlığı'na kadar dayanıyor. Bizim resmi makamlar ayının gidişi için, ihracat formalitesi talep ediyorlar.

Bunun üzerine İsviçre Hükümeti, ayı işini devlet düzeyinde ele alıyor. Yine de engeller aşılamıyor. Aylar geçiyor. Son en-

Hanımefendi doğayı seviyor. Dalyan kaplumbağalarının, uzaktan koruyucusu ve kurtarıcısı... Van kedilerini korumak için vakıf kurucusu.

gel atlanıncaya kadar, ayı büyüyor. Sonunda bütün formaliteler bitiyor. Ama yine de akla gelmedik bir sorun çıkıyor: Ayıya hangi aşılar yapılacak? Neyse, bu da çözülüyor.

Derken İsviçre'den, ayının uçak yolculuğu için özel yapılmış bir kafes geliyor. "Haydibay" adındaki ayımız, Dalyanköy'de itina ile kafese konuluyor. Yeşilköy'e getirilip İsviçre Havayolları uçağına yerleştiriliyor. Vatanımızın bu değerli evladı (isterse ayı olsun) Zürich'te büyük törenle karşılanıyor.

"Haydibay"ı karşılayanlar arasında, ülkenin ileri gelenleri, televizyon ekipleri ve büyükelçimiz var. Hanımefendiye sordum: "Milli marşlar çalındı mı?" diye... "Haydibay" televizyonda birinci haber... Gazetelerin birinci sayfasında... Şimdi Bern Hayvanat Bahçesi'nde, üç karılı bu damadımız, zevk içinde yaşıyor.

Ömrümce yaptığım ayarsız işlerden bazılarını anlatıyorum. O gülüyor, ben gülüyorum. Kendileri hassas bir gözlemini belirtiyor: "Gülen insanın ciddi olmadığını zannederler. Yanlıştır. Ben gülmeyi severim ama, her işimi de ciddiye alırım... Bardak yıkamayı bile..."

İmren Hanım, benim de çok önemsediğim bir gerçeği vurguluyor. Sahiden de bu derdimizi anlatmak zor... Yakınıyorum: "Hanımefendi, ben, sululuğu bile ciddiye alırım..." Yine kahkahaları basıyoruz... Ciddi ciddi...

"Sizin uyduğunuz son derece çağdaş bir tarz var ki, güleryüzlülüğün ciddiyetle birlikte olabileceğini kanıtlamak... Dilerim ki yaygınlaşır."

Suratsızlık ile ciddiyetin, birbirinden çok farklı davranışlar olduğunu konuşuyoruz. Bakan Hanımefendi'ye öneriyorum: "Bir genelge yayımlasanız ve 'suratsızlık ciddiyet değildir' deseniz, nasıl olur?"

Verimli Çalışma

Arçelik, daha yeni kurulmuş. Haliç kıyısında, Sütlüce'deki birinci binasında... Dört katlı koca bina... Katlar arasındaki ağır malzeme ve üretim alışverişi, iki tonluk ağır asansörlerle yapılıyor.

Daha o zamandan, çağdaş üretim yöntemlerinin uygulaması başlatılıyor. Zaten kuruluş, bugüne dek hep bu görüşle yöneltildiği için, gelişip bugünlerine gelebildi.

İşin başındaki Lütfü Doruk Bey, verimli çalışma konusunda doğru önerilerde bulunanları, ödüllendiriyor. Para ödüllerinden daha önemli olan, ödül kazananın övüncü.

Kuruluşun sevimli adamlarından Vahit de (Ada), kendi şefi Osman Bey'e öneride bulunuyor. Diyor ki:

"Öğle yemeği için ekmek, eşekle getiriliyor. Aşağıda kapı içinde eşekten boşaltılan ekmek arabalara konup, asansöre götürülüyor, yukarı çıkarılıyor. Tekrar yatay olarak arabalar itilip, mutfağa ulaştırılıyor. Bu manipülasyonlarda, savurganlık var!"

Osman Bey: "Pekiyi, öyleyse ne yapalım?" deyince, Vahit öneriyor:

"Eşeği doğrudan doğruya yük asansörüne sokup, yukarı çıkaralım. Sonra da dördüncü katta yürüterek mutfağa götürelim ve orada boşaltalım. Manipülasyonu azaltır, verimli çalışırız."

Bu düşünce, Osman Bey'e uygun geliyor. Ertesi gün öğlende uygulamaya karar veriyorlar. Gerçekten de o gün, eşeği asansöre sokuyorlar. Elbet bu sırada hınzır Vahit, asansör

kabininin tepesine çıkıp, delikten aşağısını seyrediyor. Anlatıyor:

"O canından bezmiş gibi duran eşek, ömründe hiç yaşamadığı bir olayla karşılaştı. Ayağının altındaki zemin oynamaya başlayınca, birden çıldırdı, çifte atmaya başladı. Asansör kabininin içi cehenneme döndü. Osman Bey'le eşekçi, asansörü üçüncü katta durdurarak canlarını kurtardılar. Eşeği dışarı aldılar."

Ekmekler merdivenden dördüncü kata çıkarılıyor ama, sorunun belalı yanı, çözülmüyor. Eşeği bir kez daha asansöre sokup, üçüncü kattan zemin kata indirmeye, kimse cesaret edemiyor.

Çareyi yine, her zorluğu çözen Ethem Usta buluyor. İki büyük ağaç bulunuyor. İki yanına bağlanarak, bir eşek sedyesi yapılıyor. 20 kişi eşeği yüklenip, merdivenlerden aşağı taşıyarak indiriyorlar.

Eşek bu sırada, fena halde çifte atıyor ama, havayı dövüyor. Anırmasından, Sütlüce ayağa kalkıyor ama, dinleyen yok...

Ertesi sabah Lütfü Bey, asansör kabinine girmiş ki, yukarı çıksın. Bir de bakıyor ki, asansör kabini harabeye dönmüş... Sanıyor ki forkliftlerle yapıldı. Soruyor:

"Bunu hangi hayvan yaptı?.."

"Eşek, efendim..."

"Anladım... Eşek ama, hangi eşek?"

Bedrettin Dalan

Ben İstanbul doğumluyum. Gerçi ilerleyen yıllarda, yurt içinde ve dışında başka yerlerde yaşadığım oldu ama, evim hep İstanbul'daydı.

Hürriyet'te yazdığım yıllarda (1982-1991) haftalık yazıların dışında gazetede, Sibirya'dan Amerika'ya 15 dünya gezi dizisi ile, GAP-Mimar Sinan gibi diziler yayımlandı. Bunlardan, Burak Boysan'la birlikte yazdığım tam sayfa 10 günlük "İstanbul" dizisi yazım, 17 Mayıs 1987 günü başladı.

O yıllar İstanbul imarında, Dalan depreminin yaşandığı yıllardı.

Şimdi hemen, İstanbul'un geçmişine biraz göz atmamız doğru olacak.

İstanbul'un yazılı olarak ilk anılışı M.Ö. 658 yılında. Eski kent (sonradan sur içi) İstanbul, üçgen biçiminde. Batı kenarı Avrupa'ya yapışık. Bir yanında Marmara, öteki yanında Haliç... Burnunu (Sarayburnu) Boğaziçi'ne doğru uzatmış. Niyeti kötü değil, meraktan olsa gerek.

İki binyıl önce Haliç'e "Altın Boynuz" adını takan, coğrafyacı Strabon. Suya elini sokan balık tuttuğu için altın, biçimi nedeniyle de, boynuz olduğu için.

İstanbul'un Doğu Roma İmparatorluğu merkezi oluşu, M.S. 395 yılında. Kudüs'e gitmek için toplanan 4. Haçlı Seferi sergerdelerinin, Kudüs yerine İstanbul'a gelişleri, 1204 yılında... 450 gemiyle Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul'a yaklaşanlardan Kont de Villehardouin'in izlenimleri şöyle: "Manzara o denli

güzeldi ki, ömür boyu unutulamazdı. İstanbul'u görünce, içimizde yüreği ürpermeyecek kadar cesur insan yoktu."

O yıl İstanbul'u zaptederek talan eden, tüm sanat eserlerini Venedik'e kaçıranlar, işte bu yüreği ürperen Haçlı Şövalyeleri ve toplama askerleriydi.

1453 yılında İstanbul'u fetheden Fatih Sultan Mehmet, harap bir şehir bulmuştu. Ancak İstanbul 16. yüzyılda ve Kanuni Süleyman çağında, Avrupa'nın yine en bayındır ve güzel kenti oldu.

Bilgin ve doğra araştırmacısı A. von Humboldt'un 19. yüzyıl ortalarında, dünyada en güzel üç şehir bulunduğu yargısı şöyle: Rio de Janeiro, Napoli ve İstanbul.

Bundan sonra İstanbul, çehresini 1950'li yıllara kadar fazla dalgalanmayan bir durgunlukla korudu.

1939-52 yılları arasında İstanbul planlamasının başına, Fransız mimar ve şehirci Prost, getirildi. Ekonomik koşullardan uzak olan, görsel değerleri önemseyen Prost, koca İstanbul'u yalnız üç milyon nüfusa göre planladı. Gelişmelerin Bostancı-Bakırköy-Mecidiyeköy üçgeni içinde sınırlanacağına inanmıştı.

İstanbul 20. yüzyılın ikinci yarısına, yalnız bir milyon nüfusla girdi. İkinci yarıda başlayan hareketlenmeler, artan göç, kenti şiddetle etkilemeye başladı.

Menderes döneminde "İmar Humması" adıyla başlatılan büyük yıkımlar, hele eski suriçi İstanbul'da uygarlık dışı değiştirmeler, şehrin zaten bir derece değişmiş olan tarihsel çevre geçmişini. barbarca tahrip etti.

Yedi tepeye yerleştiği söylenen İstanbul, haritalarda yaptığımız sayıma göre 1987 yılında 57 tepeye yayılmış bulunuyordu.

1987 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'la *Hürriyet* gazetesi adına yaptığım röportajlarda geçmişi ve o günlerdeki İstanbul'un durumunu şöyle konuşuyorduk:

"İstanbul, nasıl bir şehir olmalıdır?"

"Geçmişini bilen, geleceğini görür. İstanbul tarih boyunca bir üretim şehri değil, ticaret şehri... Daha başında, ticaret kolonisi olarak kurulmuş. Baharat Yolu buradan geçmiş. Hindis-

tan'da bulunmayan baharat çeşidi, bugün dahi Mısır Çarşısı'nda bulunur. Ta Çin'den gelen İpek Yolu, İstanbul'dan geçer."

"Fetihten sonraki ticaret canlılığı, ne zaman başladı?"

"1455 yılında kurulan Kapalıçarşı'nın, üçbin beşyüz dükkânı varmış... 3500 dükkânlı çarşı, fantastik bir olay. İstanbul'un temel aktivitesi, endüstri değil, ticaret... Ticaret, kârı çok çabuk sağlayan bir iş. Dolayısıyla şehir, çok çabuk zenginleşmiş. Zenginliğin verdiği imkânla da, derhal siyasi ve askeri otorite olmuş... İstanbul'da kurulan imparatorlukların dayandığı güç, para..."

"O zamanlar İstanbul'da, hiç endüstri yok muydu?"

"İmparatorluğun üretim merkezleri, başka yerlerdeymiş. 15-16. yüzyıllarda Bursa'da üretilen kadife, dünyanın en iyisiymiş... İpek de öyle. Üretimin İstanbul'a kaydırılması, hele şehrin kalbi olan Haliç'e getirilmesi, yanlıştır. Şimdi bizim yaptığımız, İstanbul'a tarihi hüviyetini, mümkün olduğu kadar kazandırmak."

"Başka yanlış yerleşmeler, hangileridir?"

"İstanbul'daki yanlış yerleşmeler, cumhuriyet döneminde de, sürüp gitmiş. Örnekler: Haydarpaşa'ya liman olur mu? Salıpazarı'na liman olur mu? Bunlar şehircilik cinayeti."

Eskiden, lebiderya diye bir deyim kullanırdık. Sanırım bu söz artık, sadece tapu kayıtlarında kullanılıyor. Anlamı: "Denizin dudaklarında" demekti. Denizle öpüşerek yaşamak, anlatılırdı böylece.

Yaşadığımdan bilirim. Kumkapı, Yenikapı, Samatya, Yedikule kıyıları, eskiden halkla iç içeydi. Yazmacı, çirozcu, balıkçı, oduncu, çoluk-çocuğuyla, denizle kucak kucağa yaşardı.

Oysa bazı yerlerde deniz doldurularak genişletilen sahil trafik yolları, halkla deniz ilişkisini acımasızca kesti... Balta gibi.

"Bir hassas noktaya gelelim. Kıyılardan trafik yolları geçirmek, bir çeşit duvar çekmek olmuyor mu? Eski İstanbul sahil yoluna, insanlar artık nasıl çıkabilir? Bu yollara trafik sokuldukça, deniz gözden kaybolmuyor ama, ilişki kesiliyor."

"Bu dediğiniz doğru..."

"Boğaziçi'nde bir direkli yol konusu var. Bebek'te başladınız. Devam ettirmeyi düşünüyor musunuz?"

"Tamamında değil, yolsuz darboğaz olan yerlerde. Arnavutköy'de, Büyükdere'de, bir de Kuruçeşme'de... Buralarda müthiş bir sıkışıklık var. Binalar yıkılamıyor. Ara çözümü, yıkmadan bulalım istiyoruz."

"Direkli yol çok kısa mesafelerde, istisna olarak belki olur ama, kesintisiz-boydan boya giderse, olacak iş değil..."

"Hayır, değil, ikibin ikiyüz metre birisidir. Binaltıyüz ötekisi... Hepsi bu kadar. Yıkmadan çözmek için, başka çare yok."

Bundan sonra o gün Başkan Dalan'a, Kuruçeşme kömür depolarıyla İstinye Tersanesi'nin kaldırılamadığından şikâyet etmiştim. Aradan yıllar geçmiş, şimdi artık kaldırılmış. Sormuşum:

"Ya Salıpazarı Limanı ne olacak?"

"Ulaştırma Bakanlığı'yla anlaştık. Salıpazarı Limanı'nı kaldırıyoruz. Gemi nakliyesi kalktı. Küçük binalarla küçük dükkânlar da yıkılıyor. Denizle şehir bütünleşiyor.

Daha sonra konuyu genelleştiriyoruz.

"Genelde vardığınız sonuçlar, hayal ettiklerinizle uyuşuyor mu?"

"Tabii insanın hayali, aktivitesinden daha büyük olur."

"Sizinkinde fark, büyük değil sanırım. Katlamaz herhalde."

"Katlar... katlar... İstanbul mevzuunda katlar..."

"İstanbul hayallerinizin hepsini anlatsanız, korkuya kapılanlar çok olur."

"Olur... Ben düşünce tarzımı söyleyeyim. Boğaziçi, dünyanın en güzel 30 kilometrelik sahili... Bütün dünyayı, belediye başkanı olmadan evvel dolaştım. Kendi paramla... Dünyanın en güzel yerinin, İstanbul Boğazı olduğuna inanıyorum."

Dalan daha sonra, gerçekten de çok kişiyi korkutacak olan düşüncelerine, açıklık getirdi:

"Dünyanın en güzel kıyı şeridini, depolar ve antrepolarla veya birtakım evlerle doldurmanın âlemi var mı? O zaman milyarlarca dünya insanının hakkını gaspetmiş oluyoruz. Cidde'de bile prenslerin saraylarının önünü doldurup, halka açtılar."

Dalan düşüncelerini, daha açık anlatmış olamazdı.

Bedrettin Dalan'la 1987 yılında yaptığımız konuşmalar, en önemli konularla sona eriyor:

"Nüfusu milyonu geçen her şehirde, metro ulaşımı zorunlu oluyor. Münih ve Milano, son örnekler. Madrid'de 80 kilometre metro çalışıyor. Biz de İstanbul'da, metro çözümüne mahkûm değil miyiz?"

"Evet. Bir hatta yolcu sayısı 12 binin üzerine çıkınca, raylı sistem şart oluyor. 18-20 bine çıkınca, mahkûm olunuyor. Ulaşımın çözümü için, metro zorunlu."

Başkan Dalan'ın o yıllarda önce raylı sistemde tramvay olarak başlattığı işin adı, sonradan "hafif metro" oldu. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra İstanbul'da metro ulaşımının, Taksim-Levent arası açılmış olsa bile, hâlâ başlangıç emeklemesinde olduğu görülüyor.

"İstanbul'a nüfus yığılmasını önlemek için, örneğin vergi farkı önlemi gibi bazı yollar, denenemez mi?"

"Orada yaşadığı için insandan ayrıca bir büyükşehir vergisi alınamaz. Bu, önceden yaşayanları, cezalandırmak olur. Ancak, başka tedbirler alıyoruz. Fabrikalara suyun metreküpünü, bin liradan satıyoruz. Bu yaptığımız, caydırıcı bir önlem... Su parası yüzünden, İstanbul'dan kaçmak isteyen sanayi var."

"Göçü azaltacak başka önlem yok mu?"

"Demokratik ülkelerde, bazı şehirleri kapatmak mümkün değil... Mesele dengesizliğin giderilmesi... Küçük şehirlerdeki sosyal şartların, büyük şehirlerle eşitlenmesi. Nüfus kaymaları, buna benzer çarelerle önlenebilir."

"Etkili önlemler alınamazsa, ne olacak?"

"Olacağı şu: Hayat pahalılığı, şehrin büyüklüğü ile orantılı artıyor. Böyle asimtotik bir olay var. Sonuçta büyük şehirlerde yaşamak, çok pahalı hale gelecek, böylece bir denge doğacak."

"İstanbul yine de 10-15 milyona çıkarsa, yaşanan bir yer olabilir mi? Ne olur?"

Başkan çok kısa, ama çok veciz aydınlattı: "Kaçan kurtulur." Konuştuğumuz 1987 yılında Başkan Dalan'ın bu yanıtını, çok uzak görüşlü sanmıştım ama, İstanbul şimdi artık 15 milyonu geçti, kaçan yok. Hâlâ geliyorlar.

Elif Naci

Benim canım sıkılmaz. En önemli nedeni, boşuna vakit geçirmeye, alışmamış olmamdır. Meslek çalışmaları dışında, okurum, ya da yazarım. Hâlâ haftada birkaç saat de, çiçek bakarım.

Bir yere 5-10 dakika oturup, hiçbir şey yapmadığım da olmaz mı? Olur elbet... Ya o sırada nasıl yaşarım? İnsan kafası otomobil motoruna benzemez ki, anahtarı çevirip kontağı kapatınca, duruversin. Uyanık oldukça, beyin çalışmayı, sürdürür gider... Kendi kendine... Emir falan dinlemeden, kendi bildiğine zaplar durur.

Böyle anlarda, beyin arenasına üşüşen konular arasında iyileri de olur kötüleri de... Bütün kötüleri kovmaya gücümüz yoktur. Hep de kötüler üşüşmez ya! Güzelim eski günler, müstesna eski dostlar da, kapıyı kendileri açıp, içeri giriverirler. Dönmemecesiye dünyamızı terketmiş olanlar da, bu kapıyı kullanırlar.

Gecenin ilerlediği saatlerde biraz önce, Elif Naci Bey merhum, o okşayıcı gülümsemesiyle buyurdu. Ressam, yazar, gazeteci ve müzeci olmasının önünde, kendisi "Adam"dı.

Eski, Güzel Sanatlar Akademisi günlerini andık. Eski günleri anlatırken "Biz empresyonizmi Çallı'dan, sembolizmi de Ahmet Haşim'den öğrendik" dedi.

Elif Naci günün birinde ve bir akşam vakti Ahmet Haşim'le çok sert tartışmış. O denli sert tartışmışlar ki, Ahmet Haşim kendisine "Burada, bir dost evinde olmasaydık, seninle boğazlaşırdım" demiş.

Elif Naci bu olaya çok üzülmüş. Aradan yıllar geçip de Ahmet Haşim ölünce, "Ahmet Haşim'i ben öldürdüm" başlıklı bir yazı kaleme almış. İlişkilerindeki yanlışları itiraf edip, vicdan azabını hafifletmeye çalışmış.

Ancak Nurullah Ataç, bu itirafa karşı koymuş: "Ahmet Haşim'i sen öldürmedin, patlıcan dolması öldürdü."

Bu satırlardan sonra denebilir ki, "Güzel güzel yazarken, patlıcan dolması da nereden çıktı?"

İyi de, dedim ya, geçen gece Elif Naci'yi anarken aklıma gelenleri kâğıda geçiriverdim diye... Anı bunlar! Öyle kitap rafı yerleştirir gibi, ilgili olan ve yakışanlar yanyana konamıyor ki... Kendileri nasıl geldilerse, öyle.

Açık ve ince müstesna kişiliklerimizden birisi, Elif Naci Bey'di. İyi bir ressam olmasının yanında, çeşitli başarılı uğraşları vardı. Uzun yıllar yazı yazdığı *Cumhuriyet* gazetesinde, arşivi de bilen oydu. Topkapı Müzesi Müdürlüğü de yapmıştı.

Açık ve ince müstesna kişiliklerimizden birisi, Elif Naci Bey'di.

Müze müdürlüğü sırasında bir gün, müze çalışanlarından biri, Elif Naci Bey'i ziyaret etmek için, izin istiyor. Kabul edilmiş, odaya girmiş... Bir sıkıntısı var ama, söylemeye korkuyor. Sonunda hafiften açılıyor:

"Sizden bir dilekte bulunacağım..." Elif Naci'nin cesaret vermesi üzerine diyor ki:

"Siz artık resim yapmayınız!"

Nedeni sorulunca da açıklıyor:

"Resim yapan, cennete gidemez."

Elif Naci Bey, adama soruyor:

"Sen cennete gideceğine inanıyor musun?"

Adam "Evet" deyince, yine de kendisini tutarak diyor ki:

"Berim, senin gidebileceğin cennete gitmek gibi bir isteğim, olamaz. Onun için, resim yapmayı sürdüreceğim. İkimiz de bildiğimiz gibi yaşamaya devam edelim..."

Cumhuriyet gazetesi yıllarında bir gün Doğan Nadi, Elif Naci'nin yaptığı resimleri beğenmiyor. Kendisine de açık açık söylüyor. Bunun üzerine Elif Naci, şöyle yanıt veriyor:

"Olabilir! Siz benim yaptığım resimleri beğenmeyebilirsiniz... Hakkınızdır. Ama ben de, sizin yazdığınız yazıları beğenmiyorum. İsterseniz görevleri değiştirelim. Resimleri siz yapın, yazıları da ben yazayım."

Kısa Sahneler 3

Karpiç

Karpiç, Ankara'nın, müstesna restoranıydı. Sahibi Karpiç 1917 Devrimi'nden sonra ülkesini terk eden, Beyaz Ruslardandı. Önce İstanbul'da açtığı restoran beğenildiği için, Mustafa Kemal Paşa tarafından, 1928 yılında Ankara'ya çağrılmış ve ünlü restoranını orada açmıştı.

Karpiç Restoran uzun yıllar, politik ve sosyal olaylara sahne, gazetecilere haber kaynağı oldu.

Baba Karpiç, yakaları işli ve kapalı beyaz gömleğiyle, çok yavaş adımlar atarak, restoranı dolaşırdı. Servisin kusursuz olmasını sağlamaya çalışır, kendisine özgü incelikler gösterirdi.

24 Nisan 1948 akşamı, o gün yüzükleri taktığımız nişanlımla (şimdiki eşim) birlikte, Karpiç'e akşam yemeğine gitmiştik. Baba Karpiç, o mevsimde nereden bulmuşsa bulmuş, iki kocaman şeftaliyi, bize kendisi getirerek ikram etmişti. Karpiç böyle incelikleri, hep yapardı.

Karpiç Restoran deyince, unutulmayan bir olay var.

1950 seçimlerinde, çok rastgele milletvekili seçilenler oldu. Bunlardan ikisi seçildikleri ilk günlerde, restoranın karşısındaki Park Palas Oteli'nde kalıyormuş. İki hazret, üstlerinde çubuklu pijamaları olduğu halde otelden çıkıp, yürüyerek Atatürk Bulvarı'nı geçmişler. Karpiç'e öğle yemeğine gelmişler ama, o çubuklu pijamalarla içeri sokulmamışlar.

Şaka sanılmasın, bu olay fotoğrafla belgelenmiş ve gazetelerde yayımlanmıştı.

Süreyya

Süreyya da Karpiç gibi, 1917 Devrimi sonrası Rusya'dan ayrılan, Beyaz Rus kökenliydi. Türkiye'deki benim bildiğim ilk işi, Ankara'daki restoranda, Baba Karpiç'in yardımcısı olmasıydı.

1940'lı yıllarda Karpiç'ten ayrılarak, Ankara Kızılay'da, bir restoran ve gece kulübü açtı. Kulüp özellikle geceleri, pek kalabalık olurdu. Politikacılar da sürekli müşteriydi. Ancak Süreyya, bazı tiplerin siparişlerini, yeme-içme adabına aykırı bulurdu. Kimseye bir şey söylemezdi.

Bu duygusunu Ankara'da değil, aradan uzun yıllar geçtikten sonra, 1970'lerde İstanbul Bebek'te açtığı restoranda, söyleyebilmişti. "Birayla meyve olur mu efendim? Yalnız bira deseler, doğru olmaz mıydı?"

Bebek'teki Süreyya Restoran, yüz akımızdı. Yemekleri mükemmeldi. Fiyatları da, incitmezdi. Eski alışkanlıklarımızdan kopamadığımız için, hele yabancı konuklarla gittiğimizde, ikramı abartırdık. Süreyya: "Ama çok olacak efendim!" der, bazılarını kabul ettirerek silerdi.

Restoran tertemizdi, yemekler nefisti. Süreyya masaları dolaşarak "Hoşgeldiniz" derdi.

Müslüman olduğunu, öldüğünde öğrendim. Cenazesini, Bebek Camisi'nden kaldırmıştık.

Novotni

Novotni Saz Salonu İstanbul'un Türk Müziği çalınan müstesna bir lokaliydi. Zamanın bütün ünlüleri, orada sahneye çıkardı. Tepebaşı'ndaydı.

Novotni, Çek asıllı bir kişinin adıydı. Bakırköy'de deniz kıyısında çok büyük bahçe içindeki bir villanın da sahibiydi. Ulu ve güzel ağaçlar dolu bahçenin kıyı tarafındaki yükseklikte bulunan bu binayı, Novotni otel olarak işletiyordu.

1950'li yıllarda Bakırköy, eski büyük Baruthane, yani şimdiki Ataköy sınırında biterdi. 1951-52 yıllarında ikisinin arası-

na, yabancı sermaye ve İş Bankası girişimiyle bir margarin fabrikası inşa edilmişti. Proje ve yapı işlerini, ben yönetiyordum. Hatta 5 Ocak 1953 günü törenle, zamanın cumhurbaşkanı Bayar tarafından açılmıştı.

Bu fabrikanın yağ tanklarını yapmak için, Almanya'dan beş kişilik bir ekip gelmişti. Bir ustabaşı ve dört kaynakçı ve montaj ustasıyla... Bu ekip de, Novotni'nin küçük otelinde kalırdı.

Bazı akşamlar deniz kıyısında, sofra kurardık. Novotni Bey, hoş bir adamdı. Sofrayı kendisi hazırlardı. Almanları da aramıza katar, söyleşir dururduk.

Yarım yüzyıl sonraki manzara şöyle: Oradan sahil yolu geçirildi. O güzel, küçük koru ortadan kaldırıldı. Novotni'nin sevimli otel binası duruyor ama, sağına-soluna-üstüne, bin türlü rezil ekleme yapılarak, kebapçı binası oldu. Gördükçe üzülüyorum, geneleve düşmüş aile kızına döndürülen zavallı binayı... Fabrika ise yıllar önce oradan taşındı. Yerine bir çarşı yapılmış. Görmedim.

Onur Erol

Dostum Profesör Doktor Onur Erol, ünlü bir estetik cerrah... Estetik cerrahların, zaten cerrahlar arasındaki özel yeri, toplumda çok sayıda kişinin kendilerine umut bağlaması, beni meraklandırıyor. Bu nedenle, oturup konuşuyoruz.

"Rekonstrüksiyon diyorsunuz, siz estetik cerrahi uzmanları... Ne demek bu? Mimarlıkta da, yeniden inşa ve değiştirme (tadilen) inşa var. Öyle bir şey mi?"

"Benziyor... Örneğin dokusu yok olmuş bir kişinin o bölümünü, yeniden inşa gibi... Örneğin memesi yok olmuş bir hanıma yeniden meme yapmak, 'rekonstrüksiyon'dur."

Onur ekliyor:

"Örneğin total meme rekonstrüksiyonunda dokuları 'damarlandırmak' var."

Ben, bundan ne anlamam gerektiğini düşünüyorum. Örneğin 'damarlama' olmasa, doku ana gövde ile birleşmiş olmayacak. Tamamlıyor:

"Amaç, dışarıdan taşınan bir dokunun, yerinde, canlılığının sağlanması..."

"Dışarıdan gelen bir doku mu?"

"Hayır, hastanın kendi dokusu... Damarlandırılan bir doku, örneğin memeye, kafaya veya uyan herhangi bir yere taşınabiliyor. Yeni bir sistem bu! Benim bu yolda yaptığım bir çalışma, ödül aldı. Yıl 1975... O zaman uçak biletimi Hacettepe'den verdiler de, üçbin kişinin bulunduğu bir salonda ismim okunarak, sahneye çağrıldım."

İyice önemli bir olayı deşiyorum:

"Hanımların memeleri, onların görünüşü ve dolayısıyla moralleri açısından çok önemli oluyor. Örneğin düşük meme, bir kompleks kaynağı... Memelerin dik durması, hanımların formu açısından önemli olay... Memelerin dikleşmesi, nasıl olabiliyor?" Onur:

"Meme dikleştirmede, çeşitli yöntemler var. Deriyi küçültmek bir yol... Deri kesilip, daha öteden yeniden dikiliyor. Bu normal, klasik yöntem. Sarkmış memelerde, aşırı olmadığı takdirde, benim geliştirdiğim bir yöntem var. Meme başından küçülterek... Orada da kesme var ama, iz pek gözükmüyor. Yine de izsiz yöntem deniyor. Meme altındaki iz, az veya çok göze çarpar, ama meme başındaki, pek göze çarpmaz. İz bırakmadan bu işin yapılması, güzel bir iş."

Düşünüyorum: Bu iş, memenin sahibine mutluluk verir ama, orada bitmez, o memeyle ilgili olan başkaları da mutlu olur. Onur:

"O artık, bir sanat eseridir."

"Yani bu artık, bir görsel sanat eseri midir?"

"Elbette... Aynı zamanda tıp açısından bir başarıdır. Üstelik kadında, bambaşka bir kendinden memnun olma mutluluğu yaratır." Diyorum ki:

"Kanserli memelerin tamamı alınıyor. Bu durumdaki hanımın, büyük bir eksiklik duymasından kurtulması olanak dışı..."

Onur düşünceme katılıyor:

"Bu büyük eksiklik... O insanlar azap çekiyorlar. Üzüntülerini içlerine atabilenler bile, hele denize gidememek gibi üzüntülerden kurtulamıyorlar. Dışarıdan 'ne olacak canım!' demek kolay. Hanımların görüntülerinde bir eksiklik olması, onların kendilerine güvenlerini ortadan kaldırıyor."

"Doğuştan zorluklar, memeleri etkiler mi?"

"Doğanın bir yanlışlığı olarak örneğin bazı genç kızlarda, hiç meme olmuyor. Bana meslektaşlarım, bir genç kız yolladılar, çare bulayım diye... 19 yaşında, içine kapanmış bir kızcağızdı. Kimseyle konuşmuyordu. Erkek arkadaş edinmek istemiyordu. Artık nerdeyse, psikiyatrik duruma yaklaşmakta."

"Yardım edebildin mi?"

Meşele benim burnuma gelince Onur sözü değiştiriyor.

"Kendisine, telafinin mümkün olduğunu, meme yapılabileceğini anlatınca, sanki uçacaktı... Sonuç: Tedaviden sonra bu kız nişanlandı, evlendi ve bana teşekküre geldi."

"Şu çelik tel kafes dediğin nedir?"

"Çenesi çok küçük olan insanlar oluyor. Erkeklerse bu çeneyi kamufle etmek için, sakal bırakıyor. Kadınlarda estetik ameliyat için başvuranların bazısında çene de bozuk çıkıyor. Yaklaşık dörtte biri böyle...

Antik çağların heykellerini anımsayarak diyorum ki: "Antik Yunan ve Roma kadınlarının güzelliği, profillerde çok belirgin olur. Alın, burun, çene ve gerdan, şahane görünüşlerle sıralanır."

Onur: "Çok doğru" diyerek ekliyor:

"Önceleri çelik takviyelerle çene büyütürken, şu anda da kendi dokularını enjekte ederek büyütüyoruz."

Onur'a soruyorum:

"Dudak yarıklarını düzeltiyorsunuz... Nasıl?"

"Örneğin doğuştan dudak yarığı olan çocuklar için, daha doğumda aile perişan oluyor. Ruhsal olarak hasta olup, birbirini suçlamaya başlıyorlar. Bazı çocuklarda, burun da yarık oluyor. Böyle çocuklar arkadaşları arasında da, ağır komplekslere duçar oluyorlar. Böyle hastaların, görünü ve fonksiyon açısından tüm yanlışlıklarını, çözebiliyoruz."

"Daha sonraki yıllarda bu çocukları izliyor musunuz?"

"Elbette... Minnet duyguları, bizi havalarda uçuruyor. 9-10 yaşında gelip bize şiir yazan, fotoğraflarını yollayan çocuklar, bize mutluluk veriyor. Daha sonra bunları, 18 yaşına kadar izliyoruz. Diş ve damak bozuklukları olabiliyor."

"Ya kulaklarda, neler oluyor?"

"O ayrı... Örneğin kepçe kulak çocuklar, arkadaşlarının takılmaları yüzünden, son derece rahatsız oluyor. Kimisi agresif oluyor, kimisi içine kapanıyor. Başarısız olmaya başlıyorlar."

"Senin estetik burun ameliyatında uluslararası literatüre girmiş bir burun ameliyatı yöntemin var. Bu nereden çıktı?"

"Mimariden bilirsin... Hep, gelişme peşinde koşulur. 1989 yılında geliştirmeye giriştiğim bir yöntemi, 1994'te Avrupa Plastik Cerrahi Kongresi'ne sundum. Daha önce kongre tertip komitesine sunduğum bildiri özetinden yararlanarak uygulama yapan ünlü Profesör Marchal bunu orada anlatarak beni kutladı. Bir de isim yakıştırdı: 'Turkish Delight' dedi."

"Sen, doku nakillerini nasıl yapıyorsun?"

"İnsan vücudunun bir yanından doku alıp, başka bir yerine aşılama yapılıyor. Örneğin yanık tedavilerinde... Parçalar halinde nakil yapılabiliyor."

"Başka yöntemi yok mu?"

"Kesmeden, iğne ile nakil yapıp, aşılamak mümkün. Doku madem bir aşı olarak tutuyor, küçük olarak daha çok tutar... Örneğin bir milimden küçük parçalara, enjektörle aşı yapabiliyorum. Örneğin çökmüş yüzlerine bu yolla, aşılama yapılmasından çok iyi sonuçlar alınabiliyor. Böylece artık, dokulardan bir kokteyl yapılmış oluyor."

"Sonuç alınması, daha mı kolay?"

"Bu yöntemle artık yüzlerde eski gerdirme yöntemi yerine daha sağlıklı ve doğru sonuçlar alınabiliyor. Böylece gerdirmeden doğan biçim değişiklikleri ve yadırgamalar da, önlenmiş oluyor."

Onur Erol'a, bir izlenimimi söylüyorum:

"Sizin işinizin zor yanı, şöyle... Örneğin bir mide ameliyatının, doğru yapılması yeterli... Ama bir burun ameliyatı, hem doğru hem de güzel olmalı..." Memnuniyetle kabul edip ekliyor:

"Ve her yapılan, açıkta kalıyor. Herkes görüyor, seyrediyor."

"Bir soru daha: Estetik ameliyatlarda, ölüm tehlikesi olur mu?"

"Sokaktaki İstanbul trafiğinden fazla değil..."

"Sanırım, çok hayır dua alıyorsun?"

"Bizim işlerimize verdiğimiz emek, hayatımızdan bir parçadır. Hayır duayı hak ettiğimizi sanırım."

Konuyu erkeklere kaydırıyorum:

"Sizin bu yeniden organ yaratma işi, örneğin meme gibi, acaba belden aşağıda da, geçerli olur mu? Örneğin organından, kazayla mahrum kalmış erkekler, bu yöntemden umutlanabilir mi?"

"Mümkün... Bu da bir çeşit rekonstrüksiyon.."

Onur dostum yapılabilir diyor ama, belli ki bu işten hoşlanmadığı için, sözü kısa kesiyor.

"Burun yaptığın zaman, onun fotoğrafını tanıtım için çektiriyorsun diyelim. Bu gibi işlerinin de fotoğrafını 'eserinle' birlikte çektirdiğin oldu mu?"

Onur kahkahayı basıyor. Ben estetik cerrahlar nezdinde erkeklere yardımcı olma çabalarımı, sürdürüyorum:

"Hanımlarda yeni meme yaparken, istediğiniz formu veriyorsunuz, hatta yine istediğiniz boyutları-büyüklüğü verebiliyorsunuz... Erkeklerde de boyut açısından aynı şey oluyor mu?"

"Bir-iki santimden fazla ek, yapılamıyor. Fazlası için, içeri protez konabiliyor. Plastik cerrahlar, bu işle uğraşmaya yakın saymazlar kendilerini... İş, ürologlarındır."

"Sen Bektaşi'nin bir şikâyetini, yakınarak Tanrı'ya nasıl sunduğunu biliyor musun?"

"Hayır. Nasıldı?"

"Bektaşi: 'Ey Ulu Tanrım! İnsan vücudunu cömertçe 208 kemikle donatıp güçlendirirsin de, en gerekli yere koymazsın' diyordu."

Onur'la, azıcık olsun eski günleri anıyoruz.

"Biz Paris'te birlikte yılbaşı geçirdiğimizde 1998 yılı başıydı değil mi?"

"Yaa! Paradise Latin'e gitmiştik. Güzel bir yılbaşı gecesinden sonra sabaha karşı otele döndüğümüzde uyumamış, yine sohbete dalmıştık."

Onur'un yıllardan beri süründürdüğü bir konuyu, yine açıyorum:

"Latifeyi bırakalım da, ciddi bir konuya gelelim. Hep atlatıyorsun! Benim burnumu islah edebilir misin?"

Onur kahkahayı basıp, sözü değiştiriyor. Ben yine üstüne varıyorum:

"Neşterle kesemezsen, baltayla kesersin..."

Ayduk Koray

Ayduk Koray'la tanışıklığımız, 40 yılı aşar. Ancak ilişkilerimizin yoğunlaşması, son 20 yılda oldu. Uzun aralar girmeyen düzenli görüşmeler, onun teknesiyle yaklaşık 15 yıldır, her yaz yaptığımız deniz gezileriyle renklendi.

Ayduk Koray, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi mezunu bir inşaat yüksek mühendisi... mesleğinin erbabı... Türkiye'de ve yurtdışında, en büyük ve /veya zor inşaatın teknik çözümlerini başarıp, gerçekleştirecek yetenekte olmuş.

Her yaşın yakışan sporunu yapıyor ama, gençliğinde basketbol milli takımı oyunculuğuna kadar yükselmiş. Anlatıyor:

"1950'lerde, hem Teknik Üniversite'de, hem Fenerbahçe'de, hem de Harbiye'de ve Mülkiye'de basketbol oynamış tek kişi benim. Üniversite Ligi'nde, İTÜ'de oynuyordum. İstanbul Ligi'nde, Fenerbahçe'de... Üniversite bitip de Ankara'ya gidince, askere aldılar, Harbiye'de oynadım. Askerlik biter bitmez de iş hayatım o zaman Ankara'da olduğu için, Mülkiye'de oynadım." Sordum:

"Benim eski arkadaşlarımdan birisi, bana anlattı. Sen basketbol maçı sırasında topa bir savlet eylemişsin... Ayağın kaymış ve kenardaki bantlara, müthiş bir hızla vurmuşsun. Ayakların kırılmış... Öyle mi?"

"Sağ ayak kemiklerim, 16 parça oldu... 1951 yılıydı. O zaman askerdim. Harbiye'de oynuyordum. Hemen Gülhane'ye götürdüler."

Daha sonra, hayretlere seza bir gelişme oluyor:

"Cerrah, baba dostu Prof. General Recai Ergüder'di. Ayağım alçıya alınırken, elektrikler kesildi."

"Ne şans bu?"

"Neyse... Cereyan geldi, alçıdan çıktık... İki gün sonra Prof. Recai Bey gelip, 'Ayduk, senin ayağını, bir daha kıracağız. Elektrikler kesildiği için röntgende bakmadan, el yordamıyla sardık. Eğri olmuş' dedi."

"Bu sefer de, doktorlar kıracak demek?"

"Ayağını tekrar kıracağız sözünden korktum ama, zaten daha ayak kaynamarnıştı ki... Hoca anlattı ki, topallamam ama, orada görülmeyen bir eğrilik kalır... Başka bir şey olmaz. Sonra öyle bıraktık. O ayak bileğim, hâlâ şiş'tir."

"Elektrikler kesildiği için?.."

"Elektrikler kesildiği için..."

Ankara'nın 40 yıl öncesini ve eski dostları anmaya başlıyoruz. Anlatıyor:

"Ziraat Bankası'na Genel Müdürlük ek inşaatı yapıyorduk. İnşaat Müdürü de, Cihat Burak..."

"O benim, eski arkadaşım yahu! Aynı yıllarda aynı okulda mimarlık öğrenimi yaptık."

"O zamanlar istihkakı yaparız, ödeme bir gün gecikse, paraca sıkılırız. O gün Cihat Burak gelemedi. İstihkak imzalanamadı. Ne olduğunu sonra öğrendik. Gece biraz fazla içmiş. Geceyarısı evine dönerken, Mithat Paşa Caddesi'nde bir polise rastlıyor. O zaman bu cadde, bayağı ünlü... Devlet büyükleri falan oturuyor. Polis alkollü görünce, huylanmış. Cihat Burak'ı alıp, karakola götürmüşler. Orada her ne kadar 'Ben mimarım, benim yakamı bırakın!' demişse de, inanmamışlar, üstünü aramışlar. Cebinden 25 kuruş çıkmış"

"Topu topu 25 kuruş çıkınca da, 'Böyle mimar mı olur' deyip, içerde tutmuşlar... Ertesi gün bankadan arkadaşları gelip, kurtarıncaya kadar. Biz de bu nedenle, İnşaat Müdürü Cihat Burak'ın, imzasını beklemişiz."

"Tipik Cihat davranışı... Ben onu 1940'tan beri tanırım. Ölümüne kadar da, görüştük. Hep, bildiği gibi yaşadı." Soruyordum:

"Senin Ankara'da yaptığın en ilginç bina, o Atatürk Bulvarı'nda incelerek yükselen..."

"Evet, evet... Ankara'daki meşhur İş Bankası Genel Müdürlüğü... 30 kat gökdelen... Hiçbir köşesi, düşey değildir. İnşası çok zor bir binadır. İhale sırasında en ucuz teklif bizimki değildi ama, İş Bankası tercihini kullanarak, bize verdi. İşe başladık. Temeli döktük. Bodrumlar çıkarken, İş Bankası yönetiminde bir değişiklik oldu. Rahmetli İsmail Rüştü Aksal, yönetim kurulu başkanı oldu."

"Bu değişiklikten sana ne?"

"Olur mu? İsmail Bey her ne kadar o zamanın CHP'lisi idiyse de, tutucu demeyeyim de, klasik düşünceli bir insandı. Projeyi görünce, takılmaya başlamış. 'İş Bankası'na, böyle bir yapı yakışmaz, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi gibi, taş kaplama - klasik bir şey yakışır. Ben bu projeden rahatsızım' diye, yakınmış. O zaman genel müdür Ferit Basmacı... Çok değerli bir yöneticiydi."

Ayduk Koray, sonraki gelişmeleri anlatıyor:

"Aksal'ın görüşü, sık sık tekrarlanmaya başlandı. İnşaat da ilerliyor, bodrumlar bitti, zemin katı çıkmak üzereyiz. Ferit Bey bir pazar günü, habersiz olarak şantiyeyi gezmeye geldi. Konu-

Sanırım hepimizi tanıyorsunuz artık.

nun yönetim kurulunda gündeme gelişinden, rahatsız olduğunu söyledi. 'Ne yapacağız bu işi?' dedi."

"Ben de kendisine: 'Aman efendim, yapı durdurulup da Dil-Tarihe benzetilmek istenirse, bu büyük bir olaydır. İki metre kalındığında betonarme radye temel bitmiş. İki bodrum çıkmış. Zemin kat çıkmış. Bu bina, Dil-Tarih görünümüne değişemez' dedim."

Ferit Basmacı'nın çare sorması üzerine, Ayduk Koray anlatıyor:

"Kış aylarında zaten, hızlı ilerleyemeyiz. Ankara kışında don, çok oluyor (O zaman katkı maddeleri falan da yok). Aklıma, binayı anlatabilmek için bir çare geldi. Binada Atatürk Salonu diye bir hacim var. Yüksekliği 10 metreden fazla... Bu salona, binanın bir bölü 10 maketini yapmayı düşünüp, Ferit Bey'e önerdim. Maket de 10 metre yüksek olacak."

Sonra da Ferit Basmacı'ya diyor ki:

"Yönetim Kurulu projelerden, ne yapılacağını hayal edemeyebilir. Kurul maketi incelesin. Ya tamam derler, devam ederiz. Hayır derlerse, çaresini düşünürüz".

Sonunda, o kocaman maket yapılıyor. Yönetim Kurulu geliyor ve beğeniyor. İsmail Bey'in de, gönlü alınıyor. Bina öylece, projesi değişmeden inşa ediliyor, soruyorum:

"Yukarı doğru incelen bu bina inşasındaki zorlukları, nasıl aştınız?" Anlatıyor:

"Bizim bu yapıda, Karadenizli bir kalıpçımız vardı. Bu işin yapılabilmesini, biraz da ona borçluyuz... Bina kalıpları, Tekne yapımı gibi bir iş... O kalıpçımız, mimar Ayhan Böke'ye isyan ederdi. 'Sen hiç düzgün-gönyesinde bir köşe çizmesini, şakulünde bir betonarme perde yapmasını, bilmez misin?' derdi. Ama mimarın çizdiğini de, aynen yapardı."

Ayduk Koray daha sonra iş merkezini, İstanbul'a taşıyor. Bundan sonra da örneğin Yapı Kredi Plaza, Sabancı Center gibi çok önemli binaların, projelerinden başlayarak ekibiyle birlikte, gerçekleştirmesini başarıyor. Bana göre Türkiye'nin her yanına serpilmiş birbirine benzemez 300 kadar Akbank şubesinin proje dahil iki yılda iyi biçimde yapılması, önemli bir başarıdır.

Ayduk Koray son yıllarda, topluma yararı olan işlerde ve vakıflarda, gönüllü çalışıyor. Anlatıyor:

"Son zamanlarda birkaç vakfın birden, mütevelli heyetinde ve yönetim kurulunda yer aldığım için, bir müşahedem var. Bunu üzülerek söylüyorum. Bu vakıflar kurulurken ünlü işadamları, isimleri bulunsun diye, yer alıyorlar. Ancak yer aldıktan sonra, sadece fiziksel mevcudiyetlerinin, yeterli olduğu düşüncesinde oluyorlar. Oysa bu vakıflar onların, biraz da maddi katkılarıyla gelişir. Bunlar içinde öyle fevkalâde zenginler var ki, sadece mevduatının faizini bile, ne yapacağını şaşırıyor."

Ayduk Koray duygulanmalarını, ince ince anlatıyor:

"Vakıf toplantılarında bazan göz yaşartıcı konuşmalar oluyor. Örneğin TEMA'da Hayrettin Karaca'nın konuşmaları, çok etkili... İnsan bekliyor ki, mütevelli heyetinde yer almış, o toplantıya ilgi duyduğu için gelen bir kişi, ben de şu projenin sponsoru olayım desin... Ya da, şu kadar bağışta bulunuyorum desin..."

"Bu tür vakıfların, toplumun biçimlenmesinde bir rolü olması gerekiyor. Örneğin, üniversite bile kuruyorlar?"

"Ama bunun çaresi, şuradan geçiyor. Yaşaya yaşaya görüyorum. Koç'lar da Sabancı'lar da kendi vakıflarını kurmuşlar. Oraya çok büyük yatırım yapıyorlar. Bunların boyutları artık, milyar dolar olmuş. Nispeten daha dar bütçeli olanlar da, kendi vakıflarını kurmaya başladılar. Yardım için başvuranlara, biz de vakfımızı kurduk. Yardımı oraya yapacağız diyorlar."

Hayırsever dostum, bir dilekte bulunup, bir tehlikeye işaret ediyor:

"Türkiye'nin 100 büyüğü kendi vakıflarını kurmuşsa, öteki başarılı vakıflara, kim yardım edecek? Bu noksanlığın çaresi, büyük vakıfların bütçelerinin bir bölümünü, başarılı vakıflara kanalize etmektir. 90'ı kendi vakıflarına harcasalar, yüzde 10'u da bu başarılı vakıflara ayırsalar..." Soruyorum:

"Zamanla bazı başarılı vakıflar, yaşayamaz hale mi gelir?"

"Eriyorlar... Enflasyon bu vakıfların ana varlıklarını eritiyor."

Ayduk Koray'ın anlattığına göre, TEMA Vakfı'nın bugün, 107 bin civarında üyesi var. İllerde, ilçelerde 600'e yakın, gönül-

lü temsilci var. Bu temsilciler gelirleri, fevkalâde sınırlı olan kişiler. Öğretmenler... Memurlar... Bazısı, otobüs parasını cebinden vererek TEMA için çalışıyor. Hayrettin Bey konuştuğu zaman, insanın gözü yaşarıyor. Nihat Gökyiğit de, bir işadamı, köylere gidiyor. Altı gece uyku tulumunda yatıyor."

Hayrettin Karaca.

Ayduk Koray, TEMA'nın kuruluşunu anlatıyor:

"TEMA, çok başarılı bir kuruluş oldu. Fakat TEMA'nın, yardıma ihtiyacı var. TEMA, Vehbi Bey'in kurdurduğu bir vakıf... Vehbi Bey Feyyaz Berker'e, iki konuda mücadele etmek istediğini, birisinin Aile Sağlığı planlaması, ötekinin de erozyonla mücadele, yani TEMA olduğunu söylemiş. Aile planlamasını Feyyaz Berker üstlenince, Nihat Gökyiğit'ten de TEMA'yı üstlenmesini istemiş."

Ancak Nihat Bey bunun üzerine Vehbi Bey'e, bu iş için ideal başkanın, Hayrettin Karaca olduğunu söylüyor. TEMA, Vehbi Bey'in gösterdiği yolda kuruluyor. Ama hiçbir zaman, yönetimine girmiyor, mütevelli heyetine giriyor. Ayduk Koray bir dileğini şöyle dile getiriyor:

"Bir vakıfta Koç'lar kurucu olunca, diğer işadamları uzak duruyor. Diyorlar ki: 'Bunu Koç'lar kurdu, onlar yürütsün, götürsün.' Bu durumda Koç'ların da bu yalnızlaşan vakıflara, olanak kanalize etmelerinde, yarar olur. Biz ne zaman başkalarından yardım istemeye gitsek, 'O Vehbi Bey'in vakfıydı' deyip, geride duruyorlar. Vehbi Bey'in isminin oluşu, diğerlerinden yardım almayı köstekliyor. Derim ki çocukları, Vehbi Bey'in kurduğu bu vakıflara, sonuna kadar arka çıkmalıdır. Ben bunu Semahat Hanım'a, aynen böyle söyledim."

Tekne Gezilerinde

Yıllar ilerleyince (gençlik azıcık da olsa geride kalınca, ne demekse o...), eski milli basketbolcu Ayduk Koray, denize meraklandı. Tekne sahibi oldu.

Basketbolcu olarak ne denli ciddi olduysa, denizci olarak da yine ileri düzeyde, ciddi bilgiler edindi. Ciddi mühendis oluşu da, bu bilgileri zihninde yerleştirmesini, kolaylaştırdı. Navigasyon ve tekne kullanımında, ustalaştı.

Son 15 yılda her yaz, Ayduk Koray'ın sahibi olduğu arada bir değişen teknelerle, deniz gezilerine çıktık. Ben de bu geziler sayesinde, Samatya'daki beş metrelik odun sandal denizciliğinden birdenbire, doruklara çıkmış oldum.

Bu gezilerde elbet, bizim Ege ve güney kıyılarımızı taradık. Ege Denizi'ndeki Yunanistan kıyıları ile neredeyse tüm adalarını, Girit dahil, gördük. Korent Kanalı'nı da aşıp, Yunanistan'ın batı adalarına, Korfu'ya kadar, uzandık.

Önce Ayduk Koray ve Gültekin Gürel'le başlayan bu gezilerimize, daha sonra Tarık Minkari ve Yılmaz Akar da katıldı.

Ayduk Koray'la rahat bir günümüzde, o efsaneleşmiş deniz gezilerini analım istiyoruz. Ayduk anlatıyor:

"Sevgili bir dostum var. Deniz gezilerine başladığımızın ilk yıllarındaydık. Henüz hiçbirimiz, deneyimli değildik. İstanbul'dan çıktık, güneye doğru gidiyoruz. Babakale'yi dönüp Ayvalık'a giderken, kuzey rüzgârları, aşırı deniz yapıyor. O arkadaşımız da, teknenin içinde rahat durmaz... Tekne içinde dolaşırken bile, ille de çantasını, yanında götürecek... Şurada yarım

saat-bir saat yerini değiştirmese, iyi olacak... O dalgada başına bir iş gelecek dedim. Yine dinlemedi. Çantası elinde dolaşırken, bir dalga geldi, arkadaşım tekne içinde, bir köşeden bir köşeye uçtu..."

O anda ikimiz de, kahkahayı patlattık. Çünkü "uçan" ben'dim. Ayduk bana, beni anlatıyor. Gerçekten de elimdeki çantam ve fotoğraf makinamla birlikte, beş-altı metre kadar uçmuştum. İki ay topallamıştım. Vücudumdaki çürükler, bir yıl geçmemişti. Yine de, hafif atlatmıştım.

Ayduk bana, bir de şunu hatırlatıyor:

"Ya! Bir de ayağa kalkınca: 'Denizin küçüğü, teknenin büyüğü olmaz' demiştin ya!..."

Sonra, sevgili Gıyas Ağabeyimizi anıyoruz. Ayduk anlatıyor:

"Gıyas Korkut Bey, başından geçen bir tekne olayını anlatmıştı da, bayılmıştım ben... Kafaya koymuş, İstanbul'dan Bodrum'a gitmeyi... Ama, poyrazın hep azgın olduğu, Ağustos ayında gidiyor. Bir hayli dalga yiyerek gidiyorlar. Zaten tekne de, yelkenli... Büsbütün sallanıyor. Yemek işine de çok meraklı. Her akşam ya bir yerde çıkıp yiyecek, ya da teknede pişirecek. Babakale'yi geçince, onlar da büyük dalga yiyorlar. Ayvalık'a, pek turşu gibi varıyorlar. O zaman kaideydi, her varılan yerde tekne evrakı alınır, liman amirine gidilirdi." Tamamlıyor:

"Gıyas Bey evrakını toplayıp, liman amirine gidiyor. Adam evrakı evirip çeviriyor. Meğerse o yorgunlukla, teknenin yemek tarifi yazılarını götürmüş."

Anıyoruz... Bir gün gezimizde, Yunan Meis adasına gitmiştik. O gezide, hiç Yunan adaları tarafına geçmeyi düşünmemiş, o formaliteleri yapmamıştık.

Kekova dönüşünde bir akşamüstü, Meis Adası yakınlarından geçerken, kaşındık. Yanımızda ne pasaport var... ne Yunan sularında seyretmek için transit evrakı var. Ama, bir dostumuz anlatmıştı. Orada tekne bir meyhane önüne çekilip, meyhaneciye ondan selam söylenirse, hiçbir evraka gerek kalmaz. İstediğimiz kadar kalırmışız.

Biz de liman ağzından demirleyip, yakışıklı Yılmaz Akar'ı liman amirine gönderdik. "Girin ama, gece 12'den önce de, bu-

radan çıkın" dedi. Biz meyhaneci Yorgo'ya selamlar getirip, kendimizi takdim ettik. Şahane bir sofra kuruldu. Hesap ödendi. Yorgo bize, Meis'te kaç gün kalacağımızı sordu. Liman amirinin bize, gece 12'ye kadar izin verdiğini, yemekten sonra ayrılacağımızı söyledik.

Yorgo çok sinirlendi: "Ulan burada benim beyaz peynirim bile, Kaş'tan geliyor. Buraya gelip gitmenin, hesabı mı olur? Liman amiri de kim oluyormuş?" dedi.

Nitekim Yorgo gitti geldi. Amirle konuşmuş. İstediğimiz kadar kalabileceğimizi, bildirdi. Ama biz, programı bozmayıp, ayrıldık.

Ege Denizi yaz fırtınaları, acımasız esiyor. Dalgalar öylesine azıyor ki, sanki teknenin üstüne çıkıp ezecek. Bir Atina dönüşünde, bir gece kalmak için uğradığımız Mykonos Adası'nda, fırtına yüzünden tam altı gece hapis kaldık. Deniz, açılamayacak kadar sert, fırtınalı ve kaba dalgalıydı.

Vekilharcımız, bizi bırakıp kaçmadığı sürece, Yılmaz Akar'dır. Girit'teki son gecemizde, akşam yemeğine gidiyorduk. Balığı bol, çok güzel bir lokanta bulduk. Yılmaz biraz geç katıldı. Halbuki bütün siparişleri veren Yılmaz'dır.

Biz o akşam masaya, dört kişi oturduk. Ayduk, Tarık, Gültekin ve ben. Çok güzel ve iri barbunyalar, iştah açıyordu. Yılmaz kılçıklı balık yemez. Dört kişiye 14 barbunya yeter dedik. Biz de garsona, "fourteen" barbunya ısmarladık.

Bir süre sonra ortaya, 20 barbunya geldi. Garson: "yarısını getirdim. Öteki 20 tane pişiyor" dedi.

Garson İngilizce 14'ü 40, "forty" ... anlamış meğersem... Biraz sonra bir koca tepside, ikinci 20 barbunya da geldi. Yılmaz ayağa fırladı: "Ulan siz delirmişsiniz. Dört kişinin 40 barbunya yediği, görülmüş müdür?" dedi.

Vekilharç Yılmaz orada ortak bütçeden, 40 barbunyayı ödemedi, yalnız salata ve peyniri ödedi. "Gerisini siz ödeyin" diyerek, masayı bırakıp gitti.

Girit'te bir akşam, yine kiralık bir minibüsle yemeğe gidiyoruz. Tam yola çıkarken Ümit Kaptan: "Yağ değiştirmemiz gerekiyor. Bize şu numara yağdan, 40 litre lazım" dedi. Gerçekten de yola çıktıktan sonra, bir benzincinin önünde durduk. Ben-

zincide bir ihtiyar kadın, siyahlar içinde... Ve iki jenerasyon daha hanım, serviste... Anlaşılan, istasyonun sahibi aile bireyleri, bu kadınlar ve genç kızlar.

Minibüse yakıtı koyduk. Kaptanın istediği yağı da sorduk... Varmış. Ama 40 litre yağın hepsi, birer litrelik 40 tenekede... Kızlar bu yağları, merdivene çıkıp, asma kat gibi bir yerden indirirken yoruldular, terlediler...

Centilmen Yılmaz o anda cebinden eşine aldığı, pahalı bir deodorant parfümü çıkarttı. Sprey ile her yaştan hanımları, esans bulutlarına gömdü.

Kızların hoşuna gitti. Parasını ödeyip, satın almak istediler. Yılmaz razı olmadı. Hepimiz neşelendik. Sonunda ben, yaşlı büyükanneye kur yapmaya başladım. Yaşlı hanım kocasını, İkinci Dünya Savaşı'nda kaybetmiş... O zamandan beri, matemde ve siyah giysiler içinde. Kendisine yarım yüzyıldır, kur yapan olmamış. Çok mütehassis oldu.

Veda bombamızı, ayrılırken patlattık. Ben gittim, siyahlar içindeki yaşlı hanımı, iyice sarılarak yanaklarından öptüm. Bizimkiler dahil, herkes havalara fırladı.

Ertesi akşam yine oradan geçerken, yaşlı kadın dışındakilerin, kocaları da oradaydı. Biz yine el salladık. Hanımlar da neşeyle el salladılar...

Nurseli İdiz

Nurseli İdiz, duyan ve düşünen bir sanatçımız. Tiyatro sanatçısı oluşu, yaşamını çeşitlendirme, zihinsel ufuklar açma açısından, onu da renklendirmiş, derinleştirmiş.

Dünyaya gelme sırasındaki şanslar açısından da, iyi durumda olduğu, besbelli... Sarı saçları, açık renk gözleri, duru teni ve tüm boy-bos ve fizik özellikleriyle, Balkan Avrupası esintilerini sergiliyor.

Önceki yıllarda, yaptığı bir televizyon programına, konuk olarak katılmıştım. Şimdi de ben ona, televizyon programına değil ama, kitabıma konuk olmasını öneriyorum. Özellikle belirtiyorum ki, ben biyografi kitabı yazmıyorum ve röportaj yapmıyorum diye.

O rahatlayıp, röportajlardan yakınıyor:

"Bazen röportaja geliyorlar. Sorulan suallerden sıkılıyorsunuz. Hatta kendinizden sıkılmaya başlıyorsunuz... Öylesine sorular yöneltiyorlar. Biyografi bilgileri vermekten, içime fenalık geliyor."

"Sizin müstesna olduğunuzu anlamıyorlar."

"Müstesna olmak için, özel bir çaba serfetmiyorum."

"Önemli olan da bu ya!"

Aklıma gelen dünya tarihi müstesnalarından birinin adını söyleyerek söze giriyorum:

"Madam Curie..."

Nurseli İdiz o anda sözümü kesip, ancak bir tiyatrocunun yapabileceği bir muziplikle, birden soruyor:

"Manken miydi?"

İkimiz birden, patlamalı kahkahalar atıyoruz.

Sonra da anlatıyorum ki, tarihte en çok saygı duyduğum hanımlardan Madam Curie, fizik ve kimyada iki Nobel Ödülü almıştır. Yıllarca reddettikten sonra, kabul ettiği bir röportajcının sorularını kişisel alanlara kaydırmasıyla, konuşmayı kesmiş ve:

"Biz bilimde kişilerle değil, sorunlarla uğraşırız" demiştir.

Nurseli İdiz'in dünyaya gelme sırasındaki şanslar açısından da, iyi durumda olduğu, besbelli...

Bu gibi hazine değerindeki ve zevkli bilgilerin, ancak duyarak öğrenilebildiğini anımsıyoruz. Söz, okuma-yazma zevkine akıyor. Nurseli İdiz diyor ki:

"Ben bazen yazıyorum da, sonradan yazdıklarımı yırtıyorum. Bakalım!.. Belki bir gün gelir de, bir şey yazarım."

"Olmaz! Bir gün falan değil, yarın başlayıp, yırtmamalı..."

"Yırtıyorum... Bana çok kötü geliyor."

"Olur mu ya! Ben 16 yaşımda yazdığım şiirleri, 17 yaşımda yırttım. 17 yaşımda yazdıklarımı, 18 yaşımda yırttım. Böyle gitti hep. O yıllardan kalan bir şey yok!"

"Çok iyi olduğuna inanmadan, olmaz. Yazdıklarımı ne zaman ilginç bulursam, o zaman yazarım."

"Hele daha durun bakalım... Henüz, çok gençsiniz."

Nurseli İdiz, başlayıp da bırakmak zorunda kaldığı bir üniversite tezini, üzüntüyle anımsıyor:

"Benim tezim, İon kültürünün Batı Anadolu medeniyetlerinden sonra klasikleştiğini iddia eden bir tezdi. Yunan Sanat Tarihi'nde uzman hocamız Ergün Bey vardı. O bana: 'Sen bu tezi yap, ben dişimi kıracağım' dedi. Gerçekten de yapamadım.

Tiyatro hayatına girdim, gitti. Sanat tarihi bulguları incelenince Batı Anadolu kültürünün, klasik İon kültürünü hazırladığı görülüyor."

"Evet... Yunan-Roma kültürünün başlangıcı, Anadolu'dadır."

"Bütün bunlar bilinmediği zaman, bir toplumu tesbit etmek mümkün olamıyor. Neye dayanacaksınız? Tarihte olan bitenden haberi olmayanlar, dayanaksız konuşuyorlar. Hem bu söylediklerim, işin alfabesi... Biraz derinleşmek isteyenin gideceği, daha çok yollar var. Benimki genel bir dünya görüşü çizgisi."

Nurseli İdiz, bir anda bir özet sunuyor:

"Çok ileri gitmiş olmanın, dramını yaşadım. Onu kaybettiğim zaman, onun sıkıntısını yaşadım. Zaten bakıyorsunuz ki, gerçek hayat başka bir yerde seyrediyor. O zaman, oradaki değerlerinize tutunuyorsunuz... Bütün değerlerinizi atarsanız, yarın öbürgün, tutunacak hiçbir şey kalmıyor. Yanlış mı?..."

"Değil... Doğru."

Sonra da Nurseli İdiz, sorulmasından her zaman ödümün koptuğu soruyu patlatıyor:

"Siz mutlu musunuz?"

Kesik kesik anlatmaya çalışıyorum:

"Ben bu soruya ne yanıt vereceğimi, daha öğrenemedim. Ama şimdi, susamam da... Çok kısa ve biraz da hoş bir özet yapmalıyım hiç olmazsa... Diyeceğim ki, yaşadığım hayattan pişman değilim. Az yanlışlık yapmadım. Ama, iyi işler yaparak da, onları telafi etmeye çalıştım."

Sonra da, ben ona bir soru yöneltiyorum:

"Şimdi... Mutlu olabilmeyi düşünmek, hak mıdır acaba?.."

"Bilmiyorum... Hiç düşünmedim ama, kanmayalım."

"Sürekli mutluluk, katlanılması olanak dışı bir baskıdır."

"Bizim konservatuarda bir hocamız vardı. '30 saniyeden fazla güleni, dışlayın yahu' derdi. Birisi bir espri yapsa, beş saniye gülmek yetmeli... Sonra da başka bir şeye bakmalı."

Nurseli İdiz, ekliyor:

"Gençler arasında az da olsa, çok kültürlü, çok düşünen insanlar... Var ama, 'platform' yok... Böyle bir sıkıntı da var."

"Sahne yok... Oyun yok... Ama bütün bu karamsar gerçeklere de karşın yaşamayı sevmekten, yine vazgeçmemeli!.. Gün gelir, sahne yine, iyi oyunlarla açılır."

"Bir romanda okumuştum, kahraman: 'Bana masal anlatmayın, doğarken neyse, ölürken de o falan diye... Doğarken, bilinçli doğulmuyor, ama bilinçli ölünüyor' diyerek çevresine karşı koyuyordu."

"Çok hoş bir saptama."

Vitali Hakko

Vitali Hakko'yla uzun yıllardan beri, çeşitli ilişkilerimiz ve buluşmalarımız oldu. Beyoğlu Güzelleştirme Derneği'nden, Vehbi Koç'un hafta sonu yürüyüş mangasındaki, piyade neferliğimize kadar.

Vitali Bey söylüyor: "Bir şapka, insanı mutlu edebilir. Elinizde de tutsanız, şapka sizin bir parçanızdır."

Vitali Hakko birçok iş çeşidinde, öncü olabilmiştir. Şimdi kolay gibi gözüken pek çok iş alanında Vitali Hakko'nun başardıkları, başlangıçta hiç de kolay değildir.

Kendisine bu tutarlı iş dizisi ve gelişmesinin nedenini bir yürüyüşte sorduğum zaman, neresinden başlayacağını kestiremedi. Ben kendisine, aklına geleni anlat dediğimde, çekindi.

"Burada rakı yok, şarap yok, ben atmosfere nasıl gireceğim?" dedi.

Ben, çok eski gerçek bir sahneyi hatırlayıp, Hakko'nun anılarını deşmeye başladım.

"Sen bizden, 50 yıl önce yaptıracağın bir bina için teklif iste-

din. Teklifi verdikten birkaç gün sonra sana, Eminönü'ndeki Şen Şapka mağazana, sonuçları sormaya geldik..."

"Hani yuvarlak merdivenle üst kata çıkardık..."

"Yok canım! Sen bizi, merdivenden çıkartmadan savmıştın..."

Gerçekten de bizi, asıl işi yaptıracağı adamın teklifini şişirmesini engellemek için, ölçüyü bulsun diye çalıştırmıştı. Yine deşmeyi denedim:

"Sen, değişiklik ve yenilik arayan bir adamdın."

"Başlangıçta başka bir şey yapamazdım ki... Az parayla, başka ne yapılabilirdi? O zaman vitrinleri yaptık ama, ne ile dolduracağız ki?.. Düşündük, ne yapacağımızı. Atatürk o sırada: 'Buna şapka derler' diyerek, devrim başlatmıştı. Bundan faydalanalım dedik."

Bu işe nasıl başlanacağının yolunu da Vitali Bey, buluyor. Kurtuluş'ta şapkacılık yapan bir hanım aklına gelmiş... Yanına bir yardımcı katılmış. Satabilecek güzel bir hanıma da, görev verilmiş.

Mallar satışa sunulmuş. Ancak satış öyle hızlı ki, sanki kapışılıyor. Akşam saat 19'da dükkânı kapatınca, gece 24'e kadar üretim yapıyorlar, sabah doğru dükkâna... Yine hepsi kapışılıyor, akşama yine üretim... Günler hep, böyle geçiyor. Beşbin lira kredi alıp, çeşide giriyorlar.

Günün birinde polisler gelip, müşterileri dışarı çıkarıyorlar. Çünkü Atatürk'ün kızkardeşi Makbule Hanım, mağazaya geliyor. Kendisi o gün, 22 şapka alıyor. Hakko:

"Ben, Atatürk: 'Buna şapka derler!' dediği gün, bu işi yapabileceğimizi anlamıştım" diyor.

İşe öyle hızlı giriyorlar ki, bütün Anadolu'ya şapka gönderiliyor. Fabrikasyon üretimi olarak ve toptan... Yüzlerce kutu ısmarlanıyor. Önceleri kutulara koyacak mal da yetişmiyor ama, mağazada boş kutu yığınları istif ediliyor. Gelen müşteriye: "Bunlar Anadolu'ya sevk edilecek" deniyor.

O yıllarda Anadolu'da, tuhafiyeci falan yok da, bakkaldan başka bir şey de yok... Kiremit ve çimento bile, satıyorlar. Mal önerilen bakkal soruyor:

"Satamadığımız ne olacak?"

Çare düşünüyorlar. Satış peşin parayla ama, satamadıklarının yarısını geri alıyorlar. Yerine yeni mevsime göre, yeni mal veriyorlar. Mevsim sonuna kadar satılmayanı Vitali Bey geri alıyor. Diyor ki:

"Bütün Anadolu'ya, şapka giydirdik. Hatta şapkanın da şen'i olur mu diye takılanlar vardı ama, bu geçerlidir. Hatta bugün bile bir şapka, insanı mutlu edebilir. Elinizde de tutsanız, şapka sizin bir parçanızdır. Ben herhangi bir hanıma, yakışmayan şapkayı vermezdim. Şapka, komik olmamalı, yakışmalıdır."

Dostumuz sonra, işi genişletiyor. Marpuççular'da bir hanın, altı odasını kiralıyor. Gecelere kadar çalışma başlıyor. Anlatıyor:

"Ben o zaman, 'galiba ben iyi satıcıyım' dedim. Bakıyorum insanlar dediklerime inanıyor. İstanbul'da da perakende satmak için, Yenicami'de bir mağaza bulduk. O mağazayı şık bir yer yaptık."

"Yahu, benim seni 50 yıl önce gelip gördüğüm yer orası değil miydi?"

"Evet... Orasıydı. Yanındaki mağazayı da aldık. O zaman gelen hanımların torunları, bugün yine müşterimiz. Annelerini de ben giydirmiştim. Ben başarımı, önce Atatürk'e, sonra da müşteriye borçluyum. Satmak için müşteriye yalan söylemek, bizde yasaktır."

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, artık şapka giyilmez oluyor. Her konuda sıkıntılar başlıyor. Bu sefer hanımlar, şapka yerine eşarp kullanıyorlar. Siyah "crep d'amour"dan, bunları kapkara bağlıyorlar. Vitali Bey, bu kara'lar yerine, mantosuna göre onu açacak renklerde, baskı yapmaya başlıyor... Boyut 90x90 cm. "emprime"yle başlıyorlar.

Bu işi Kurtuluş'ta, mezarlığa bakan bir binada yapıyorlar, mazot bulamadıkları zaman kazanda, katran yakıyorlar. Önce biraz sulandırıyorlar. Ama müthiş is ve duman çıkarıyor. Şikâyetler oluyor. Kardeşi Alber Hakko, Vali Fahrettin Kerim Gökay'a gidip, durumu anlatıyor. FKG, çalışanları düşünerek, kapanmayı önlüyor. Bacayı üç metre yükselterek, sanki çare bulmuş oluyorlar. Yanlarındaki mezarlığın, taşları kararıyor, is ve dumandan.

Bir gün Rum Patriği Athenagoras gelmek istiyor. Vitali: "Ben Yahudiyim yahu! Bizim patrikle ne işimiz var?" diyor. Patrik geldiğinde, yandaki mezarlığın taşlarını göstererek: "Bunların altında insanlar yatıyor, hepsi kalkıp sizi dövecek, boğacak... Mahvettiniz taşları!.." diyor.

Kendisine çare bulunacağı söyleniyor. Aslında çare, kendiliğinden bulunuyor. Çünkü mazot bollaşınca, katran yakmaktan vazgeçiyorlar.

Bir gün Vitali Hakko'ya, iki tüccar geliyor. Onların teşvikiyle, emprime kumaş işi, Kurtuluş atölye-fabrikasında başlıyor. Üretimi Beyoğlu'nun çeşitli mağazalarında, cumartesi öğleden sonraları Vitali Bey, kendisi tezgâha geçerek satıyor.

Kumaş başarı kazanıyor. Bundan sonraki kademe, konfeksiyona geçiş... Vakko Merter tesisi, 1973 yılında açılıyor. Büyük mağazaları Beyoğlu 1969, Kadıköy 1975, Ankara 1984, İzmir 1985 yıllarında işe başlıyor.

Vitali Hakko bugün artık, açılmış ithal kapılarına karşın, yabancıların rekabetinden hiç korkmuyor. Rekabetin yapıcı olduğunu söylüyor.

Vitali Hakko, şaka yapmayı seviyor. Yılbaşı gecelerinde smokin giymeye, kendini alıştırmış. Yalnız bir kez giymemiş. O da Feyyaz Tokar'ın isteğiyle... Feyyaz diyor ki: "Bu yılbaşı biz Uludağ'a gideceğiz. Gelin bizimle!" Gidiyorlar.

O gece erkeklerin nasıl giyineceğini, Feyyaz'a soruyorlar. O: "Mesut Yılmaz da bizimle olacak... Kabil olduğu kadar rahat giyinin!" diyor. Vitali Bey anlatıyor: "Ben de siyah bir pullover giydim. Bizim 30 kişilik masada, bir de baktım ki, başta smokinden de daha güzel bir şey giymiş olan Feyyaz, herkes smokin giymişti. Biz o masada o gece, Vedat Öztarhan'la ikimiz, aykırı kaldık.

Modacı Vitali Hakko'ya o akşam, herkesin smokinle oturduğu salonda kara renkli kazak içinde, hafakanlar basıyor.

Vitali Bey 15 yıl kadar önce, bana: "Bir cumartesi günü öğle yemeğinde buluşalım. Haluk Baysal'ı da alalım" dedi.

Mimar Haluk Baysal, kadim arkadaşım ve mimar meslektaşım... İyi tanırım. Yer olarak da Beşiktaş'ta bir meyhaneyi seçtiler. Haluk, Vakko'nun Merter tesislerinin mimarıdır. Titiz

bir arkadaşımızdır, tıpkı Vitali gibi... Anlaşılan ikisi de birbirini, bu yüzden bulmuşlar.

O cumartesi günü biz Haluk'la buluşup meyhaneye gittik ve masaya oturduk. Sevgili Haluk, turuncu bir pantolon, yeşil bir gömlek giymiş, kafasında masada bile çıkarmadığı, kırmızı bir kasket var. Oturur oturmaz, garsonu haşladı. "Masa örtüsü kirli, kaldır!" dedi. "Yeni Rakıyı kaldır, Kulüp getir!" dedi. "Bu beyaz peyniri akşamdan suya koymamışsınız, kaldır!" dedi. "Bu bardaklar kirli, temizini getir!" dedi.

Haluk bir istekte daha bulununca garson, bütün getirdiklerini toplayıp götürdü, "Ben size servis yapmıyorum" dedi ve bizi kovdular.

Biz sokakta beklerken, Vitali gelip sordu: "Kuzum, siz niye burada ayakta bekliyorsunuz da içeri girip oturmadınız?" Ben açıkladım:

"Benim genç yaşımda, çok içtiğim meyhanelerden kovulduğum oldu ama, ömrümde ilk defa, içmeden önce kovuldum... Bu senin, titiz mimarın yüzünden..."

Sonra da hâlâ: "Karakola gidip, şikâyet edelim" diyen Haluk arkadaşımı susturup, Boğaziçi'ne gittik.

Haslet Soyöz

Haslet Soyöz'le yaş farkımız, 34 yıl. Bana göre, gencecik adam. Ama ne hoş ki, biz Haslet'le, eski dostuz. Çeşitli arkadaş grupları içinde, birlikte olduk. Birbirimize ısındık.

Karikatürlerin esprisini de, çizimini de, seviyor ve beğeniyorum. Tarık Minkari ile ikisi, Cerrah Çelebi dizisiyle, hoş bir resimli anlatım biçimi tutturdular. Haslet'in çizdiği Tarık, o denli tipikleşti ki, ben artık Tarık'ın yüzünde, yalnız Haslet'in çizimlerini görür gibi oluyorum.

Bir sabah saatinda, benim terasımda söyleşiyoruz. Haslet anlatıyor: "Yaptığımız işin karşılığını alamıyoruz. Bu karşılık, okurun tepkisidir. O yok... Ama yine de kendi hayatıma baktığımda, iyi ki bu mesleği yapıyorum diyorum."

"Senin işin, yarattığın eser açısından olduğu gibi, geniş kitlelere hitap edebilme açısından da hoş. Üstelik karikatür, o denli hoş bir iş ki, yazıya benzemiyor."

"Yazan için de, bakan için de, zekâ isteyen bir iş..."

"Zaten o anda kavramamışsa bakan hiç kavramaz. Karikatür, tekniği açısından yazıya da hiç benzemez; yazı uzun uzun anlatır da, ancak ondan sonra birkaç sözcükle vurur."

"Karikatür yazının anlattıklarının, bütününü, birden ortaya koyar" diyor Haslet. Ekliyorum:

"Ve kafaya sokar."

Ben karikatür sanatçılarımızı övüyorum: "Türkiye'de pek çok iş, uluslararası kalitede değil... Oysa karikatür, uluslararası kalitede." Haslet bu görüşe, biraz uzak duruyor:

"Ben yine de, bu iş fazla mı abartıldı acaba diyorum. Sanırım bu hikâye biraz da bizden önceki kuşaklardan ağabeylerimizin aldıkları ödülleri fazlaca abartmalarından doğdu. Sanki, Oscar alıyormuş gibi yaptılar... Ödül vermek ve almak, alışkanlık oldu, rutinleşti... Böyle ödül, 'bir şeyin' göstergesi değil..."

Sonra da, eklemeden duramıyor:

"Benim gençliğimde abartıyla övdüğüm birçok ustanın, o büyük ödülleri alan ustalarımın, yaşamlarına bakıyorum, ortaya önemli bir zekâ ürünü koyduklarını pek göremiyorum."

Haslet hemen, bir değerlendirme yapıyor:

"Karikatürist doğuştan yeteneğini, beyniyle yoğuran bir filozof olacak... Zaten ancak o zaman, uluslararası değer kazanabilir. Turhan Selçuk filozoftur. Tonguç Yaşar, filozoftur. Eflatun Nuri'nin de, filozof yanı vardır."

Soruyorum: "Övdüklerini, çok kısa kesmedin mi?"

"Bazı konularda, dobra dobra konuştuğum için, sevenim olduğu kadar sevmeyenim de var. Ama bu benim huyum. Ben kendimi de, aynı biçimde eleştiriyorum. İçtenlikle davranmayan, hiçbir şey yapamaz."

"Karikatürde, çizim ifadesinin de çok güçlü olması gerekiyor?"

"Ancak çizim, geliştirilebilen bir Tanrı vergisidir. Bir insan 20 yaşında nasıl çiziyorsa, 50 yaşında da aynı şeyi çizmemeli. Bu yalnız karikatür sanatçısı için değil, yazı sanatçısı için de geçerli. O da kendini geliştirmeli..."

Haslet, ilginç bir görüş ileri sürüyor:

"Sanatçıya en çok darbe vuran şey, alkıştır. Onun büyüsüne kapılan, ileri doğru bir adım atamaz. Gazete karikatürcüsünün bir çeşit alkışı da, paradır. Çok fazla para alandan, çok iş beklememeli."

"Amma benzettin ha!.."

"Öyledir ya! Gayret etmez... Niye çalışsın ki... Yazı işlerinde çalışanlar için de durum böyle... En fazla para alan, en çok cıvıtandır."

Haslet, sürekli siyasi karikatür yapmaya, pek sıcak bakmıyor:

"Aslında ben, siyasi karikatürü, çok sevmediğimi söylemeli-

yim. Çok etkisi olan siyasi karikatürlerim de, oldu. Örneğin, Tansu Çiller'in, yüzsüz çizimleri var. Ben sorunları, daha serbest anlamda anlatmayı seviyorum."

Haslet hobby'lerini seviyor:

"İnsanı hayata bağlayan, çok şey olmalı. İnsanlar yalnız, kendi mesleğini yapmamalı!" Katılıyorum:

"Ömrünü, yalnız kendi mesleği sınırları içinde geçiren insan, kurumaya mahkûm... Yalnız yaşamında değil, mesleğinde de kurumaya doğru yol alıyor. Kişisel ufkunu genişletmeyen meslek sahibi, yan disiplinlerle işbirliğinde bile aksıyor."

"Bambaşka konularda meraklanıp, o konuda çok detaylı bilgilere sahip olmak bile, çok güzel bir şey... Hayata, böyle şeyler bağlıyor zaten."

Haslet, işini nasıl yaptığı konusunda diyor ki:

"Ben işimi, gazete sınırları içinde bırakmayı seviyorum. İşimden çıktıktan sonra, asla elime kalem alıp bir şey çizmem." Ben de farklı düşünmüyorum: "Biz, tatil yapmanın da ne demek olduğunu ve ruhsal yararları nedeniyle zorunlu olduğunu, henüz öğrenemedik. Akşamüstü olsun, haftalık-yıllık tatillerde olsun, kafadan müzminleşmiş iş konularının tortularını temizlemeden, beyin iyi çalışamıyor. Bizde, haftanın yedi günü, günde 14 saat çalışan politikacıyı överler. Oysa bilmezler ki o adam, çoktan mankafa olmuştur. Yalnız bedensel mekân değiştirmeler değil, ruhsal mekân değiştirmeler de, borç."

Haslet'in, boyuna sigara tazelemesine, takılıyorum:

"Sen, günde kaç sigara içiyorsun?"

"Üç paket... Ama ben de senin gibi, 50 yaşında bırakacağım. Dört yıl kaldı."

"Haslet! Gençliğinin kıymetini bil!"

"Yapma be Abi! Ne gençliği?"

"O da ne demek?... Sana bunu söyleyen, 80 yaşında."

Sadelik konusundaki düşüncelerimiz, yaklaşıyor. Haslet diyor ki:

"Sanatta zor olan, basiti bulmak... Ne fazla, ne eksik... Zor olan bu!"

"En sade olanın, en güzel olduğunu anlatmak zor... İlkel insanlar-gelişmemişler, ancak anlamadıkları şeye hayranlık

besliyorlar. Mimari biçimlerde de... Mobilyada bile... Niye, stil mobilya kullanıyorlar? Karmaşıklığa hayranlık duydukları için."

"Fizik kanunlarının da, matematiğin ve geometrinin de felsefesi, aynı kapıya çıkıyor. Örneğin iki nokta arasındaki en kısa çizgi, bir doğrudur... Ve doğru da tektir. Başka doğru yoktur. Basit olan da odur".

Haslet de ben de, çiçek meraklısıyız. İkimiz de gece yatmadan, çiçeklerimizi gözden geçirip, sanki hatırlarını soruyoruz. Sabah da ilk işimiz, yine çiçeklere bakmak... Her sabah gördüğümüz büyük değişikliklere, meğersem ikimiz de hayran olurmuşuz da, bunu kimseye söylemezmişiz.

Her çiçeğin, ötekilerden büsbütün bağımsız bir kişiliği olduğunda, anlaşıyoruz.

Reşat Ekrem Koçu

Reşat Ekrem Bey, orta ve lisede geçen yedi yıllık öğrenciliğimizin beşinde, bizim sınıfta tarih dersine geldi. 1905 doğumlu olduğuna göre o yıllarda (1932-37), demek ki gencecik adammış. Bilememişiz, o denli genç adam olduğunu... Çünkü biz de o yıllarda, 11-17 yaşlarında çocuklardık. O da 31-36 yaşlarında olmuş.

Müfredat programını falan, fazla önemsemezdi. O gün aklına ne geldiyse onu tuttururdu, bir-iki saat onu anlatırdı. İyi de edermiş... Çünkü bilmemkimin hangi yılda doğduğu ya da bilmemne barış anlaşmasında kaç madde olduğunu anlatmış olsa, şimdi hiçbir izi kalmadan, unutmuş olacaktım... Reşat Ekrem Bey dahil.

Hocamız Reşat Ekrem Bey.

Bazen de anlattığı konu hoşumuza gitmez, ya da ciddi ciddi ders anlatırsa, dinler görünür ama, dinlemezdik.

Karatahtaya tebeşir-

le, son derece de iyi resim çizebilirdi. 10. sınıftayken bir gün, o denli güzel bir İstanbul silueti çizdi ki, hayran kaldık. Deniz çizgisinin üzerinde yükselen şehrin, gabarisini biçimleyen kubbeler ve minareleriyle... Sarayburnu'ndaki sönüşüne kadar.

Sonra da İstanbul'la ilgili öylesine hoş olaylar anlattı ki, biz bu anlatımın zevkine doyamadık. Hoşlandığımız bu konu sürüp gitsin diye, aklımız sıra pusu kurup, ertesi haftaki dersten önce karatahtaya yine, İstanbul silueti çizdik.

Hiç beklemediğimiz bir olay patlak verdi. Reşat Ekram Bey sınıfa girip de karatahtadaki o resmi görür görmez, öylesine celallendi ki, pişman olduk.

"Siz benimle alay mı ediyorsunuz? Ben alay edilecek adam mıyım?" diye bağırarak, bütün sınıfı sıra dayağından geçirdi.

Günü gününe uymazdı. Bir gün sınıfa yine öfkeli girip, anlatmaya başladı:

"Sultanahmet Meydanı'na, 300 metre yüksekliğinde bir sütun dikilecekmiş. Tepesine de parlak bir ışık konacakmış. Güya Çanakkele Boğazı'ndan vapurla gelen turistler, uzaktan bu ışığı göreceklermiş. Öneren de, İstanbul şehrini planlamak için getirilen Fransız mimar Prost'muş..."

Hoca bir an durduktan sonra patlayıverdi:

"Rezillik bu! İstanbul'un kendine göre ölçüleri var... Kubbeler, minareler var... Bu yabani yükseklik, bu narin ölçüleri tahrip eder. Böyle kepazelik yapılamaz..."

Hoca hemen sonra, hepimizi irkilten müstehcen benzetmeyi, kapalı sözcüklerle yapmaya çekinmedi:

"Bu rezillik, İstanbul'un hali ihtikana gelmiş kadibi olur..."

Koçu daha sonra, sanki biraz yumuşadı:

"Bu sütun yapılırsa, üstüne ışık falan değil, bir tepsi konmalı... Tepsiye de, mimar Prost'un kellesi."

Reşat Ekrem Bey'i biz yıllarca, bıyıklı gördük. Çenesine doğru sarkan düzensiz bıyıkları vardı.

Günün birinde sınıfa girdiğinde bir anda, kendisini bıyıksız görmeyelim mi? Şımarık gürültülerle şaşırdığımızı belli edince, kendisi açıkladı:

"Bıyıkları neden kestin diyeceksiniz. Söyleyeyim... Balık yedikten sonra yıkayınca, kokusunu çıkaramıyordum..."

Hoca sonraki yıllarda, tarihle ilgili cömert yayınlar yaptı. Ne yazık ki o çok kendine özgü İstanbul Ansiklopedisi eserini, 11 cildini çıkarabildikten sonra, bitiremeden yaşama veda etti (1975).

Biz 11. sınıftayken, unutamayacağımız bir sahneyi yine, Reşat Ekrem Bey'le yaşamıştık.

10 Kasım 1938 günü sabah 9'da dersimiz vardı. O dönem, Atatürk'ün çok hasta olduğu ve vefatının beklendiği günlerdi. Hocamız gecikti. Sınıfın kapısından saat 10'da girdiğinde, tarih öğretmenimiz tarihi haberi ağlayarak tek sözcükle verdi:

"Öldü."

Bütün sınıf bir anda, gözyaşlarına boğulduk.

Dilek Türker

Dilek, tüm yaşamıyla, çok ilginç resimler çizmiş.

Dilek, çocukluğunda da, çok hızlı gelişmelere ulaşmış... 10 yaşında André Gide okuyor. Dayısı cumhuriyetin, ilk eğitim ordusundan. O, yol açıyor.

Zihinsel hızlı gelişmeler, onun kendi kendine kafasında kurduğu tiyatro sahnelerini, tek kişilik oyunlar gibi oynamasına kadar varıyor. Dayısının götürdüğü bir kütüphanede, hemen kendini büyük yazarlara yakın buluyor. Panait İstrati, Jack London gibi yazarlara, hayran.

Çok hayalperest... Hep zihninde kurduğu oyunlarla yaşamakta. Yaşadığı mekânı zihninde, boyuna değiştirme zevkine varıyor. Baba evinin oturma odası, bir anda örneğin, hastane odası oluveriyor... Ya da mahkeme salonu... Dilek, tek kişilik tiyatro oynamaya, daha çocukken başlamış.

16 yaşındayken, "evlendiriliyor". Şişli Terakki'deki öğretmenleri, çabalarına karşın bu evlenmeyi engelleyemiyorlar. Dilek, bugün ilk eşini: "Hoş bir adamdı. İyi eğitim almıştı. Mimardı. Aryalar falan söylerdi. Beyoğlu'nda gece hayatı olan, çapkın bir kişiydi. Şeker bir adamdı. O zamanki Türkiye'de, iyi 'uçuk'lardan birisiydi. Bana, büyük bir aşk duydu" diye anlatıyor.

Dilek evlendiğinde 16 yaşında ya!... 17 yaşında anne oluyor. Diyor ki: "Kızlar köyde satılıyor falan diyoruz ya!... Ben, İstanbul'da satıldım. Parayla değilse bile, bir mimarlık diploması ve diploma sahibinin verimli bir kazancı karşılığında oldu bu satış..."

Yaşam, İstanbul sosyetesinde sürüyor. Herkes ona hayran... "Dünya Güzeli Dilek" sözleri dolaşmakta. Cercl d'Orient, Taşlık Tenis Kulübü... Bir tatlı hayat, sürmekte.

Bu tatlı hayat, Dilek'in sinirine dokunmaya başlıyor. Olmak, ya da olmamak derken, bir de olmak... ama 'gibi' olmak gibi bir rahatsızlık, yüreğini sarıyor. Yalan dolanla dolmak... Yapılanların, öğretilenin tam tersi oluşu.

Bütün bunlar Dilek'te, müthiş nefret değil, müthiş bir itici güç yaratıyor. Karar veriyor ki, "bu böyle gitmez".

Dilek Türker 18 yaşında, Muhsin Ertuğrul'un el vermesiyle, tiyatro yaşamının kapısından içeri giriyor. Muhsin Bey'le tanışması da, yerli filmlerdeki gibi demeyeyim ama, romanlardaki kadar ilginç bir sahne.

18 yaşına girmişken günün birinde şoförünü çağırıp, Tepebaşı'nda, önceleri Darülbedayi denen Şehir Tiyatrosu'na gidip, Muhsin Ertuğrul'un oda kapısını tıklatıyor.

Bir minik genç kızın, tiyatro devimiz Muhsin Ertuğrul'un oda kapısını açıp içeri girişi, çok önemli olay... Ama bu genç kız, göreni şaşkınlığa düşürecek kadar güzel... Yıl 1965.

Genç kız kapıyı vurunca, içerden çok ince bir erkek sesi bağırıyor: "Geeel!"

Muhsin Bey kafasını kaldırıp Dilek'i görünce, yüzünde hafif bir şaşkınlık rüzgârı esiyor.

Dilek tiyatrocu olmak istediğini anlatıp, kişisel durumunu kısaca özetliyor. Muhsin Bey, yardımcı oluyor. Kemal Tözem'e gidip, adını, telefonunu yazdırmasını, kendisinden haber beklemesini istiyor.

Dört gün sonra telefonla, Saraçhanebaşı Tiyatrosu'na giderek Hamit Akınlı'yı görmesi isteniyor. Dilek *"Bernarda Alba'nın Evi"* oyununda ilk rolüne çıkıyor. Kara paçavralar içinde, kirli bir figüran rolüne... Oysa Dilek, oyunu iyi tanıyor. Bu rolü hiç beklemiyor ama düş kırıklığını yenmeyi başarıyor.

On gün sonra Muhsin Bey'in işaretiyle Dilek, aynı gece iki role birden çıkarılıyor. Biri Saraçhanebaşı'nda, ikinci rol Tepebaşı Tiyatrosu'nda, Moliere'in *"Cimri"* oyununda, süpürgeci kadın oluyor.

Bir ay sonra, beş cümlelik başka bir rol veriliyor. İki ay son-

Dilek, geleceğinin maddesel bir garantisi olmadığı halde, kendisine hâlâ müthiş güven duyuyor, hâlâ müthiş üretim gücü var.

ra da çocuk piyesinde başrol... Sonra Güngör Dilmen'in bir oyununda, daha önemli roller başlıyor. Altı ay sonra "prensipal oyuncu" payesine erişiyor.

23 yaşında Shakespeare oyununda başrol... Sonra da 14 yıl boyunca, Şehir Tiyatrosu'nda süren başarı... 1978'de, En İyi Kadın Oyuncu Ödülü.

Sonra Şehir Tiyatrosu'ndan ayrılıp, Almanya'ya gidiş... Orada, ilk Türk profesyonel tiyatrosunu kuruşu... Almanya yaşamı Dilek'te, bir yabancı dili, çok iyi öğrenmeye kadar önemli bir yenilik sağlıyor. Goethe Enstitüsü yüksek bölümünü bitiriyor. Anlatıyor:

"Ayla Algan, Beklan Algan, Şener Şen, Tuncer Kurtiz, Kerim Afşar'ın kurduğu, Türk Tiyatrosu'na katıldım. *'Keşanlı Ali Destanı'*yla, muhteşem bir prodüksiyon oldu."

Tiyatro yaşamında bu gelişmeler sürüp giderken, Dilek'in kişisel yaşamında da, değişmeler olup duruyor. Önce boşanıp,

sonra yine, bir gazeteci ile evleniyor. Ancak Dilek, özel yaşayışının geneldeki yerini, bir değişik anlayışa yerleştiriyor:

"Mücadelem şuydu: İnsan, hangi sosyal kültür içinde olursa olsun, hangi farklılıkta olursa olsun, kendisinin gelişmesi ve kendisinin sahici olmasına yönelik birtakım engeller varsa, bu ister sistemde, ister çevrede olsun, bununla savaşmalıdır. Devrimcilik budur. Kendisine sahip çıkmalıdır. Ben tiyatroyu da, bunun için yaptım, yapıyorum." Ekliyor:

"Ben, anadili Türkçe olup, Almanya'da Almanca tek kişilik oyun oynayan, ilk sanatçıyım."

Dilek Türkiye'de 1990'dan beri, tek bir kişi olarak, hiçbir kuruma bağlı olmadan, tiyatro yapıyor. Hak ettiğine inandığı gururu, şöyle anlatıyor:

"Bugüne kadar yaptığım hiçbir iş, oturarak alkışlanmadı. Türkiye'de her şey kuşatılmışlık içinde... Buna da karşın hâlâ devam edebildiğim için doğrusu kendimi başarılı buluyorum."

Dilek, tiyatro eleştirmenlerini eleştiriyor:

"Ben bütün dünyadan öğrendiklerimi, algıladıklarımı, bir sentez içinde kendi kültürümün renkleriyle bezeyerek, buradan çıkmış, bir insanın gözüyle anlattım. Eleştirmenlerin ilgisini çekmedi. Ben 'Türkiye'de, tiyatro eleştirisi yok' diyorum. eleştirenlerin kuru entelektüel bakışları içersinde, gerçekler görülemiyor."

Dilek, geleceğinin maddesel bir garantisi olmadığı halde, kendisine hâlâ müthiş güven duyuyor, hâlâ müthiş üretim gücü var.

Kendisinin biçimlediği değişik yaşamı sürdürebilecek sabır ve enerjinin, Dilek'te bulunduğu görülüyor.

Kısa Sahneler 4

Mîna Urgan

Ben, Prof. Dr. Mîna Urgan'ı, 1988 yılında tanıdım. Grafik sanatçılarımızın düzenlediği bir Avrupa gezisinde, o zamanın sosyalist ülkeleri Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya'yı gezdik.

Sonraki yıllarda kendisiyle çok kez, Bodrum ve İstanbul'da görüştük. '88 gezisi not kâğıtlarını kaybettim. O da aynı gezinin, notlarını kaybetmiş, hatta bunu *Bir Dinozorun Gezileri* kitabında belirtti.

Bir söyleşimizde Cevat Çapan'a bunları söyledikten sonra, rica ettim:

"Bana Mîna Hanımı, biraz anlatır mısın?"

Âhır zaman peygamberi, ermiş Cevat dostumun anlattıklarını, onun ağzından şöyle sunuyorum:

"Mîna ile bizim tanışmamız da, çok hoştur. Biz daha orta-okul-lise öğrencisiyken, yani Beyoğlu'na çıktığımız zaman, göze akla çarpan bir insandı Mîna... Aydın bir insandı elbet. Ya Haşet'te görürdük, ya da Kitapsarayı'nda... Yürüyüşünden, davranışından, özel bir insan olduğu izlenimini verirdi. O zaman duyduk ki, İngiliz Edebiyatı'nda doçent olmuş. Halide Edip'in, asistanıymış.

"Derken ben Cambridge'te üniversiteyi bitirip, Londra'ya eşyamı toplamaya gittim. Bir de iş buldum. Cambirdge'e gittiğimde sokakta, bisiklete binmiş Mîna ile önüne oturttuğu Mustafa'yı gördüm.

"Kendisini tanıyorum... Mîna o zaman Cahit'le evli. Mîna Hanım! diye bağıracağım, düşer diye korktum. Nereye gittiğini tahmin ettim. Çünkü gittiği istikamette, bir açık hava Pub'ı var. Gerçekten de gittiğimde gördüm ki, Mîna orada; Berna Bey ve eşi Tatiana da yanında.

"Yaklaştım. Kendimi tanıttım. Cambridge'i bitirip, Londra'ya çalışmaya gideceğimi belirttim. Mîna çok heyecanlandı. Beş on gün sonra, Londra'ya geleceğini söyledi. BBC'de, onun da arkadaşları var. Nasılsa görüşeceğimizi umuyoruz.

"Gerçekten de görüştük. Adresler verildi. Ama, adres de şart değildi. Çünkü hangi tiyatroya gitsek, karşılaşıyorduk.

"O sırada BBC Türkçe bölümünde akşamları yarım saatlik bir programımız var. Onun bir kısmını, sanat olaylarına ayırıyoruz. Mîna da o sırada Sabahattin Eyüboğlu ile, çeviriler yapıyor. Dedik ki her hafta, Shakespeare oyunlarından bir bölümü, BBC'de Türkçe oynayalım... Başladık. Cahit gelince profesyonel oyuncu olarak, o da katıldı. Müthiş hoş şeyler oldu. Londra'da İstanbul'u yaşıyormuş gibi, tatlı günler geçiriyoruz. Velhasıl Londra'da, Mîna ile bir yakınlık başlamıştı."

Mîna Hanım'la Budapeşte'de.

Orhan Gencebay

Ünlü müzik ve sinema sanatçımız Orhan Gencebay ile Boğaziçi'nde sakin bir yerde buluşuyoruz. Kendisi alkollü içkileri reddedip, renkli gazoz içiyor. Ama sohbet, yine de çabuk koyulaşıyor. Anlatıyor:

"Ben Samsunluyum. Karadeniz çok sert ve yağmurludur. Dağlar denize dik iner. Çok rutubetlidir. Romatizmal hastalıklar fazladır."

Birden aklıma, 1957 yılında Samsun'a ilk ve son gidişim geliyor. Unutamadığım Samsun izlenimimi açıklıyorum: "O zaman, o rutubet beni bile sarsmıştı."

Gezginliğin zevki ve güzelliği üzerine söyleşiyoruz. O, kendisini cezbeden yerleri, neden yeğlediğini açıklıyor:

"Aslında benim merakım, batıdan ziyade doğudur. Bana, daha enteresan gelir doğuyu gezmek... Batıda, uygarlık ve teknoloji ürünleri var. Öbür tarafta ise, insanların yaşayışı ve ürünleri başka türlü... Daha gizemli... Batıyı hem görmek, hem anlamak daha kolay... Doğuyu değil..."

Uyarıyorum: "Singapur şiir gibi... Aman orayı unutmayın." Sonra Singapur'da, Rafflesia denen çiçeğin, patlayarak açtığını ve çiçeğin bir metre çapında olduğunu anlatıyorum. Gencebay'ın hoşuna gidiyor.

"Bu anlattığınız, bana şunu çağrıştırıyor: Benim müzikte, iki temel görüşüm vardır. Yapılması gerekeni, iki şekil içinde toplarım... Birincisi, insanın aklıyla (tabii ki duygularıyla da) gelebileceği, günün tekniğiyle ortaya koyabileceği her şey... Evrensel ölçüler de, bunun içinde olmak üzere..."

"Ya ikincisi?"

"İkincisi, geleneksellik... Örneğin Rafflesia dediniz... Bu anlattığınız özellikler, yalnız Singapur'a has olan farklar... Şimdi onun tohumunu alıp buraya getirin, yetişmez, olmaz..."

"Doğru! Ama neden?"

"Hem olmamalıdır da... Bu özellikler, yalnız Singapur'a has kalmalıdır. Rafflesia, orada yaşatılmalıdır. Gelenek denen önemli bir olay var. Gelenek, oranın yapısı ile orantılı olan bir yaratılış, bir oluşum."

"Bizim Rafflesia'ya, yani müziğimize gelelim mi?"

"Bizde Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Batı'nın tekniğini tümüyle almak hedeflenmiş... Çok güzel bir hamle yapılmış... Fakat ben, şu da olsun isterdim: Batı Müziği Konservatuvarı yanında, Türk Müziği Konservatuvarı da kurulmalıydı."

"Bu ikisinin birbirinden ayrı olması gerekir miydi? Aynı çatı altında olamazlar mı idi?"

"İki müziğin de yapısı son derece farklıdır. İki yapıyı da kendi doğrultularında geliştirmek lazımdır."

"Açıkçası: Bu ikisi karışabilir miydi?"

"Bence karışmazdı... Büyük ölçüde karışmazdı..."

"Farklılıklar büyük müdür?"

"Çokseslilik, birden fazla sesin, bir arada uyumlu bir şekilde çıkmasıdır. Yani onlar bir sesi, çok ses halinde ve güzel bir sistem içinde çıkarıyorlar. Biz ise (Ortadoğu dahil), 'tek sesi en güzel hale nasıl getiririz' diye uğraşmışız. Bizim alanımız, melodik müzik olmuş, polifonik müzik değil..."

"Başka farklar?"

"Müziğimizin karakterinde, bir yumuşaklık bulunur. Batı'da notaların arasında, iki basamak vardır. Diyez ve bemol olarak... Bu Batı'nın, çokseslilik kuralıdır. Bizde böyle değildir. Tam bir ton, dokuza bölünür. Batı'nın diyez ve bemol'ü bize sert gelir, köşe oluşturur. Bizim bölümlerimiz, daha yumuşaktır."

"Osmanlı İmparatorluğu zamanı tarihi müzik, halka yayılmadı ama, Osmanlı çağı aydın kişilerine de mi yayılmadı?"

"Yalnız saray ve İstanbul'daki saray yakını çevreye hitap etmekte sınırlandı. Halk bu müziği bilmezdi. Ancak, sarayda bu müziği öğrenen icracılar, zaman zaman sarayın dışında da

bu zevki yaymaya çalışmışlar. Bu çıkışlar, bizde önemli olmamış ama, Mısır gibi bir yerde, önemli olmuş..."

"Bestelerinizde, niye fazla keder var?"

"Yalnız keder yoktur. Yüzlerce bestem var. Bunların arasında her türlü duyguyu işlemişimdir. Mutluluk, neşe, ağlamak, gülmek, acımak, ayrılık, yaşamak, her şey... Bir insanın duyabileceği bütün duyguları dile getirmeye çalışmışımdır."

"Yanıt burada bitiyor mu?"

"Türk Müziğinin yapısında hüzün vardır. Biz de bunun içinden geldik. Onun için yapıtlarımız, hüzün ağırlıklıdır. Hüzün de yaşamın bir parçasıdır."

"Bir soru daha: Evrensel klasik müzik dinliyor musunuz?"

"Gelişmiş zevki olan bir insan, Beethoven, Bach, Çaykovski'yi dinlediği zaman, kesinlikle zevk alır."

"Demek seviyorsunuz?"

"Yanız şu var: Kendi müziğime daha yakınım."

"Kitaplarla aranız nasıl?"

"Kitap okumayı, çok seviyorum. Evvelce çok roman okurdum. Şimdi artık okuyamıyorum. Şimdi artık, bilime dayalı gerçekleri anlatan kitapları seviyorum."

Kitap adlarını gözden geçiriyoruz. Klasik romanların çoğunda, aynı kitapları okumuşuz. Seçtiğimiz yazarlar-kitaplar çokça çakışıyor. İkimizin de şimdiki başucu kitapları arasında, tarih konuları bulunuyor.

Gencebay'la sohbetimiz bitiyor. Teşekkür ediyorum. Vedalaşıyoruz. Ertesi gün bu yazıyı da bu kadar yazıyorum. Ama, sonunu bir türlü getiremiyorum. Bir yazıyı bağlamak gerekir. Yazı, ip gibi bitemez, düğüm atılır. Oysa ben bunu beceremiyorum.

Sayın Orhan Gencebay; 6 yaşında müziğe başlamış, saz üstadı, bağlama-tanbur-keman-ud çalıyor, şarkı sözü yazarı, besteci, icracı... Sinemada senarist, besteci, yönetmen, başaktör...

Batı enstrümanları çalıyor. Beethoven hayranı...

Evrensel edebiyata âşık... Bilim hayranı, teleskopla yıldız izleyen bir astronom, kitap'ın en güzelini okuyor. Yumuşak huylu, kendine hakim, disiplinli, sözünü tutar, kültürlü, tatlı sözlü, mert bir centilmen...

Kasetlerini dinliyorum. Şarkı adları: Eyvallah, Akma Gözlerimden, Oldu mu Yavrum Oldu mu, Zalimden Öte, Ne Olacaksa Olsun, Küçüksün Yavrum, Vur da Öyle Git, Tekrar Doğ da Gel, Sevme Gönlüm, Zulüm, İzin Ver Gönlüne ve daha niceleri...

Ben bu yazıyı bağlamadan, burada bırakacağım.

Cihat Burak - Maruf Önal

Güzel Sanatlar Akademisi (şimdiki Mimar Sinan Üniversitesi) Mimarlık Bölümü o zaman (1940-1945), Türkiye'nin ilk ve tek mimarlık okuluydu. Tüm öğrenciler de, 200 kişiyi bulmazdı. Akademi'de gece yarılarına kadar çalışabilirdik. Herkesin yaptığı projeler, duvarlara asılırdı. Hangi sınıfta olursa olsun, herkes birbirini tanırdı. Beğendiklerimiz arasından sevebileceklerimizi seçerek, yaklaşma kapıları açıktı.

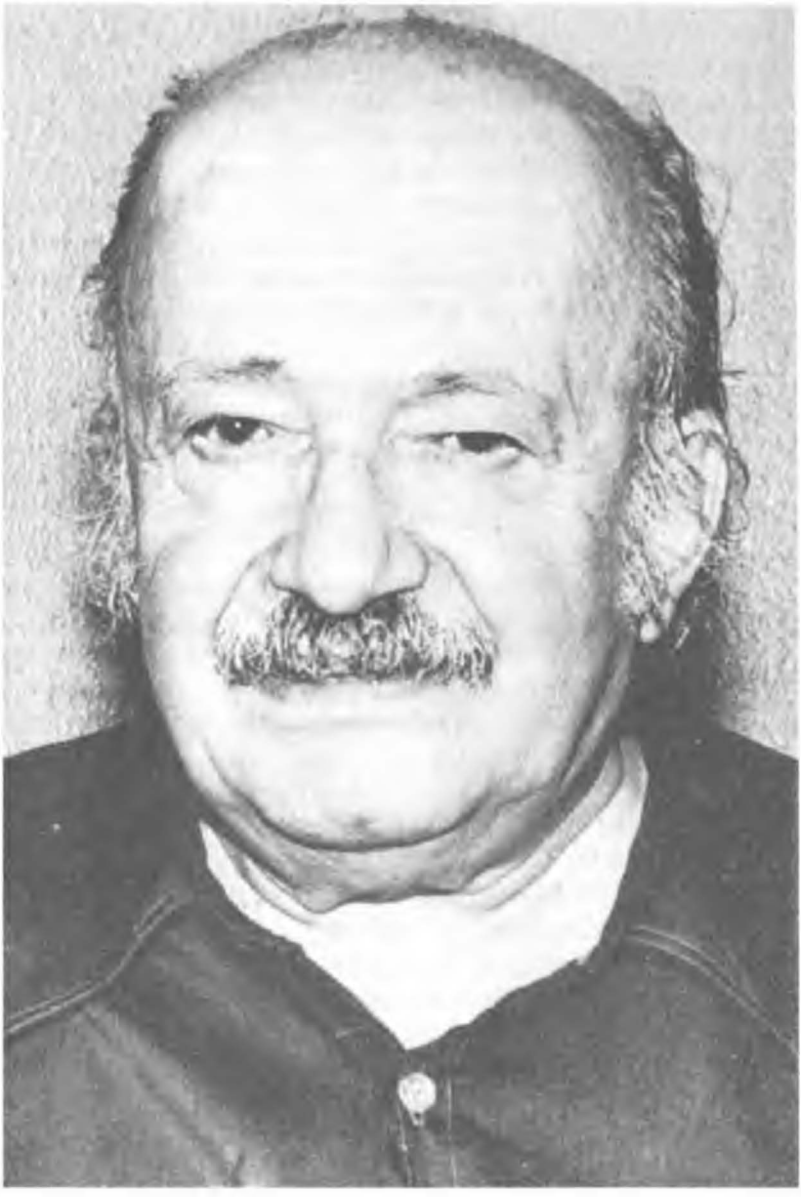
Cihat Burak ve Maruf Önal'la yakınlığımız, böyle gerçekleşti. İkisi de bol kitap okuyarak, tiyatro seyrederek, müzik dinleyerek, kendilerini yetiştirmiş ve o yaşta olgunlaşmış, gençlerdi o yıllarda.

Bir sömestrde ikisi de okul ödevi olarak, Taksim'de şimdiki gezi yerinde Kültür Merkezi Projesi yapıyordu. Aralarındaki bir konuşmayı, hâlâ unutmuyorum.

Şarlatanlık ikisinin de hiç yaklaşmadığı davranışlardı. Projelerinde gerçekleştiremedikleri işleri, palavralarla örtmeye çalışmazlardı. Güzel sonuçları, doğru çözümler sağlayarak ortaya koyabilirlerdi.

Yargılamak ve düşünce belirtmekte, korkusuzdular. Ancak tevazudan uzaklaşmazlardı. Ne denli iddialı olursa olsun, söze: "Bana kalırsa..." diye başlarlardı. İkisiyle de yollarımızın, ömür boyu ayrılmayışından sevinçliyim.

Cihat'ın o çok sessiz ve yavaş görünüşüne karşın, yüreği ve kafası, sürekli kımıldaşırdı. Rastlantı bu ya! 1948 yılında Ankara'da, Yedek Subay Okulu İstihkâm Bölüğü öğrencisi olarak,

Böylece Cihat o gün, işe çok erken bile gitti. 8'de dairedeydi, 9'a değin kimse gelmedi, 9'da da gelmedi. Cihat: "Bak hele! Herkes zaten geç geliyor" dedi. 9.30'da da kimse gelmedi. 10'da. Çünkü günlerden Pazardı.

yine birlikteydik. Bölüğün en yaşlısı olduğu için er olduğu halde aramızda hep, "Binbaşı" diye anılırdı.

Kurada da, aynı kıtayı çektik. Soğuk Savaş'ın başlama dönemi olan o yıllarda, Erzurum'un da doğusunda konuşlanan XVIII. Kolordu İstihkâm Bölüğü'nde, yedek subay olarak görev aldık.

Aradan yıllar geçti. Cihat Ankara'da Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri'nde, Proje Tanzim Fen Heyeti Müdürü olarak çalışıyordu. Bir akşam, birkaç arkadaşımızla birlikte İstanbul'da bizim eve, yemeğe konuk oldular. Biz Cihat'ı, gece yatısına da konuk ettik.

O gece Cihat'ın uyuyamadığını anladık ama, nedenini bilemedik. Ertesi sabah anlaşıldı ki, yatakta sigara içerken uyuyakalmış. Yatak yanmaya başlamış. Cihat hâlâ uyuyormuş. Sonra bileği üç parmak genişliğinde yanmış da, can acısından uyanmış. Anlatıyordu:

"Birader, bu yatak yangını, ne mendebur bir işmiş. Tam söndürdüm sanıyordum, bir de bakıyordum ki 15 dakika sonra, yine dumanlar tütüyor."

Cihat yatak yangınını, mendilini muslukta ıslatıp, yatağa gelip sıkarak söndürmeye çalışmış. "Yahu vazoya su doldurup da öyle söndürseydin" deyince: "Ne bileyim! Ben itfaiyeci değilim ki..." diyordu.

Aradan, yine yıllar geçti. Cihat Paris'te birkaç yıl kaldı, döndü. Bir yaz günü eski dostlar, bir balıkçı takası kiralayarak, Boğaziçi'ne çıktık. Bebek koyunda demirledik.

Giysilerimizi çıkarıp, mayolarımızı giydik. Cihat da üstünü değişti ama, bir de baktık ki kapkara giysiler içinde, balıkadam kılığına bürünmemiş mi? Ayakta yüzgeçler, elinde sualtı tüfeğiyle... Tıpkı Kaptan Cousteau dalgıcı gibiydi.

Bizim yavaş davranışlı sakin Cihat'ı bu halde görünce, hepimiz kahkahaları koyverdik. O anlatıyordu: "Paris'te canım çekti de aldım. Ben deniz içini başka türlü seyredemem ki... Duran bir balık olursa vururum belki..."

Cihat denize atlarken: "Dalıp da çıkmazsam, beni arayın ha!" dedi. Dalgıç işi, çivileme suya atladı. Biz de atladık. Bizim zehir sporcu, ilk atlayışında tüfeğini denize düşürdü. Benim Samatya Narlıkapı deneyimlerim, o zaman henüz tükenmemiş-

ti. Daldım çıkardım. Cihat sonra üç kez daha suya daldı her seferinde bir şeyini düşürdü. Sonunda dalgıç giysilerini zorla çıkartıp, oturttuk. Önüne beyaz peynirle rakı koyduk. Artık yerinden kalkmadı.

Bakanlıktaki görevini sürdürdüğü yıllardaydı. Sabahları 10'dan, 11'den önce işine gitmezdi ama, gece yarılarına kadar çalışırdı. Genel Müdür, sonra Bakanlık Müsteşarı Orhan Alsaç Ağabeyimiz, Cihat'tan bir ricada bulundu: "Cihatcığım işe bir gün zamanında gel! Sonra ne istersen yap! Ben hep o bir günü örnek göstereceğim" dedi. Cihat da buna razı oldu.

Bir akşam Missouri Restoran'a gitmeden önce, Sağlık Sokak'ta oturduğu apartman kapıcısını çağırdı. Dedi ki: "Şu benim daire yedek anahtarını al! Sabah içeri girip, beni uyandır. Giyinip sokağa çıkmadan da, uyandığıma inanma!"

Böylece Cihat o gün, işe çok erken bile gitti. 8'de dairedeydi. Dokuza değin kimse gelmedi, 9'da da gelmedi. Cihat: "Bak hele! Herkes zaten geç geliyor" dedi. 9.30'da da kimse gelmedi. 10'da da.

Çünkü günlerden Pazardı.

Cihat, Galatasaray Lisesi'ndeki öğrenciliğinden beri, resim yapardı. Paris yıllarında da kendini, resme verdi. Ama ömrünün son yıllarında, mimarlığı büsbütün bırakıp, ünlü bir ressam oldu. Tabloları, çok değer kazandı.

* * *

Maruf Önal'la mimarlık meslek kuruluşlarına, birlikte emek verdik. 1954 yılında kurulan Türkiye Mimarlar Odası'nın, ilk yönetim kuruluna, üye seçildik. Maruf, benim ayrıca yüklendiğim genel sekreterlik görevinde de, bana çok yardımcı oldu.

Mimar olarak planladığı Maçka'daki bir binaya, hayran olmuştum. Pek çok başka yapı projesini de yaptı. Benim en sevdiğim yapısı, o Maçka yokuşunda olandır. Çünkü bu yapı, Maruf'un kişiliğini de yansıtır. Son derece sade bir mükemmelliktir, o yapı.

Maruf, Yıldız Teknik Üniversitesi profesörü olarak mimarlığa, başka bir alanda da hizmet verdi.

Maruf'la birlikte oluşumuz, bambaşka bir alanda da, sürdü gitti. Uzun yıllardır hep pazartesi akşamı buluşup, sofra keyfi üreten bir demci takımımız var. Şimdi artık bir kısmı içki yasağı yediği, bir kısmı da dünya değiştirdiği için daha seyrek toplanılıyor ama, bu vefalı takım dağılmadı.

Maruf, bu takımın da düzenli katılımcısıdır. Yine her zamanki gibi, güleç yüzlüdür. Gecenin başında konulan o bir bardak sulu rakıyı, gece bitinceye kadar bitirmez. Masraf payını tam öder. Onun için kendisine, "dünyanın en pahalı rakı içen adamı" sıfatı yakıştırılır.

Bazı çok sevimli hergelelerin de can kattığı bu takımda Maruf, uygunsuz muhite düşmüş aile çocuğu gibidir.

Yıldırım Aktuna

Dr. Yıldırım Aktuna ile Boğaziçi'nde, akşam saatlerinde su kenarında bir yere oturduk.

Kendisi Ruh ve Sinir hastalıkları uzmanı... 1930 İzmir doğumlu. Başarının bin basamaklı merdivenini, ömrü boyunca ara vermeden, zorlukları umursamadan, sabırla çıkıyor. Yaşayışını renklendirecek fırsatları, kendi yaratmış... Amerika, Afganistan ve Avusturya'da da yıllarca çalışmış... Bakırköy Hastanesi'nin Başhekimi.

Aktuna'nın konuğum oluşu, kendisinin ruh doktoru oluşundan ve benim deliliğe karşı duyduğum sonsuz saygı ve sevgiden kaynaklanıyor. Delilikle candan ilgileniyorum.

Erasmus, Rotterdam'lı filozof... Beş yüzyıl öne yaşamış... Günümüze kalan tek önemli eseri: "Deliliğe Övgü"... Papaz kökenli filozof, bir delinin diliyle şöyle anlatıyor: "Hakkımda ne derlerse desinler, tanrısal etkilerimle, tanrılar ve insanlar üzerine sevinç saçan, gene ben, yalnız ***ben***'im..."

"Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin, son ünlü başhekimi de sizsiniz Yıldırım Bey! Şimdi lütfen bana söyler misiniz? Nasıl oluyor Bakırköy'ün başhekimleri bu kadar ün kazanıyor da, başka hastanelerin başhekimleri kazanmıyor?"

"Ya bu insanlar çok ilginç... Ya da başka bir özellik olabilir: İnsanı insan yapan konu: akıl'dır... Akıl hastaneleri, dünyanın her yerinde, her zaman, en ilginç yerler olmuş... Çünkü akıl, insanın en büyük sermayesi..."

Aktuna efsaneleşmiş Mazhar Osman Bey'den bir anekdot

anlatıyor: Hoca'ya, zamanın devlet büyüklerinden biri kızıp, hakkında: "Bırakın şu deliyi!" demiş... Hemen Hoca'ya yetiştirmişler. O gayet tabii karşılamış, "olabilir" demiş, peşinden de eklemiş:

"O benim için deli derse önemi yoktur ama, ben onun için bir kere deli dersem, ömrünce kurtulamaz..."

Yıldırım Aktuna, ruh hastası veya sinir hastası sözlerini kullanıyor. Deli, çılgın gibi sözcüklerden hoşlanmıyor. Anlatıyor:

"Cafer Çelebi diyor ki: 'İnsan tabiatında, akıllılıktan çok dengesizlik vardır'. Çevreye bir bakınız. Dengeden çok dengesizlik ölçüleri görülüyor. Sizin o deli dediğiniz kişilerin kusurları, hepimizin biraz büyütülmüş kusurlarından başka bir şey değildir."

"Bir deli toplum içinde, farkettirmeden gizlenebilir mi?"

"Akıl hastalığını, açık seçik dışa vuranlar var. Bir de, dışa vurmamış da, kendi içinde bunu düşünüp-saklayıp, kendi dengesi içinde böyle görünüp, çevreye karşı bunu göstermeden, ya da zaman zaman belli ölçülerde göstererek, idare edenler var. Toplumda büyük adam rolünde olanların iç dünyasına girilse, kimbilir neler görülür?..."

"Çevre ile ilişkisi konusuna gelsek mi?"

"Çevre ile denge kurulamamışsa kişi, realite dışı bir yaşamın içine giriyor. İşte orada da, huzuru buluyor... Aşağılık duygusundan dolayı sıkıntı içinde olan kişi, bir süre sonra peygamberliğini-krallığını ilan ediyor. Yüzde yüz iyi edilemeyecek hastayı, bırakalım bari peygamber olarak yaşasın..."

"Deha ile delilik arasında, boyuna bir ilişki kurulur... Neden?"

"Dahi adam; toplumu etkileyen, toplumu yönlendiren, topluma biçim veren, insanları peşinden koşturabilen insan olabiliyor. Deha toplumu etkiliyor. Ruh hastası ise, yalnız..."

Aklıma geliyor ki Gutzkow, farkı şöyle anlatmak istiyor: "Deha çile ile uyanır. Ama ancak, huzurla devam eder." Şüphemi açıklıyorum: "Deli'de huzur yok galiba..." Yıldırım Aktuna, kesin ve açık reddediyor:

"Hayır... Kesinlikle huzurludur..."

Şaşıp kalıyorum. Ben ömür boyu hep, delinin huzursuz ol-

duğunu sanmış durmuştum... Delirirsem, huzurumun büsbütün kaçacağını sanmıştım... Büyük yanılgılarımdan birinin daha ortaya çıkmasından, sıkılıyorum.

"Sarhoşlarla deliler arasındaki benzerlikler, ya da benzemezlikler ne? Sarhoş, geçici deli midir acaba?"

"İnsan beyninin kabuğu önemli... Bu kabuk, bizim bütün hareketlerimizi, kontrol eden bir güç... Yani bir nevi, 'süper ego'... Bu kabuk, toplum düzeni ve kurallarını temsil ediyor. İnsan içip içip sarhoş olmaya başladıkça, korteks (bu kabuk), alkol etkisiyle görev dışına itiliyor. Alkolün etkisi arttıkça, kişinin çocukluğundaki yapısı ortaya çıkmaya başlıyor."

Akıl hastanesi başhekimliğinden politikaya atılmayı önce yadırgıyorum ama, sonra haklı buluyorum... Çevre değişmeyecek ki!

"Evet... Çıkardığınız bu sonuç, 'İçki kötülük yaratmaz, kötülükleri ortaya çıkarır' sözünü hatırlatıyor. 'Deli bile sarhoştan korkar' denir. Bu o demektir ki, deli hesaba gelir, sarhoş hesaba gelmez..."

"Aslında alkol, kişinin kendi öz kişiliğinin ortaya çıkışını sağlıyor. Megalomanik mekanizma ile kendini güçlü gösteren kişinin altından, içtikten sonra bir de bakarsınız, küçük ve zavallı bir insan çıkar."

"Bakırköy'de konuk ettiğiniz çok ünlü demciler vardı..."

"Evet, vardı. Biliyorsunuz, Neyzen Tevfik Bakırköy'de çok yattı. Bir seferinde yakın bir arkadaşıyla birlikte kalmış... Fahri Celal Göktulga zamanı, alkol tedavisinden yatıyorlar... İkisi de memnun... Çıkmaya niyetleri yok... Kaçmıyorlar... Kimse bu usluluğa, bir anlam veremiyor..."

"Herhalde bir sonu gelmiştir..."

"Evet.. Derken günün birinde, Neyzen Tevfik'le arkadaşı, şiddetli bir kavgaya tutuşuyorlar... Öldüresiye... Sebep öğrenilmiş: Neyzen'le arkadaşı, o zaman hastane bahçesindeki bağlardan üzüm topluyorlar. Bir de fıçı bulup, kısa yoldan şarap yapıyorlar. Şöyle anlaşmışlar: Fıçının altındaki musluktan bir bardak şarap içen, üstten bir bardak üzüm suyu koyacak.. Derken birisi anlaşmayı bozmuş... Aşağıdan şarabı içiyor, yukarıdan suyu koymuyor. Dehşetli kavga da ondan kopuyor..."

"Madam de Stael, 'Dehanın cinsiyeti yoktur' diyor. Doğrudur. Ancak, delirmek konusunda, kadınla erkek arasında bir fark, söz konusu mudur?"

"Akıl hastalığının ortaya çıkışı konusunda, cinsiyetten kaynaklanan bir fark görülmüyor. Ama, nevroz dediğimiz sinir rahatsızlıkları bizim kadınlarımızda daha çok görülür. Sıkıntı, çarpıntı, evham gibi..."

Boğaziçi'nde, suyun kenarında sanki denizde oturuyor gibiyiz. Su ile aramızda, üst kattaki bara çıkan, çelik bir merdiven var. Bu merdiveni sevmek de, biraz delilikten kaynaklanmalı... "Bu merdivenden güzel bir kadının inişini, sabırla beklemeli..." diyorum. Aktuna bu düşüncemi, ruh sağlığımın önemli bir belirtisi sayıyor... Açıklıyor:

"Hayatta her şeyi bu iyimserlikte düşünmelidir."

Birazdan eğer inen olmazsa, yukarı çıkıp bir hanımı elinden tutarak indireceğimi söylüyorum. Aktuna bu düşüncemi övüyor:

"Sözümona akıllı ile, sizin deli dediğiniz ruh hastası arasındaki fark bu! O akıllı dediğimiz, merdivenin altında, hayat boyu bekliyor. Bakıyor ki kimse gelmiyor. Merdiveni söküyor."

"Ya deli? Benim dediğimi yaparak, yukarı çıkıp bir hanım indirmiyor mu?" Sayın Doktor Aktuna, parlak bir teşhis koyuyor:

"Hayır! O dediğiniz adam, dâhidir, dâhi..."

Yıldırım Aktuna'dan, peşin peşin özür dileyerek soruyorum: "Ruh doktorlarının kural olarak yarı deli olduğu söylenir... Doğru mudur bu?" Doktor, bir süre ses çıkarmayınca, cesaret bulup soruyu genişletiyorum: "Yarı değil, tam deli midir yoksa?" Aktuna:

"Ben bu konuyu inceledim. İnsanlar toplumlarda o kadar çok akıllılardan kuşkulular ki, kendilerine deli teşhisi koyabilecek kişilere önceden deli damgası vurarak, teşhisi şüpheli hale getiriyorlar."

Aktuna'ya, baştan beri sakladığım bir hassas soruyu yöneltiyorum: "Politikaya atılmaya niyetiniz var mı?" Aktuna:

"Şöyle söyleyeyim: Dedim ya, ben hizmet etmeyi çok seven bir insanım. Bu hastanede de çok çalıştım. Ama görüyorum ki, verdiğim hizmet, sınırlı kalıyor. Acaba ben, bu sınırları aşamaz mıyım diye düşünüyorum. Daha geniş hizmet, ancak politikaya girmekle mümkün olabilir."

Akıl hastanesi başhekimliğinden politikaya atılmayı önce yadırgıyorum ama, sonra haklı buluyorum... Çevre değişmeyecek ki!..

Sanırım ilginç bir noktaya da geldik. Yukarıda sunduğum konuşmanın notunu ben, 1989 yılında almışım. Ve sonra da Aktuna politikaya atılmış... Bakan bile olmuş.

Acaba politikaya girince, aklı başından gitti mi?

Nejat Eczacıbaşı

Nejat F. Eczacıbaşı ile tanışmamız, 1968 yılındadır.

Levent'teki ilaç fabrikasına çağrıldım. Çağıran, kardeşi Haluk Eczacıbaşı'ydı. Yaptıracakları bir kâğıt fabrikası planlaması için, benim de teklif vermem isteniyordu.

O sırada, büromuzda işe gereksinmemiz vardı. İş almamız gerekiyordu. Çok müsait bir teklif vererek aldık.

Konu, Karamürsel'deki İpek Kâğıt Tesisleri'nin, mimarlık ve inşaat mühendisliği hizmetleriydi. Araziyi gördük. Zemin sondajları yapıldı. Teknolojiyi veren Alman firmasından makina yerleştirme ve Lay-out projeleri geldi.

Doneler yetersizdi. Alman firmasının, bir çakallığı da vardı. İçinde ciddi bilgilerin iyice noksan olduğu proje taslaklarına numara ve tarih atar, işsahibine bitmiş gibi yollardı.

Bir başka saçmalık, önerilen makina yerleşmelerinde, büyük bir bodrumun bulunmasıydı. Oysa arazide, yaklaşık bir metre aşağıda, zemin suyu vardı. Acele bitmesi istenen yapıda bu bodrumun yapılması, zaman ve masraf savurganlığıydı.

Yapının inşa ve işletme tekniği açısından bu bodrumun yapılması, hiç de zorunlu değildi. Bunu iyi biliyordum. Bodrum olması düşünülen o makina döşemesinin zemine yükseltilmesi, hiç zarar getirmeyecekti. Yararları ise sonsuzdu.

Benim bunu anlatıp değiştirebilmem için, Nejat Bey'le aynı zamanda Almanya'ya gidip, tartışmam ve inandırmam gerekti. Sabrettim ve inandırdım... Değiştirdik.

Haftada bir gün, yapı yeri toplantıları yapılırdı. O günkü

işi bitirinceye kadar, sürerdi. Toplantı bitince, hep birden denize girerdik. 1968-69 yılları Karamürsel kıyıları, tertemizdi.

Sonraki yıllarda Eczacıbaşı grubuna, Bozüyük Seramik, Dosan (sonradan Tat:2), Levent İlaç Tesisleri genişlemeleri, spor salonu yapılarını da planladık. Yaptığımız işlerden pişmanlık duyacağımız, herhangi bir anımız yoktur.

Ama, iş ilişkilerimiz, yine de kesildi. Artık bu saçmalığı deşmenin, anlamı kalmadı. Çiğnenen telif haklarını da aramaya kalkışmadım.

Nejat Bey'le kişisel ilişkilerimiz, vefatına kadar sürdü. Yeniköy'deki evinde verdiği davetlere de çağırırdı.

Nejat Bey'le yaptığımız işlerden pişmanlık duyacağımız, herhangi bir anımız yoktur.

İstanbul Festivali dolayısıyla düzenlenen davetlerde, önce Boğaziçi manzaralı bir kokteyl sunulurdu. Sonra da bahçedeki oturmalı yerlerden önce, kesinlikle bir konser verilirdi. Ben kokteylle yemek arasındaki bu konseri, yüreğime sindiremezdim. Bir bardak içki alır, ağaçlar altına kaçardım.

Nejat Bey de beni adamlarına aratıp buldurur, sonra da gelir, zorla konsere götürürdü.

Amca Mithat

Mithat İlkray, lakabıyla Amca Mithat, Yüksek Makina Mektebi (sonradan İTÜ) 1942 inşaat mezunlarındandı.

Boyutları oldukça büyüktü. Eskiden, "müheykel ve müşekkel" denen tiplerdendi. Kilosu 130 ile 140 arasında dolaşırdı.

1945 yılında, Diyarbakır'da Fen İşleri Müdürü olarak çalışmaktayken, kontrollere çıktığı bir günde, sevdiği bir olay yaşadı.

Jeep'iyle, temmuz ayında bir öğle sıcağı ortalığı kavururken, sur duvarları önünde kıpırdaşan iki kişi gördü. Merak edip yanlarına gitti. Bir de baktı ki adamlar rakı içiyorlar.

Meze olarak bir tepsi pul biberle, bir tepsi ayıklanmış diş sarımsak bulunuyor. Önce yarım avuç pul biberi ağızlarına alıyorlar. Sonra da yarım avuç diş sarımsak... Biraz durduktan sonra ikisinin de acısı deliklerinden fışkırırken şişeyi dikip gani bir yudum rakı çekiyorlar.

Mithat'ın yeme-içmesi, efsaneleşmiş. Ama o bile, bu içiş biçimine şaşıp, uyarıyor:

"İyi de, bari şu rakı şişesini güneşe koymasanız be!.."

"Sen ne dirsen beyim! Bu biberle sarmısaktan sonra, bu rakı buz gibi gelir."

Gerçekten de bu adamlar, 1905 yılında görecelik (izafiyet) teorisini bulan Einstein'dan 40 yıl sonra, aynı teoriyi okumayazma bilmeden, bir kez daha bulan kişilerdi.

1954 yılında, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği kuruldu. Biz orada Mithat'la, odalarımızın yetkili temsilcileri ola-

rak bir komisyonda, birbirimize karşı geldik. Ama hep, tatlıya bağladık.

1957 yılında o Bayındırlık Bakanlığı'ndan, ben dışarıdan, iki devlet hastanesi proje yarışmasında jüri üyesi olduk. Bütün jüriyle hep birlikte, Samsun ve Gaziantep'e giderek, arsaları gördük.

Gaziantep'te hepimizin sınıf arkadaşları bulunuyordu. Dehşet veren ikramlarla karşılaştık. Ama Mithat, yeme-içme konusunda ünlü Anteplileri bile, yerlere serdi.

Ankara'da Bayındırlık Bakanlığı'nda çalıştığı, Yapı İşleri'nin önemli kademelerinde görev aldığı yıllarda, ben Ankara'ya gittikçe buluşurduk. Restoran Bekir'de, onun yakın akşamcı takımı vardı. Rüzgârlı Sokak'taki Cemal Baba'ya gittiğimiz olurdu.

Müthiş çabuk ve iyi yemek yapardı. Bir akşam Bakanlık'tan çıkıp, balıkçıya uğradık. Gözü doymadı, yedi çeşit balık aldı. Evine gittik, bir saat içinde kilolarca balığı, 10 çeşit pişirdi.

Oturduğumuz sofradan, kalkmak bilmedik. Eşi olan hemşiremiz geceyarısı gelip, Mithat'tan rica etti:

"Çok içtin! Yapma! Öleceksin!..." dedi. Mithat da ona, hiç huyu değilken karşı koydu:

Yer, İzmir'de bir otelin restoranı, saat sabaha karşı dört; içkide iddiayı kaybedip sızmışım, Amca Mithat bu zaferi belgelemek için otelin fotoğrafçısından yararlanırken pek mutlu.

"Aaa! Öldüğüme de mi karışacaksın! Ölürsem ölürüm..." dedi. Ama hemşirem razı değildi:

"Bana bak! Benimle evlendin. İki de çocuk doğurttun. Sen bizden sorumlusun... İstediğin gibi ölemezsin!"

Mithat ilk kez karısını dinlemedi. Sınırsız bir yeme-içme coşkunluğu içinde sürdürdüğü ömrünü, henüz 46 yaşındayken sona erdirdi.

Ama yine de, doyamadan gitti.

Cahide Sonku

Cahide Sonku 20. yüzyıl ilk yarısında, ülkemizin en parlak yıldız, tiyatro hanım oyuncularının başlarında gelirdi.

1930'lu yıllarda İstanbul Şehir Tiyatroları'nda, oyun kaçırmazdım. Demek ki o zamanlar, Cahide'nin ancak 20 yaşlarında olduğu yıllarmış. 1932'de Şehir Tiyatrosu'na girdiğinde 16, 1937'de Talat Artamel'le evlendiğinde ise, 21 yaşındaymış.

1940 yılında Muhsin Ertuğrul'la birlikte, *Şehvet Kurbanı* filmini çevirmişti. Bir tren kompartımanında, gıcıklayıcı bacak açışlarıyla Muhsin Bey'i yoldan çıkaran hanım rolünü oynadığında, biz arkadaşımızla birlikte: "Eh!... Bu durumda yoldan çıkılır" diyebilmiştik.

Ancak her ikisinin de çok başarılı oyunlarından unutamadığım rolleri, bu filmdekiler değildi. Muhsin Bey'i bizzat oynadığı Kral Lear rolünden, Cahide Hanım'ı da, Shakespeare oyunlarındaki rollerinden unutmuyorum.

Cahide Hanım'ın çok düzgün bir Türkçe konuşma yeteneği, görkemli ve zihinlere giren bir güzelliği vardı.

1948'de kurduğu film şirketiyle, Zeki Müren'i *"Beklenen Şarkı"* filmiyle kamera karşısına ilk çıkaran, Cahide Hanım'dır.

Ancak, gerçek nedeni güvenle yorumlanamaz düşüşlerle alkole esir düşen, en berbat insanlarla, en kötü meyhanelerde acıklı sahneler yaşayan, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde isyankâr tavırlarla karyola demirlerini "Benim sonum böyle mi olacaktı?" diye yumruklayan, yine o'dur.

Ama artık o, Cahide Hanım da değildir, Cahide de değildir.

Bir Gece Yürüyüşü

1940'lı yıllar yaşanmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'nın şiddetle sürüp gittiği, tüm dünyayı ruhsal olarak da esir ettiği, yıllardı bunlar.

Karatma vardı. Geceleri açıkta hiçbir ışık yakılmıyor, bütün binalarda gece ışıkları kesinlikle perdeleniyordu. Pek az sayıda çalışma ruhsatı olan otomobillerin ve hatta otobüslerin far lambaları, mavi saydam kâğıtlarla kapatılıyordu. Vesika ile verilen ekmek bile, kişi başına günde 150 gramdı.

Türkiye savaşa girmemişti ama, katlanılması zor mahrumiyetler içinde yaşamaktaydı. Tüm yaşamı sıkıyönetim koşulları çerçevelemekte ve daraltmaktaydı.

İnsanlar yine de bütün bu sıkıntılara karşın şaka yapmaktan ve daracık bütçelerinden seyrek de olsa içki içmekten, vazgeçmiyorlardı. Bu şartları son derece ağır yaşamın katlanılmasına yardımcı olan emniyet supabı, arada bir neşelenmek ve içmekti her şeye karşın.

Sıkıyönetim de, gerçekten sıkıydı. Beyoğlu'nda İstiklâl Caddesi'nde bir çizgi üzerinde yürümeyip de yalpalayan demcileri, askerler yakalıyor ve doğru Taksim'de duran askeri kamyonlara tıkıyorlardı. Bu kamyonların adı GMC harflerinden çarpıtılmış "cemse" idi. Sıkıyönetim komutanı Orgeneral Ali Rıza Paşa, demcilerin terbiyesi için böyle bir önlemi uygun görmüştü. Bir gece toplanan demciler Taksim Meydanı'ndaki cemseye tıkıldılar. Doğru Maslak yolu üzerindeki bir yere götürüldüler ve askerler tarafından itile kakıla boşal-

tıldılar. Bu yer şimdiki üst Boğaz yolunun, Tarabya sapağına denk geliyordu.

Zaman geceyarısı idi. Mart ayının acı soğukları yaşanmaktaydı. Boşaltılan yaklaşık 25 kişinin ise giyecekleri, kendilerini bu soğuktan koruyacak gibisinden değildi. Çoğunun ayakkabılarıysa, patlaktı. O yıllarda o yoldan o saatte, tek bir taşıt geçmezdi. Demciler Şişli Meydanı'ndaki tramvaya kadar, yürümek zorundaydılar.

Cemseden boşaltılan 25 kişi şaşkınlık içindeydi. Tek çareleri paçayı sıkıp, Şişli'ye kadar yürümekti. Hatta hızlı yürümekti ki, biraz kızışıp kar fırtınalı soğuğu hissetmesinler.

Aralarından bir kahraman çıktı ve dedi ki: "Arkadaşlar! Biz asker millet değil miyiz? Yürüyelim!"

Başladılar yürümeye... İlk dakikalar, herhangi bir sakınca doğurmadan, geçer gibi oldu. 10 dakika sonra durup, 2 dakika dinlendiler. İkinci 10 dakika yürüyüşün sonunda, orta yaşlı demcilerden biri: "Siz gidin! Ben burada biraz uyuyup peşinizden gelirim" dedi.

Hiçbirisi buna razı olmadı. Biliyorlardı ki, o karlı havada yere uzanıp da uyuyan demci, bir daha uyanmayacaktı. Don-

Anlattığım "Gece Yürüyüşü", gündüzlerin bu çeşit sofralarının sonucuydu tabii.

ması kesindi. Önce tatlı tatlı uyardılar ama, adam yine uyumak isteyince acımadan korkuttular:

"Yürü!... Yoksa yersin odunu kafana!"

Saatlerce düşe kalka yürüdükten sonra takım, Asri Mezarlığın kapısına kadar ulaştı. O zaman Zincirlikuyu Mezarlığı kapısı üstünde, Asri Mezarlık yazardı.

Cemseden boşaltıldıkları yerden Asri Mezarlığa kadar, tek bir bina yoktu ama mezarlık kapısından Şişli'ye kadar, dut bahçeleri içinden geçilirdi. Şişli'den önceki iki bina, Tekel Likör Fabrikası ile Şişli Tramvay Deposu'ydu. Demciler kendi aralarında örnek bir yardımlaşma kurmuşlardı. Hepsi soğuktan titriyordu ama en zayıflarının koluna girip, sürüklemeye çalışmaktan da vazgeçmiyorlardı. Hiçbirisini yolda bırakmadan mezarlık kapısına kadar varmaları, umutlarını ve güçlerini tazelemişti. Sonunda Şişli Meydanı'ndaki tramvaya kadar vardıklarında, tan yeri ağarıyordu.

Aralarında o gece, kader arkadaşlığı yaşanmıştı. Eşine ender rastlanır dostluk köprüleri kurulmuştu. Şişli Tramvay Meydanı'nda 25 kişi, bitkindi ama birbirlerine sarılarak gözyaşları içinde vedalaştılar.

Bir daha da rastlaşmadılar.

Ben o geceyi, neden mi bu denli iyi biliyorum? Aralarındaydım da ondan...

Aradan yarım yüzyıl geçti. Bir akşam sofrasında ben, o geceyi anlattıktan sonra eklemiştim: "Ah ah! Sıkıyönetim kumandanı paşa bize acımamıştı."

Yanımdaki dostum, elimi tutarak ekledi:

"O paşa babamdı" diye...

Gerçekten de yanımdaki dost Doktor Tahsin Artunkal'dı. Kardeşi Güneri Artunkal da sevgili dostumdu. Ali Rıza Paşa'nın onların babası olduğunu, birdenbire anımsamıştım.

Mehmet Akbay

Vitali Hakko... Kadiiim arkadaşım. Son dönemlerde Vehbi Koç'un hafta sonu yürüyüş mangasının, fedakâr askeri... Bir pazar günü öğle yemeğine bizi de davet etmesin mi? Hem de nereye? Çırağın Sarayı'nın, Saray bölümüne (otel tarafına değil).

Belki 150 kişi çağrılmış. Önce ayakta şampanyayla havyar sunuluyor. Sonra sofralara oturulacak ve yemek başlayacak.

Ben ayakta durmaktan sıkıldım. Kenarda bir kanepeye oturmak istedim. Orada benden önce oturan yakışıklı bir zat, ayağa kalkarak ceketinin düğmelerini ilikledi ve:

"Buyrun Aydın Bey!" dedi.

Ben mahcup oldum. "Aman efendim, niçin rahatsız oluyorsunuz?" dedim. O yine incelikle:

"Rahatsız olmak ne demek? Siz bizim velinimetimizsiniz" dedi. Ben: "Bu da nereden çıktı?" deyince, açıkladı:

"Ben Tekel Genel Müdürüyüm!"

İkimiz de kahkahayı patlattık. Değerli Mehmet Akbay Bey'le orada hemen yakınlaştık. Görüşebilme dileklerimizi dile getirerek, vedalaştık.

Ertesi hafta bizim eve, Tekel ürünleri dolu bir koli geldi. ben de ona, imzalı bir kitap yolladım. O bana, bir koli daha gönderdi. Ben ona yine, bir kitap yolladım. Bu kibar ilişki, ben ona 20 kitap gönderinceye kadar sürdü.

Ancak, bu işte bir dengesizlik vardı. O'nun armağanlarını fabrikalar üretiyor, benimkiler ise, kişisel emeğim oluyordu.

Tekel müzesindeki yerimi kendi çabalarımın yanı ıra dostum Mehmet Akbay'a da borçluyum.

Ben bir dergiden röportaja geldiklerinde, bu dengesizliği anlatıp, bundan sonra kitapları bütün değil de, forma forma göndereceğimi söyledim.

Ama sonra utandım. 2000 yılı kitabımı yine bütün yolladım. O da bana, daha büyük bir koli yolladı.

Şimdi ilgisizmiş gibi gözükecek başka bir olaya gelelim.

Beş yıl kadar önce bir değerli okurum bana, paha biçilmez bir armağan verdi. Bir şişe Kulüp rakısı...

Önemli olan şu: Bu şişe Atatürk'ün ölümünden 27 gün sonra doldurulmuştu. Dolum tarihi: 7 Birinci Kânun (Aralık) 1938, etiketin iç yüzünde yazıyordu. Fiyatı 140 kuruş, müdafaa vergisi 2 kuruştu.

Sırf bu şişenin hatırına, bir tören düzenlemek istedim. Başaramadım. Yapabileceğim doğru iş, bu şişeyi bir mektubumla birlikte Mehmet Akbay'a sunmaktı.

Mehmet Akbay beni ertesi günü, telefonla arayarak teşekkür etti. Bu şişenin ve benim yazımın, Tekel Müzesi'nde yerini alacağını bildirdi. Tekel Dergisi'nde de, şişenin ve benim yazımın fotoğrafı, açıklamalarla yayımlandı. Böylece, bir müzede yer alıyordum. Onurdu benim için.

Ancak, çok eski bir anı, biraz zihnimi kurcalıyor. Benim, şimdi artık çoktan rahmetli olan öğretmen Annem, benim müzelerde yer alacak başarılar göstermemi, yürekten dilerdi.

Tekel Müzesi'ndeki yerimi alışım, Merhume'nin dileğine, acaba uyacak mıydı?

Sülün Osman

Ülkemiz tarihinde, haklı olarak uluslararası ün kazanmış biri var. Ne yazık ki ülkemizde unutulmakta oluşu, üzücü bir tavsamadır. Oysa hangi ünlü kişimiz hakkında, haftada dört milyon satan bir yabancı dergide *(Stern)* on sayfalık yayın yapılmış, yaşamı ve etkinlikleri özenle incelenmiş ve anlatılmıştır. Benim bilmediğim, kimbilir daha nice yayın vardır.

Sülün Osman, tarihimizin en büyük dolandırıcılarından biridir. Etkinlikleri, akıllara durgunluk verecek kadar akıl doludur. Çıkar uğruna can verecek beleşçileri söğüşlemekte, üstüne yoktur.

Saf ve aptal olmalarına karşın fırsatçılığı huy edinenler, Sülün Osman'ın en iyi müşterileri olmuşlardı. Üstad Sülün, ekonomi dehasıyla, en parlak ve hızlı satışları, hiç maliyet masrafı olmadan, gerçekleştirmişti.

Satış örnekleri, olağanüstü zengin bir koleksiyon oluşturur. Sattığı taşınmaz mallar arasında Galata ve Beyazıt kuleleri, büyük satışlar olarak yer alır. Eski Taksim Meydanı'ndaki "saate bakma hakkı", sattığı "imtiyazlar" arasındadır.

Osman, bir hacı kafilesini, trenle hacca göndermek üzere anlaşmış, lop paralarını peşin alarak, Galata Tüneli'ne bindirmiştir. Tünel kalkarken de, gözyaşları içinde kucaklaşarak, mendiller sallayarak veda etmiştir. Tünel vagonunda beş-on kez, aşağı-yukarı inip çıkan hacı adaylarını, ancak polis zor kullanarak dışarı çıkarabilmiştir.

Sülün Osman, Galata Köprüsü'nü de satmıştır. Kendisin-

Sülün Osman

den yıllar sonra sahneye çıkan birisi ise, Boğaziçi Köprüsü senetlerini, satışa çıkarmıştır. Her iki satış da ticaret açısından, aynı mahiyette bulunmaktadır.

Sülün Osman'ın banka batırışlarına yetişebilmek için ömrünün yetmeyişi, büyük eser verme açısından kendisi adına talihsizliktir.

Ancak Osman yaşayıp da daha sonraki yıllarda etkinliğini sürdürseydi, büyük rakipler ortaya çıktığı için hâlâ başarılı olabilir miydi, yoksa yeniler, Osman'ı da dolandırırlar mıydı bilemiyorum.

Mesut Cemil Tel

Pertevniyal Lisesi orta kısmında müzik öğretmenimiz, Mesut Cemil Bey'di. Müzik tarihimizin ünlülerinden, Tanburi Cemil Bey'in oğluydu.

Alaturka müziğimizin büyük ustalarından biri olan Mesut Cemil Bey, dünya klasik müziğinin de doruklarında, bir viyolonsel virtüozu idi. İstanbul Radyosu'nun kurucusu ve yöneticisiydi.

Çok iyi keman da çalardı. Biz 1933 yılında, Cumhuriyetimizin Onuncu Yıl Marşı'nı, Mesut Cemil Bey'den öğrenmiştik. Bir İstanbul çelebisi, bir dünya centilmeniydi.

Biz ona öğrenci olmaya layık çocuklar değildik. Gürültümüzden ve hafifliklerimizden bezer, dersi keser, "gürültü etmeyin de, ne yaparsanız yapın!" derdi. Cezalılar listesine yazdıklarını da, bu sırada uslu durursa silerdi.

Bir gün böyle bir arada ben, ertesi derste coğrafya ödevi olan Fransa haritasını çiziyor, arada bir de acaba hocam beni cezalılar listesinden sildi mi diye, ona bakıyordum.

Teneffüs zili çaldı. Mesut Cemil Bey hemen gelip beni kulağımdan tuttu, müdür beye götürdü ve: "Bu çocuk derste benim resmimi yapıyor" dedi. Sevgili hocam, beni yanlış anlamıştı. Ben gerçekten, Fransa haritası çiziyordum.

Müdür bey derhal çantamı sınıftan getirtti, okuldan kapı dışarı edilip, geçici olarak kovuldum.

Çetin Özbayrak

Ben Çetin Özbayrak'ı, 1980'lerin başında tanıdım. Önce Selçuk Batur tanıştırdı. Sonra da *Hürriyet*'te, birlikte olduk. Uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesi geçmişi olan, deneyimli bir gazeteciydi.

Ufak-tefekti. Bu nedenle lakabı, baskı harflerinin en ufağı olanla anılır, Altı Punto Çetin denirdi. Kişisel yakınlaşmamız, düzenli görüşmelere dönüştü. Ben onun Asmalımescit takımına da katılır oldum.

1984 yılında gazetedeki dizi yazılar, onun sorumluluğu ile yürütülürdü. Ben o yıl Amerika'ya giderken Çetin Emeç'le ikisi, benden bir gezi dizisi yazmamı istediler. Fotoğraf çekilmesini de, şart koştular. Kabul ettim.

Döndükten bir süre sonra gezi yazıları ve fotoğraflarını, Çetin'e yolladım. İnceledi. Üzerinde konuşmak üzere, telefonla randevulaştık. Saat akşam üzeri, yer ise bizim evdi.

Çetin kapıdan girdi. Benim çok sevinçli ve canlı "Hoşgeldin!" sarılmama, biraz cansız karşılık verdi. Yan yan yürüyüşünden ve yamuk bakışlarından, bir münasebetsizlik olduğunu anladım.

Masaya oturduk. Yazıları çıkardı ve fotoğrafları yaydı. Sonra da olağanüstü doğru ve hoş saptamasını, açıkladı:

"Bunlar, ne biçim röportaj fotoğrafları?... Sen mimarlıktan kurtulamamışsın. Varsa yoksa, bina resmi çekmişsin... Olmaz bunlar... Bu fotoğraflarda insan yok, insan!..."

Birden uyandım. Haklıydı sevgili Çetin... İkimiz de kahka-

hayı basıp, sofraya oturduk. Elbet bu eksikliğin çaresini bulacaktık... Bulduk da.

Aradan yıllar geçti... Çetin'in uyarılarını, hiç unutmadım. Artık huy edindim, değil gezi röportajı fotoğraflarını, mimarlık fotoğraflarını bile, insansız çekmez oldum.

Çin gezisinde, insan kaynayan Shanghai rıhtımında dolaşıyorduk. Mihmandarım Li Hanım ve rehberim He Bey'le birlikte...

Çetin'in uyarısını unutmadım ya! Her ikisine de, bana rıhtımda poz vermelerini rica ettim. "İnsansız fotoğraf çekmem yasak edildi" dedim. He Bey, taşı gediğine koydu:

"Shanghai'da insansız fotoğraf çekebilen, dünya ödülü alır" dedi.

Mahşer gibi Shanghai sokaklarında, Çetin'i yine anmıştım.

Bir Tüyap Kitap Fuarı günlerindeydik. Bu nedenle bir akşam bizim evde toplanmıştık.

Konuklarım arasında sevgili arkadaşlarımdan başka, fuarın konuğu, yazar Hamzatov vardı. Bir kitabı Türkçe'ye çevrilmişti. Söylenene göre kendisi, o sırada iktidarda olan Gorbaçov'un yakını ve milletvekili idi. Rus başkonsolosunu da çağırmıştım.

Saatler ilerledi. Hepimiz, çok neşeliydik. Bir ara Çetin, Hamzatov'u iki omzundan tutup silkeleyerek dedi ki: "Siz değil misiniz bizi korkuta korkuta, Amerika'nın kucağına düşürenler?..."

Hamzatov ve başkonsolos hariç, gümbürtülü kahkahalar atmıştık.

Zaman, yine yürüdü. Çetin, ağır bir hastalığın pençesine düştü. Kendisine ne yapabileceğimi sordukça: "Hiçbir şey!.. Gereken yapılıyor" dedi.

Bir pazar sabahı Tarık Minkari dostuma rica ettim. O, ne olabileceğini belki anlardı diye. Çetin'i, Gümüşsuyu'ndaki evinde ziyaret ettik.

O ufak-tefek Çetin, daha da minikleşmişti. Nasıl konuşabildiğine bile şaşılırdı. Ama o yine, Çetin'di.

Dışarı çıktıktan sonra Tarık, sadece başını iki yana sallamakla yetindi. Söze gerek kalmamıştı.

Çetin, birkaç gün sonra dünyamızı terketti.

Ünal Bengisu

1970'li yıllar başladığında, gözlerimde bir tür görme yeteneksizliği başladı. Hastalık ilerledi. Muayeneyi yapan Prof. Dr. Ünal Bengisu teşhisi koydu: Katarakt.

Bu hastalığı ailenin yaşlılarından bilirdim. Gözlere "perde indi" denirdi.

Katarakt sonunda olgunlaştı. Bengisu hükmünü verdi: "Artık bu gözlerle yaşanmaz. Ameliyat şart!"

Üstelik mimarlık etkinliğimin hızlı yıllarıydı. 1976 yılında bu ameliyatlar, şimdiki gibi kolaylaşmamıştı. Önce tek gözümden, birinci ameliyatı oldum. Gözümden çıkarılan doğal merceğim, içinden ışık falan geçmez, kara-sarı, iri boylu bir mercimek gibiydi.

Bir yıl sonra ikinci ameliyatı olacağım gün, karım ve oğlum dahil, hiç kimseye haber vermeden, hastaneye yattım.

Ancak, yattığım gün, Tarık (Minkari) dostuma, hastane kapısında yakalanmıştım.

Ameliyatın ertesi sabahında Ünal Bengisu ile birlikte Tarık Minkari ve Filiz Perkün de ziyaretime geldiler. Durumumun iyi olduğu anlaşılınca, ben öğle yemeğini dışarıda yemek istediğimi söyledim.

Üçlü heyet, beni hastaneden atıp, evime göndermeye karar verdi. "Bunun hakkından, olsa olsa karısı gelir" dediler. Beni alıp, evime götürdüler.

Karım benim, Anadolu'da iş gezisinde olduğumu sanıyor-

du. Kapıyı açıp benim bir gözüm tamponla kapalı, ötekini kıpkırmızı görünce, sordu:

"Yoksa, karakola mı düştün?"

Gözlerimi zor şartlara karşın iyileştiren Ünal Bengisu ile dostluğumuzun sürmesinden sevinçliyim.

Gıyas Korkud

1939, üroloji ihtisası başlıyor. 1948, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi üroloji doçenti... 1949 yılında 25 yıl süren askerliğe veda... 1957'de ise Gıyas Korkud, artık tıp fakültesi profesörü... Kendi isteğiyle emekli olduğu 1979 yılına kadar süren, akademik çaba.

Gıyas Abi, ömrü boyu ne yaptıysa, hepsini kendisini adayarak, başarıyla yapıyor. Tıp öğrencisiyken Beşiktaş Kulübü'nde oynadığı futbol da öyle... Hatta o zaman kendisine, tıp öğrenciliğini terkedip futbolcu olması için yapılan baskıları, kararlı olarak reddediyor.

Uzun yıllar sonra kendisine sorulduğunda: "Kabul etseydin ne olurdu?" diye... "Dolmabahçe Stadı'nda büfeci olurdum" derdi.

Benim dilimde o, Gıyas Abi'dir. Ama burada yazarken, bununla yetinemem. 1924 yılında, daha 11 yaşındayken, Halıcıoğlu Askeri Lisesi orta kısmına başladığında adı: Gıyaseddin Efendi, Demirhisar'dır. Doğum yeri eklenerek.

1930 yılında Halıcıoğlu Askeri Lisesi'ni, sınıf birincisi olarak bitiriyor. Sınıf seçme hakkını, sevgisini yansıtarak, kullanıyor: Süvari oluyor.

Ancak yukarıdan sınıf birincilerinin Tıbbiye'ye girmesi emri gelince kendisini İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencisi buluyor. Tıbbiye 1936'da bitiyor. 1937 yılında Siverek Süvari Alayı doktorudur. Yedi yıl önce hevesle yaptırdığı süvari çizmelerini giyebildiği için mutlu...

Gıyas Abi hoca ve hekim olarak, uzun yıllar süren hayırlı çalışmalarından sonrasını, deniz ve resim sevgisiyle, kendisine yakışacak gibi renklendirdi.

Resmi de, aşk ile ve şevk ile yaptı. Başarısı onu, hevesli amatör olmanın çok yukarılarına taşıdı. 1977 yılında katıldığı bir sergide satılan ilk iki resminin parasını, o akşam evindeki konuklarına dağıttı. "Bilemezsiniz ne kadar sevinçliyim. İnanın ilk ameliyatı yaptıktan sonra para aldığım ilk gün bile, bu kadar sevinmemiştim." dedi.

Gençliğinde çakı gibi ve yakışıklı olan Gıyas Abi, son yıllarda bir gün Taksim Meydanı'ndan yürürken, bir hanımla göz göze geliyor. Ve birden, şaşkınlığa düşüyor. Evet... Bu gözleri ve bakışları anımsıyor ama, kim olduğunu, bir türlü çıkaramıyor. Hanım: "Gıyas!" diye bağırarak kendisine sarılınca, büsbütün şaşırıyor. Hanım sorguya çekiyor: "Söyle bana Gıyas! Sen ne oldun? Uzun yıllardır hep seni düşünürüm ama, bir türlü ne olduğunu öğrenemedim. Söyle bana, Tıbbiye'yi bitirdin mi?"

Gıyas Abi bir ipucu yakalıyor ama, yine de mahcup: "Bitirdim" diyor.

Gıyas Abi, hoca ve hekim olarak, uzun yıllar süren hayırlı çalışmalarından sonrasını, deniz ve resim sevgisiyle, kendisine yakışacak gibi renklendirdi.

Hanım üsteliyor: "Sonra? Sonra?" Hoca anlatıyor: "Sonra da doçent ve profesör oldum..." Hanım mutlu... O da bilgi sunuyor: "Bravo Gıyas! Ben de mesleğimde ilerledim... Mama oldum" diyor.

İkisi de, birbirinin doruklara yükselmiş olmalarına, seviniyorlar.

1992 yılında ben, akciğer ameliyatı olup, yoğun bakımdan da çıktıktan sonra bir akşam, Gıyas Abi hastanede ziyaretime geldi, Tarık Minkari ile birlikte.

Moral ziyaretiydi. Halim yoktu ama, gülüşmelere ben de katılıyordum. Bir ara yakındım:

"Ben yanlış yerimden hasta oluyorum. Karaciğerim tüm sabıkalarına rağmen, sapasağlam. Akciğerim, sahadan kaçıyor. Borcum oldu, ben bu karaciğerimin bir anıtını yaptıracağım..."

"Deli misin be! Karaciğerin de anıtı mı olurmuş?" dediler. Anlattım:

"Bir Amerika büyük şehri hastanesinin bahçesine, ömrünü oraya vakfeden bir göz doktoru için, göz biçiminde bir anıt yapılmış... Anıtın açılış töreninde hergele bir gazeteci doktora, 'Şimdi ne hissediyorsunuz?' diye sormuş. Doktor da: 'Kadın doktoru olmadığıma şükrediyorum' demiş..."

Kahkahalar patladı. Gıyas Abi uyardı:

"Ürolog olsaydı, daha mı iyiydi?.."

Kısa Sahneler 5

Bir akşam, Ayduk Koray'ın çağrısı üzerine, onun evinde akşam yemeğine gittik. Vehbi Koç, Metin Akpınar, Zeki Alasya ile birlikte.

Vehbi Bey her akşam, yatay bir parmak ölçülü iki viskisini içer. Yemekte de, yarım kadeh şarabını... Ama Vehbi Bey'i o akşam hep birlikte, öylesine coşturduk ki, çok keyiflendi. Viskileri duble içti. Yemekte de şarabı, biraz fazla kaçırdı. Günlük beş sigarasından birinin de, tadını çıkardı.

Sonra Ayduk'un, evdeki çalışma odasına geçtik. Orada sohbet sürerken, Vehbi Bey birden rahatsızlandı.

Hemen doktorlara ve aileye haber verildi ama, garip de olsa ilk müdahaleyi, Metin yaptı. Derin nefes almasını istedi. Vehbi Bey Metin'i dinleyerek, derin nefesler aldı. Yavaşlayan nabız toparlandı. Gözlerini açıp Metin'e: "Nabız tutmayı iyi biliyorsun!" dedi.

O durumu kendisine yakıştırmadığı için, onu yenmek için, mutlaka bir şey söylemesi gerekiyordu, söyledi. Sonra doktorlar geldi, sorun çözüldü.

Başka bir ilginç sahneyi, Metin anlattı: Dünya Bankası Başkanı Mc Namara İstanbul'a geldiğinde bir akşam, Vehbi Bey'e yemeğe misafir olmuş. Bilinir, rahmetli 10.30'da yatardı. Mc Namara yemekten sonra, gitmek bilmiyor. Öteki misafirler de, adamı boyuna konuşturuyorlar. Sonunda Vehbi Bey dayanamıyor:

"Mc Namara, Mc Namara!... Ben her akşam 10.30'da yatarım. Bugün senin hatırın için, 11'e kaldım. Bunu unutma!" diyor. Sonra da, gidip yatıyor.

Jak Kamhi

Yıl: 1948. Yedek subaylığın, ciddiye alındığı bir dönem. Yedek Subay Okulu'nun bütün sınıfları, Ankara'da eski Muhafız Kışlası'nda bulunuyor.

Ben de o sonbaharda, öğrenci olarak 29. Dönem Yedek Subay Okulu'na katıldım. İstihkâm Bölüğü'ne ayrıldım. 150 kişilik bölüğün yaklaşık 100 kişisi, mimar ve mühendisti. Çoğu da, eski arkadaşım... Başta Cihat Burak olmak üzere.

Altı aylık okul dönemini, iyi geçirdik. Zorluklara da karşın, neşeliydik. Yeni tanıştıklarımızla da, iyi kaynaştık. Orhan İskit, Sadettin Acar'la, sonraları da hep görüştük. Sonraları görüştüklerimiz arasında, mühendis Jak da vardı.

Okuldan sonraki altı aylık yedek subaylık için, kuralar çekildi. Ben XVIII. Kolordu'yu çektim. O sırada, İkinci Dünya Savaşı yeni bitmiş sayılırdı. Kuzey komşumuz savaşı kazanmış olmanın verdiği coşkunlukla, o yıl bizden, Kars ve Ardahan illerimizi istemişti. Buna karşın bizim kolordu, Erzurum'un doğusunda Dumlu'da kurulmuştu. Merkezi köyde olan yegâne kolordumuzdu.

Biz, aynı dönemde beş asteğmen, bir barakanın yarısında kalıyorduk. Büyük odada yatan, benden başka iki kişi daha vardı. Okuldan tanıştığımız Edmon Sarfati ve Jak Kamhi.

Yaşamayı zorlaştırmıyor, tersine kolaylaştırıyorduk. Gündüz barakalarda çalışır, gece subay mahfelinde yer içerdik. Arada, garip istekler ortaya atıldığı da olurdu. Jak bir akşam, barakamızda şahane bir patates kızartması yapacağını söyledi. Bir

ispirto lambası üzerindeki tavaya, patatesleri koydu. İki saat sonra, tek bir patates parçası kızarmamış ve biz, aç kalmıştık.

Askerlik bittikten sonra, 50'li yıllarda hepimiz, meslek çabalarına gömüldük. Jak Kamhi, bükme çelik sacdan doğrama yapan, bir atelye kurdu. Ben de planladığım bir bina için ona, büyük sürme kapılar ısmarlamıştım.

Yıllar yürüdü. Jak Kamhi işi büyüttü. Mecidiyeköy'deki fabrikasında ev aletleri yapmaya başladı. Sonra işi gelişince, Çerkezköy'de büyük arazi alıp, Profilo tesisini, orada kurmaya girişti. Mimar olarak ben de, bu tesisin planlanmasında görev aldım. Mimari projelerini yaptım.

Bu tesis de çalıştı. Jak Kamhi zengin oldu. Rastlaştıkça, yine eski günlerin ağzıyla birbirimize takıldık.

Daha sonra benim kitaplarım yayımlanmaya başladı. Ben kendisine hediye olarak bir kitabımı postaladım. Sekreter ağzıyla bir teşekkür aldım.

Benim bu cevaba ne cevap vereceğimi, rastlarsam kendisine söyleyeceğim.

Kenan Işık

Annesi, heykeli dikilecek ülkemiz hanımlarından birisi. Bir meslek kazasında gencecik ölen kocasının ardından, beş küçük çocuğunu, zor yaşama tırnaklarını geçirerek yetiştiren, bir onur heykeli. Özetlemezsem, çok uzatacağım.

İki kızı, ailelerini kurup ayrılmışlar ama kopamamışlar. Üç oğlundan ikisi, şimdi profesör. Kenan Işık ise, tiyatrocu olmuş. Ama şartlı olabilmiş: Anne onun bir tiyatrocu olmasına, ancak bir üniversite bitirmesi şartıyla razı oluyor. O da Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitiriyor.

Kenan Işık daha 17 yaşında ve lise öğrencisiyken Ankara Meydan Sahnesi'nde profesyonel tiyatro yaşamına giriyor. Yürek ve güç ister: Daha sonra bir yandan liseyi bitiriyor, peşinden de Gazi Üniversitesi'nden diploma alıyor.

1972 yılında, dışarıdan sınavlara girerek, Devlet Tiyatrosu sanatçısı oluyor. Bu kuruluşta uzun yıllar, oyuncu, oyun yazarı ve yönetmen olarak görev yapıyor. Sahneye 35 oyun koyuyor. Birleşik Amerika ve Almanya'da, tiyatro araştırmaları yapıyor. 1996-99 yıllarında, İstanbul Büyükşehir Belediye Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni.

Kazandığı ödüller, buralara sığmaz.

Kenan Işık'la *Akşam* gazetesinde, sütun komşusuyuz. Bir akşamüstü gazeteden koptuğumuz gibi, soluğu Boğaziçi'nde alıyoruz. Rumelihisar'da Karaca Restoran'ın, yerden iki kat yukardaki terasında, ama yine de ulu çınar ağacının altında, soframızı kuruyor, zevkle söyleşiyoruz.

Aziz Nesin'den söz açıyoruz. Ben ona, Çatalca'daki Vakıf binalarını anlatıyorum. Kenan Işık bana, tiyatro ilişkilerinden söz ediyor. Ekliyor: "Aziz Nesin'in hanımlarla arası, hep iyiydi. Hayatında, hep bir hanım vardı."

İzlenimlerimizi, değiş-tokuş ediyoruz. Kenan Işık diyor ki:

"Bir Nâzım Hikmet'i, çok severdi. Başka kimseyi sevmezdi.

"Beğendiği tek yazar da, Saltikov Sçedrin'di. Kendisini, ondan başka kimsenin etkilemediğini söylerdi.

"Mizahta çok ustaydı, ama kendini hep, tiyatro adamı olarak görürdü."

"Mizaha 'gülmece' adı takılmasına neden olanlardan biridir. Oysa mizahın, gülmeye değil de, düşündürme amacına yönelik olduğunu, iyi bilirdi. Buna da karşın gülmece adında ısrarlı oluşu, 'gülmece' değil de 'düşünmece' denseydi, sanırım ki kitaplar daha az satacağı içindi."

Işık, yine Aziz Nesin'den bir anısını anlatıyor:

"Bir gün Nişantaşı'ndaki evine gittiğimde, telaşlı idi. Hastaneye yatacak... Yapılacak ameliyatın, bir tehlikesi olduğunu biliyor. Oğlu Ali'ye, iki mektup yazmış. Birisi ölürse gidecek, öteki de ölmezse... Bir yandan oda içinde dolaşıyor, bir yandan da: 'Yahu! Bana ölmek için bile, üç ay lazım' diyordu."

Fuzuli ilgimiz, bize bazı şeyleri anımsatıyor. Ben Mecnun'un Leyla için, "Firkatin bana kâfîdir / Vuslata takatım yoktur" dediğini söylüyorum. Kenan Işık da, Mecnun'a Leyla'yı gösterdiklerini ve Mecnun'un: "Siz

Sevgili Kenan Işık, yaşamı dokuz sözcükle özetliyor: "Hayat berbat olabilir. Ama aşk var... Yaşama şevki var."

bana, kadehi gösteriyorsunuz... İçindeki şaraptan söz etmiyorsunuz" dediğini anlatıyor. "Kadeh aynı kadeh ama, içindeki şarap o kadar farklı ki..."

Kenan Işık, sayısız dramın nasıl bittiğini bildiği için, rahat karşılaştırıyor:

"Burada birbirine kavuşamayan iki sevgili, ölüme meydan okurlar. Farklı bir şey bu!"

Bir düş kırıklığını ekliyor:

"Bazı ünlü insanları kişi olarak tanıyınca, zihnimdeki yerinden paldır küldür düştüğünü görüyorum. Hiçbir değeri olmadığını anlıyorum."

Bazı isimler söylüyor. Gülüşüyoruz. Diyor ki:

"Ben, çoğunu tanıdım."

Tanımak isteyip de, henüz tanışmadığı ünlü bir yazarımızın adını söylüyor. Ben uyarıyorum:

"Tanışıp da konuşmak, olanak dışıdır. Çünkü o ağzını açar, bir daha da kapamaz. Tanışmamış olmanın sevindirici bir yanı, bu olsa gerek."

Arkadaşımın, tiyatro eleştirmenleriyle arası, pek iyi değil. Yine de bir eleştiri olayı anlatıyor:

Sir Alec Guinness'e, bir gazeteci sormuş: "Eleştirmenler hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye... O ise:

"Ben eleştirmenleri, okumam bile!.. Anlamazlar" diyor. Yine üstüne varıyorlar: "Pekiyi, göz ucuyla da mı okumazsınız?" Guinness yine: "Okusam bile, bir kulağımdan girer, bir kulağımdan çıkar." diyor. Gazeteci başka soruya geçiyor ama, Guinness'in aklı hâlâ birinci soruda takılı kalmış. Hâlâ birinci soruya yanıt veriyor:

"Bir yakalarsam, canlarına okuyacağım".

Üstelik Kenan Işık bu olayı aynen, Tiyatro Eleştirmenleri Ödülü aldığı gece, tören sırasında anlatıyor. Sonra da bana akşam soframızda olayı anlattıktan sonra, ekledi: "Bu, şık bir olaydı... Anlamadılar".

Anadolu'nun tüm geçmişindeki kültür mirasını sahiplenmemiz gerektiğinde, anlaşıyoruz. Diyor ki:

"Bizim kültürümüz içinde, yalnız Osmanlı-Bizans yok. Daha öncesinden Likya'lar, Karya'lar var. Hitit var."

Sonuç çıkarıyor:

"Ben kendi özgün kültürümüzle, dünyada saygın bir biçimde varolacağımıza inanıyorum. Dünyanın her ülkesinde, kaliteli insanlar yaşayabilir. Ama bizde geniş bir sanı, zaman zaman ortaya çıkıyor. Beethoven dinleyeni ille de kaliteli, Şeyh Galip seveni de, kalitesiz sanıyorlar."

Söz, kitaplara kayıyor:

"Ben son günlerde, yine Ahmet Hamdi Tanpınar'a yaklaştım. Tanpınar kültürümüzün, önemli göstergelerinden biri... Yine gündemde. Yapı Kredi Yayıncılık, kitaplarını basıyor. İstanbul'u, Bursa'yı, ondan iyi anlatmak zor. Ben onun *Huzur* romanını, oyun yaptım, sahneye koydum."

Kenan Işık'ın son yıllarda yüzünü, televizyonda da çok seyrettik. Dizilerde rol aldığı gibi, Kim 500 Milyar İster programının da, sunucusu oldu.

Gülümsemesinin, neden bu denli sıcak ve içten olduğu, besbelli... Çünkü Kenan Işık'ın gülümsemesi, yüreğini yansıtıyor.

Kenan Işık dilimizin bize özgü bazı şaşırtmalarını, kibar kibar eleştiriyor:

"Bizim dilden başka dilde de var mı, bilmiyorum. Politika için kullanılan iktidar sözcüğü, aynı zamanda cinsel gücü de ifade ediyor."

Şikâyet ediyorum: "Bizim Samatya çarşısında, büyük sokağı bir asma gölgelerdi. Dükkânlarda, camekânı ıtır kaplardı. Bu zevkler yokoldu." O da katılıyor:

"Adam, ağaç altı aramıyor. İçtiğine ne kadar buz koyacağını, bilmiyor... Mor salkım, erguvan tanımıyor. Böyle hayat mı olur?"

Sevgili Kenan Işık, yaşamı dokuz sözcükle özetliyor:

"Hayat berbat olabilir. Ama aşk var... Yaşama şevki var."

Ali Sirmen

Ali Sirmen... Saygıdeğer ve sevgili bir, eski dost... Bunca yıl sonra ben artık kendisine, "sen" diye hitap ediyorum. O ise bana, ille de "siz" diyor. Yapmamasını diliyorum. Dinlemiyor.

Hele 10 yıl daha, yaşlansın bakalım! Belki vazgeçer. Anlaşılan, bu hitap biçimi, bir süre daha böyle gidecek... Bir akşam, yine birlikteyiz... Sofrada... Sevinçle birlikte olduğum söyleşilerden biri, sürüyor.

Rumelihisarı'nda, kıyıdaki bir restoranda oturuyoruz. Ben, 1930'lu yıllarda, her yıl yaptığımız üç haftalık askerlik kamplarını anımsıyorum. Anadoluhisarı'nda, deniz kıyısındaki ilkokul binasında yaptığımız, kampları anlatıyorum. O zaman Boğaziçi'nde batı kıyısında, otomobil yolu yoktu. Boğaz köylerine, tepedeki Maslak yolundan dağılınırdı.

Eski İstanbul yarımadasında da, sahilde otomobil

Ali açıklamış: "Makbul bir erkek, karısı tarafından giydirilen, başka kadınlar tarafından soyulan adamdır."

yolu yoktu. Surlar, doğrudan doğruya, deniz sularına bitişirdi. Bütün bu sahil yolarının, "imar vahşeti" oluşuna üzülüyoruz.

Söz mizahtan açılıyor. Ali diyor ki: "Mizah, yalnız zekâdan doğmuyor. Başka dayanaklar istiyor."

İkimiz birden, Nurullah Ataç'ı anımsıyoruz. Ali, pek hoş bir olay anlatıyor:

Nurullah Ataç, bir hanıma âşık... Yeryüzünün en büyük mizahı bu! Ataç gidip, âşık olduğu hanımın evinin kıyısındaki, eşiği öpüyor. Orhan Veli yanında... Aradan altı yıl geçiyor. Orhan Veli Nurullah Ataç'ın omuzunu tapşınlayarak, 'Üstadım! Galiba yanlış oldu... Bu ev değildi... Yandaki evdi...' diyor".

Ali ile, böyle insanların yaşamış olmasına seviniyoruz. Yaşamın, katlanılması gereken eziyetlerini, ancak böyle insanların ferahlattığını düşünüyoruz. Aklıma geliyor:

"50 yıl önce ülkenin iki önemli sorunu, isbat hakkı ile, üniversite bağımsızlığı idi. Bunca yıl sonra, durum daha da beter oldu."

Ali, Nadir Nadi'nin, kendisine anlattığı bezginliği anımsıyor. Bir gün demiş ki:

"Yahu, ne yazayım artık? Hep aynı şey, hep aynı şey... Hep aynı şey..."

Benim, çocukluğumdaki gazete sahipleri, aklıma geliyor. Kazım Şinasi, Yunus Nadi, Hakkı Tarık Beyler gibi... Ali tanımı, tamamlıyor:

"Yani hepsi, 'erbabı kalem'di." Sonra Ali durup durup, ekliyor: "Yahu, şimdi artık, gazetede yazı yazmak için bile, 'erbabı kalem' olmaya gerek kalmadı... Hatta bir kısım erbabı kalemin yerini, erbabı hokka'lar aldı."

Ben, 50-60 yıl önce, Türkiye'nin 21. yüzyıl başlarken dünyanın en ileri ülkelerinden birisi olacağı inancımı anlatıp, ekledim:

"Bu, tahmin falan değildi, inançtı... Biz, 20. yüzyılın başlarında, yüzyılın en büyük dönüşümünü gerçekleştirdik. Medeni Kanun'la, öğretim birliğiyle, ülkenin yobazlar eline geçmesi engellendi."

Ali olayı, bir başka açıdan da aydınlatıyor: "Daha önce, Galatasaray Lisesi gibi, Darüşşafaka gibi, laik okullar açılmıştı.

Galatasaray açılırken Fransızlar, burada Hıristiyanlarla Müslümanların birlikte okutulmasına, karşı çıkmışlar. Hahamlar bile, hatta Papa bile, karşı çıkmış. Rus Çarı temsilcisi Mençikof bile, karşı çıkmış. Bütün bunlara rağmen Halife Efendimiz, laik okul açmış."

Şaştığım bir benzemezliği belirtiyorum:

"Osmanlı Harbiyesi'nden Mustafa Kemal çıkmış da, Cumhuriyet Harbiyesi'nden Kenan Evren çıkmış... Şaşacak iş..."

Ali de, anımsıyor:

"Ya yine Osmanlı Harbiyesi'nden çıkan Enver Paşa?.. Henüz Osmanlı Devleti batmamışken, Enver Paşa zamanı, hanımların başı açık sokağa çıkma hakları, hanımlara tek taraflı boşanma talep etmek hakkı, çalışma hakkı, tanınmıştı. Kadılar, Adalet Bakanlığı'na bağlanmıştı. Hatta İttihatçılar, sonradan kapanan konservatuvar bile açtılar."

Söz, Bülent Ecevit'in, sahte solculuğuna kayıyor. Ali, günah çıkarıyor:

"Ben öyle bir sahte umudun peşinde koştum ve milleti de koşturmaya çalıştım ki, çok yanlış oldu, üzgünüm."

Sonra Ali, benim bir benzetmemi anımsıyor. Çiçek Pasajı'ndaki Meyhaneci Entelektüel Cavit'le, Ecevit'in benzeştiği düşüncemi... Benim: "Cavit, içmez içirtir, Ecevit de, çalmaz çaldırır" dediğimi... Bu benzetişin, yerinde ve doğru bir özet olduğuna katılıyor.

Ali Ulvi dostumuzu anıyoruz. Diyorum ki:

"Ne kadar da az çizgiyle anlatırdı. Mizahın, ruhunu algılardı."

"Olağanüstü hoş ve değişik bir kişiydi."

Günün birinde bir sofrada, Ali'ye: "Kravatınız güzel" demişler, O ise: "Karım aldı" demiş. "Gömleğiniz de güzel!" demişler. O yine: "Karım aldı" demiş. Ceketini beğenmişler. O yine: "Karım aldı" demiş. Soran adam, bu işin nasıl olduğuna şaşmış. "Biraz tuhaf değil mi?" demiş. Ali açıklamış:

"Niye tuhaf olsun?... Makbul bir erkek, karısı tarafından giydirilen, başka kadınlar tarafından soyulan adamdır."

Ali'nin dediği pek hoş da, Melih Aşık dostumuz, bunu gazetedeki köşesinde yazıvermesin mi? Şaka falan ama, Ali'de

endişe doğmuş, o akşam eve çekinerek gitmiş, ancak boşuna korkmuş. Eşi müstesna Mine Hanım, yazıyı okumuş ama, espriyi beğenmiş, basıyormuş kahkahayı...

Aman Mine Hanım'a, nazar değmesin, gerçekten müstesnadır.

Yaşayacağımız önümüzdeki yakın zamanı renklendirmek için, fırsatlar yaratmaya çalışıyoruz. Bir akşam, benim Etiler'deki balkonda buluşacağız. Melih Aşık'ları da alarak... Sonra da, bir gün, Ali'lerin, İznik Gölü kıyılarındaki evlerine gideceğiz.

Benim ömür boyu başıma gelen, ya da benim başıma açtığım dertlere karşı tek tesellim, hep önümüzdeki günlerde, yüreğime yakın bulduğum insanlarla yaşayacağım saatler oldu.

Ali'den o gün de, böyle güzel umutlarla ayrıldım.

Nevreste Hanım

Bu yazıda, hiç de tanınmayan bir kişiliğin sözünü edeceğim... Öğretmen Nevreste Hanım'ın.

Kendisi, Bursa'da yerleşmiş bir ailenin kızıydı. Bulgaristan kökenliydiler. Aile 93 Muharebesi (1878) denen savaştan sonra, Lofça'dan Bursa'ya göç etmişti. Baba Hacı Mehmet Efendi Bursa'da iş kurup, geçimini güvenli biçimde sürdürmeyi başarmıştı.

Anne Hayriye Hanım, Hacı Mehmet Efendi'ye, dört evlat hediye etmişti. İlk üç erkek çocuktan biri, daha iki yaşındayken hastalıktan ölmüş, öteki ikisi de, Balkan Savaşı'nda şehit düşmüşlerdi. 1920 yılında Hayriye Hanım'ın yaşayan tek evladı, yalnız, kızı Nevreste idi.

Nedenlerini anlamak çok zordur, belki yanlışlık yapılır, onun için yalnız olayı aktaralım. Hacı Mehmet Efendi 1919 yılında tam 40 yıl evlilikten sonra, bir sabah Hayriye Hanım'ı, kızı Nevreste ile birlikte kapının dışına koyar. 60'ını geçmiş Hacı Mehmet Efendi, bir hafta sonra, tanıdıklardan birinin 20 yaşındaki kızıyla evlenir.

Nevreste, Muallim Mektebi (Öğretmen Okulu) son sınıfa geçmiştir. Annesiyle birlikte bir anda, kimsesiz kalıverirler. Hacı Mehmet Efendi, tek kuruş yardım yapmaz. Nevreste, ilk çıkan kısmetiyle evlenmeye razı olur... Annesiyle birlikte oturmayı, şart koşarak.

Nevreste yaşamak için, bıkmadan savaşmak gerektiğini öğrenmiştir. Yeni kurulmuş ailenin kıt bütçesine katkıda bulunabilmek için, gereğini yapar. Altı aylık hamileyken gider, öğ-

retmen okulu bitirme sınavlarını başarıyla verir. Öğretmen olduğunda, 1921 yılıdır.

Sonra, neler oldu neler... Eşi Esat Bey'in yakınlarının yardımıyla, tayini İstanbul'a yapıldı. Yeni aile İstanbul'a taşındı. Öğretmenlik görevi, önce Anadolu Hisarı, sonra Yedikule İlkokulu'nda, tâ emekliliğine kadar sürdü.

Büyük oğlu Vedat'tan üç yıl sonra, küçük oğlu Doğan dünyaya geldi.

Öğretmen Nevreste Hanım, çocuklarıyla yaşıt yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni de, bağrına bastı. Yüreğinde titizlikle sakladığı Cumhuriyet yeniliklerini, öğrencilerine öğretmek için 40 yıldan fazla, kendini harap edercesine çırpındı.

1933 yılında, Cumhuriyet'in 10. yılında, iki oğlunun da sünnet düğünleri yapıldı. Aşçı tutulup, etli pilav ve zerde yaptırıldı. Dondurmacı Cemal Efendi'nin yedi kiloluk bir kova dondurmasını, mahallenin çocukları kapıştı.

1935, ailenin hamle yılıdır. Tutumlu yaşanmış ve 1000 lira biriktirilmiştir. Hacı Mehmet Efendi'nin vefatı dolayısıyla Nevreste Hanım'a da mirasından, 1000 lira daha gelmiştir. Hayriye Hanım'a hiçbir pay düşmez. Cumhuriyet'in o mor binliği komodin üzerine konarak, seyredilmiş, bu sırada kabak çekirdeği yenmiştir.

Hacı Mehmet Efendi'nin ölümü bir Ramazan günü akşamı, iftardan sonra olmuştur. Alışkanlığına uyarak, çok fazla yemiştir. İftar sofrası sonunda getirilen bir tepsi baklavadan da, tatmıştır. Ancak tatmakla kalmamış, koca bir tepsi baklavayı bitirmiştir. Sonra da ayağa kalkmak istemiş, kalkamamış ve oracıkta ruhunu teslim etmiştir.

Hayriye Hanım ve Nevreste Hanım, Hacı Mehmet Efendi'nin ruh selameti için, 40 gün her akşam Kur'an okurlar.

O yıl Laleli'de, 2800 liraya bir ev satın alınmış, ödenemeyen 800 lira için Vakıf Paralar İdaresi'ne borçlanılmıştır. 3x5 metre boyutlarındaki yeni "misafir odası"na gelen ahbaplar, hayran kalmaktadır.

Ancak, çok zor kazanılmış huzur, sürekli olmaz. 1936 yılında, Hayriye Hanım vefat eder. Bu son, kendisinin ömür boyu istediği gibidir: "Üç gün yatak, dördüncü gün toprak..."

Annesinin ölümü Nevreste Hanım'ı, aklını başından alan matemlere gömer. Aylarca her akşam, saatlerce ve çırpınarak ağlar.

Hacı Hüsrev dayısının eşi Naciye Hanım, bu denli matem tutmayı yanlış bulur. "Yapma! Bu sıralı ölüm" der. Nevreste Hanım "sıralı ölüm" dedi diye, Naciye Hanım'dan fena halde soğur. Kader 11 yıl sonra bunu, Nevreste Hanım'a bir kez daha hatırlatacaktır.

1939 yılında başlayan savaş, 1945 yılına kadar sürer. Yaşamak, olağanüstü zorlaşmıştır. Nevreste Hanım ve Esat Bey'in ikisi de, az maaşlı memurlardır. Ekmekle doymaya para yetecektir ama, bu sefer ekmek bulunmaz, çünkü karneye bağlanmıştır.

Vakıf Paralar İdaresi'nden alınan 800 lira borcun ana parası, hiç ödenmez olur. İkisinin aldığı maaşın yarısı, bu borcun ancak aylık faizi olan 80 lirayı ödemeye gider. Ödenmese, evden de atılacaklardır.

Yaşamın bir perdesi daha açılır. Doğan verem olur.

Öğretmen Nevreste Hanım savaş boyunca, birisi verem üç erkeğin de, bütün işlerini görmektedir. Geceyarılarına kadar ders hazırlayıp, sabah erken okuluna gitmektedir. Her yıl kesinlikle, takdirname almaktadır.

Savaş yılları, körlenmez testerenin dişleri gibidir. Kanatır da kanatır. Tek teselli, büyük oğlunun 1945 yılında, yüksek öğrenimini bitirişidir.

1947 yılında Doğan'ın hastalığı iyice ilerler. Ekim ayında, artık yataktan çıkacak mecali kalmaz. Limon sarısı derileri, kemiklerini örtmeye, ancak yetmektedir.

Kitabı kaldıracak gücü bile kalmamıştır. İstediği kitapları-öyküleri ona, Vedat okumaktadır. Günün birinde Doğan, Çehov'un "Artistin Ölümü" öyküsünü okumasını ister. Vatanı olan "Viyazma'ya... Viyazma'ya" diye sayıklayan, artist, öykünün sonunda ölür.

Doğan: "Ama ölmüş... Ölmüş ama..." diye hıçkırmaya başlar. İkisi de birbirine sarılarak, hıçkırırlar.

Doğan birkaç gün sonra, 23 yaşında yaşama veda eder. Nevreste Hanım için, yeni bir matem dönemi başlar.

İşte o zaman, annesinin ölümünde kendisini "sıralı ölümdü" diye teselliye çalışanların, ne demek istediğini anlar. Çünkü 23 yaşındaki oğlu ölmüştür.

Bundan sonrasını kısaltmak zorundayım. Mütevazı yaşamın, maddesel sorunları biter. Ancak anıların acısı, Nevreste Hanım'ı son yıllarında esir alır. Son iki yıl, hayatta kalan tek oğlunu bile, tanımaz.

Nevreste Hanım o iki yılda, kim bilir neler düşünmüş, neler çekmiştir... Kim bilir?

1973'te, o da yaşama veda eder.

Çok kısa bitirmem gerekir. Çocukluğumda öyle dendiği için Vedat diye anlattığım kişi, "ben"im... Öğretmen Nevreste Boysan ise, "annem" olurdu.

Mumların sayısı epeyce eksik tabii, ama yaşımın iki katı mum koysalar tümünü söndürebileceğim konusunda hiç mi hiç kuşku yok içimde!

Mizah ve gezi kitapları, gazete yazıları ve televizyonların sohbet programlarıyla çok sayıda okur ve izleyicinin tiryakisi olduğu Aydın Boysan, *Yüzler ve Yürekler*'de, başta kültür ve sanat hayatımızın önde gelen simaları olmak üzere hayatına girmiş 100'den fazla insanla sevgi ve vefa duyguları ekseninde paylaşılmış "yaşam sahneleri"ni aktarıyor.

Vehbi Koç'tan Nejat Eczacıbaşı'na, Yaşar Kemal'den Cevat Çapan ve Fethi Naci'ye, Hasan Pulur'dan Duygu Asena'ya, Haldun Taner'den Zeki Alasya ve Metin Akpınar'a, Türkân Şoray'dan Gönül Yazar ve Sibel Can'a, Adnan Kahveci'den Mesut Yılmaz ve Bedrettin Dalan'a, Ali Ulvi'den Turhan Selçuk ve Ferruh Doğan'a, Gazi Yaşargil'den Tarık Minkari'ye, Bedia Muvahhit'ten Gülriz Sururi'ye, Elif Naci'den Cihat Burak'a ve Mesut Cemil'den Orhan Gencebay'a... hemen hepsi bizlerin de hayatına girmiş, kendi alanının temsilcisi konumundaki kişilerle yaşanan "şen hayat sahneleri"ni!

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-08-0388-4